Nytaarsgave, udgiven af Foreningen "Fremtiden"

Udkom for årene 1866-70, 1872-74 og 1882-88. Udkom altså ikke for årene 1871 og 1875-81. Ofte omtalt som "Fremtiden"s Nytaarsgave.

Årbogens skønlitterære indhold er indekseret på Dansk Forfatterleksikon:

https://danskforfatterleksikon.dk/1850tit/0104/sknr104816.htm

---

Udarbejdet 2023 af Niels Jensen

Opdateret den 10. november 2023 af Niels Jensen

GJENTOFTE
KOMMUNE
BIBLIOTEK
19
18
GKB
EX·LIBRIS·

NYTAARSGAVE,

UDGIVEN AF

FORENINGEN „FREMTIDEN“

VED

P. V. GROVE.

NY RÆKKE. FJERDE AARGANG

KJØBENHAVN.

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI.

1885.

Indhold.

Side.

Rettelse.

Side 74 Linje 8—9 fraoven skal der staa:

— bør det ikke geraade Madam Silfvergrén til Forklejnelse, at ogsaa hun har sine Svagheder. En — — — —

„Britannia.“

Et Par Blade af det engelske Hofs Historie under Karl den Anden.

Af L. Zinck.

Karl Stuart, senere Karl den Anden af England, blev født 1630. Han var endnu et Barn, da den lange Fejde mellem Parlamentet og hans Fader, Kong Karl den Første, udbrød, og dermed begyndte der for ham et eventyrligt, omflakkende Liv.

Efter Faderens Død forsøgte han ved Skotternes Hjælp at tilbagevinde sin Krone, men blev saa knusende slaaet af Cromwell i Slaget ved Worcester, at han kun med Nød og næppe undslap, og efter at have flakket forklædt omkring i længere Tid, ivrig eftersøgt og forfulgt af sine Fjender, men ogsaa trolig hjulpet af mange brave Folk, maatte han være glad ved endelig at slippe ombord paa et Skib, der førte ham over til Frankrig.

Hans Landflygtighed varede i ni Aar, og i disse ni Aar flakkede han fra Sted til Sted, ledsaget af nogle faa af sin Faders gamle, trofaste Tjenere og en lille Skare yngre Adelsmænd og Kavalerer, lutter letsindige og tøjlesløse Krabater, hvis Bedrifter just ikke egnede sig til at kaste Glans over deres Herres kongelige Navn; ja saa berygtede vare de, at da en af de rigeste Kirker en Nat blev plyndret i Brügge, hvor Karl en Tid lang holdt Hof, var der Ingen, der tvivlede om, at det jo var dem, der havde gjort det. Deres Fattigdom var nemlig i det Mindste lige saa stor som deres Umoralitet og Ryggesløshed, og mere end een Gang var baade Kongen og hans Hof ikke ret langt

fra at sulte. Saaledes skriver hans tro Ledsager, Sir Edward Hyde, bedre kjendt under sin senere Titel som Jarl af Clarendon, hjem til en Ven i England: »Ingen af os ejer eller har længe ejet en Daler, og da vi hverken have Penge eller Kredit, komme vi rimeligvis til at holde en kold Jul.«

Endelig klarede det op for dem. 1658 døde den almægtige Cromwell og efterfulgtes som »Protector« af sin Søn Richard; men ude af Stand til at holde sine herskesyge Officerer i Ave, nedlagde denne allerede det følgende Aar Regeringen. Et Øjeblik saae det ud, som om Republikken skulde opløses i Anarki, da tog General Monk Styret, og den 8de Maj 1660 blev Karl den Anden højtidelig udraabt som Englands Konge. En Deputation fra Parlamentet blev sendt over til Holland, hvor han paa den Tid opholdt sig, for at bede ham om at komme hjem og igjen tage sin Trone i Besiddelse, og ganske betænksomt sendte Underhuset tillige 50,000 Lstrl. til hans Udstyr; thi saa reduceret var han, fortæller den samtidige Pepys i sin Dagbog, at alle hans og hans Hofsinders Klæder tilsammen ikke vare 40 Shilling værd.

En imponerende Flaade eskorterde Karl tilbage over Havet til hans Fædrehjem. Rejsen fra Dover til London var et formeligt Triumftog, paa en Strækning af flere Mil var Vejen paa begge Sider indhegnet af Boder og Telte, allevegne var der Flag, fra alle Kirketaarne tilkimede Klokkerne ham deres Velkommen, og endeløs var Jubelen, da han tilsidst naaede London.

Gaderne vare opfyldte af Tusinder og Titusinder af Mennesker, Husene pyntede med Tæpper og Bannere, og Gaderne bestrøede med Blomster; Vin og Øl flød i Strømme til hans Ære, og om Natten lyste Himlen i flere Miles Omkreds af Glædesblus og Fyrværkeri. Tyve tusinde Mand vare under Vaaben, Lord Mayor og Raadmænd tilligemed alle Korporationerne mødte frem i deres Festdragter og med deres Faner; Lorder og Adelsmænd mødte klædte i Fløjl og straalende af Sølv- og Guldmor; alle Vinduer og Balkoner vare fyldte med Damer, og saa stor var Tilstrøm

ningen, at Processionens Forbimarsch varede i syv samfulde Timer.

»Jeg stod i Strand« — skriver den samtidige Evelyn i sin Dagbog — »og saae den, og velsignede Gud. Og alt dette skete, uden at der blev udgydt en eneste Draabe Blod, og ved Hjælp af den selvsamme Armee, der havde gjort Oprør imod ham, men det var Guds Værk, thi en saadan Omvæltning kjender Historien ikke, hverken den ældre eller den nyere, siden Jødernes Tilbagekomst fra det babyloniske Fangenskab.«

Hvad Karl selv angaar, da bemærkede han med mere Lune end Følelse: at det aabenbart maatte være hans egen Skyld, at han havde været saa længe borte, eftersom Alle saa enstemmig syntes at have ønsket hans Tilbagekomst. Saa meget er under alle Omstændigheder vist, at naar Folkets Kjærlighed til ham efterhaanden kølnedes, indtil han tilsidst blev det omtrent ganske ligegyldig, saa var dette hans egen Skyld. Thi hele den store, letbevægelige Masse følte sig ikke blot sympathetisk tiltrukken af hans vindende Person, men de Ulykker, der havde ramt hans Slægt, Faderens heltemodige Død og hans egne romantiske Eventyr satte ganske naturlig dens Fantasi i Bevægelse paa en saadan Maade, at Alt blev til en Nimbus for den unge Konge, hvem den saae op til som en Fædrelandets Frelser og en Folkets Befrier.

Thi selv om Karl den Førstes Regimente havde været vilkaarligt, saa var den Uret, han havde begaaet, dog for Intet at regne imod det utaalelige Tyranni, som de fanatiske Puritanere havde øvet, og det ikke mindst paa det Aandeliges Omraade Kirkerne havde de demoleret, Folkets gamle kjære Bønnebog var ikke blot bleven banlyst fra Gudstjenesten, men det var endog under haard Straf blevet forbudt at bruge den i Hjemmet; alle offentlige Fornøjelser vare blevne lagte under Interdikt, ja endog de uskyldige Majtræer blev uden Naade og Barmhjertighed omhugne; den, der overværede en Theaterforestilling, skulde straffes med Bøder, men Skuespillerne selv skulde kagstryges.

Alt, hvad der var smukt, og Alt, hvad der aandede Glæde og Munterhed, hadede disse mørke Zeloter; havde de kunnet, vilde de helst have druknet hele Verden i Taarer, og kunde de ikke tvinge Folk til at græde, saa søgte de i alle Tilfælde at berøve dem enhver Lejlighed til at le. Ja saa vidt gik de i deres rigoristiske Iver, at de endog forbød Folk at holde Jul.

I England som hos os har Julen fra ældgamle Dage været en almindelig Glædesfest, en Tid, hvor Slægt og Venner samledes fra nær og fjern, hvor ingen god Husmoder lod den Fattige gaa tomhændet fra sin Dør, og hvor Enhver gjerne vilde se lutter glade og tilfredse Ansigter. Men dette Vellevnet og denne Lystighed og Glæde var de fromme Puritanere en Vederstyggelighed, og 1644 befalede Parlamentet, at den 25de December for Fremtiden skulde være en Fastedag, som Folket skulde tilbringe med at bejamre alle de svare Synder, som de selv og deres Forfædre tidligere ofte paa den Dag havde begaaet ved at fjase under Misteltenen og fraadse i al den gode Mad og Drikke.

Karl den Førstes Vilkaarlighed havde vakt Harme og Forbitrelse i fuldt Maal, men den Følelse, som saadanne Bestemmelser vakte, nærmede sig stærkt til Had, og hertil kom saa endnu en god Portion Foragt. Saalænge Puritanerne vare en forfulgt Sekt, havde man let og gjort Nar ad dem for deres sære Dragt og Lader, deres Heldørethed og den latterlige Bedemandsstil, der var Norm og Regel for deres Tale som for hele deres Maade at være paa. Imidlertid maatte dog selv deres ivrigste Modstandere den Gang indrømme, at de ikke blot førte Biblens Ord i Munden, men ogsaa levede derefter. Nu, da de vare komne til Magten, fandt snart Alverdens Eventyrere, baade ærgjerrige Lykkeriddere og ligefremme Slyngler, paa at efterabe deres Tale og Fagter for derved at opnaa Embeder og Værdigheder, og da Folk først kom under Vejr med, hvorledes det forholdt sig med disse formentlige Helliges Fromhed,

kom hele Broderskabet i Vanry som en Bande af lutter Hyklere og Kjæltringer.

Det er derfor ganske naturligt, at Folkets Hjerter slog deres unge Konge i Møde; og efter de Erfaringer, han havde gjort i Livets haarde Skole, og med de gode Evner, han uimodsigelig var i Besiddelse af, kunde Folk nok have Grund til at vente, han vilde blive dem en god Konge. Vor Herre havde givet ham en klar Forstand, i Samtale var han livlig, undertiden ogsaa vittig, og hans Maade at optræde paa var i høj Grad vindende; men uheldigvis manglede hans Karakter, hvad man vel nærmest kunde kalde Energi, og det i en saadan Grad, at de Egenskaber, han havde, Dyder saavel som Laster, bedst kunne karakteriseres som negative eller paa negativ Maade. Saaledes manglede han f. Ex. ingenlunde Dømmekraft eller Skarpsindighed, heller ikke var han haard, gjerrig, falsk, stædig eller hævngjerrig; men paa den anden Side var han ligesaa lidt klog, højmodig, paalidelig, husholderisk, bestemt eller taknemmelig. Dyd og Troskab vare Noget, han ikke troede paa, Fædrelandskjærlighed, Venskab og Kjærlighed mellem Slægtninge vare efter hans Formening kun højtklingende Navne, hvorunder der i Virkeligheden skjulte sig Egenkjærlighed, og da han selv havde saa daarlige Tanker om Menneskene, brød han sig ogsaa kun lidt om, hvad de tænkte om ham. Ikke desto mindre var han en godlidende Mand, og Intet var ham mere imod end at se Andre lide eller høre deres Klager; men Resultatet af hans Gavmildhed var som oftest det, at de mest Paatrængende, men ikke de mest Nødlidende eller Værdige, ja ikke engang de, som han undte det bedst, kom til at nyde Fordel af den.

En Mand med en saa udpræget løs Karakter, der ikke havde mindste Gnist af Ærgjerrighed, men derimod den mest afgjorte Ulyst til Arbejde og Anstrengelser, kunde umulig blive andet end en maadelig Konge, og naar hans Død vakte, om ikke Sorg, saa dog almindelig Beklagelse, var det, først, fordi man i Grunden godt kunde lide Karl — som Menneske — trods alle hans Fejl og Mangler, og

dernæst, fordi man ikke ventede sig noget Godt, men kun Ondt af hans Broder Jakob, der fulgte ham i Regeringen. Historien har opbevaret en lille Anekdote, der træffende karakteriserer denne Følelse hos Folket.

Karl holdt meget af at strejfe om i St. James Park, som den Gang var et temmelig øde Sted, og helst var han paa disse Spasereture kun ledsaget af et Par gode Venner. En Dag, som han saaledes drev omkring med to af sine Kavalerer, mødte han sin Broder Jakob, Hertugen af York, der havde været paa Jagt ude paa Hounslow Hede og nu kjørte hjem, eskorteret af sin Garde. Da Hertugen saae Kongen, bebrejdede han ham, at han saaledes satte sit Liv i Fare ved ikke at have et ordentligt Følge med sig, men Karl svarede leende: »Aa Snak, der er ikke Spor af Fare, Jacob, for der er ikke det Menneske i England, som vil slaa mig ihjel for at gjøre Dig til Konge.«

De samtidige Memoireforfattere have opbevaret en Mængde Anekdoter om Karl, og blandt dem adskillige, der paa en morsom Maade belyse hans Karakter. Her er et Par af de bedste.

Jarlen af St. Albans, der havde været Sekretær hos Karl den Andens Moder under hele hendes lange Landflygtighed, var ved Restaurationens Komme en ruineret Mand; thi til Straf for hans Troskab mod den faldne Kongefamilie vare hans Godser blevne konfiskerede. En Dag ledsagede han tillige med flere andre høje Herrer Kongen paa en Udflugt, hvor al Etikette var lagt til Side. De vare tagne ind i en Kro, og en Mand fra Landet, som Tilfældet ogsaa havde ført dertil, og som hørte, hvem de fornemme Gjæster vare, fandt Lejligheden god til at søge Audiens for at præsentere Kongen en Ansøgning om et fedt Embede, der nylig var blevet ledigt. Karl, som havde Lyst til lidt Løjer, bød, at Manden skulde føres ind, idet han med det Samme overdrog St. Albans at spille Kongens Rolle. Dette skete, og den Fremmede, som ikke personligt kjendte nogen af dem, fremførte sit Andragende, hvorhos han opregnede alle de Tjenester, han havde gjort Kongehuset, og endte saa med

at sige, han haabede, at Hans Majestæt derefter ikke vilde finde hans Begjæring ubeskeden. »Nej, paa ingen Maade,» svarede Jarlen, »men dette Embede har jeg rigtignok bestemt til min Ven, Jarlen af St. Albans,» — og samtidig pegede han paa Kongen, »en Mand, der trolig har delt baade min Faders og mine Ulykker, men dog endnu ikke faaet nogen Belønning for sin opofrende Hengivenhed.» Bukkende trak Supplikanten sig tilbage, medens Kongen lo hjertelig ad Spadsen og gav St. Albans Embedet.

En anden Gang havde den bekjendte William Penn Audiens hos Kongen, og som god Kvæker beholdt han Hatten paa. For at give ham en lille Tilrettevisning tog Karl saa sin Hat af og stod hos ham med blottet Hoved. Men Penn forstod ikke Vinket. »Ven Karl,« sagde han, »hvorfor beholder Du ikke Hatten paa?« — »Fordi« — svarede Kongen, »det paa dette Sted er Skik og Brug, at ikke flere end Een har Hat paa Hovedet.»

Karl spiste oftere til Middag med de gode Borgere i London paa deres Lord Mayors Dag, saaledes ogsaa det Aar, da den brave Robert Viner var Byens første Mand. Nu var samme Sir Robert en yderst loyal Mand, der holdt meget af sin Konge, og Glæden over at have Hs. Majestæt til Gjæst, tillige med alle de Skaaler, han skulde udbringe for den kongelige Familie, gjorde ved denne Lejlighed tilsidst Hr. Borgmesteren saa varm, at han blev en lille Smule for kjærlig og en hel Del mere familiær mod Kongen, end det ret vel passede sig ved en officiel Fest. Karl, som altid vidste paa en let Maade at rede sig ud af en Forlegenhed, bød Selskabet ved et Vink at blive siddende og søgte saa at liste sig bort fra sin besværlige Vært for at faa fat paa sin Vogn, der holdt nede i Gaarden; men Lord Mayor var altfor glad over sin Gjæst til at lade ham slippe sig ud af Hænderne. Hurtig ilede han efter ham, greb ham ved Haanden og raabte: »Nej, I maa Pinedød blive, naadige Herre, og tømme en Flaske til!« Med et godmodigt Smil vendte Kongen sig om til ham, og idet han reciterede Begyndelsesstrofen af en bekjendt Sang:

»Den, der er fuld, er stor, ja nok saa stor som en Konge,« gik han tilbage til sin Plads for at opfylde sin gjæstfrie Værts Ønske.

Der levede paa den Tid i England en bekjendt historisk Forfatter, en Italiener ved Navn Leti; han var bleven indført ved Hoffet, og da han aspirerede til Pladsen som kongelig Historiograf, forsømte han ikke at indfinde sig ved den sædvanlige Morgenkur hos Kongen. »Naa« — sagde Karl en Dag til ham — »naa, Leti, jeg hører, I er i Færd med at skrive det engelske Hofs Historie.« Ja, lød Svaret, det forholdt sig for saa vidt rigtigt, som han samlede Materiale til et saadant Værk. »Men tag Jer nu ogsaa vel i Agt, at Eders Bog ikke vækker Forargelse hos Nogen.» »Jeg skal gjøre mig den yderste Flid i saa Henseende, Eders Majestæt,» svarede Leti, »men selv om en Mand var ligesaa viis som Salomo, vilde han dog næppe kunne undgaa at støde En eller Anden.« — »Saa vær I ligesaa viis som Salomo,» sagde Kongen, »og skriv Ordsprog i Stedet for Historier.»

Karls Øgenavn ved Hoffet var Rowley, idet man ikke meget smigrende havde opkaldt ham efter en gammel Gedebuk, der plejede at løbe omkring i Haven, »en mager, elskovssyg Djævel» — nemlig Gedebukken — »hvem Alle kjendte og plejede at klappe, fordi den var saa venlig og godmodig.« En Aften, da Kongen gik forbi Hofdamernes Værelser, hørte han en af de unge Damer synge derinde og blev staaende for at lytte, — det var en ny Vise, hvori »gamle Rowley« blev omtalt paa en alt andet end ærbødig Maade. Karl, som godt kjendte sit Øgenavn, fandt det dog ikke Umagen værd at blive vred, men bankede, efter at have lyttet et Øjeblik, paa Døren. »Hvem er det?» raabte den Syngende. »Aa, det er kun gamle Rowley,» svarede den godmodige Konge og gik saa sin Vej.

En rigtig god Spads nød han, hvad følgende Anekdote klarlig viser, som en kaad Skoledreng.

Engang, da der var stor Kur i Anledning af hans Fødselsdag, havde en Lommetyv forklædt listet sig ind imellem Gjæsterne og var netop i Færd med at stjæle en

Guld-Snustobaksdaase fra en af Hoffets Herrer, da han opdagede, at Kongen iagttog ham. Rimeligvis maa han dog ikke have set noget Faretruende i Karls Øjne, thi i Stedet for at gaa fra Koncepterne havde Gavtyven den Frækhed at lægge Fingeren paa Læberne, idet han samtidig blinkede polisk ad Kongen, som for at bede ham om ikke at sladre af Skole. Karl gik strax ind paa Spadsen, Tyven stjal Daasen og listede sig bort, og da den Bestjaalne lidt efter med et meget forbavset Ansigt begyndte at lede i alle sine Lommer, kunde Kongen knapt bare sig for Latter; endelig raabte han, idet han lo, saa Taarerne løb ham ned ad Kinderne: »De skal ingen Ulejlighed gjøre Dem, Mylord, Daasen er stjaalet, og jeg er Tyvens Medskyldige, den Slyngel gjorde mig min Tro til sin Fortrolige.»

Endnu kun følgende træffende Bemærkning af Hertugen af Buckingham. »Karl,» sagde han, »kunde have været en stor Konge, dersom han blot havde villet; Jakob derimod vilde gjerne have være det, hvis han blot havde kunnet.» Et andet vittigt Hoved gav Karl det Skudsmaal, at han aldrig sagde noget Dumt, men heller aldrig gjorde noget Viist. Vittigheden kom ogsaa Kongen for Øre, og han riposterede strax ligesaa kvikt, at om saa var, saa var det jo ganske naturligt; thi for sin Mund raadede han selv, men for hans Handlinger raadede hans Ministre.

Karl den Anden saae Dagens Lys ved Middagstid den 29. Maj 1630, og samtidig skete det Underlige, at der kom en Stjerne til Syne paa Himlen, og, som en samtidig Forfatter saa poetisk udtrykker sig: »dette var jo, som om Himlen selv for at se dette Barn aabnede et Øje mere end sædvanligt.«

Af de Fleste blev dette mærkelige Fænomen betragtet som et Vartegn, der bebudede alle de mærkelige og lysende Bedrifter, som den lille Prins var bestemt til at udføre her i Verden, medens de mindre Overtroiske lod sig nøje med Astrologen Lilly's nøgterne Forklaring, at det formentlige nye Himmellegeme slet og ret var Planeten Venus, som undertiden kan være synlig ved højlys Dag.

Venus er altsaa Karl den Andens Fødselsstjerne, og hvis Himmellegemerne virkelig havde den hemmelighedsfulde Indflydelse paa Menneskenes Liv og Skæbne, som af Astrologerne paastaaet, saa var det unægtelig et Vartegn, at netop denne straalende Stjerne lyste i hans Fødselsstund; thi af alle Guder og Gudinder var Venus den eneste, som han dyrkede. Utallige havde hans Kjærlighedseventyr været, medens han flakkede om paa Fastlandet — en vis Lady Byron nævnes af Pepys som den syttende af hans Elskerinder i denne Periode, — og da han blev Konge, blev ogsaa hans Hof ikke blot det muntreste og mest glimrende, men ogsaa det mest frivole i hele Europa.

I sine Memoirer fortæller Greven af Grammont, hvorledes Galanteriet i hans Ungdom — det vil sige henimod Midten af det 17. Aarhundrede — blev drevet ved Hoffet i Turin, som i den Periode var eller blev anset for det mest elegante, og hvor man da endnu levede næsten som i Riddertiden. Damerne havde hver især deres erklærede Tilbeder, det var Noget, der hørte med til *bon ton*, men desforuden et ubegrænset Antal frivillige Drabanter; jo flere, desto større var hendes Ære, og desto større var naturligvis ogsaa hendes Medbejlerinders Misundelse. Damens Ridder bar hendes Farver og Vaabenmærke, ja undertiden antog han endog hendes Navn; hvorsomhelst hun viste sig offentlig, var det hans Skyldighed at følge hende som en Skygge og vogte paa ethvert af hendes Vink; men i det private Liv skulde han derimod holde sig i ærbødig Afstand fra hende. Det var den gamle, middelalderlige Kultus, der her endnu blev drevet med det smukke Kjøn, og det var saa langt fra, at Ægtemanden tog Anstød af den Hyldest, der blev vist hans Frue, at han tvertimod følte sig stolt af den Ære, hun nød.

Men saaledes var ikke den Tone, Karl den Anden indførte ved sit Hof. En af de første offentlige Handlinger, han udførte som Konge, var i Egenskab af Herrens Salvede at lægge sine Hænder paa de Syge og Værkbrudne, der blev førte til ham, — en gammel from, overtroisk Skik, der refe-

rerede sig til Skriftens Ord: »Han lagde sine Hænder paa dem, og han helbredede dem.« — En af hans første private Handlinger efter at være bleven Konge var at tage sig en ny Elskerinde, en Mrs. Palmers, hvem han derpaa indførte ved Hoffet som sin anerkjendte Maitresse under Titel af Grevinde af Castlemaine.

Skandaløs, som denne Forbindelse i sig selv var, blev den det endnu mere derved, at samme Dame, skjønt af adelig Herkomst, var en yderst simpel, ondskabsfuld, grisk, intrigant og dominerende Person, hvis eneste Fortrin bestod i hendes glimrende Skjønhed, og Kongens paafølgende Giftermaal forandrede Intet i hans Forhold til Lady Castlemaine eller i dennes Stilling til Hoffet.

Under sin Landflygtighed havde Karl flere Gange gjort Forsøg paa at indtræde i den hellige Ægtestand; men hvor han henvendte sig, fik han en Kurv, thi, i det Mindste saa længe Cromwell levede, vare hans Fremtidsudsigter saa lidet lovende, at ingen fornuftig Fader vilde indlade sig med ham. At der for hans eget Vedkommende kun var Tale om at gjøre et godt Parti, tør vel antages for givet, helst naar man hører, at den første Dame, paa hvem han kastede sine Øjne, ikke var nogen Anden end Cromwells yngste Datter Frances. I dette Tilfælde vare baade den unge Pige og hendes Moder vel stemte for den kongelige Frier; men da Sagen blev forelagt Cromwell af Karls Fortaler, Lord Broghill, svarede han kort og godt: »Nej! thi Kongen vil dog aldrig tilgive mig at have voldet hans Faders Død, og overhovedet kan man ikke stole paa en saa fordømt udsvævende Fyr.»

Efter dette Afslag henvendte Karl sig med sit Frieri til en af den almægtige Kardinal Mazarins Niecer, der gjaldt for at være den skjønneste Dame i Evropa paa den Tid, men havde ikke bedre Held med sig, og da den snu Kardinal senere efter Restavrationen forsøgte paa at faa Forhandlingerne i Gang igjen, idet han tilbød at give Pigebarnet en glimrende Medgift, var det Karls Tur til at sige Nej. Ganske paa samme Maade gik det Enkeprinsessen af Oranien, hos hvem Karl personlig havde anholdt om hendes Datters

Haand, men faaet Afslag; thi da Parlamentets Udsendinge snart efter ankom for at bede Karl om at komme hjem og bestige sin Trone, angrede den gode Dame bittert sin Kortsynethed og forsøgte at gjøre Skaden god igjen, men blev afvist med stolt Foragt. Forinden havde Karl hentet sig endnu to Kurve, den ene hos Prinsessen af Montpensier, en Datter af Hertugen af Orleans, og den anden hos en Datter af Hertugen af Lothringen, saa en mere uheldig Ægteskabskandidat har der maaske aldrig været, og næsten skulde man tro, Gud Hymen har tænkt ligesom gamle Cromwell: »En saa udsvævende Fyr kan man ikke stole paa.»

Henrik den Ottende var sex Gange gift, Karl den Anden maatte fri sex Gange, inden det lykkedes ham at faa sig en Kone. To Aar efter sin Tronbestigelse ægtede kan den portugisiske Prinsesse, Katharina af Braganza, men det blev et højst ulykkeligt Giftermaal, i det Mindste for den stakkels Dronnings Vedkommende.

Katharina var usædvanlig lille af Vækst, men ganske kjøn, med store, smægtende Øjne; heller ikke skortede det hende paa naturlig Forstand eller Vittighed, et Fortrin, der paa den Tid skattedes fuldt saa højt som Skjønhed og langt højere end Ærbarhed og kvindelig Ynde. Ikke desto mindre gjorde hun i Begyndelsen kun en temmelig uheldig Figur ved det forfinede Hof; thi hun var omtrent kommen lige ud af Klostret, hvor hun havde faaet sin Opdragelse, og havde som Følge deraf stor Nød med at finde sig til Rette under saa forskjellige Forhold. De bigotte, sippede Damer, som vare fulgte med hende fra Portugal, gjorde paa deres Side trolig, hvad de kunde, for at hun skulde bevare den Stivhed, der efter den spansk-portugisiske Etikette var uadskillelig fra en Dronnings Majestæt og Værdighed, og Resultatet var, at da Karl havde ærgret sig et Aars Tid over disse kvindelige Citroner, sendte han dem allesammen hjem; derefter stod den lille Dronning ganske ene i det fremmede Land. Fra Portsmouth, hvor hun steg i Land paa den engelske Kyst, begav det nygifte Par sig til Slottet Hampton Court, og nogle Uger senere holdt hun sit Indtog i

Hovedstaden; dermed var det ogsaa forbi med Hvedebrødsdagene og med hendes Lykke.

Det var saa langt fra Kongens Tanke at skille sig ved sin Elskerinde, fordi han var indtraadt i Ægtestanden, at han tvertimod havde i Sinde nu at faa hende formelig installeret ved Hoffet. For at formilde Damens Vrede over hans Giftermaal havde han givet hende det Løfte, at hun skulde faa Ansættelse som en af Dronningens Kammerfruer!

Man kan tænke sig, hvorledes den stakkels unge Kone blev til Mode, da hun saae sin frygtede Rivals Navn staa øverst paa Listen over de Damer, der skulde udgjøre hendes særlige Hof. Forbitret greb hun en Pen og stregede det ud; den elskværdige Ægtemand forsøgte at gjøre Indvendinger, men hun afskar Diskussionen kort med den Erklæring, at enten blev det, som hun ønskede, eller ogsaa maatte han sende hende tilbage til Lissabon. Der var ikke Andet for Karl at gjøre end foreløbig at give efter; men da der var gaaet en lille Tid, gjorde han et nyt Forsøg paa at naa sit Maal, denne Gang ved Overrumpling.

En Dag, da der var Kur, præsenterede han sin Maitresse for Dronningen i hele Hoffets Nærværelse. Katharina, som ikke havde hørt Navnet rigtig, eftersom han gjorde sig Umage for at sige det saa sagte og utydelig som muligt, modtog Lady Castlemaine med et elskværdigt Smil og gav hende endog sin Haand at kysse; men da en af de portugisiske Duennaer et Øjeblik efter tilhviskede hende, hvem Damen var, havde Sindsbevægelsen nær dræbt hende. Hun skiftede Farve, Taarerne væltede ud af hendes Øjne, Blodet stod ud af Næsen paa hende, og man bar hende besvimet ind i Værelset, medens Kongen saae til, »fuld af Forbavselse og Indignation, og endnu større Mishag havde han af den paafølgende Samtale med hende«.

Et Aarstid holdt Dronningen standhaftig ud i denne skammelige Kamp, som hun maatte føre for at forsvare sin Værdighed som Hustru og Dronning imod sin egen Mand. Forgjæves søgte han at overtale hende ved at fremstille Sagen, som om hans Ære stod paa Spil (!); forgjæves søgte

han at vinde hende ved højtidelig at love, at han aldrig mere vilde have Noget at gjøre med Lady Castlemaine, Løfter, som han aldrig havde tænkt paa at holde, og som han ogsaa strax brød; forgjæves lod han Lord Clarendon forsøge at bringe et Forlig i Stand, — og saa greb han da tilsidst til haardere Midler.

Dronningens Damer, der havde fulgt hende til England fra Portugal, blev afskedigede, medens hun selv blev behandlet med hjerteløs Kulde, tilsidesat ved enhver given Lejlighed og udelukket fra alle Selskaber og Lystture. Venneløs og forladt som hun var, kunde den stakkels, lille Dronning, der tilmed elskede sin uværdige Mand, tilsidst ikke udholde dette Liv længere, men opgav den ulige Kamp for med Opofrelse af sin Værdighed at tilkjøbe sig den Fred, hun kunde faa, og den fattige Smule Lykke, man vilde unde hende. Hun modtog Lady Castlemaine offentlig og behandlede hende derefter altid paa den venligste og fortroligste Maade, som om hun var hende en kjær Veninde.

Det var dog kun meget lidt, hun opnaaede ved denne forsonlige Politik. Kongen taalte hende kun, Børn havde hun ingen af, og hvad enten det var i Henhold til det gamle Ordsprog: slet Selskab fordærver gode Sæder, eller og fordi hun søgte at døve sine Sorger, nok er det, at hun senere, som der fortælles, med støjende Munterhed tog Del i Hoffets vilde Fornøjelser og kaade Streger; og Kaadheden var stor, thi naar det gjaldt om at more sig, indlod man sig paa, hvad det skulde være.

En Dag fandt saaledes Dronningen tillige med Hertuginderne af Richmond og Buckingham — begge to forøvrigt højst respektable og elskværdige Damer — paa at forklæde sig som Bønderpiger for inkognito at besøge et Marked i Nærheden af Hampton Court, hvor Dronningen i Øjeblikket befandt sig. I dette Kostume red de afsted paa tre gamle Krikker, siddende, som det den Gang var Skik og Brug, hver bag sin i dette Tilfælde bondeklædte Kavaller. De havde imidlertid extravageret saa stærkt i deres Forklædning, at det vakte Opmærksomhed paa Markedet. Folk

begyndte at følge efter dem, og da en af de Tilstedeværende, som havde set Dronningen før, gjenkjendte hende, vare de snart omringede af hele Forsamlingen. De søgte nu hurtigst muligt at komme bort, men dermed vare Markedsgjæsterne ikke nøjede. Saa mange af dem, som vare ridende, skyndte sig ogsaa med at komme til Hest, Koner, Kjærester eller Naboer tog de op bag ved sig, og saaledes erkorterede de Dronningen lige til Slottets Port — hedder det i et Brev til Jarlen af Jarmouth.

Biskop Burnet fortæller én anden Historie i sine Memoirer. »Ved denne Tid (1668) blev Hoffet som besat med at holde Maskerade. Kongen, Dronningen og hele Hoffet tog maskerede omkring og gik uden videre ind i Huse, som de ikke kjendte, for at danse og gjøre kaade Løjer. Herved vare Vedkommende saaledes forklædte, at Ingen, der ikke var indviet i Hemmeligheden, kjendte dem, og til deres Befordring brugte de lejede Portechaiser. Engang gik Dronningens Portechaisedragere imidertid fra hende uden at ane, hvem hun var, og da hun var alene, satte dette hende i stor Forlegenhed. Tilsidst slap hun dog hjem til Whitehall (Slottet) i en Hyrevogn; Andre sige rigtignok, at det var en Kærre.«

Følgende kan tjene til Exempel paa, hvorvidt man drev Spøgen ved Hoffet.

Lady Muskerry, en Dame, der var stærkt lieret med Hoffet, havde en ganske ustyrlig Lyst til at danse og en ligesaa ustyrlig Lyst til at pynte sig, og det Ene var ligesaa mal à propos som det Andet, da hun var alt Andet end smuk. En Sommer laa Dronningen paa Landet med sit Hof ved Tunbridge Wells, en den Gang meget søgt og fashionable Sundhedsbrønd nogle Mil fra London, og da al Etikette her var lagt til Side, morede man sig fortræffelig. Der var Udflugter til Hest og til Vogns; Dronningen havde forskrevet Skuespillere fra London, og hver Aften blev der danset, — da Lægerne havde været saa venlige at anbefale Dans som gavnlig for Kuren, kunde man saa rart forene det Nyttige med det Behagelige.

Ikke langt fra Tunbridge ejede Lord Muskerry et Herresæde, og der residerede hans Gemalinde, som netop ved denne Tid var i højst interessante Omstændigheder. Som Sagerne stod, troede han altsaa, at han kunde være rolig for, at hun ikke vilde gjøre sig latterlig ved sin Dansemani, og rejste saa til London i Forretninger. Men da Manden var borte, foer Dansedjævelen i Mylady, og uden at agte paa hans Velærværdighed, Huskapellanens Forestillinger klædte hun sig *en gala* for at tage til Tunbridge og gjøre Hds. Majestæt sin Opvartning. Et Par kaade unge Damer af Dronningens Suite, der vare i Besøg hos hende, assisterede ved Paaklædningen, og da hendes Figur var overordentlig usymmetrisk, søgte de saa godt som muligt at raade Bod herpaa ved at fasthæfte en Pude under Skjørterne.

Dronningen modtog hende paa det Venligste, og da den ene af de omtalte unge Damer betroede hende, at Lady Muskerry havde en saa umaadelig Lyst til at danse, lovede hun at opfylde hendes Ønske, til Trods for den latterlige Figur, hun gjorde. Dansen begyndte, og Dronningen bad en af Herrerne om at byde Lady Muskerry op. Mylady gjorde nogle svage Indvendinger og gav saa allerunderdanigst efter for at vise Hds. Majestæt sin Lydighed. Aldrig havde hun danset med saadan et Liv, men, o, ve! midt under Dansen gik den paa Symmetrien bødende Pude løs, uden at hun bemærkede det, og faldt paa Gulvet. Hertugen af Buckingham, som havde staaet og set til, tog den strax op, puttede den i en Fart ind under sin Kjole og gik saa, idet han efterlignede et lille Barns Skrig, rundt imellem de unge Hoffrøkener for at søge en Amme til den unge Lord Muskerry. Alle undtagen den stakkels Lady Muskerry vare nær ved at dø af Latter, men da Dronningen foreslog at begynde Dansen igjen, efter at Damen var bleven udstoppet paany i et tilstødende Værelse, glemte hun hurtig sit Uheld.

Maaske var Hertugen af Buckingham den mest typiske Figur i hele dette vilde Selskab, smuk, vittig, glimrende

begavet, men grænseløst letsindig, fornøjelsessyg, udsvævende og samvittighedsløs. Han havde kun eet Maal: at nyde Livet saa fuldt, som det var muligt, og dette sit Maal forfulgte han saa ihærdig, uden at lade sig standse eller genere af Skrupler i nogen Henseende, at han i god Tid var fuldstændig nedbrudt baade paa Sjæl og Legeme. Thi Himlen var ikke saa medlidende at lade ham forsvinde, medens han endnu kunde udjuble sit «Livets Glorie mig omsvævet har», men lod ham løbe Linen helt ud, indtil der af den sprudlende Livslyst ikke var Andet end Bærme tilbage.

Overhovedet er der maaske ingen historisk Person, hvem Digterens Billede af Don Juan ligner mere end Buckingham. Der var næppe Nogen ved Karl den Andens Hof, som i forvorpen Frækhed kunde maale sig med ham, med mindre det maaske skulde være hans Elskerinde, Grevinden af Shrewsbury, om hvem der fortælles, at hun forklædt som Page holdt hans Hest, medens han dræbte hendes fornærmede Ægtefælle i en Duel. Efter denne Bedrift førte Drabsmanden saa den skjønne Helene hjem til sit Hus og hjem til sin ægteviede Hustru, og da denne forbitret erklærede, at det var under hendes Værdighed at leve under samme Tag som hans Elskerinde, fik hun kun til Svar: «Ih, Madame, det Samme mener jeg, og har derfor givet Ordre til, at der skal spændes for Eders Vogn, for at I kan tage hjem til Eders Fader.»

Buckingham faar ogsaa Skyld for at have tilbudt Kongen, at han ved en Maskerade vilde besørge Dronningen bortført og sendt over til en Plantage i Vestindien; under det Paaskud, at hun var løbet fra ham, kunde Kongen saa lade sig skille fra hende. Men Kongen afviste ham med Afsky, sigende, det var nedrigt at gjøre hende ulykkelig, kun fordi hun var hans Kone og ingen Børn havde med ham, hvilket jo ikke var hendes Skyld.

Idet den stakkels Dronning havde fundet sig i at modtage Lady Castlemaine ved Hove, havde hun med det Samme officielt accepteret det Forhold, der bestod imellem

samme Dame og Kongen. Ligesom en Gesandt bliver akkrediteret ved et fremmed Hof, saaledes havde Karl faaet sin Maitresse akkrediteret ved Dronningens; Enhver vidste, hvilken Stilling hun beklædte, og for saa vidt var Skandalen der, men den var ligesom bleven legaliseret; den udannede Pøbel titulerede hende naturligvis paa bredt Engelsk paa sin egen plumpe Maade, men ved Hoffet var der næppe Nogen, som ikke bukkede mindst ligesaa dybt for hende som for Dronningen.

Og i Virkelighed var hendes Indflydelse ogsaa langt større end dennes. Det var hende, der bortgav alle de mindre Embeder; der var hende, der raadede over Kongens Pung, og ved mere end een Lejlighed føltes hendes Lyst til Intriger ogsaa i Kongens Raad. Kort sagt, hun var Maitresse i Ordets egentlige Betydning, og fraset enkelte korte Afbrydelser varede hendes Herredømme over Karl i mere end en halv Snes Aar, til Trods for alle de Bryderier og Ærgrelser, som hun voldte ham. Thi for det Første var hun grænseløst ødsel — exempelvis kan anføres, at hun vitterlig paa een Aften bortspillede 25,000 £, hvilket jo selv nu er en ganske artig Sum, endog i England, men efter Pengenes Værdi paa den Tid var det en kolossal Formue; og dernæst gav hendes Utroskab Kongen jevnlig Anledning til Klage. Ikke fordi han var jaloux, thi hans Følelser for hende vare langtfra af en saa intensiv Beskaffenhed; hendes vellystige Skjønhed æggede hans sanselige Natur, og hendes Livlighed og vittige Konversation morede og fængslede ham, men hvor ofte han end paa ny forelskede sig i hende, naaede hans Forelskelse dog aldrig til at blive til Kjærlighed.

Under disse Omstændigheder, og eftersom Karl var en liberal Mand, der ikke stillede større Fordringer til Andres Dyd og Moral end til sin egen, saae han taalmodig igjennem Fingre med hendes Utroskab, naar hun kun holdt sig indenfor Velanstændighedens Grænser — Ordet her brugt saaledes, som man paa den Tid og i den Kreds opfattede dette Begreb, — og som man allerede af det Foregaaende

tydelig vil have set, var Opfattelsen meget lax. Men ikke desmindre stødte Lady Castlemaine dog saa jevnlig an imod Dekorum; thi baade havde denne skjønne Dame en uimodstaaelig Lyst til at gjøre Alt med Eclat, og dernæst var hun, naar det gjaldt hendes Elskovshandler, saa demokratisk i sin Tænkemaade, at hun ikke gjorde Forskjel paa en Hertug og en Liniedanser, forudsat at Manden behagede hende. Skandalen kunde saaledes umulig undgaas.

Selv brød hun sig kun lidt om, at Lord Rochester, som var Hoffets satiriske Poet, lavede Epigrammer paa hendes Bekostning, eller at Pøblen sang Smædeviser om hende; men for «gamle Rowley» var dette dog ikke behageligt, særlig hvis Balladens anonyme Forfatter benyttede Lejlighed til at give ham nogle Hip med, og tillod han sig saa at gjøre den ubestandige Skjønne Forestillinger, gav hun ham, hvis hun var i det Humør, hans Bebrejdelser tilbage med Renter. Der kunde saaledes nok komme en Kurre paa Traaden mellem dem, men det brød hun sig heller ikke stort om, da hun vidste, at det ikke vilde vare længe, førend Kongen atter søgte Forlig.

Saaledes skriver Pepys, som stadig veed god Besked om, hvad der foregik ved Hoffet, f. Ex. blandt Andet under 10. Juni 1666: — «Forleden Dag sagde Dronningen i sine Hofdamers Paahør til Lady Castlemaine, at hun var bange for, at Kongen forkølede sig ved at blive saa længe hos hende om Aftenen. Hvortil hun svarede, at han ikke var saa sent hos hende, men tog bort i god Tid (hvilket ikke er sandt, thi i Reglen er Klokken 1 eller 2, ja endog 3 om Morgenen), saa der maatte være et andet Sted, hvor han opholdt sig om Natten. Dette hørte Kongen, som netop i det Samme kom ind, tog hende til Side og fortalte hende, at hun var et frækt, uforskammet Fruentimmer, der havde at forlade Hoffet og ikke komme igjen, førend han sendte Bud efter hende, hvad hun ogsaa strax gjorde og tog sig en Bolig i Pall-Mall. Da der saa var gaaet et Par Dage, sendte hun Bud til Kongen for at forhøre,

om hun maatte afhente sine Sager, hvortil han svarede, at hun maatte selv komme og se, hvad der var hendes. Saa kom hun da ogsaa, og Kongen gik ind til hende, og de blev gode Venner igjen.«

Et andet Citat af samme Dagbog.

»Skjønt Kongen og Lady Castlemaine ere gode Venner igjen, bor hun dog ikke i White-Hall, men i Sir D. Harveys Hus, og Harvey siger, hun vilde tvinge Kongen til paa sine Knæ at bede sig om Forladelse og love ikke mere at fornærme hende saaledes, ligesom og, at hun virkelig truede med at bringe alle hans Bastarder til hans Kammerdør, og at hun i det Hele hovmestererer ham saaledes, at han er lige ved at gaa ud af sit gode Skind.«

Det var en af disse voldsomme Batailler, der skaffede hende Hertugindetitlen. Der var paa den Tid, — fortæller Grammont, en fransk Adelsmand, der i flere Aar levede som en intim Gjæst ved det engelske Hof, i sine Memoirer, — en lille Spradebasse, ved Navn Jermyn, som gjorde en ganske mærkværdig Lykke hos det smukke Kjøn. Herrerne syntes, at han var utilladelig flov og ubetydelig i enhver Henseende, men Damerne derimod fandt den »lille David« saa sød, at det ligefrem blev en Mode for dem at forelske sig i ham, og den, der var saa lykkelig at blive gjort Kur til af den uforlignelige Jermyn, blev bagtalt af mange misundelige Tunger. Blandt Jermyns Erobringer var ogsaa Lady Castlemaine, og da den lille søde Mand havde holdt sit Indtog som Amor triumphans i hendes rummelige Hjerte, gjorde hun som sædvanlig sin latterlige Forelskelse saa offentlig, at hun var til Nar for hel London.

Kongen gjorde hende gjentagne Gange Forestillinger, men forgjæves, og tilsidst tillod han sig da at bemærke, at hvis hun endelig vilde gjøre Skandale, maatte hun dog hellere kaste sine Øjne paa Liniedandseren Jakob Hill — en af hendes tidligere Elskere, hvis udmærket skjønne Figur havde tiltrukket sig hendes Opmærksomhed — end paa saadant et jammerligt lille Pus som Jermyn. Denne Spydighed bragte øjeblikkelig hendes heftige Blod i Kog,

og fnysende af Vrede fortalte hun ham, at det kun ilde passede sig for ham at gjøre hende Bebrejdelser, thi var der nogen Kvinde i England, som ikke fortjente dem, var det hende; men saaledes havde han stadig fornærmet hende uden Grund, lige siden hans lave Tilbøjeligheder for saadanne Fruentimmer som den og den havde faaet Magt over ham.

Sædvanlig, siger Grammont, efterfulgtes disse Storme af Strømme af Taarer; idet hun saa igjen antog Medeas Rolle, endte Scenen med Trusler om, at hun vilde ombringe sine Børn og sig selv efter at have stukket Ild paa Paladset, og inden der var gaaet otte Dage, vare de igjen ligesaa gode Venner som før. Men denne Gang havde Sammenstødet været saa voldsomt, at Mægling blev fornøden, og efter fælles Ønske paatog Grammont sig det Hverv at føre Underhandlingerne, hvorpaa Freden sluttedes paa følgende Vilkaar: Lady Castlemaine skulde for stedse opgive den lille Jermyn, og til Bevis paa, at hendes Løfte var oprigtig ment, samtykke i, at han foreløbig blev sendt ud af Landet; ligesaa forpligtede hun sig til for Fremtiden ikke at være ubehagelig imod Miss Wells eller rase imod Miss Stewart, og skulde saa Kongen i Betragtning af disse Indrømmelser strax give hende Hertugindetitlen med alle tilhørende Æresbevisninger og Privilegier samt et Tillæg til hendes Apanage, for at hun paa en værdig Maade kunde udfylde sin høje Stilling.

De her nævnte Damer, Misserne Wells og Stewart, vare begge ansatte som Hoffrøkener hos Dronningen. Den Første var for en kort Tid Kongens Elskerinde, den Anden var, efter hvad der siges, den eneste Kvinde, som han virkelig elskede, og maaske tillige den eneste, der afviste hans Kjærlighed.

I sin Englands Historie omtaler Hume Miss Frances Stewart som Kongens »smukke Kusine« uden nærmere at oplyse, hvordan det forholdt sig med dette Slægtskab; saa meget er imidlertid vidst, at hun tilhørte en skotsk adelig Slægt og var bleven opdraget i Frankrig. Hvordan hun

blev introduceret ved Hoffet, vides ikke, men til Hove kom hun og blev strax ansat som Hofdame hos Dronningen. De Billeder, der haves af hende, bekræfte hendes Samtidiges Erklæring, at hun var den skjønneste Kvinde i England paa den Tid, og Pepys' Beundring over hendes yndige Øjne og fine romerske Næse passer ogsaa ganske til det nydelige Stik efter et Maleri af Lely, som Læsernes ærbødige Tjener har liggende for sig, medens han nedskriver disse Linier. Den unge Dame var ikke blot sjeldent skjøn og yndig, men over hendes hele Person hvilede der tillige det ubeskrivelige Skær af Renhed og Uskyld, som stiller alle Juveler og Smykker i Skygge.

Selv ved Karl den Andens Hof, der var rigt paa straalende Skjønheder, maatte en saadan Fremtoning vække Beundring, og da først og fremmest Kongens Beundring. Da Lady Castlemaine bemærkede dette, var det saa langt fra at forurolige hende, at hun i Tillid til hans Ustadighed tvertimod selv søgte at puste Gløden i Flamme; hvad enten det nu var, at hun paa denne Maade vilde aflede hans Opmærksomhed fra hendes egne Kjærlighedshandler, eller, hvad der er rimeligere, for ved given Lejlighed at kunne fingere en Skinsyge, som Karl saa maatte løskjøbe sig for i dyre Domme. Hun derfor ikke blot lod, som om hun alene ikke kunde se, hvad hele Hoffet havde bemærket, at Kongen var stærkt indtagen i Miss Stewart, men tog den unge Pige under sin specielle Beskyttelse, lod, som om hun var hendes bedste Veninde, indbød hende til alle sine Selskaber og Fester og beholdt hende ofte hos sig om Natten, saa at Kongen, som sjeldent undlod at aflægge hende en Visit om Formiddagen, førend hun stod op, jevnlig fandt hendes smukke Sengekammerat hos hende.

I Forbigaaende maa det bemærkes, at der efter den Tids Skik og Brug ikke var det mindste Anstødelige, end sige Uanstændige i, at en Dame tog imod Visitter paa Sengen eller senere, medens hun var ved Toilettet; det var tvertimod fashionabelt, efterat Hoffet i Versailles havde gjort »la ruelle«, som Gangen mellem Sengen og Væggen

og dernæst hele Sovekammeret kaldtes, til en lille Børs for Poesi, Konst og Cronique scandaleuse.

Indtil en vis Grad lykkedes Lady Castlemaines Plan, for saa vidt som Kongen forelskede sig op over begge Øren i den nye Skjønhed, uden at hendes egen Indflydelse paa ham derfor formindskedes; men derimod havde hun fuldstændig forregnet sig, naar hun troede, at Karl i denne unge Pige vilde gjøre en ligesaa let Erobring, som han plejede, og derpaa, ogsaa som han plejede, ligesaa hurtig igjen blive kjed af sin Liaison for angrende at vende tilbage til hende. Thi Miss Stewart betakkede sig i al Ærbødighed for den Ære, Kongen vilde bevise hende, og denne uvante og uventede Modstand havde kun til Følge, at Karl Dag for Dag blev mere forelsket.

Noget Saadant havde man aldrig før oplevet ved Hoffet. At en ung Pige, der hverken havde Formue eller formaaende Venner og Slægtninge, men kun sit smukke Ansigt at stole paa, om hun skulde gjøre Karriere her i Verden, kunde lade en saadan Lejlighed slippe sig ud af Hænderne, var ubegribeligt. De Fleste ansaa hende for en skrækkelig dum Gaas; men der var ogsaa dem, som mente, at hun var en snedig, lille Hex, der spillede sine Kort usædvanlig fint, idet hun gjorde Regning paa, at jo kraftigere en Fæstning forsvarer sig, desto bedre Vilkaar opnaar Kommandanten ogsaa, naar han omsider bekvemmer sig til at kapitulere.

Uden Tvivl har Karl selv fra Begyndelsen været af denne Mening. Thi efter den lidet smigrende Mening, han havde om sine Medmennesker, kunde Enhver kjøbes, kun at Nogle tingede mere om Prisen end Andre, og naar saa En var særlig udholdende og forstod at manøvrere godt, ja saa gav man det Navn af Dyd. Saaledes var Retskaffenhed ikke Andet end et Fif, som begavede Mænd i Reglen brugte for at faa deres Talenter betalte saa godt som muligt, og paa samme Maade var Ærbarhed og Kydskhed ikke Andet end Fif og Kneb, som Damerne brugte for at holde deres Yndigheder i den højeste Pris. Hvis det, som de Samtidige ville vide, forholder sig saa, at Frances Stew-

art var den eneste Kvinde, som Karl den Anden virkelig har elsket, ligger det nær at antage, at naar hun formaaede at vække en saa stærk Følelse hos ham, saa var det ikke, fordi hun var saa meget skjønnere end de Andre, men fordi han saae hende i et Lys som ingen af de Andre, fordi han fandt, at hos hende var Dyden intet Fif.

Som det synes, har det paa den Tid ikke været noget Stort, eller været anset for nogen stor Ære at være Æresdame hos Dronningen. Thi efter Navnene at dømme vare adskillige af disse »maids of honour« Jomfruer af borgerlig Stand, medens de Andre vare fattige adelige Frøkener. I begge Tilfælde blev der under almindelige Omstændigheder ikke taget meget Hensyn til dem, ikke mere, end at de, som Hamilton fortæller, »blev kaldte ind for at danse med Herrerne, naar de indbudte Damer vare trætte.« Men naar Kongen var saa naadig at kaste sine Øjne paa en af Hoffrøkenerne, forandredes hendes Stilling som ved et Trylleri. Alles Øjne vendte sig imod den opgaaende nye Stjerne, og med travl Iver skyndte de smidige Hofmænd sig at gjøre den vordende Favoritinde deres Opvartning for at insinuere sig hos deres Herre Sultanen.

Miss Stewart blev saaledes pludselig Gjenstand for den almindelige Opmærksomhed, Ordet brugt i mere end een Betydning; thi at der var blevet anvist den unge Dame en særlig Lejlighed, var en Udmærkelse saa stor, at man ikke kunde tvivle om Kongens Hensigter, og det saa meget mindre, som han drev sit forelskede Kurmageri ganske aabenlyst. Medens altsaa Damerne gav deres Forargelse og Misundelse Luft i Krogene ved paa det Ubarmhjertigste at gjennemhegle den intrigante Skabnings Person, Karakter og Væsen, stræbte Herrerne ligesaa udholdende at indsmigre sig i hendes Gunst.

Buckingham var en af de Første; thi som Kongens gode Ven, vilde han naturligvis ogsaa staa sig godt med hans Hjertes Dame, og da han ikke blot var vittig, morsom og vel forfaren i alle Galanteriets og Smigerens Konster, men tillige forstod at gaa ind paa de barnlige Løjer, der

særlig morede hende, fandt han en velvillig Modtagelse. Han maatte imidlertid ved denne Lejlighed sande det gamle Ordsprog, at det er farligt at lege med Ild, thi hendes uimodstaaelige Ynde bedaarede ogsaa hans trøskede Hjerte, og da han i et ubesindigt Øjeblik lod sig forlede til at gjøre hende en Kjærlighedserklæring, viste hun ham *sans façon* Døren.

Det er vel ikke muligt ved Hjælp af de enkelte Bemærkninger, der findes hos samtidige Memoireforfattere, at gjøre sig et fuldstændig tydeligt Billede af denne fejrede Skjønhed, men saa meget oplyse de dog, at man kan danne sig en begrundet Forestilling om hendes Karakter; og fremgaaer det da af Alt, at hun ogsaa i psykologisk Henseende har været en mærkelig Fremtoning ved et Hof som Karl den Andens.

Medens Damerne paa denne kongelige Scene — for saa vidt som de ellers vilde være med — gjorde deres Yderste for at komme Modens sminkede og rafinerede Ideal af kvindelig Fuldkommenhed og Elegance saa nær som muligt, og samtidig forcerede sig op til en Vittighed og Aandrighed, der vistnok ofte var alt andet end naturlig, ligesom den ogsaa ofte forledte dem til at vove sig langt ud over Grænserne for det Sømmelige og Kvindelige, var denne unge Piges Væsen en Blanding af forunderlig barnlig Naivetet og elskværdigt Skjelmeri, forenet med en Anstand og Ynde, som selv de mest fashionable Damer misundte hende, et Væsen — erklærer Grammont med national Stolthed —, som man vanskelig tilegner sig, naar man ikke er bleven opdraget i Frankrig.

Forøvrigt ser denne beregnende Verdensmand ikke paa hende med sympathetiske Øjne, hvad der jo er rimeligt nok, thi som en klog og kold Egoist, der havde gjort Aandrighed til sin Profession, var han naturligvis ikke i Stand til at forstaa og endnu mindre i Stand til paa rette Maade at vurdere en saa ukonstlet, barnlig Natur som hendes, og hun paa sin Side var da ogsaa ligesaa fuldstændig fremmed for den Aandrighed, som han satte over

Alt i Verden. »I Alt, hvad hun tog sig for, var hun et Barn, lo af alt Muligt og havde en afgjort Forkjærlighed for Løjer, der til Nød kunde have passet sig for et Pigebarn paa 12 eller 13 Aar. At lege Blindebuk var hendes største Glæde, og naar hendes Gjæster bortspillede Formuer, sad hun og byggede Korthuse, medens de tjenstivrige Hofmænd rakte hende Kortene eller forsøgte at gjøre hende Konsten efter.«

I Grammonts Øjne var hun derfor hverken mere eller mindre end en gyselig dum Person, og det allersikreste Bevis i saa Henseende var da det, at hun kunde være saa idiotisk at afvise Kongens forelskede Tilnærmelser. Mærkeligt nok synes det ganske at være undgaaet denne forøvrigt skarpe Iagttager, at dette underlige Pigebarn med al sin barnlige Enfoldighed tillige var et Stykke af en koket Skjelm, skjønt det aabenbart var disse tilsyneladende Modsætninger i hendes Karakter, der gjorde hende saa tiltrækkende i Herrernes Øjne, og som vel ogsaa, efter hvad der fortælles, af og til fik dem til at gjøre sig til Nar for hende, saa at det var ad deres Dumheder, hun lo, medens Grammont troede, at hun lo, fordi hun selv var dum.

Hvad hendes Talenter angaar, da ikke blot elskede hun Musik lidenskabelig, men sang selv smukt, dertil dansede hun graciøst, talte Fransk ligesaa godt som sit Modersmaal og klædte sig med udsøgt Smag.

Efter hvad her er sagt, vil man forstaa, at den unge Dame befandt sig særdeles vel i sin nye privilegerede Stilling; at lade sig gjøre Kur til af Kongen, der selvfølgelig viste sig for hende i sin elskværdigste Skikkelse, at blive underholdt og feteret af alle de andre Herrer ved Hoffet, baade gamle og unge, og at blive misundt af Damerne, kunde jo være meget morsomt, og efter Alt at dømme maa man tro, at hun i det Mindste i Begyndelsen har været fuldstændig blind for det Farlige og Tvivlsomme ved Situationen, saaledes at hun i sin Uskyldighed endog legede med Faren.

Paa den Tid vare Karether med Glasruder en ny Op-

findelse; Damerne foretrak imidlertid fremdeles de gamle, halvt aabne Karosser, fremfor at lade sig indelukke i en saadan Æske, og dette foranledigede saa den insinuante Grammont til at lade lave et Kjøretøj i Paris af en ny Konstruktion, hvortil han selv havde givet Tegningen eller Ideen. Saaledes fremstod den første Kaleschevogn, som han derpaa forærede Kongen. Alle beundrede det nye Kjøretøj, der havde kostet ikke mindre end 2000 Louidorer, da Dronningen og Hertuginden af York første Gang viste sig i det paa Londons Gader, og imellem de Beundrende var ogsaa Lady Castlemaine. Altsaa bad hun Kongen om at laane hende det til en Kjøretur i Hyde-Park den første Dag, det blev godt Vejr; men uheldigvis ytrede Miss Stewart det samme Ønske og satte derved Kongen i en kjedelig Forlegenhed; thi Lady Castlemaines Venskab for den unge Hofdame var forlængst blevet til Had, og da de To altsaa ikke kunde kjøre sammen, blev han nødt til at give En af dem Forrangen. Det blev Miss Stewart, der triumferede, men muligvis har hun bagefter fundet, at flere slige Sejre let kunde blive hende for dyre, og at hun helst maatte undlade at appellere til Kongens Kjærlighed, naar hun skulde kunne forsvare sig imod den.

Thi for hver Uge, der gik, voxede hans Tilbøjelighed, og det, der fra først af kun havde været en flygtig Forelskelse, ja maaske kun et Lune, blev tilsidst en saa dyb Lidenskab, at det et Øjeblik saae ud, som om Frances Stewart skulde blive Englands Dronning. Den stakkels Katherine var nemlig ved denne Tid bleven farlig syg, Lægerne kunde ikke faa Feberen standset, og hun var Døden nær. Skjønt Karl ikke holdt af hende, kunde han dog til sine Tider føle Medlidenhed med hendes sørgelige Skæbne, og ved at se hende, som han troede, i Færd med at dø følte han sig dybt greben. Hvad hende angaar, da elskede hun ham kun altfor højt, og idet hun nu ved Afskeden takkede ham for hans Deltagelse, ytrede hun, at den havde gjort hendes Hjerte saa godt, at hun næsten ene af den Grund kunde ønske, hun maatte leve; men eftersom hun ikke havde

været saa lykkelig at vinde hans Gunst, og hun jo skulde dø, var det hende en Trøst, at han, naar hun var borte, kunde søge sig en Ægtefælle, der mere fortjente hans Kjærlighed. Medens hun talte saaledes, løb Taarerne hende ned ad Kinderne, og bevæget ved hendes rørende Resignation græd Karl ogsaa, sigende: hun maatte ikke dø, hun skulde leve for hans Skyld. I dette Tilfælde virkede Glæden som den bedste Medicin, og hun kom sig virkelig igjen, men derom vare Alle ved Hoffet enige, at dersom Katherine var død, vilde Karl have gjort Frances Stewart til Englands Dronning.

Hvor stærke hans Følelser for hende vare, fremgaar allerbedst deraf, at han, der ellers var af en saa flygtig Natur, ikke blev træt og kjed af den langvarige Bejlen; det er nemlig næsten det Mærkeligste ved denne romantiske Historie, at den varede saa længe. Mindst i to Aar regerede den skjønne Miss Stewart som Primadonna assoluta over den elskovsyge Konges Hjerte, og aabenbart maa hun ikke blot have haft en bestemt Karakter, men ogsaa en fin Takt og en sjelden Elskværdighed for i saa lang Tid at kunne hævde sit gode Navn og Rygte i denne yderst vanskelige og tvivlsomme Stilling.

Men tilsidst strammedes dog Knuden saa stærkt, at hun indsaa, det blev nødvendigt for hende at trække sig tilbage. Det var paa denne Tid igjen kommet til et Brud imellem Kongen og Hertuginden af Cleveland, dels paa Grund af Damens Utroskab, dels paa Grund af hendes grænseløse Ødselhed, thi hvor godmodig Karl ogsaa var, fandt han det dog lovlig stærkt, at han skulde have Pengesorger og Forlegenheder, blot for at hun kunde gjøre sine Galaner fyrstelige Foræringer, og da han havde overstaaet denne Dyst og faaet hende sat udenfor Døren, fattede han den heroiske Beslutning med det Samme at afskedige alle de mindre Gudinder, som han tilbad efter Tid og Lejlighed, i Forventning om, at Miss Stewart dog maaske vilde lade sig røre, naar han saaledes kunde tilbyde hende et helt og udelt Hjerte.

Men samtidig havde denne unge Dame ogsaa taget en kraftig Beslutning, der paa en uheldig Maade krydsede Kongens dydige Forsætter og Planer. Blandt hendes mange Tilbedere var ogsaa Charles Lennox, Hertug af Richmond. Skjønt Hans Naade, som var en midaldrende Mand, alt havde været to Gange gift, var hans Hjerte dog ikke helt udbrændt; tvertimod, det luede for hende med en Lidenskab, der ikke gav Kongens Noget efter, og blev da Enden den, at han ikke blot lagde sit flammende Hjerte, men ogsaa sin hertugelige Krone for den unge Dames Fødder. Der er ikke efterladt os Oplysninger om, hvad han var for en Slags Mand, ikke heller vides det, om Miss Frances har gjengjældt hans Kjærlighed, men under alle Omstændigheder optog hun hans Frieri gunstig, glad over, at der saaledes aabnedes hende en Udvej til med frelst Ære at trække sig ud af den tvivlsomme Stilling, hun var kommen i, og unddrage sig Kongens Forfølgelser.

Hvad de To havde talt om under fire Øjne, var der vel Ingen, der vidste, men at der var Noget imellem dem, kunde dog heller ikke forblive aldeles skjult, hvor der var saa mange spejdende Øjne, og Lady Castlemaine, nu Hertuginde of Cleveland, som af sine gode Venner blev holdt à jour med Alt, hvad der foregik ved Hoffet, triumferede allerede paa Forhaand, da hun hørte, at den forhadte Medbejlerske, der saa længe havde spillet den dydige Lucretias Rolle, endelig engang havde givet sig blot, og dermed tillige, som hun haabede, givet hende Midler i Hænde til at tage en eklatant Hevn for den Tort, der var vederfaret hende. Det var let nok for hende at skaffe sig Underretning om Hertugens Kommen og Gaaen, da han ikke boede paa Slottet, og ved første givne Lejlighed skyndte hun sig at lade Minen springe i Luften.

En Aften sent, fortæller Lord Hamilton, som selv havde faaet Historien af den vagthavende Page, en Aften sent, da Kongen havde trukket sig tilbage til sine private Værelser, vred i Hu over alle sine Kjærlighedssorger, traadte Hertuginden uanmeldt ind ad en Bagdør, en Vej, hun ofte før var

gaaet. Var Hans Majestæt gnaven i Forvejen, saa blev han det endnu mere ved dette uventede Besøg, men uden at lade sig afficere heraf tog hun ironisk smilende til Orde. »Jeg haaber, det maa være mig tilladt at gjøre Eder min Opvartning, skjønt jeg nok veed, at den englesøde Miss Stewart har forbudt Eder at besøge mig i mit eget Hus. Tro blot ikke, at jeg er kommen for at gjøre Eder Bedrejdelser eller for at beklage mig, thi det vilde kun være at nedværdige mig selv; endnu mindre skal jeg forsøge paa at undskylde mine Skrøbeligheder, da Eders Troskab mod mig jo gjør ethvert Forsvar umuligt. Ak nej! Jeg kommer kun for at bevise Eder min Deltagelse i den Sorg og Kummer, som den umenneskelige Miss Stewart volder Eder ved sin Koldsindighed og nymodens Dyd.«

Med disse Ord slog hun en forceret Latter op, saa uforskammet og haanende, at Kongens Vrede var lige ved at koge over; men inden han kunde komme til Orde, fortsatte hun: »Undskyld, at jeg er saa fri at le over den plumpe Maade, hvorpaa I bliver holdt for Nar; men jeg kan dog ikke finde mig i at se, at I er til Latter for hele Eders Hof, eller at man ustraffet spotter Eder. Jeg er kommen for at lade Eder vide, at Hertugen af Richmond i dette Øjeblik er hos Miss Stewart. Jeg forlanger ikke, at I skal tro mig paa mit Ord, men kun, at I selv skal overbevise Eder med egne Øjne for ikke længere at være til Nar for en falsk Snærpe.«

Med disse Ord tog hun den halvt tvivlende, halvt forskrækkede og helt forstyrrede Mand ved Haanden og marscherede af med ham, indtil de naaede Døren til Miss Stewarts Værelser, derpaa sagde hun ham god Nat og gik, som hun var kommen, for at afvente Udfaldet af dette natlige Eventyr.

Hvad hun havde fortalt Kongen, var rigtigt nok. Uden at agte paa Kammerpigens ærbødige Indvendinger trængte Hans Majestæt ind i det Allerhelligste og, *odds fish!* — det var den Ed, hvormed han sædvanlig satte Trumf paa — Du store Himmel, der laa den Skjønne, som for et Par

Timer siden havde vist ham Døren, under Foregivende af, at hun var syg, nu tilsyneladende nok saa frisk og vel tilmode, og ved Siden af Sengen sad Richmond. Atter her maa det bemærkes, at efter den Tids Skik og Brug var det en Frihed, som en Dame kunde tilstaa en begunstiget Frier uden at vække Forargelse. Dog i dette Tilfælde vakte det en hel Del mere end Forargelse; Kongen, som ellers var den fredsommeligste og høfligste Mand under Solen, rasede og overøste den forbløffede Hertug med en saadan Syndflod af Grovheder, Trusler og Skjældsord. at Hans Naade ikke vidste bedre end at tie stille, bukke og gaa.

Men nu tog Miss Stewart Bladet fra Munden baade paa egne og paa Forlovedes Vegne, sigende, at dersom hun ikke havde Lov til at modtage Besøg af en Mand som Hertugen af Richmond, naar han bejlede til hende i al Ærbarhed som en honnet Mand, der agtede at gjøre hende til sin Hustru, saa var hun en Slave i et frit Land. Hun vidste ikke af, at der var Nogetsomhelst, der forhindrede hende fra at gifte sig, med hvem hun selv vilde; men dersom han virkelig som Konge skulde have Magt dertil, saa troede hun dog under alle Omstændigheder ikke, at han eller nogen Anden kunde forbyde hende at rejse sin Vej og forlade Landet for i et Kloster at søge den Fred, som man ikke vilde lade hende have her ved hans Hof,

Medens hun saaledes tog paa Vej, var Kongen et Bytte for de mest modstridende Følelser, paa den ene Side væltede Vrede, Skinsyge og Kjærlighed hulter til bulter i hans Hjerte, paa den anden Side sagde den sunde Fornuft ham, at Pigebarnet var i sin gode Ret, og rimeligvis vilde han vel ogsaa have bedt hende om Forladelse og søgt Forlig, hvis han blot havde faaet Lejlighed dertil; men da hun havde sagt, hvad hun ønskede at sige, bad hun ham kort og godt om at gaa sin Vej og lade hende have Fred, idet hun spydig tilføjede, at der jo vist var Andre, som med Længsel ventede paa ham.

Opbragt forlod han Værelset, medens han i sit Hjerte svor paa, at han aldrig mere vilde se til hende, men, som

bekjendt, siger man undertiden i Hidsighed mere, end man senere kan staa ved, og da han stod op den næste Morgen efter at have tilbragt en søvnløs Nat, var han kommen paa helt andre Tanker.

Endnu samme Dag fik Hertugen Tilhold om at forlade Hoffet og ikke vise sig for Hans Majestæt, førend denne lod ham kalde; men den Formastelige var da allerede rejst ud paa Landet til sit Herresæde. Hvad angaar Miss Stewart, da begav hun sig til Dronningen, og efter først at have bedt hende om Tilgivelse for den Uro og Bekymring, hun muligvis maatte have forvoldt hende, fortalte hun Alt, hvad der var passeret, og bad tilsidst grædende om Tilladelse til strax at tage bort, da hun agtede at gaa i Kloster for saaledes at gjøre en Ende paa den Staahøj og de Fortrædeligheder, som hendes Nærværelse ved Hoffet havde voldet.

Ogsaa Dronningen græd, og idet hun løftede hende op og kjærlig omfavnede hende, forsikrede hun hende om sin kongelige Gunst og Beskyttelse, hvad enten hun saa agtede at gifte sig eller at gaa i Kloster. Men ved at overveje Sagen nærmere kom hun dog ogsaa paa andre Tanker, saa at hun ikke blot overtalte Miss Stewart til at opgive sit Forsæt om at gaa i Kloster, men ligeledes fik hende til at hæve sin Forbindelse med Hertugen af Richmond, hvorefter hun selv bragte en Forsoning tilveje imellem hende og Kongen; og derved raisonnerede hun muligvis som saa, at siden Ulykken nu engang vilde, at hendes kjære Gemal altid skulde være forelsket i sn Anden end hende selv, saa kunde hun aldrig faa nogen mere ønskelig Rival end denne unge Pige, der havde udvist en saa sjelden Klogskab og Dyd.

Efter dette Sammenstød blev Karl om muligt endnu mere forelsket end før, og snart blev ogsaa hans fornærmelige Kurmageri paany saa hidsigt, at den unge Dame, for at blive fri for ham, ogsaa igjen laante Øre til den ligesaa forelskede Hertugs Frieri. Da Kongen ikke var i Stand til at bryde deres Forbindelse med Magt, søgte han at naa

sit Maal ved List. Han vidste, at Hertugens Pengesager ikke vare i den bedste Orden, og at hans Godser vare stærkt behæftede med Gjæld; idet han derfor pludselig paatog sig en faderlig Rolle, gjorde han sit kongelige Prærogativ gjældende, hvorefter hun som en mindreaarig, forældreløs, adelig Dame stod under Kronens Formynderskab, og samtidig med at han gav sit Minde til deres Ægteskab, forlangte han, at Hertugen skulde sikre hende en meget betydelig Sum som hendes personlige Ejendom; Lord Kansleren Clarendon fik derhos Befaling til at anstille Undersøgelse om, hvordan det egentlig forholdt sig med Hertugens Formuesomstændigheder.

Men fordi Karl havde paataget sig Stillingen som den unge Piges Formynder, havde han dog ikke derfor opgivet Rollen som Elsker, og medens Clarendon forhandlede med Richmond, forsøgte Kongen at bevæge den unge Dame til hellere at modtage Hertugindetitlen af hans Haand tillige med et prægtigt Gods, der vilde sætte hende i Stand til at hævde sin høje Rang paa passende Maade. Hun betakkede sig imidlertid for Gaven, og fast bestemt paa hellere at udsætte sig for Følgerne af hans Vrede end længere at taale hans forliebte Forfølgelser, forlod hun tilsidst hemmelig Whitehall og lod sig i al Stilhed vie til sin Hertug, uden først, som Ceremoniellet fordrede det, at indhente Kongens eller Dronningens Samtykke. Dette foregik 1667.

Karl rasede som en gal Mand, og hans Vrede faldt med hele sin Vægt paa Kansleren, hvis Indflydelse allerede i længere Tid havde været i Aftagende. Det synes at have været mere end et løst Rygte, naar der fortælles, at Kongen ved denne Tid for Alvor tænkte paa at lade sig skille ved sin barnløse Gemalinde for at kunne gjøre Frances Stewart til Englands Dronning. Det var Clarendon, der skulde ordne denne vanskelige Sag, og nu fortalte velvillige Tunger Kongen, at Ministeren i Stedet for at fremme hans Planer tvertimod havde modarbejdet dem og i al Stilhed arbejdet paa at faa Miss Stewart gift med Richmond, idet han derved haabede at sikre sine egne Børnebørn

Tronen, thi Hertugen af York, som var Tronarving, i Tilfælde af at Karl døde barnløs, var gift med Clarendons Datter.

Det var forgjæves, at Clarendon dyrt og hellig forsikrede, at han ingen Del havde i, hvad der var sket; han faldt i Unaade, og med det Samme faldt ogsaa hans Fjender over ham fra alle Sider. Folkets Forbitrelse over den elendige Maade, hvorpaa Krigen med Holland var ført -- en Krig, som Clarendon forøvrigt havde fraraadet af al Magt — fordrede et Offer, og den faldne Minister blev den, der maatte bøde. Han døde sex Aar senere i Frankrig som en landsforvist Mand.

Saaledes endte denne romantiske Kjærlighedshistorie med Storm og Bulder, der gav Gjenlyd over hele Landet, og derpaa glemtes den efter sin Tur, glemtes saa fuldstændig, at Miss Stewarts Navn, som rimeligvis aldrig har været kjendt i videre Kreds udenfor Hoffet, nu vistnok kun kjendes af meget faa af hendes Landsmænd. Og dog findes hendes Billede i ethvert Hus og i enhver Hytte hele Jorden over, hvor Englændere bo og bygge, og der gaar ikke en Dag, uden at det bliver — om ikke betragtet, saa dog set af Millioner og atter Millioner Mennesker, ikke blot Englændere, men Folk af alle Nationer. Thi Britannia, den allegoriske, kvindelige Figur, som tillige med Løven er det nationale Emblem for England og det engelske Folk, og som Alverden kjender fra engelske Mønter — Britannia er ikke nogen Anden end Frances Stewart, Karl den Andens Elskede. Hermed forholder det sig saaledes.

Blandt de forskjellige Extravagancer, som hans Forelskelse forledte Karl til, var ogsaa den, at han lod præge en Guldmedaille, der paa den ene Side var prydet med hans eget Brystbillede, medens den tilbedte Skjønne var fremstillet paa den anden Side, kostumeret som Minerva — den samme Dragt, i hvilken hun var bleven malet af Lely. Og saa fortrinlig var Ligheden, efter den samtidige Evelyns Sigende, at Enhver, der kun havde set hende een Gang, ogsaa kunde kjende, hvem Minerva var. Samme Hjemmels-

mand beretter endvidere, at Gravøren, Rotier, som udførte Medaillen og i den Anledning havde flere Sammenkomster med hende for at tage hendes Portræt, blev saa dødelig forelsket i den skjønne Pige, at han, for efter fattig Lejlighed at nyde sin Kjærlighed, atter og atter ciselerede hendes Billede i forskjellig Størrelse og i forskjelligt Metal, hvorpaa Kongen, der var ligsaa opsat paa at faa den Elskedes Billede mangfoldiggjort, strax lod det præge paa Rigets Kobbermønt som den symbolske Britannia; og i alt Væsentligt er Billedet der uforandret det samme den Dag idag.

Den samtidige Digter Waller har foreviget denne Begivenhed i et maadeligt Digt, hvoraf Meningen paa forstaaeligt Dansk er denne: «Her se vi paa den ene Side af Medaillen Repræsentanten for Englands Magt og Styrke, paa den anden Idealet af engelsk Skjønhed, begge Billeder saa klassisk skjønne, som vare de skaarne af en Mesterhaand i hine Tider, da Jupiter, som Grækerne fortælle os, overdængede den skjønne Danaës Jomfrubur med en saadan Regn af Guld, at Taarne og Mure styrtede sammen for den gyldne Guds Angreb. Men havde det været Britannia, saa vilde Guden hverken have udrettet Noget med sin gyldne Regn eller sin Torden, thi Dyd er et langt fastere Værn end bronzebeslagne Porte.«

En lignende Hyldest yder Digteren Lee hende i de Ord, hvormed han har dediceret hende et af sine Arbejder. Efter først at have lovprist hendes Skjønhed, Ynde og gode Smag, slutter han nemlig saaledes: «Alt, hvad jeg kan love, er, at Eders Naade aldrig skal se et Skuespil af mig, der kan være saarende for Ærbarhed og Dyd.« For fuldt ud at forstaa, hvor stor en Kompliment der ligger i disse Ord, maa man dog rigtignok kjende lidt til den frække Tøjlesløshed, hvormed Digterne paa den Tid tumlede sig paa Scenen.

Poeter tage det jo imidlertid ikke altid saa nøje med Sandheden, smøre i alt Fald gjerne tykt paa, naar det gjælder om at rose eller dadle, og paa den Tid smurte de endogsaa forskrækkelig tykt paa, hvad de i Reglen vare

nødte til, om de ellers selv vilde have Noget at smøre paa Brødet. I dette Tilfælde maa deres Ord dog staa til Troende, siden Evelyn, der var en fuldstændig uafhængig Mand og en meget streng Moralist, som altid nævner Tingene ved deres rette Navn, for sin Ven Pepys erklærede, at Miss Stewart, hvem han personlig kjendte, forlod Hoffet »saa dydig og ren som nogen Kvinde i Verden«.

Har jeg været for omstændelig, beder jeg om Undskyldning, men da jeg nu engang har indladt mig paa at grave denne gamle Historie op, saa vilde jeg dog ogsaa nok aflevere Fru Britannia fuldstændig ren og fri for alle Mærker af den ondskabsfulde Grammonts Fingre.

Historien er ogsaa nu saa omtrent ude. Vor Heltindes Ægtskab var kun af kort Varighed, thi allerede 1672 døde Hertugen af Richmond her i Danmark, i Helsingør, hvortil han var sendt i politisk Ærinde, og efter at have levet tredive Aar som Enke døde hun selv 1702 uden at efterlade sig Børn. Hvad angaar hendes Forhold til Kongen, da synes det, som om Karl snart har sluttet Fred med hende. Det fortælles, at han undertiden paa en smuk Sommerdag tog en Jolle for selv at ro sig ned til Sommerset House, hvor hun boede, og fandt han saa ikke Havedøren aaben, klatrede han ganske gemytlig over Muren. Man tør vel saaledes ogsaa formode, at han aldrig helt har glemt sin gamle Kjærlighed.

Et Par Lejlighedssange

af K. V.

I.

Ved Studenter-Jubilæet i 1879.

Mel.: Du er rig, du er dejlig, o Syd!

Hvor jeg mindes endnu Jer dog godt
Fra den Sommer, der sammen os knytted,
Da fra Skolernes Fængsel vi flytted
Som Studenter til »Tankernes Slot«!
Hvor vor Aand var usigelig grøn,
Mens Figuren var kantet og mager,
Og kun sparsomt der paa vore Hager
Spired' Haab om en Fremtid saa skjøn!

Er det virkelig Jer, som er her?
Store Skjæg eller ragede Kinder,
Nogle Ho'der, hvor Maanen alt skinner,
Mange toppede Maver jeg ser.
Hvilke milde, huldsalige Smil,
Hvilken Holdning og sikker Balance!
Det er vistnok et Slags Renaissance,
Saadan nærmest i Rundbuestil.

I har vundet i Omfang, ja vist,
I Erfaring — bevares — og Praxis,
Ja men kan I endnu *amnis axis*,
Kan I skjelne hver dunkel Aorist?

Kan I Kongernes Rækker perfekt
Og den pythagoræiske Lære? —
Kom Du nu til Examen, min Kjære,
Gik Du sikkert aldeles rejekt!

Det er sørgeligt, men det er sandt —
Dog I maa ikke la' Jer forstemme,
Husk, man lærer jo blot for at glemme,
Saa den Sag kan vi klare galant;
Og hvad gjør det, om Tiden med Vold
Har os mærket alvorlig i Skindet,
Naar vi bare i Tanken og Sindet
Har vor Ungdom endnu i Behold?

Kan endnu Du Dig dukke med Lyst
Ned i Livets forfriskende Strømme,
Drømmer end Du de dejligste Drømme,
Kan Du synge af fuldeste Bryst?
Er endnu Du den frejdige Gut,
Der med Jubel tør løfte din Vinge.
Og trods Alt, hvad Dig Skæbnen kan bringe,
Dristig nyde det korte Minut?

Nu saa rejs Dig idag atter kjækt,
Glem først Alt, hvad der daglig kan gnave,
Glem din Alvor, din Stand og din Mave,
Og ryst af Dig al Aarenes Vægt!
Ja idag bli'r vi unge igjen,
Vi vil samles om Bollen, der blusser,
Vi vil solde, som om vi var Russer —
Lad os drikke paa det, gamle Ven!

II.

Sølvbryllupssang (1876).

Mel.: Hvor Bølgen larmer højt fra Sø.

Hvor Hindsgavl strækker ømt sin Arm
Ud mod den sølvblaa Vove,
Og Bølgen kryster til sin Barm
Dens Klinter og dens Skove,
Der mødtes de den første Gang,
Og over deres Møde klang
Den dundrende Kartove.

Thi den Gang just en Kamp der stod
Mod Løgnens falske Lære,
Man ofred villig Liv og Blod
For gamle Danmarks Ære,
Og værged' kjækt, da Fjenden kom,
Sit Sprog, sin Ret, sin Ejendom
Og sine Minder kjære.

Og han var med, i mangen Dyst
Han vovede sin Trøje,
Hun fulgte Kampens Gang saa tyst
Med Sjælens Glans i Øje,
Saa traf det ved en sælsom Magt,
At deres Hjerter slog i Takt,
Det maatte saa sig føje!

Og da omsider Sejrens Dag
For Danmark var oprunden,
Da faldet var det sidste Slag
Og Freden den var vunden,
Da Alt saae lyst og dejligt ud,
Da fæsted han sin stolte Brud —
Og da var Lykken funden!

Paa Livets Sø de ud i Hast
Nu styred' deres Snekke,
De hejsed' deres Flag paa Mast
Saa unge og saa kjække.
For deres Tanke elskovsfuld
Laa Livet svøbt i Solskinsguld,
Der lyste Vej for begge.

Saa sejled' de i Aar paa Aar,
Med Kjærlighed forinden,
Og var end Skæbnen ofte haard,
Saa Baaden skjalv for Vinden,
De fandt dog stedse Ro og Trøst
Saa trofast ved hinandens Bryst,
Mens Taarer væded' Kinden.

Idag de søge ind i Havn
Til Fryd og festligt Møde,
Og i den sølversmykte Stavn
Staar deres Dreng, den søde.
Han lover Lykke dem og Fred
Og, førend deres Sol gaar ned,
En gylden Aftenrøde.

III.

Frøken Hilma.

Ved en diner-dansant i Anledning af hendes Helbredelse.

Mel.; »I, som med Begejstring lytte« af Erik Bøgh.
Musik af Malmquist.

Hvad er det, Du har i Sinde?
Hilmas Pris at synge nu!
Kjære, gaar Du om i Blinde?
Kast dog Pennen, hører Du!

Til en Digters Datter skrive
Vers, om hun er nok saa sød,
Det er jo præcist at give
Bagerbørn Hvedebrød!

Mener Du? Aa dæmp din Tone!
Husk den gamle Theori:
»Synger Digt'ren for sin Kone,
Er det altid Elegi.«
Noget bli'r dog Konen levnet,
Klagedigte uden Sving —
Datteren bli'r ikke nævnet,
Hun faar altsaa — Ingenting.

Derfor uden Frygt og Gruen
Jeg nu dristig Lyren slaar,
Og desuden saa har Fruen
Strengt befalet det igaar.
»Man har Lov at fordre Lidt af« —
Saa hun sagde, mig til Men —
»Den, som ved en Danse-Middag
Mave har, men ingen Ben.«

Dog selv uden den Befaling
Bragte gjerne jeg en Sang,
Og min bedste Nattergaling
Vies hende denne Gang.
Hun som Solen bør med Rette
Fejres her af hver en Gjæst,
Thi den Ting er let at gætte:
Hun er Skyld i denne Fest.

Altsaa, hvis som jeg I ville,
Stifter vi et Monarki,
Og til Dronning samme lille
Frøken Hilma kaarer vi,

Virak ofrer vi og Honning,
Nutildags er man loyal,
Leve højt da Aft'nens Dronning,
Dronning Hilma leve skal!

End et Ønske vil jeg gjøre —
Saa jeg tier som en Mur —
Gid hun aldrig mere høre
Tale om Diæt og Kur!
Mine Herrer! Notabene!
Gammeldags Orthografi!
Kun for Kour med U alene
Er det, hun skal være fri.

Hr. Laves Testament.

Af K. V.

Vor Fortælling gaar langt tilbage i Tiden, helt op til hin mærkelige Kulturperiode, hvor Beaumonden nærmest ernærede sig ved Landevejsrøveri, medens Lærdommen sad sammenkrøben bag Muren og dyrkede Theologien og Gastronomien i kjærlig Forening. Den bevæger sig med andre Ord i hine romantiske Dage, hvor Kvinden blev forgudet og indespærret, og hvor et af Skrammer oversaaet Ansigt eller Manglen af en Stump Næse og Øre ansaas for et passende Tillæg til den mandlige Skjønhed. Det var, kort sagt, i Individualismens Guldalder, hvor Enhver kun brød sig om sig selv og sit Eget og gav alle Andre og alt Andet Døden og Djævelen, at den Historie passerede, som vi nu skulle fortælle overensstemmende med, hvad »gamle Folk« og Krøniken derom berette.

Hr. Lave Orne til Tryneborg og Kragerup var sin Tids Barn i Et og Alt. Hvor mange andre brave Riddersmænd han havde spoleret med Spær og Sværd, hvor mange rejsende Kjøbmænd han havde udplyndret, hvor mange Vildsvin han havde fældet, og hvor mange Kruse Vin og Rostockerøl han havde tømt i de henved halvhundrede Aar, hvori han havde hengivet sig til disse berømmelige Idrætter, er det ikke muligt blot tilnærmelsesvis at angive; men sikkert er det, at deres Tal var saa stort, at Ingen kan undre sig over, at Hr. Lave nød en overordentlig Anseelse i mange Miles Omkreds. Han var derfor ogsaa meget tilfreds baade med sig selv og med Tilværelsen i det Hele, men i eet

Punkt nærede han dog Bekymringer for Fremtiden, skjønt han iøvrigt ikke helligede dette Begreb ret mange Tanker. Dette Punkt angik Spørgsmaalet om, hvem han skulde efterlade Tryneborg og Kragerup, samt det betydelige Kvantum af Heste og Hornkvæg, Sølvbægere og Stenkruse, Skabe og Dragkister, samt andet Løsøre, hvoraf han var i Besiddelse, hvis det — ganske vist ikke nærliggende, men dog maaske ikke aldeles umulige Tilfælde skulde indtræffe, at han forlagde Skuepladsen for sine Bedrifter til en anden Verden. Hr. Lave havde nemlig vel været gift — naturligvis — endogsaa tre Gange, men Skæbnen havde ikke skjænket ham Afkom. Hvori Grunden maatte søges til dette Fænomen, der var saa meget mere uforklarligt, som de Orners Slægt hidtil altid havde været i den frodigste Blomstring, vil til alle Tider forblive en Hemmelighed; sikkert er det imidlertid, at ingen af de unge Fruer paa Tryneborg og Kragerup i saa Henseende havde opfyldt deres simple Pligt mod deres strenge Ægteherre, hvorfor denne ogsaa, efter hvad der berettes, havde behandlet dem, den Ene efter den Anden, med stedse stigende Ringeagt, hvilket maaske atter har været Grunden til, at de efterhaanden alle tre under dyb Følelse af deres Uværdighed havde ladet sig bisætte bag Alteret i Tryneborg Kirke og saaledes unddraget sig enhver yderligere Tiltale.

Nu havde Hr. Lave ganske vist en Søstersøn, der rigtignok ikke bar de Orners stolte Navn — idet hans Moder havde begaaet den Svaghed, at gifte sig med en Mand af Slægten Gris, der baade havde adskillige Aner, Marker, Kvæghøveder og Dragkister færre end Slægten Orne — men som Hr. Lave ikke desto mindre foretrak for de fleste andre mandlige Individer af sit Bekjendtskab. Hr. Jørgen Gris var nemlig saa at sige sin Morbroder op ad Dage. Han bekjendte sig ubetinget til samme Religion som denne, særlig til dens Hovedsætning, der lød paa, at man altid skulde gjøre det, man havde Lyst til, og han var næsten lige saa forfaren som sin Morbroder i alle frie Kunster, som f. Ex. at løfte sine Venner og andre Samtidige af Sadlen, opkræve

Told og Bompenge paa dertil passende og upassende Steder i Omegnen, aflive vilde og tamme Dyr, samt tømme umaadelige Kruse lige til Bunden i eet Drag. Der var kun den ene Fejl ved ham, at han — ganske i Modsætning til sin Morbroder — havde svoret Kvindekjønnet Had og var forbleven ugift til henimod sit 40de Aar, saa at han ikke afgav den tilstrækkelige Garanti for, at Tryneborg og Kragerup med dertil hørende Accessorier af forskjellig Art, hvis han blev deres Ejermand, vilde vedblive at bevares i de Orners og Grisers Slægt indtil Verdens Undergang.

Saa lod Hr. Lave en Dag sin Søstersøn, Hr. Jørgen, kalde til sig, og efter at have forsynet saavel ham som sig selv rigelig med Mad og Drikke lukkede han sit Hjerte op og betroede ham, at det var hans Hensigt ved Testament at skjænke ham de to oftnævnte Gaarde med alt Tilbehør paa den ene Betingelse, at Hr. Jørgen snarest mulig indgik i den hellige Ægtestand. Dette kunde ikke volde samme Hr. Jørgen stort Besvær, eftersom der i den nærmeste Omegn fandtes adskillige dertil særlig egnede Ungmøer, saasom Jomfru Kirsten Bjørneklo paa Bjørnemose og Jomfru Karen Rævefelt paa Stejlerup, og Hr. Lave paatog sig oven i Kjøbet selv at arrangere Frieriet og Alt, hvad dette førte med sig, uden mindste Ulejlighed for Hr. Jørgen personlig. Hr. Jørgen skar en hel Række forfærdelige Ansigter over Forslaget, erklærede, at han ikke kunde udstaa Jomfru Kirstens Øjne og Jomfru Karens Næse, forbandede sig paa, at Kvindfolk var det værste Utøj, man kunde bringe til Huse, og endte omsider med at love, at han nok skulde tage Sagen under Overvejelse, men at han i hvert Fald vilde vælge selv, saa at hans Morbroder kunde spare sig al Ulejlighed i den Retning. Dette fandt imidlertid Hr. Lave aldeles overflødigt, og da Hr. Jørgen ogsaa lignede sin Morbroder deri, at han ikke respekterede nogen Andens Villie end sin egen, gik Konversationen efterhaanden over til knubbede Ord paa begge Sider. Saa kastede de to Herrer deres Kruse i Hovedet paa hinanden, samt vexlede nogle Næveslag, og tilsidst red Hr. Jørgen derfra med en stor Bule i

Tindingen, medens Hr. Lave maatte holde Sengen hele den næste Dag.

At en saadan Smule Pikanteri skulde forstyrre det venskabelige Forhold mellem to saa kjærlige Slægtninge, kunde der selvfølgelig ikke være Tale om, og det er derfor udenfor al Tvivl, at Hr. Lave og Hr. Jørgen vilde have fortsat deres glade Samliv, uden med et Ord eller en Tanke at have berørt hin Aftens Begivenheder, hvis der ikke var indtruffet Noget, der fremkaldte et endeligt Brud imellem dem. Dette Noget var noget højst Uventet og Uforudset, et romantisk Æventyr i den reneste Balladestil, der timedes Hr. Jørgen paa en af hans Jagtudflugter ad Bjørnemosegaard til. Datidens Beretninger ere uenige om, hvorvidt det var en Ellepige eller noget andet kvindeligt Troldtøj af endnu værre Art, som den tapre Ridder ved denne Lejlighed kom i Lag med, og som gav den tørstige og mødige Jægersmand den Elskovsdrik at nyde, som fra samme Øjeblik jog den Smule Forstand paa Flugt, hvormed han hidtil havde hjulpet sig igjennem Livet. Men sikkert er det, at den ædelbaarne Hr. Jørgen Gris ikke lang Tid efter denne skæbnesvangre Udflugt — ikke røvede eller voldførte, thi deri vilde aldeles intet Mærkeligt have været, og Saadant vilde altsaa slet ikke være blevet opført udi Krøniken — men med den hellige Kirkes Sanktion ægtede — Datteren af Skytten paa Bjørnemose, Birthe Madsdatter, der altsaa gjorde et saa umaadeligt Avancement, at det umulig kunde være gaaet naturlig til. Ganske vist var liden Birthe, ifølge alle samtidige Kildeskrifter, en usædvanlig Skjønhed, der endog fordunklede hendes unge Herskab, Jomfru Kirsten, med hvem hun iøvrigt havde en lige saa utilladelig som paafaldende Lighed, og ganske vist var hun, efter hvad der ligeledes berettes, lige saa snild og klog, som hun var smuk, men dette forklarer selvfølgelig alligevel ikke Sagen, saa lidt som den Omstændighed, at Mads Skytte ikke blot var en sjelden kjøn Mand, men ogsaa et særdeles kraftigt og haandfast Individ, der allerede havde knækket Halsen paa adskillige af hans Datters mere nærgaaende Beundrere. Men hvorledes

det nu end hang sammen, nok er det, at Birthe Madsdatter blev Hr. Jørgen Gris's ægteviede Hustru, og at Hr. Jørgen ved et paalideligt Bud underrettede Hr. Lave Orne om denne glædelige Familiebegivenhed, der tyktes ham at maatte fyldestgjøre alle hans Morbroders Ønsker.

Men denne Forventning slog aldeles ikke til. Hr. Lave satte det Krus, han netop drak af, da han fik denne Efterretning, saa haardt fra sig, at Bordpladen brast, lod Hr. Jørgens Afsending kaste paa Porten og — hvad værre var — sendte ottende Dagen derefter sin Søstersøn en Bryllupsgave, bestaaende af en slagtet Gris med afskaaren Tryne, Ører og Hale. Denne udsøgte Haan, hvortil man mente, at Hr. Laves nye Huskapellan, der mulig paa sin Stands Vegne selv spekulerede i Hr. Laves Efterladenskab, var Ophavsmand, satte Hr. Jørgen i et sandt Raseri, hvorfor han øjeblikkelig »mobiliserede sin Armee«, eller med andre Ord drog ud med sine Huskarle i fuld rustet Stand, slog et Par Stykker af sin Morbroders Vasaller ihjel og skar Halen af en halv Snes af hans Heste. Selvfølgelig blev disse Udbrud af hans Følelser besvarede i samme Tonart fra Hr. Laves Side, og der kom saaledes en af de gemytlige private Fejder i Stand, som Adelen i hine Tider regnede mellem sine dyrebareste Rettigheder, og denne Fejde varede — efter hvad Sagnet beretter — med større og mindre Mellemrum i »henved tre Aar og syv og tyve Dage«. Saa maatte den holde op, thi paa denne Dag opdagede den ovenomtalte Huskapellan, at Hr. Lave, der var slumret ind ved Drikkebordet den foregaaende Aften, sov saa dybt, at der ikke var nogen Rimelighed for, at han nogensinde vilde vaagne mere.

Budskabet om Lave Ornes Død modtoges, som man kan vide, med almindelig — vi ville ikke sige Deltagelse, men snarere Nysgjerrighed, idet Beundringen af den Afdødes fremragende Egenskaber maatte vige for Begjærligheden efter at faa Besked paa, hvem samme Stormand havde bestemt til sin Arving, hvorom han i levende Live aldrig havde ytret et eneste Ord. Der var dem, der holdt paa,

at en eller anden fjerntbeslægtet Orne vilde blive den Lykkelige for hans Navns Skyld, der var Andre, som vilde give deres Hoved paa, at det ganske Gods var skjænket til Kirken, og der var ikke Faa, som troede, at hele den store Arv var udparcelleret til saa mange nærmere og fjernere Slægtninge, at Ingen af dem skulde faa stor Grund til at misunde den Anden. Kun Eet vare Alle enige om, nemlig, at der ikke kunde være tænkt paa Hr. Jørgen Gris eller nogensomhelst ham vedrørende Person, allermindst hans Hustru, Fru Birthe, eller de to Døtre, hun i de svundne Aar havde skjænket ham.

Som det gjerne gaar, fik Rygterne vel for en Del Ret, men den Tanke, salig Hr. Lave ved egen eller sin Kabinetssekretærs Hjælp havde udklækket, kom dog Alle højst overraskende, ikke mindst Hr. Jørgen, der naturligvis i sin Egenskab af nær og kjær Paarørende overværede den Oplæsning af Testamentet, som Huskapellanen foretog for den lige saa store som prægtige Forsamling, der havde indfundet sig til denne Højtidelighed. Hr. Lave mindedes netop sin Søstersøn i saare passende Ord, idet han udtalte, at han helst vilde have efterladt ham Alt, hvad han ejede, men da samme Hr. Jørgen Gris — hed det herefter — havde indgaaet et Ægteskab, som hverken Gud eller Mennesker kunde billige, havde han maattet gjøre andre Bestemmelser over sit Gods. Da imidlertid Skæbnen kunde føje det saa, at Hr. Jørgen atter kunde faa Raadighed over sin Haand og da indgaa et nyt Ægteskab, samt da det vel kunde træffe sig, at der i dette Ægteskab kunde fødes ham en Søn og Arving, var det Hr. Laves Villie, at — forsaavidt dette maatte indtræffe, inden 10 Aar vare gaaede — skulde Tryneborg og Kragerup, samt Alt, hvad Hr. Lave iøvrigt maatte efterlade sig, tilfalde denne Hr. Jørgen Gris's Søn »af andet Ægteskab«. I modsat Fald skulde det derimod Alt tilhobe tilfalde den hellige Kirke, og vedkommende Biskop træffe nærmere Bestemmelse om samtlige Midlers Anvendelse. Dokumentet var undertegnet med Hr. Lave Ornes velkjendte Bomærke, et Nul med en Streg igjennem, og

attesteret ved nævnte Biskops og vedkommende Landsdommers Underskrifter.

Ingen vil vel fortænke Hr. Jørgen i, at han i den Anledning følte sig opfyldt af den mest levende Forbitrelse. Hans Morbroder havde ikke blot gjort ham selv det plat umuligt nogensinde at blive Arving til den mindste Stump af hans Ejendele, men havde saa at sige gjort et Slags Attentat paa hans Kones Liv, idet han forudsatte det som en glædelig Mulighed, at Hr. Jørgen kunde blive Enkemand. Han tillod sig derfor ogsaa nogle højst uærbødige Ytringer om den salig Afdøde og udtalte en stærk Lyst til at knække Halsen paa Huskapellanen, hvorpaa han satte sig til Hest og red hjem til Sit for at bringe sin Gemalinde Meddelelse om Hr. Laves sidste Argelist. Fru Birthe hørte paa ham i dyb Tavshed, og kun Udtrykket i hendes kloge graa Øjne og den Maade, hvorpaa hun krummede sin kraftige Haand sammen, vidnede om, at hun delte sin Mands Forbitrelse. Men Dagen efter havde Piben faaet en anden Lyd, og da Hr. Jørgen paany tog fat paa hele sit Litani af Eder og Forbandelser, sagde hun ganske blidt: »Du tager fejl. Der bliver dog ikke Andet for, end at vi To maa skilles!«

Hr. Jørgen tabte naturligvis baade Næse og Mund, men Fru Birthe tog Sagen saa forstandig og koldsindig, at han lidt efter lidt fandt begge Dele igjen. Hun forestillede ham, at han ligefrem skyldte sine Efterkommere at sikre dem Besiddelsen af Tryneborg og Kragerup, og gjorde ham opmærksom paa, at han kun paa denne Vis kunde faa Hævn over den snedige Gejstlighed, specielt den nederdrægtige Huskapellan, der aabenbart havde fundet paa det Hele for at dække over Kirkens Begjærlighed ved forud for dennes Arveret at sætte en Arving, der ikke var til og heller ikke med Rimelighed kunde formodes at ville blive til. Overfor saa ophøjede Formaal betød naturligvis hendes og hendes Børns Ret Intet; havde hun endda haft en Søn, der kunde have forplantet de Grisers Navn videre, kunde der være Tale om noget Andet, men nu havde hun jo kun Døtre. Hun selv følte allerede stærke Samvittighedsnag over at

være bleven indlemmet i en saa højbaaren Slægt som Slægten Gris, men hun kunde ikke finde Ro paa Jorden, hvis hun skulde blive den uovervindelige Hindring for denne Slægts Udsigt til Rigdom og Ære.

At Hr. Jørgen forstod paa rette Maade at vurdere denne heroiske Selvopofrelse, tør vi ikke paastaa, men det maa regnes ham til megen Ære, at han denne Gang gjorde en usædvanlig lang Modstand mod sin Kones Villie, den han ellers med og uden Bevidsthed adlød i Stort og Smaat. Hun var det eneste kvindelige Væsen, han nogensinde havde følt sig tiltrukken af, og naar han betænkte, at han skulde give Afkald paa hende og saa desuden leve sammen med en Anden, foer der en Gysning igjennem ham. Paa den anden Side dannede jo rigtignok Tryneborg og Kragerup med Kapellanens ærgerlige Ansigt og den hele Gejstligheds Skuffelse i Tilgift en højst tillokkende Udsigt, og omsider besluttede han sig derfor til ogsaa at føje sin Kone i denne Sag. Det var i hine Tider ikke saa ganske let at faa en lovformelig Skilsmisse bragt i Stand, men da Hr. Jørgens Ønske fandt en kraftig Understøttelse i den ganske Adelstand, der betragtede Fru Birthe med meget hadske Øjne, lykkedes det dog efter et Par Aars Anstrengelser at faa Sagen ordnet. Ægteskabet blev lovformelig hævet, og Fru Birthe trak sig tilbage til en Udflyttergaard med sine to Smaapiger, medens Hr. Jørgen blev ene tilbage paa Slottet med den Opgave: snarest mulig igjen at gjøre en Ende paa Ensomheden.

Denne Opgave, der i Virkeligheden var meget let, eftersom Hr. Jørgen med sine 45 Aar, sit ædle Familienavn og sin sikrede Stilling i Samfundet var et meget passende Ægtemandsæmne, og der, som alt sagt, i Omegnen fandtes et sømmeligt Antal af højbaarne Ungmøer og Enker, som fandt deres Ideal ganske tilfredsstillet i hans Person, syntes imidlertid at falde ham meget vanskelig Lige saa let han sprang i Sadlen, naar det gjaldt om en Jagt eller et blodigt Stævne, lige saa tungt og tvært satte han sig op, naar han skulde ud paa Frieri, og medens han ved Drikkekruset og

i Sammenkomster med sine Jævnlige kunde føre Ordet med al ønskelig Fynd og Klem, gik Munden altid i Baglaas paa ham, naar der var Kvinder tilstede. Og uagtet der som sagt stod ham et rigeligt Udvalg aabent, og han ikke havde andre Betingelser at stille end et adeligt Navn og Muligheden af en mandlig Arving, hvilken Mulighed lige godt kunde forudsættes hos den Ene som hos den Anden, kunde han aldrig bestemme sig, rimeligvis fordi den Ene var ham ligesaa meget imod som den Anden. Naar han ærgrede sig selv over sin Ubestemthed, tog han sig gjerne sent om Aftenen en ensom Ridetur, om hvis Maal han iagttog den strengeste Tavshed, og var da altid i et mere medgjørligt Lune, naar han kom tilbage. Omkring paa Herregaardene undrede man sig højlig over hans Adfærd, og de Antydninger, han modtog paa de Steder, hvor der kunde være Udsigt tll en senere Erhvervelse af Tryneborg og Kragerup, tiltog stedse baade i Antal og i Styrke. Af og til undslap der ham vel nogle gaadefulde Ord, men saa fik han altid Hastværk strax derpaa og tog bort igjen, inden Gaaden kunde blive gættet, hvorpaa han søgte Beroligelse ved en Aftentur i sine egne Skove. Hist og her brast Taalmodigheden da ogsaa, og baade Jomfru Kirsten Bjørneklo og Jomfru Karen Rævefelt gik i denne Periode hen og trolovede sig, hvo veed, maaske dog med et lille Suk, der gjaldt Tryneborg og Kragerup med alle deres Herligheder.

Paa denne Vis var der alt gaaet mere end fem Aar efter Hr. Laves Død, og Kirkens Aktier vare altsaa i en stadig Stigen, da der blev gjort en Opdagelse. Opdageren var en af Hr. Jørgens Rideknægte, der en skjøn Aften sneg sig efter sin Herre paa en af dennes ensomme Udflugter, og den næste Dag til almindelig Forbavselse meddelte, at Herren ikke, som man hidtil havde troet, red planløst om i Skoven, men tvertimod satte Kursen aldeles bestemt efter den Udflyttergaard, hvor »salig Fruen« — saaledes kaldte Folkevittigheden i Hr. Jørgens Gaard Fru Birthe — boede, og at han gjerne dvælede der i længere Tid. Da denne Opdagelse fra Borgestuerne var naaet op til Herskabssalene,

rejste der sig en sand Storm af Forbitrelse: ikke mod Hr. Jørgen, som man kun beklagede, men mod Fru Birthe, hvem man maaske ikke uden Grund tilskrev hendes tidligere Ægtemands mærkelige Uvirksomhed i en vis Retning. I en Forsamling af en Del adelige Herrer, hvor denne for hele Standen baade moralsk og økonomisk set ikke uvigtige Sag blev drøftet, blev det enstemmig vedtaget, at man skulde gjøre Hr. Jørgen Forestillinger og, hvis dette ikke førte til Noget, arbejde for, at den arge Troldkvinde, Fru Birthe, som aabenbart havde forhexet sin forhenværende Ægteherre, tilkaldtes for Retten og dømtes til Baal og Brand. Men det gik Hr. Peder Grib, der letsindig havde paataget sig at være Budbringer til Hr. Jørgen, meget ilde, thi han fik knap talt ud, førend hans mere oprigtige end høflige Vært tildelte ham et saa kraftigt Næveslag, at han faldt til Jorden med det Samme. Hr. Jørgen lod ham oven i Kjøbet rolig blive liggende og red selv bort, skjønt det ikke var Aften, og Enhver, der vilde det, kunde se, at han red lige til Udflyttergaarden.

Og nu indtraadte Katastrofen, der, for at bruge en ganske ny Betegnelse, virkede »som et Lyn fra en klar Himmel«. Hr. Jørgen og Fru Birthe blev nemlig enige om — at gifte sig igjen. Han svor paa, at Skilsmissen mellem dem var det Dummeste, han nogen Tid havde gjort, og hun havde mærkelig nok ikke de samme Betænkeligheder som tidligere; det var formodentlig Adskillelsens Bitterhed, der havde overvundet dem. Og førend det ganske Concilium af Herremænd havde tænkt sig om, og Hr. Peder Grib var kommen til fuld Samling igjen, var Fru Birthe atter flyttet tilbage til sin Mand efter at have erhvervet sig Ret hertil ved en ny Præstevielse. Rygterne om hendes Trolddomskunster fik ganske vist herved kun ny Næring, men hun var nu i en langt mere uangribelig Stilling end før, og hendes Fjender slog sig derfor til Ro med den Trøst, at om hun end havde snappet Hr. Jørgen fra dem, saa vilde Kirken nok til Gjengjæld snappe Hr. Laves Arv fra hende.

Men det er netop det Mærkelige og Fornøjelige ved

hele denne Historie, at der ogsaa kom en Streg i denne Beregning. Da Hr. Jørgen og Fru Birthe havde levet tilfælles i et Aars Tid, indtraf nemlig den Begivenhed, at Fruen atter producerede en Arving, der til glædelig Overraskelse viste sig at være en Dreng, som kort derefter i Daaben fik Navnene Lave Orne Gris. Denne Begivenhed gik dog temmelig upaaagtet hen, idet man i det Hele holdt sig noget fjern fra Hr. Jørgens Borg, men desto mere Opsigt gjorde det, da samme Hr. Jørgen paa den næstfølgende Herredag rejste sig og gjorde Fordring paa, at Tryneborg og Kragerup med alt dertil hørende Udbo og Indbo nu skulde overdrages til hans unge Søn i Henhold til Hr. Lave Ornes vidt bekjendte Testament. Naturligvis mødte man med Indsigelser fra alle Sider. Hr. Lave havde jo netop gjort sine Bestemmelser for at forhindre, at Efterkommere af en ufrelse Kvinde som Birthe Madsdatter skulde komme til at eje adeligt Gods, Hr. Jørgen havde jo netop af denne Aarsag forskudt sin Hustru for gjennem en ny og mere passende Forbindelse at vinde dette Gods for sit Afkom, og Hr. Jørgen havde da heller ikke haft mere end een Ægtefælle. Men herimod anførtes det igjen, at Hr. Lave ikke havde stillet nogensomhelst Betingelse med Hensyn til Hr. Jørgens eventuelle nye Hustru, men ligefrem testamenteret sit Gods til Hr. Jørgens »Søn af andet Ægteskab«, og da oftnævnte Hr. Jørgen var lovformelig skilt fra sin første Hustru, kunde det umulig benægtes, at den unge Lave Orne Gris var født i hans »andet« Ægteskab, selv om dette var sluttet med hans »første« Hustru, og da han tillige var født, inden den i Testamentet satte Frist paa 10 Aar var udløben, kunde der ikke være Tale om Andet, end at han jo var den rette Arving.

De faa Brudstykker af Akterne i denne Rettergangssag, som Tiden har levnet os, indeholde tilstrækkelige Vidnesbyrd om den Skarpsindighed, der blev lagt for Dagen *pro et contra* i dette vanskelige Spørgsmaal. Men enten det nu kom sig af, at Grundene *pro* Lave Orne Gris tilsidst dog fandtes stærkere end Grundene *contra* samme Unger-

svend, eller Afgjørelsen hidførtes af Grunde, der slet ikke kom Sagen ved — det var i de Tider ikke saa ganske uden Exempel — nok er det, at de Grisers Ret til Slutning vandt Sejr. Og saaledes kom det endelig saa vidt, at Fru Birthe som Herskerinde over Tryneborg og Kragerup, foruden de griseske Ejendomme, til Slutning blev Gjenstand for en lige saa kvalificeret Agtelse, som om hendes Forfædre i utallige Aarhundreder havde ført det mest uplettede Adelsskjold. Naar Sagen i hendes senere Aar kom paa Tale, holdt hun altid fast paa, at det var Hr. Jørgen, der baade havde forstødt hende og taget hende til Naade igjen, og lod det endog skimte frem, at dette kloge Hoved havde handlet saaledes, netop for at faa et »andet« Ægteskab i Stand, uden dog at blive sin Ungdomskjærlighed utro. Hr. Jørgen Gris kom, kort sagt, efter sin Død til at gjælde for en overordentlig snild Herre, og det kan altsaa aldrig godtgjøres, at hans ustandsmæssige Ægteskab voldte ham nogetsomhelst Tab, enten i Formue eller i Anseelse.

Om vor Naturerkjendelse.

Af Dr. phil. **Julius Petersen.**

---

1. Det er Naturforskerens Opgave at undersøge og forklare den os omgivende Natur med dens Uendelighed af Former og Forandringer. Skjønt her endnu er mange og vigtige Spørgsmaal tilbage at besvare, maa det dog siges, at de Fremskridt, som Naturvidenskaberne have gjort, navnlig i dette Aarhundrede, ere overordentlig store. Om det end ikke er lykkedes at trænge frem til den dybeste Grund, er det dog paa mangfoldige Punkter lykkedes at sammenknytte en Mængde, tilsyneladende meget forskjellige Fænomoner.

Og det er denne Vej, Naturvidenskerne maa følge, idet de føres frem ved Iagttagelser og Slutninger. Det er igjennem Paavisningen af det Fælles i det tilsyneladende Forskjellige, at de efterhaanden formindske Opgavernes Antal. Man begynder med Iagttagelser; naar man har saa mange af disse, at man mener at kunne se den fælles Lov, formulerer man denne som Hypothese, og Hypothesens Rigtighed prøves da ved nye Erfaringer, som man nu, saa vidt muligt, lægger saaledes til Rette, at de kunne blive afgjørende Prøver.

2. Vi ville f. Ex. betragte Planeternes Bevægelser. Allerede i Oldtiden havde man tilstrækkelig mange Iagttagelser til, at man kunde forsøge at sammenknytte disse ved almindelige Hypotheser, men man var her ikke heldig. Den første Hypothese, at Himmellegemer bevæge sig i Cirkler, viste sig snart uoverensstemmende med Iagttagelserne,

og man søgte da at forbedre den ved at antage, at Cirklernes Centrer ikke vare faste, men selv bevægede sig i Cirkler. Uagtet denne Hypothese ogsaa paa mange Punkter viste sig stridende mod Erfaringen, lykkedes det dog ikke igjennem mange Aarhundreder at finde nogen bedre. Det var først Kepler, som, væsentlig paa Grundlag af Tycho Brahes nøjagtige Observationer, fandt den, saa længe søgte, vigtige Hypothese, som udtrykkes i hans tre berømte Sætninger.

Den ene af disse siger, at Planeterne bevæge sig i Ellipser*) med Solen i det ene Brændpunkt. Man behøver derfor kun nogle faa Observationer for, en Gang for alle, at bestemme den Bane, som en Planet gjennemløber. Dermed er Sagen imidlertid ikke klar. For at kunne forudsige Planetens Bevægelse maa man ogsaa vide, hvor hurtig den gjennemløber sin Bane. Paa dette Spørgsmaal svarer en anden af de Keplerske Love. Er S Solen, A, B og C tre Stillinger af Planeten, da vil Forholdet mellem de Tider, som Planeten bruger til at gjennemløbe Buerne AB og BC, netop være det samme som Forholdet mellem Fladeindholdene af de to Udsnit ASB og BSC. Ved Hjælp af denne Sætning beregner man let Planetens Sted til enhver Tid. Den tredie Lov angiver en Forbindelse mellem de forskjellige Planeters Afstande fra Solen og de Tider, de bruge til et helt Omløb.

Man ser, hvilket uhyre Skridt fremad man har gjort ved Opdagelsen af de Keplerske Love. De enkelte, spredte Iagttagelser ere sammenknyttede; man behøver dem ikke mere; man kan forudsige dem. Og dog kan man ikke føle sig tilfredsstillet. Saasnart vi have besvaret det ene Spørgsmaal, frembyder der sig strax et andet. *Hvorfor* bevæge

*) Dersom man fastgjør de to Ender af en Snor og strammer denne ud ved et Blyant, som føres rundt, tegnes en Ellipse; de to faste Punkter kaldes Brændpunkterne. Naar de to Punkter ere nær ved hinanden i Forhold til Snorens Længde, afviger Figuren ikke meget fra Cirkelformen. Dette gjælder om Planetbanerne.

Planeterne sig netop paa denne Maade? Er den Erfaring, vi her have gjort, ikke et enkelt Led i en Række af andre Erfaringer, som vi kunne sammenknytte ved en mere omfattende Lov? Det var den berømte engelske Mathematiker Newton, der besvarede dette Spørgsmaal, idet han viste, at Planeterne ved deres Bevægelse følge den samme Lov som den udkastede Sten, der falder til Jorden. Det var *Loven for den almindelige Tiltrækning*, som her var funden. Den siger, at to hvilkesomhelst Gjenstande i Universet tiltrække hinanden, desto stærkere, jo større Masser de have, og desto svagere, jo større deres indbyrdes Afstand er. Bliver Massen f. Ex. 2 eller 3 eller 4 Gange større, saa bliver Tiltrækningen ogsaa henholdsvis 2 eller 3 eller 4 Gange stærkere, men bliver Afstanden 2 eller 3 eller 4 Gange større, saa formindsskes Tiltrækningen i et stærkere Forhold, idet den henholdsvis bliver 4 (2×2) eller 9 (3×3) eller 16 (4×4) Gange svagere

Her have vi Grunden til, at Stenen falder til Jorden, naar vi slippe den. Stenens Masse tiltrækkes af hele Jordens Masse. Mathematikken lærer os, at denne Tiltrækning vilde blive netop den samme, dersom hele Jordens Masse var samlet i dens Midtpunkt, altsaa i en Afstand fra os af 860 Mil. Det er denne Tiltrækning, som vi mærke i Stenens Vægt, naar vi holde den, og som vi kalde Tyngdekraften. Kom Stenen 860 Mil fra Jorden, vilde den kun veje en Fjerdedel af det, den vejer ved Jordens Overflade, thi Afstanden fra det tiltrækkende Punkt, Jordens Midtpunkt, var fordoblet.

Det er den samme Tiltrækning, som Jorden udøver paa Maanen, kun at den paa Grund af Maanens Afstand (60 Jordradier) er 3600 Gange svagere, end den vilde være, dersom Maanen befandt sig ved Jordens Overflade, og det er den samme Tiltrækning, som Solen udøver paa Jorden og de andre Planeter, modificeret efter Solens Masse og Planeternes Afstande fra Solen, efter den ovenfor angivne Lov.

Men Stenen, som vi give Slip paa, falder til Jorden; hvorfor falder da ikke Maanen ned paa Jorden og hele

Planetsystemet ned paa Solen? For at forklare dette maa vi først betragte en anden Lov, der virker sammen med Tiltrækningsloven, nemlig *Inertiens Lov*.

3. Inertiens Lov kan udtales saaledes: Dersom et Legeme bevæger sig, og der Intet er udenfor Legemet, der paavirker Bevægelsen, saa vil denne vedblive, uden at nogensinde Bevægelsens Retning eller dens Hastighed forandres.

Denne Lov kunne vi sige, at Erfaringen har lært os, uagtet vi aldrig have set den virke alene, da al Bevægelse paavirkes udenfra. De paavirkende Aarsager ere navnlig Tyngdekraften, Luftens Modstand og Gnidningsmodstand. Selv en udskudt Kanonkugle falder engang til Jorden, paa Grund af Luftens Modstand, der berøver den en Del af dens Hastighed, og Tyngdekraften, der drager den nedad.

Paa lignende Maade forholder det sig med andre Bevægelser; Hindringerne for Bevægelsen kunne aldrig fuldstændig fjernes, og man kan saaledes aldrig komme til en direkte Paavisning af Inertiens Lov. Man maa derfor ad indirekte Vej godtgjøre dens Rigtighed, idet man studerer de forstyrrende Aarsagers Indflydelse, saaledes at man kan beregne de af dem foraarsagede Afvigelser. I Virkeligheden behøver man ikke engang saadanne Undersøgelser. Man foretager i Mekanikken ikke nogensomhelst Undersøgelse af Bevægelser, uden at man bygger Beregningerne paa den Forudsætning, at Inertiens Lov er rigtig. At man paa den Maade altid er kommen til Resultater, der stemme med Erfaringen, maa anses for et tilstrækkeligt Bevis for Lovens Gyldighed.

4. Vi kunne nu forklare Planetbevægelsen, idet vi gaa ud fra de angivne Love. Dersom Inertiens Lov virkede alene, maatte en Planet fjerne sig i det Uendelige fra Solen, stadig følgende en ret Linie. I hvert Øjeblik trækkes den imidlertid et, ved Tiltrækningsloven bestemt, Stykke henimod Solen. Den Bane, som den derved i Virkeligheden kommer til at følge, beregnes let af Mathematikeren og viser sig netop at falde sammen med den, som Kepler fandt bestemt ved Iagttagelsen.

5. Vil man spørge, om vi da nu forstaa Planetbevægelsen, maa vi ubetinget svare benægtende. Men vi have gjort et uhyre Fremskridt, idet vi have lært at se den som en enkelt Virksomhed af simple, al Materie omfattende Love. Vi have ikke mere de mange Gaader; vi have reduceret deres Antal til tre, eller, som vi skulle se, egentlig til en.

Først have vi Planetens Begyndelseshastighed. Dersom Planeten i et Øjeblik havde været i Hvile, maatte Tiltrækningen have bragt den til at falde ned paa Solen. Den maa derfor altid have bevæget sig i en anden Retning end den imod Solen. Muligvis er den fremstaaet ved en Deling af en større Masse, men saa maa denne Masse have havt Hastigheden eller andre Egenskaber, som kunne omsættes til Hastighed, og som ville blive omtalte i det Følgende. Vi ere derfor paa dette Punkt færdige med vore Undersøgelser. At Materien er til og har Bevægelse, er en Kjendsgjerning, som vore Sanser lære os, og vor Opfattelse deraf har al den Sikkerhed og Klarhed, som vi kunne ønske os. Og det, at den er til, er os et Bevis for, at den altid har været til, thi vi have aldrig nogensinde set Materie opstaa eller forsvinde og have derfor ikke nogensomhelst Grund til at antage Muligheden af, at den for et vist Antal Aar siden ikke har været til.

Dernæst traf vi paa Inertiens Lov. Ogsaa paa dette Punkt have vi ikke mere at spørge om. Vi have her fundet en Egenskab, som findes ved al Materie, og som er saa klar og let at opfatte, at der ikke er nogen Grund til at søge den opfattet paa en anden Maade. Vi kunne ikke her spørge om, hvorfor den har denne Egenskab, thi den har den ikke ifølge nogen logisk Nødvendighed, men blot fordi den nu engang har den, ligesom den har flere andre. Vi finde ingen Strid ved at tænke os, at den istedet for denne havde havt en anden, f. Ex. den, at enhver Impuls bragte den til at beskrive Cirkler; saa var Verden blot kommen til at se noget anderledes ud; det var det Hele;

det blev blot, udtrykt paa Mathematisk, Verden, transformeret ved reciprokke *Radii vectores.*

6. Anderledes forholder det sig med den almindelige Tiltrækning. Vi føle os ikke tilfredsstillede ved at opfatte den som en af Materiens Egenskaber, fordi vi derved komme i Strid med vore almindelige Erfaringer. At der fra en Del af Materien kan udgaa en Virksomhed, der sætter en anden Del af Materien i Bevægelse, er et Fænomen, som vi kjende godt, og som ikke for os frembyder nogen Uklarhed i Opfattelsen, forudsat at Virksomheden forplantes gjennem mellemliggende Dele af Materien. Naar vi forudsætte Sammenhængskraft mellem en Snors materielle Dele, kunne vi forstaa, at vi ved Hjælp af denne Snor kunne sætte en Gjenstand i Bevægelse; men vi føle os ikke tilfredstillede ved den Forestilling, at man kan bevæge en Gjenstand uden direkte eller indirekte at være i materiel Forbindelse med den. Naar vi nu ikke kunne nægte, at Tyngdekraft, Magnetisme og Elektricitet tilsyneladende vise saadanne Virkninger paa Afstand, saa have vi ikke nogen anden Udvej end den at antage, at der i Virkeligheden ved disse Kræfters Virksomhed existerer et Medium, gjennem hvilket Virksomheden forplanter sig, men som det endnu ikke er lykkedes os at iagttage, og vi maa bestræbe os for at paavise dette Mediums Existens. Vi ere nu saaledes her komne til en ny Hypothese, hvis Grundtræk jeg skal udvikle, uagtet den endnu i høj Grad mangler Fasthed og Sikkerhed.

7. Man tænker sig da, at det omtalte Medium, som man kalder *Ætheren*, opfylder hele Verdensrummet. Vil man sammenligne den med Noget, som maa kjender, maa man tage Vandet, fordi dette næsten fuldkomment er i Besiddelse af en af de Hovedegenskaber, som man maa tillægge Ætheren, nemlig *Usammentrykkelighed.* Man maa tænke sig, at Ætherens Dele kunne bevæge sig imellem hinanden uden nogensomhelst Gnidningsmodstand, en Egenskab, som tilnærmelsesvis findes ved Vandet. Endvidere følger det af sig selv, at Ætheren selv maa tænkes uden

Vægt, da den skal være det Medium, ved hvilket Tyngdekraften, som fremkalder Vægten, skal forklares.

Skjønt denne Hypothese, som anført, endnu langtfra er fastslaaet, har den dog paa mange Punkter vist sig skikket til at forklare kjendte Fænomoner. Den danner saaledes f. Ex. Grundlaget for Lysets Theori, og der er megen Grund til at formode, at det ikke vil vare længe, før den skaffer os af med de ubehagelige Virkninger paa Afstand. Jeg skal her nævne et interessant Forsøg, som i den Hensigt er gjort af Professor Bjerknes i Kristiania.

Jeg kommer senere til at omtale en anden Hypothese, nemlig den, at alle Legemer ere sammensatte af Smaadele, som ere i en stadig svingende Bevægelse. For i Henhold til dette at frembringe Forhold, der ligne Forholdene i Ætheren, nedsænker Prof. Bjerknes to smaa Trommer i et Kar med Vand. Trommerne staa i Forbindelse med en Luftpumpe, der meget hurtig afvexlende trykker Luft ind i dem og suger den ud, saaledes at Trommeskindene derved komme i hurtig svingende Bevægelse. Resultatet af Forsøget er, at man i Virkeligheden paa denne Maade kan bringe Trommerne til at tiltrække hinanden.

7. Vende vi os nu til en nærmere Undersøgelse af den Bevægelse, som fremkaldes, naar et Legeme paavirkes ved Stød af andre bevægede Legemer eller ved Tiltrækning eller paa anden Maade, maa vi først præcisere nogle af de ovenfor omtalte Begreber, saa at vi kunne udtrykke dem ved Tal og regne med dem. Det er her navnlig Begreberne *Hastighed* og *Masse*, vi maa omtale.

Dersom et Legeme bevæger sig saaledes, at det stadig i lige store Tidsdele gjennemløber lige store Rum, sige vi, at det bevæger sig med jævn Hastighed, og vi angive denne ved det Tal, som udtrykker, hvor mange Fod Legemet gjennemløber i hvert Sekund. At et Legeme har Hastigheden 7, vil altsaa sige, at det gjennemløber 7 Fod i hvert Sekund. Det Almindelige er imidlertid, at et Legeme, der bevæger sig, stadig forandrer Hastighed, og man maa da kunne angive, hvor stor Hastigheden er i ethvert Øje-

blik. Man gjør dette, idet man tænker sig, at Legemet, fra et saadant Øjeblik af, bevæger sig videre med uforandret Hastighed, og angiver da det Tal, der maaler denne. Lader man saaledes f. Ex. en Sten falde til Jorden fra et højt Punkt, vil den falde med stedse voxende Hastighed og i det første Sekund falde 16 Fod, og 16 kan derfor betragtes som Stenens Middelhastighed i dette Sekund. Den virkelige Hastighed har imidlertid været mindre under den første Del af Faldet og større under den sidste Del. I det Øjeblik, da Sekundet er forløbet, er Stenens Hastighed 32 (de brugte Tal ere i Virkeligheden lidt for store), thi dersom man fra det Øjeblik af tilintetgjør Tyngdens Indflydelse, saa at Stenen bevæger sig videre efter Inertiens Lov, vil den i det næste Sekund gjennemløbe 32 Fod. Man vil saaledes forstaa, hvad man mener, naaar man ved et Legemes Bevægelse for ethvert Øjeblik angiver Hastigheden ved et vist Tal.

8. Vi skulle nu ogsaa lære at udtrykke et Legemes Masse ved et Tal. Man kan her i mange Forhold godt bruge Vægten, idet et Legeme, der vejer dobbelt saa meget som et andet, ogsaa har en dobbelt saa stor Masse. Man maa imidlertid erindre, at Vægten ikke alene er afhængig af Massen, men ogsaa af Tyngdekraftens Størrelse, idet Legemet netop faar sin Vægt ved, at Tyngdekraften søger at trække Legemets Masse henimod Jordens Midtpunkt. Dersom vi derfor tænke os et Legeme bragt op paa Maanen, beholder det sin Masse, men dets Vægt formindskes betydelig, da Maanens Tiltrækning er langt svagere end Jordens.

Denne Vanskelighed hæves, naar man overalt dividerer Vægten med den Hastighed, som Tyngdekraften i et Sekund kan give et Legeme, altsaa paa Jorden med 32. Paa Maanen vilde den mindre Vægt blive divideret med et forholdsvis mindre Tal, nemlig det, som dér vilde angive Hastigheden efter et Sekunds Forløb. Vi faa paa denne Maade altid det samme Tal for det samme Legeme, og det er dette Tal, vi bruge som Maal for Legemets Masse.

At et Legeme har f. Ex. Massen 2, vil altsaa sige, at det paa Jorden vejer 64 ℔.

Dersom man multiplicerer et Legemes Masse med dets Hastighed, faar man et nyt Tal, der kaldes Legemets *Bevægelsesmængde.* Dersom en Kanonkugle paa 64 ℔ udskydes med en Begyndelseshastighed af 1200, vil den begynde med en Bevægelsesmængde af 2 × 1200 eller 2400, der efterhaanden vil formindskes, idet Hastigheden formindskes paa Grund af Luftens Modstand.

Multiplicerer man atter Bevægelsesmængden med Hastigheden, faar man et nyt Tal, som kaldes Legemets *levende Kraft.* Den omtalte Kanonkugle begynder altsaa med en levende Kraft, der er 2400 × 1200, og denne formindskes, ligesom Bevægelselmængden, efterhaanden under Bevægelsen.

Ved Hjælp af disse Begreber kunne vi nu udtrykke nogle Sætninger, der have en meget stor Betydning for vor Opfattelse af, hvad der foregaar omkring os.

9. Den første er *Sætningen om Bevægelsesmængdernes Vedligeholdelse.* Jeg skal søge at forklare Betydningen heraf, saavidt det kan gjøres uden mathematiske Forudsætninger.

Lad os antage, at vi have et System af Legemer, der er i Bevægelse. Om disse antage vi intet Andet, end at der ingen Paavirkning sker udenfra; dette kunne vi altid antage, idet de Legemer, der paavirke Bevægelsen, kunne tages med i Systemet. Ville vi saaledes betragte alle Planeterne, maa vi tage Solen med, fordi den tiltrækker dem alle. Forresten kunne Legemerne bevæge sig paa hvilkensomhelst Maade; de kunne indbyrdes tiltrække eller frastøde hinanden, støde sammen, explodere, gaa over fra fast til flydende Form o. s. v. Lad os nu tænke os, at vi for et vist vilkaarligt Øjeblik bestemte Bevægelsesmængden af alle Systemets Dele, baade hvad Størrelsen og Retningen angaar. (Retningen af Bevægelsen i det betragtede Øjeblik). Lad os endvidere antage, at vi foretage den samme Undersøgelse efter en vilkaarlig Tids Forløb. I den Tid kan der

være foregaaet de mest indgribende Forandringer med Systemet, paa Grund af Explosioner, indbyrdes Sammenstød o. s. v. Ligegyldigt, hvad der er sket, naar blot der ingen Indvirkning har fundet Sted fra Legemer, der ikke høre med til Systemet, saa vil, hvad man kalder den statiske Sum af alle Bevægelsesmængderne ikke være forandret. Da jeg nu ikke tør forudsætte, at Læseren veed, hvad den statiske Sum vil sige, vil jeg tage et Exempel, hvor den statiske Sum falder sammen med det, vi i Almindelighed forstaa ved Sum.

Lad os antage, at to bløde Lerkugler bevæge sig imod hinanden i Linien fra Øst til Vest. Den ene har en Masse 5 og gaar mod Øst med en Hastighed 6, den anden har en Masse 3 og gaar mod Vest med en Hastighed 2. For at skille de to Retninger fra hinanden kalde vi den ene positiv, den anden negativ, saa at vi sætte Hastighederne til + 6 og — 2. Bevægelsesmængden er da 30 for den første Kugle og — 6 for den anden, saa at Summen af Bevægelsesmængderne er 24. Nu støde Kuglerne sammen og danne een Klump; hvorledes bevæger denne sig videre? Den opstillede Sætning sætter os istand til strax at besvare dette Spørgsmaal. Den siger os, at Stødet ingen Indflydelse kan have paa Summen af Bevægelsesmængderne. Denne Sum maa derfor ogsaa være 24 efter Stødet, og den samlede Masse 8 maa derfor bevæge sig videre mod Øst med Hastigheden 3.

Havde Kuglerne været af Elfenben, vare de efter Stødet sprungne fra hinanden, men her er Sætningen om Bevægelsesmængderne ikke tilstrækkelig til at løse Opgaven, idet den vel lærer os, at den samlede Bevægelsesmængde efter Stødet er 24, men ikke lærer os, hvorledes de to Kugler dele denne Bevægelsesmængde imellem sig. Dette kunne vi kun afgjøre ved at tage en anden Sætning til Hjælp, som strax vil blive omtalt.

10. Man plejer i Reglen at dele Sætningen om Bevægelsesmængdens Vedligeholdelse i to andre og kalder da den første Sætningen om *Vedligeholdelse af Tyngdepunktets*

Bevægelse. I ethvert Legeme er der et Punkt, som Mathematikken lærer os at bestemme, og som er at betragte som Midtpunktet af al Legemets Masse. Dette Punkt kaldes Tyngdepunktet. Taler man om Tyngdepunktet af en Samling af Legemer, tænker man sig dem et Øjeblik forbundne, saa at det Hele opfattes som eet Legeme. Maanens og Jordens Tyngdepunkter ligge omtrent i deres Midtpunkter, men det fælles Tyngdepunkt for dem begge, tagne under Eet, vil omtrent ligge ved Jordens Overflade paa Grund af, at Jordens Masse er omtrent 80 Gange større end Maanens.

Ved Hjælp af dette Begreb kan en Del af Sætningen om Bevægelsesmængderne udtales i en meget overskuelig Form, idet man nemlig kan sige, at Alt (Stød, gjensidig Tiltrækning o. s. v.), hvad der sker indenfor det betragtede System, ikke kan have nogen Indflydelse paa Bevægelsen af det fælles Tyngdepunkt.

Lad os f. Ex. betragte en Kanon, der staar ladet med en Granat. Vi kunne da let bestemme, hvor Tyngdepunktet for den samlede Masse er beliggende. Nu bringer en Gnist Skuddet til at gaa af. Pludselig indtræde voldsomme Bevægelser; Kanonen springer tilbage, Granaten slynges ud; naar den har gjennemløbet nogle Tusinde Alen, exploderer den, og alle Stykkerne slynges i forskjellige Retninger. (At tillige Luften sættes i Bevægelse, ville vi se bort fra.) Her lærer Sætningen os nu, at under alle disse Bevægelser er det fælles Tyngdepunkt for hele Massen uforandret blevet, hvad det var, før Skuddet gik af.

For at tage et andet Exempel ville vi betragte en Mand, der springer over en Grøft. Naar han har sat af fra Jorden, angribes han af Tyngdekraften ligesom en udkastet Sten, og hans Tyngdepunkts Bevægelse følger den samme Lov som Stenen. Mens han er i Luften, kan han vride og vende sig og slaa ud med Arme og Ben, men han kan ikke paavirke Bevægelsen af sit Tyngdepunkt; det følger den regelmæssige krumme Linie, som Stenen vilde følge.

Naar vi gaa, flytte vi vort Tyngdepunkt; vi benytte Vejens Ujevnheder for at komme frem, og ved ethvert Trin,

der fører os frem, sparke vi Jorden saa meget tilbage, at det fælles Tyngdepunkt for os og Jorden bliver liggende. Hvis Ujevnhederne mangle, kunne vi ikke trykke Jorden tilbage og derfor ikke selv komme frem. Hvis der existerede en fuldstændig glat Isflade, vilde man ikke kunne bevæge sig ud af Stedet paa den.

En Mand befinder sig i stille Vejr ude paa Havet i en Sejlbaad. En forbisejlende Troldmand forærer ham en Puster, der er saa kraftig, at han med den kan blæse en fuldstændig Orkan. Manden bliver glad og begynder at puste paa Sejlene, men ligemeget hjælper det, Baaden gaar slet ikke frem; saa bliver Manden gnaven og giver Pusteren et vældigt Tryk; Hurra! Baaden gik frem, men Manden, hvor blev han af? Han ligger ude i Vandet bag Baaden; da han blæste Baaden frem, blæste han sig selv tilbage; de enkelte Dele kunde han nok flytte, men Tyngdepunktet for det Hele maatte han lade blive, hvor det var.

Den her behandlede Sætning er, som angivet ovenfor, kun en Del af Sætningen om Bevægelsesmængdens Vedligeholdelse; den anden Del af denne kan der ikke gives en saa let overskuelig Form, men man vil dog forstaa dens væsentlige Betydning, naar jeg udtrykker den saaledes, at man ikke, uden Indflydelse udenfra, vil kunne give det hele System en drejende Bevægelse til den ene eller den anden Side. Manden, der staar paa den absolut glatte Is, kan vel dreje sin Overkrop tilhøjre, men saa vil Underkroppen gaa i et tilsvarende Forhold tilvenstre. Staa vi paa vort Stuegulv, kunne vi vel dreje Overkroppen tilhøjre, uden at Benene dreje tilvenstre, men dette ligger i, at Skoene gribe fat i Gulvets Ujevnheder, saa at vi i Virkeligheden, idet vi dreje os tilhøjre, dreje hele Jorden lidt tilvenstre, forudsat at den og Gulvet danne en fast Forbindelse. Da Drejningens Størrelse imidiertid aftager i samme Forhold, som den drejede Masse voxer, vil jeg ikke opfordre Læseren til at gjøre Forsøget for at se Jorden drejet paa den angivne Maade.

11. Jeg skal nu gaa over til nærmere at omtale det Begreb, der ovenfor blev kaldt det bevægede Legemes

levende Kraft, hvorved vi forstod det Tal, som vi fik ud, naar vi multiplicerede Bevægelsesmængden med Hastigheden. Vi maa her mærke os, at vi, naar vi benyttede Bevægelsesmængden, ikke alene maatte tage Hensyn til dennes Størrelse, men ogsaa til Bevægelsens Retning, medens vi, naar vi tale om den levende Kraft, kun bryde os om dens Størrelse, medens derimod Bevægelsens Retning er ligegyldig.

Om den levende Kraft gjælder den Sætning, at den hele levende Kraft i et System, der ikke lider nogen ydre Paavirkning, ikke forandres ved Stød, der foregaa indenfor Systemet, *forudsat at intet af de Legemer, der findes i Systemet, lider nogen blivende Forandring.* Ved Kanonens Affyring faar Systemet pludselig en uhyre stor levende Kraft, men her er ogsaa foregaaet en blivende Forandring, idet Krudtet er gaaet over fra fast Form til luftformig Tilstand. Ved Sammenstødet af de to Lerkugler tabtes der levende Kraft; før Sammenstødet havde den ene Kugle en levende Kraft af 5 × 6 × 6 eller 180, den anden af 3 × 2 × 2 eller 12, altsaa tilsammen 192; efter Sammenstødet er den levende Kraft 8 × 3 × 3 eller 72, saa at der altsaa i levende Kraft er tabt 120, men der er ogsaa sket en blivende Formforandring, idet de to Kugler ere klaskede sammen i en Klump. Anderledes forholder det sig med de to Elfenbenskugler; de sammentrykkes nok under Sammenstødet, men paa Grund af deres Elasticitet udvide de sig igjen, saa at de forlade hinanden med deres oprindelige Form. Her vil derfor den levende Kraft ikke forandres ved Sammenstødet, men vil vedblive at være 192; da man tillige veed, at den samlede Bevægelsesmængde efter Sammenstødet er 24, kan man ved en let Regning finde, hvor stor en Hastighed enhver af Kuglerne har, og saaledes løse Opgaven fuldstændig.

12. En væsentlig Betydning har den levende Kraft derved, at man paa en let Maade kan angive, hvilken Indflydelse Kræfter, der udenfra virke paa Systemet, have paa dets hele levende Kraft. Vi ville holde os til den os vel bekjendte Tyngdekraft. Dersom den bringer et Legeme til

at falde ned mod Jorden, siger man, at Tyngdekraften har udført et *Arbejde*, som er Legemets Vægt, multipliceret med det gjennemløbne Antal Fod. Er saaledes Vægten 20 ℔, og er Legemet faldet 5 Fod lodret nedad, er det udførte Arbejde 100.

Det er ligegyldigt, om Legemet falder frit eller glider ned ad en eller anden Flade, ligegyldigt, om Linien, det følger, er ret eller krum, naar blot man altid tager den lodrette Højde. Hvis en Kugle paa 5 ℔ triller ned ad en Bakke, der er 20 Fod høj, er det udførte Arbejde 100, ligegyldig om Bakken er stejl eller skraaner langsomt.

Her gjælder nu den Sætning, at Legemet, ved at paavirkes af Tyngdekraften, faar en Tilvæxt i levende Kraft, der er *dobbelt saa stor som det udførte Arbejde.* Vi forudsætte her, at der ingen Gnidningsmodstand er, da der til Overvindelse af en saadan vil medgaa noget af den levende Kraft.

Lad os f. Ex. spørge, hvor stor en Hastighed en Sten paa 5 ℔ har opnaaet, naar den er faldet fra en Højde af 81 Fod.

Det af Tyngdekraften udførte Arbejde er 5×81; den levende Kraft er, ifølge Sætningen, det Dobbelte, altsaa 810. Massen er $\frac{5}{32}$, og den opnaaede Hastighed maa da være 72, da dertil svarer en levende Kraft af

$$\frac{5}{32} \times 72 \times 72,$$

som netop er 810. Ved et Forsøg vilde Hastigheden i Virkeligheden vise sig noget mindre, da noget af den levende Kraft vilde anvendes til at overvinde Luftens Modstand.

13. Vi se saaledes, at et Arbejde kan gaa over til levende Kraft, og paa lignende Maade kan den levende Kraft forvandles til Arbejde. Dersom et Lokomotiv i fuld Fart lukker af for Dampen, arbejder Maskinen ikke mere, men Lokomotivet kan endnu udføre et Arbejde paa Grund af den levende Kraft, det indeholder. Dette Arbejde vil det udføre ved at overvinde Gnidningsmodstanden paa Skinnerne

og i Axellejerne og ved at sætte en Del Luft i Bevægelse. For hvert lille Stykke, det løber videre, udføres en Del af dette Arbejde, og en tilsvarende Mængde af den levende Kraft bruges dertil, indtil omsider den hele levende Kraft er forbrugt, og Lokomotivet staar stille. Naar Hestene skulle sætte en Sporvogn i Gang, maa de anstrenge sig mest i det første Øjeblik, fordi Vognen har dannet sig nogle smaa Fordybninger, som den staar i: er den kommen ud af disse, har den endnu kun en ringe Hastighed, altsaa en ringe levende Kraft; Hestene maa derfor endnu paa et Stykke udføre et betydeligt Arbejde, indtil Vognen har faaet den normale Hastighed; fra det Øjeblik af have de, paa lige Vej, kun at udføre det Arbejde, som kræves til at overvinde Gnidningsmodstanden paa Skinnerne, en Modstand, som voxer i samme Forhold som Vognens Vægt.

14. Vi have set den levende Kraft omforme sig til Arbejde, og vi skulle nu se den optræde i en ny Forklædning. Lad os vende tilbage til vore to Lerkugler, hvor vi ved Sammenstødet tabte 120 i levende Kraft; her vil en opmærksom Iagttagelse vise os, at Lerklumpen ved Sammenstødet har antaget en højere Temparatur. Vi gjentage Forsøget, idet vi give Kuglerne andre Hastigheder, og finde stadig, at jo mere levende Kraft der tabes ved Sammenstødet, desto mere Varme udvikles der. Gjøre vi Forsøget med de elastiske Elfenbenskugler, tabe vi ingen levende Kraft, og vi mærke heller ingen Varmeudvikling. Man ser, at det ligger nær at antage, at det er den tabte levende Kraft, der er forvandlet til Varme. Rigtigheden af denne Hopothese er bekræftet ved utallige, paa mangfoldige Maader varierede Forsøg.

Vi ledes paa denne Maade til at opfatte Arbejdsmængde, levende Kraft og Varme som forskjellige Former af det Samme, som man nu, under hvilken af Formerne det end optræder, kalder den Legemerne iboende *Energi*, og man kan da opstille et nyt, al Materie omfattende Princip, nemlig Princippet for *Energiens Vedligeholdelse.* Ved forskjellige Virksomheder kunne de tre Former omformes i hinanden og

meddeles fra et Legeme til et andet; men i alle Tilfælde bliver Størrelsen af den samlede Energi uforandret. Den Mængde Varme, som behøves for at opvarme 1 ℔ Vand 1 Grad, kaldes en Varmeenhed, og Forsøgene have vist, at denne Mængde Varme, omformet til Arbejde, giver omtrent 1300, det vil sige, at den er istand til at løfte 1300 ℔ til en Højde af 1 Fod. Da 1 ℔ gode Stenkul ved Forbrænding udvikler 6000 Varmeenheder, ser man, hvilken uhyre Arbejdsmængde man i Stenkulslagene er i Besiddelse af.

Vi have herved vel vundet et Overblik over Varmens Betydning og Egenskaber, men vi have ikke faaet noget Svar paa det Spørgsmaal, hvad Varmen egentlig er. For at besvare det maa vi ty til Hypothesen om Legemernes Sammensætning. Af mange Grunde ledes man til at antage, at alle Legemer ere sammensatte af overordentlig smaa Dele, *Molekylerne*, der ere i en stadig svingende Bevægelse. Det er disse Svingninger, som vi ved Følelsen opfatte som Varme. At et Legeme er mere eller mindre varmt, vil altsaa ikke sige Andet, end at Molekylerne svinge stærkere eller svagere. Varmen bliver derved ikke noget Nyt, men indbefattet i det almindelige Begreb, Materiens Bevægelse. Den levende Kraft er ved Stødet ikke gaaet tabt, men den er blot ikke mere kjendelig for Øjet; den findes i den forøgede Bevægelse af de uhyre smaa Molekyler, kan iagttages ved Følelsen og kaldes Varme.

15. Hvor smaa end Molekylerne maa tænkes at være, ledes man dog ved nærmere Undersøgelser til at antage dem for sammensatte af endnu mindre Dele, der kaldes *Atomer* og tænkes usammensatte.

Man har herved givet det Allermindste den samme Konstruktion, som man kjender fra det Allerstørste; Atomerne ere som Planeterne i et Planetsystem, og Molekylerne ere som selve Planetsystemerne.

Denne Hypothese tillader os nu at forfølge Loven for Energiens Vedligeholdelse videre. Naar Legemet opvarmes mere og mere, blive Molekylernes og deres Atomers Bevægelser stærkere, og der kan komme et Punkt, hvor de

ved deres Indvirkninger paa hinanden pludselig slaa over i nye Grupperinger og begynde at bevæge sig paa en anden Maade. Noget Lignende vilde ske, dersom to Solsystemer nærmede sig til hinanden; der vilde da ved deres gjensidige Paavirkning dannes nye Grupperinger; maaske vilde de danne eet nyt System, maaske vilde de atter fjerne sig fra hinanden efter at have ombyttet nogle af deres Planeter.

Dersom vi opvarme Vand, se vi saaledes i Begyndelsen ingen anden Forandring, end at Rumindholdet voxer lidt. Men naar Temperaturen har naaet 100°, indtræder den nye Gruppering; Vandet gaar over fra den flydende Form til den luftformige og kaldes Damp. Ved denne Overgang tabes der tilsyneladende en Mængde Varme, thi fra det Øjeblik af, da Vandet begynder at koge, stiger Temperaturen ikke, saalænge ikke alt Vandet er forvandlet til Damp; ved at fyre stærkere opnaa vi kun, at Overgangen gaar hurtigere for sig, men hverken Vandet eller Dampen bliver varmere. Vi træffe saaledes her en ny Form af Energien. Varmen gaar ikke tabt, men den udfører et Arbejde ved at forvandle Vandet til Damp; Dampen bliver saaledes et Opbevaringssted for den tilsyneladende tabte Energi. At dette forholder sig saaledes, kunne vi vise ved at lede Dampen ned i koldt Vand. Den forvandles da atter til Vand, og idet dette sker, afgiver den den opbevarede Energi i Form af Varme og, ved at maale det kolde Vands Varmeforøgelse, vil man finde, at Dampen, idet den forvandles til Vand, netop afgiver den samme Mængde Varme, som brugtes for at forvandle Vandet til Damp.

Vi ville nu, som Exempel, betragte en Dampmaskine. Ved Kullenes Forbrænding udvikles Varme, som opvarmer Vandet i Kjedlen, til det efterhaanden antager Dampformen. Dampen indeholder nu den, oprindelig som Varme udviklede, Energi og afgiver en Del af den, idet den i Cylinderen udvider sig ved at bevæge Stemplet. Stemplets Bevægelse fører nu gjennem de andre Maskindele Energien videre, idet den, ved at en Modstand overvindes, overføres til nyttigt Arbejde. I Reglen bruges en Del af den til at sætte et

Svinghjul i Bevægelse; i dette er da Energien tilstede som levende Kraft, der tildels overføres til Arbejde, naar Maskinen passerer de saakaldte Dødpunkter, hvor Dampen ikke kan komme til at virke. Desværre kunne Maskinerne ikke indrettes saaledes, at al den i Kullene opsparede Energi forvandles til nyttigt Arbejde; en Del Varme gaar ved Ledning eller Udstraaling bort til Omgivelserne; en Del Damp gaar ufortættet bort med sin iboende Energi; en Del Energi viser sig som levende Kraft ved Rystelser og Stød i Maskinen og dens Omgivelser o. s. v., men tage vi Hensyn til alle disse Ting, vil den udviklede Energi netop være den, som for Millioner Aar siden ved Solvarmen nedlagdes i Kullene.

Jeg vil modstaa Fristelsen til at forfølge disse Betragtninger ind paa Kemiens Omraade, saa meget mere, som man her endnu ikke er naaet til at paavise Princippet med den samme Sikkerhed som paa Fysikkens Omraade. Men en Hær af Videnskabsmænd er i Arbejde, og de vundne Resultater tillade næppe at nære nogen Tvivl om, at man i Princippet for Energiens Vedligeholdelse har den sande »de Vises Sten«, der vil hæve Kemien fra en højere Kogekunst op i exakte Videnskabers Række. Dette Aarhundrede har frembragt mange Opdagelser af den mest indgribende Betydning, og er der end iblandt dem flere, der i højere Grad have grebet ind i de praktiske Forhold, er der dog ingen, der, naar det gjælder Forstaaelsen af Naturen, har den Betydning som Opdagelsen af Princippet for Energiens Vedligeholdelse.

Af „Rodemesterens Historier*)“.

Af Rudolf Schmidt.

Madam Silfvergrén.

De tager ikke fejl; jeg stræber altid at lægge et Udtryk af kvalificeret Højagtelse i mit Nik til Madam Silfvergrén, naar hun gaar forbi. Hun er en Diamant af en Kvinde!

En Diamant i en grumme lurvet Indfatning vil De formodenlig sige? Aa ja! Denne lille kortbenede Skikkelse med det rynkede, solstegte Ansigt og den ikke propre Paaklædning er ingenlunde, hvad de Herrer Æsthetici kalder et kunstnerisk tiltalende Fænomen, skjønt jeg iøvrigt vil bede Dem lægge Mærke til hendes Øjne med deres ægte menneskevenlige, altid frejdige Blik. Den Frejdighed er Frugten af en velstridt Kamp, Far min; — ufortrødent at gjøre sit Bedste, det giver altid Humør!

Og i den Kamp, dette gamle Kvindemenneske har stridt, i den har et gediegent Menneske-Indhold naaet at give sig et flunkende nyt Udtryk, et, De kan rode Bibliotheker af Romaner og Noveller igjennem uden noget eneste Sted at finde Magen til. Og saasom og eftersom det nok egenlig er dette, der er Poesi, betænker jeg mig ikke paa at kalde Madam Silfvergrén, som hun gaar der ovre paa

*) En i »Dagbladet« begyndt Cyklus; hver Fortælling kan læses for sig.

Fortovet med nedtraadte Slæber paa Fødderne og Madspanden i sin barkede Haand, for en poetisk Figur.

Da Fejlfrihed ifølge en i den nyeste Tid med Iver udbredt Lære kun er en Dyd hos Heste, men ikke hos menneskelige Væsener, og da bemeldte Lære formentlig ikke er lavet udelukkende med Henblik paa unge Frøkener med Garneringer, Sommersjaler, Krøllenakker og et Ibsensk Drama i Haanden, saa bør den ikke i ringere Grad komme Madam Silfvergrén til Gode. Hun har sine Svagheder, en af de største af dem er Kaffe.

Paa Spisekvarteret, hvorfra hun bærer Mad om, faar hun sin Kost og bringer ikke sjeldent et Stykke Fisk, en Skaal Ærter hjem med i sin Kurv. Eftersom hun ingen Appetit har, uddeler hun ovre i Baghuset, hvor hun bor, disse Gaver til Lysthavende. Lysthavende er der altid; men hendes stiltiende Forudsætning er det rigtignok, at giver hun Mad, saa har man til Vederlag at give hende Kaffe. Og lægges der ikke Pinde under Kjedlen i samme Nu, Afleveringen har fundet Sted, saa bliver Madam Silfvergrén kalkunsk og besværer sig paa en yderst ligefrem Maade.

Ellers er hun et af de mest udmærkede Mennesker, jeg i mit Liv har kjendt.

Madam Silfvergrén er ikke Enke; men hendes Mand har i en Række af Aar været paa Bistrup, og af de Gjenvordigheder, hun har udstaaet med ham, daterer de største og mest hjertegnavende sig aldeles ubetinget fra den Tid, han ikke var der.

Monsieur Silfvergrén synes at have været en vidtløftig Kavalér i sin Tid. Han er Svensk, og hun er Norsk. Hun tjente paa en Beværtning i Arendal og saae nok, hvor ubegribeligt det end lyder, ganske godt ud. Under alle Omstændigheder gjorde hun Indtryk paa Silfvergrén, og han friede til hende med sin glatte svenske Tunge. Selv de løseste Personer kan i det Punkt en indre Fornemmelse tilsige, hvem de er bedst tjent med. Med hende kunde Silfvergrén være tjent, om hun kunde være tjent med ham, det turde være et andet Spørgsmaal. Men gifte blev de.

Silfvergén var Styrmand paa et Dampskib; han levede et lystigt Leben i alle de Havne, hvor han kom hen. Hun græmmede sig, Stakkelen; maaske var det for hendes dygtige Natur en Hjælp, at han saa temmelig brugte sine Indtægter til Lommeskillinger og overlod til hende at sørge for Hus og Hjem. — Der var et Par Børn; de er forlængst døde.

Saa fik Silfvergrén en Arv paa et Par Tusind Kroner og blev i sin egen bengalske Fantasi en rig Mand. At fare som Styrmand ansaa han for at at være altfor simpelt for sig, og det Dampskibsselskab, for hvilket han foer, havde da forøvrigt omtrent ved samme Lav givet ham Afsked. De kom her til Kjøbenhavn og boede i et Hotel i Nyhavn.

Allermindst hver anden Aften gik Silfvergrén alene ud. Hans Aftaler med Redere og Skibsmæglere var altid henlagte til denne lidet forretningsmæssige Tid, og ikke sjeldent kom han hjem først sent om Natten i en ikke ædru Tilstand. Hun græd, det Skind; men naar han saa tog hende om Livet og kaldte hende sin *snälla* Ingrid, saa tørrede hun sine Øjne og lo nok saa mildt til ham.

Langt om længe fik han anbragt sin lille Kapital i en Galease, han selv skulde føre. Det var noget Andet end at fare som Styrmand, det!

Der blev gjort et dundrende Gilde ombord, da Galeasen skulde ud paa sin første Rejse; allerede paa den anden forliste den, og eftersom den ved Silfvergréns egen Forsømmelighed ikke var bleven assureret, mistede han ved samme Lejlighed hver Skilling, han ejede.

Saadan en sorgløs Patron, der alle sine Dage har drevet som et Stykke Flaadholt ned ad Tilværelsens Overflade, har ikke Meget at staa imod med, naar Ulykken vælter ind. Det var ikke blot hans Arv, der til sidste Hvid var gaaet fløjten for Silfvergrén; men ogsaa for Skibsførerens Karrière var der uigjenkaldelig sat Punktum, en hel Række sangvinsk opbyggede Luftkasteller dunstede ved det Forlis hen i blaa Røg. Da Silfvergrén kom tilbage til Kjøbenhavn, var han ikke rigtig i Hovedet.

Hun beholdt ham hos sig, dækkede med utrolig Opfindsomhed, hvordan hans Tilstand var, og satte ud Stump efter Stump. Timevis kunde hun sidde ved Siden af ham og høre ham vrøvle og fantasere. Idelig drejede det sig om at løbe i Havn, lægge til ved Bolværket og indtage en kostbar Ladning, paa hvilken han omstændelig angav sin Fortjeneste. Til samme Tid fandtes der mangen Gang ikke Brød i Huset!

Det varede naturligvis ikke længe, inden Armoden for fuldt Alvor begyndte at vise sine Klør. Det kunde Silfvergrén ikke taale; altsom de kom og bar det ene Stykke Bohave bort efter det andet, blev han bestandig mere skruptosset — Synet af den Elendighed, han ved sit Sløseri havde afstedkommet, borede sig som en gloende Jernstift ind i hans Hjerne. Han blev rasende og ustyrlig. Der var ikke Andet for: hun maatte lade ham komme paa Bistrup!

Til samme Tid var hun bleven saa reduceret, at hun kun havde to Stole, en Kommode og en Sengs Klæder tilbage. Dermed flyttede hun ind i Baghuset derovre, og i Baghuset, hvor Solen aldrig skinner, begyndte hendes lyse Tid.

Silfvergrén er fuldstændig gal, rent utilregnelig. Men hvem kan udgranske, hvor langt Følelsen af Ansvarlighed række ned, selv i den sorteste Sindsforplumring? Hvem har vel Rede paa den hemmelige Nexus mellem den forstyrrede Bevidsthed og den tidligere saakaldte Fornuft? Der indtraf det Mærkelige, at Silfvergrén ude paa Daareanstalten strax fra den første Dag gik og var opfyldt af Tanken om sin flinke, trofaste Kone, og i al den Tid, han har været der, har han uafladelig brallet Vogterne Ørene fulde om hendes Dyder og Fortrin. Om det Punkt samler sig hans stakkels itubrudte Jeg; enhver anden Forestilling smutter fra ham som en Aal, kun denne ene holder han med Udholdenhed fast. Efter min ringe Formening er det den dunkle Følelse af, at han tidligere ikke har paaskjønnet sin Hustru efter Fortjeneste, der er den skjulte, virksomme Aarsag.

Hvad jeg her har meddelt, blev selvfølgelig berettet

Madam Silfvergrén ved hendes allerførste Besøg, ligesom det ved enhver senere Lejlighed er blevet gjentaget, bestandig med Tilføjelse af nye smaa Biomstændigheder, som i Mellemtiden er komne til. Det er dette, der har gjort hendes Pande saa frejdig, det er dette, der har tændt det sjæleglade, fornøjede Glimt i hendes Øjne. Hun har vundet Sejr over Fortiden med dens laxe Erindringer; hans stakkels fordunklede Sjæl hager sig fast ved hende som den eneste opretholdende Kraft, hun er hans Et og Alt!

Hendes Besøg maatte nødvendigvis være faa; for hver Gang, hun havde forladt ham, blev han altid ustyrlig og maatte som oftest have Spændetrøje paa i flere Dage. Det var da ogsaa alt det, hun kunde komme fra ham, naar hun først var der; han passede paa som en Smed, hun maatte bruge de snedigste Paafund for at liste af. Og faa maatte hendes Besøg ogsaa være af en helt anden Grund; det var lige akkurat, hun kunde existere, og til en Jernbane-Billet, Tur og Retur, maatte der spares længe og vedholdende.

Se, saadan gik det i adskillige Aar. Mad. Silfvergréns Ansigt blev bestandig brunere og hendes Fødder bestandig plattere under de evige Vandringer med Mad. Saa fik hun en skjønne Dag sin lyse Ide, saa gav hendes grundmurede Trofasthed sig med Et Udtryk i et Paafund, der skinner af det kvindelige Sinds reneste Guld, og om hvilket jeg allerede har havt den Ære at sige Dem, at det er saa gribende og enestaaende mærkeligt, at den digteriske Opfindsomheds Arkiver rimeligvis vil kunne gjennemstøves fra Ende til anden, uden at dets Lige gjenfindes.

— Det var hos Urtekræmmeren paa Hjørnet, jeg fik Besked derom.

En Løverdag Aften kom hun ind og forlangte en Flaske Rødvin til halvanden Krone. I Haanden havde hun en flad, rund Pakke i Papir; gjennem en Aabning deri saae Urtekræmmeren, at det var to Lag af en Kransekage.

»Skal De have Dem en lille Svir, Madam Silfvergrén?« spørger han skjæmtefuld.

»Paa det Lav? Hvor vil De hen?« svarer hun paa

sit livlige Norsk. »Den Vin er til Manden min — Stakkar! Jeg sætter min Jernbane-Billet paa ham, og saa gaar Ingrid Silfvergrén Vejen paa sine Ben.«

Urtekræmmeren saae paa hende med Forundring; det var hendes ramme Alvor. Vil sige: Alvor var det egenlig ikke, hun var forgyldt af Glæde og Tilfredshed over sit prægtige Indfald.

Og næste Morgen Klokken tre begav Madam Silfvergrén sig virkelig tilfods ud ad Vesterbro. Hun havde beregnet, at hun med en jævn Marche kunde være paa Sankt Hans' Hospital, til der aabnedes om Formiddagen.

Og Beregningen slog ogsaa til! Manden kastede sig over Vinen og Kagen som et vildt Dyr; men da han havde spist og drukket, var han rørt til Taarer; — og det var der Flere end han!

Inspektøren bød Madam Silfvergrén ind at spise Frokost. Han sagde, hun var en sjelden Kone. Hans Damer vilde gjerne have kjælet lidt for hende; men hun kunde ikke opholde sig for længe. Sagen var, at hun kun var bleven fritagen for at gaa med Madspanden den Dag mod at paatage sig lidt Extra-Opvaskning i Køkkenet om Aftenen.

Paa sine korte norske Ben vandrede hun den Dag stive otte Mil; men hun var glad og veltilpas over den Glæde, hun havde beredt den stakkels Fjollede derude!

Og siden den Dag er Madam Silfvergrén aldrig tagen med Jernbanen, naar hun skulde til Sankt Hans' Hospital. Pengene anvendes til Rødvin og Kransekage, og hun gaar Vejen og gjør sig tilmed en Fornøjelse deraf.

Saadant et Menneske er Madam Silfvergrén; — skulde Nogen se det paa hende, naar hun tridser afsted med Spanden?

Jeg stikker af og til lidt Smaamønt til Mad. Silfvergrén, og i Forening med min Kone overvejede jeg i sin Tid grundig, om vi ikke skulde betale Jernbane-Billetten for hende det Par Gange om Aaret, den Rejse gaar paa. Men efter modent Overlæg lod vi det fare. Det vilde være Synd imod

hende; skal hun have den fulde Glæde af sin Opofrelse, maa hun gaa Vejen!

Forgangen Pinse havde Ungdommen her i Huset ved Daggry faaet mig med paa Frederiksberg for at drikke tidlig Kaffe hos Josty og aflægge det brugelige Besøg paa Bakken.

Ved »Sorte Hest« indhentede vi Madam Silfvergrén; hun havde Kurven med Vin og Kransekage paa Armen og vandrede udefter. Hun hilste paa os med straalende Pande og saa med denne ubeskrivelige Frejdighed i Øjnene. — Paa Bakken kom Madam Silfvergrén ikke; men er der Nogen, der den Morgen har set Solen danse, saa er det s'gu hende!

Ved Kirkegaardsmuren.

(Juni 1866.)

Af **Rudolf Schmidt.**

Ved Kirkegaardsmuren, der mødtes vi, den lave,
Hvor indenfor sig højned' de fredede Grave;
Ved Kirkegaardsmuren, der mødtes vi, den hvide,
Hvor Syringerne blomstred' mod den kalkede Side.

Du hilste saa stille og fæsted' paa mig Øjet:
Du vidste, hvor min Sjæl engang mod Dig var fløjet!
Nu skinned' Vaaren atter, rundt klang det i Naturen; —
Saa skulde her vi mødes — ved Kirkegaardsmuren!

Som naglet fast jeg stod, og i de krumme Gange
Jeg fulgte Dig saa langt, mit Syn Dig kunde fange.
Ud helded over Stien sig de duftende Linde. — —
Ak, der var saa godt og livsalig skjønt derinde!

Og her, hvor Sorgen stille har sænket ned det Tabte,
Men Gravens Muld er dæk't af en Ro, som Livet skabte,
Hvor Mindet holder Vagt, og hvor Savnet selv er fredet:
Jeg følte, for vort Møde her skikked' sig just Stedet.

En venlig Smerte mærked' jeg røre sig derinde,
Hvor dybt den hede Længsel er sænket i mit Minde;
Min Kjærlighed, den gjemte, steg op af Sarkofagen:
Som Aand, i Lys forklaret, den atter gjæsted Dagen!

Solglimrende og skyløs stod som en Kuppel Luften,
Af tusind aabne Kalke steg i dens Bæven Duften;
Det var, som fra hver Gravhøj, lavt siddende paa Randen,
De Bortfarnes Skygger mildt talte med hinanden.

En Aandetime var det, men ej af dem, som skrækker
Med Rædsler, Nattens Mulm forøger mer end dækker;
En Aandetime var det, af dem, som Straaler klare
Beskinne, naar de Jordens Fred kun aabenbare.

En Aandetime var det, og atter Livet gjæsted'
Den Kjærlighed, jeg havde i Smertens Dug jordfæstet;
Med slupne Savn og Ønsker paany den hilste Dagen —
Af Luftens klare Blaanen i stille Vemod dragen.

Og Taarer blænded' Øjet; men Lærkens høje Trille
Mig Livets Bud forkyndte, og bort jeg vandred' stille.
Om hvide Kors derinde hang Blomster tæt i Ranker. — —
Af Sorgens Jord de gro — som et Hjertes bedste Tanker!

Efter Byron.

Oversat af **Rudolf Schmidt.**

(*I saw thee weep — Hebrew melodies.*)

Jeg saae Dig græde — Taaren klar
Tilsløred' Øjets Blaa!
Mig tyktes, en Viol det var,
Paa hvilken Duggen laa.
Jeg saae Dig smile — for min Sans
Safiren ej sig maalte
Med denne dybe, kjække Glans,
Der i dit Øje straalte.

Som Skyens Flugt fra Solen faar
Hint bløde Farvespil,
Der ej, naar Solen selv bortgaar,
Fra Himlen svinde vil:
Dit Smil i hvert et sorgfyldt Sind
Sin rene Glæde vækker;
Dets Straales efterladte Skin
Sig mildt om Hjertet lægger.

Nordiske og oldpersiske Myter.

Efter en Forelæsning.

Af C. Rosenberg.

Allerede for mange Tider siden er det blevet paastaaet — i Danmark bl. A. 1821 af Torkel Baden i et lidet Skrift kaldet »Den nordiske Mythologies Kilder« —, at de paa Island forefundne gamle Kvad og paa Kvad byggede Fortællinger, som indeholde de allerfleste bevarede Gudesagn, skulde være opdigtede i Middelalderen af islandske Munke paa Grundlag af uklare hedenske Minder med Tilsætning af kristelige Forestillinger. Senere har den nyere norske historiske Skole, med P. A. Munch og R. Keyser i Spidsen, en Tidlang villet hævde, at de samme literære Oldtidslevninger vel ere ægte hedenske, og de fleste skabte før Islands Bebyggelse, men at de ere særlig norske, saa at de øvrige Nordboer ingen Del skulde have i dem. Paa den anden Side foreligger der saa mange utvivlsomme Vidnesbyrd — f. Ex. i gamle Personnavne og Stedsnavne —, om, at de samme Guder, baade Aser og Vaner, have været dyrkede hele Norden over, at en Mængde Granskere, især danske og svenske, stadig have fastholdt og forsvaret hin ældste, saa at sige af sig selv opstaaede Grundanskuelse, at hvor og naarsomhelst dette eller hint paa Island bevarede eller i Prosafortælling gjengivne Oldkvad end er blevet til, saa har dog den Tanke- og Billedverden, som deri aabenbarer sig, i sine Grundtræk en Gang tilhørt alle Nordboer, udtrykt hele Folkeslagets fælles religiøs-poetiske Verdensopfattelse og inderste Aand. Ja vigtige Dele deraf have tyske og engelske Lærde ment at kunne hævde for alle gotisk-germanske Oldfolk, som vitterlig en Gang vare Asadyrkere alle tilhobe.

En Tidlang har denne Anskuelse været saa godt som

alment raadende. Men for faa Aar siden er der paany fra norsk og islandsk Side blevet rejst Indsigelser imod den. Først har Prof. Dr. theol. Bang i Kristiania, i et Foredrag i Videnskabernes Selskab (trykt i Selskabets »Forhandlinger«, Kra. 1879), villet godtgjøre, at det vigtigste af alle Eddakvad »Völuspá« (Vølve-Spaadommen) er opstaaet under Indflydelse af de saakaldte sibyllinske Orakler, der ere forfattede paa Græsk i Syrien og Ægypten i Tiden fra det sidste Aarhundrede før Kristus til det 5. Aarhundrede efter Kristus. Disse Skrifters Indhold skulde i Vikingetiden Normænd paa Irland have lært at kjende gjennem irske Munke, og deraf skulde en norsk Skjald, som var vunden for Kristendommen, have taget Motiverne til en poetisk Fremstilling af Verdens Ophav og Fornyelse, som, tilsyneladende hedensk, idet den sluttede sig til og brugte hedenske Gudenavne og Sagnminder, dog pegede hen til og skulde bane Vej for Kristendommen; man skal følgelig, mener Prof. Bang, aldeles ikke af dette Digt kunne slutte sig til, hvilke Tanker og Anelser om Tilværelsens Sammenhæng der har kunnet ligge gjemte i de virkelig hedenske Nordboers religiøse Forestillinger. Lidt senere har Prof. S. Bugge i Kristiania, i to Hefter »Studier over de nordiske Gude- og Heltesagns Oprindelse« (1881), søgt at vise med stor Lærdom, at særlig Balder-Sagnet ikke er gammel-nordisk, men opstaaet blandt norske Udvandrere paa de britiske Øer, snarest paa Irland, i Vikingetidens Begyndelse, d. v. s. det 9. Aarhundrede. Først skulde Normændene, af uklare hellenske Sagnminder, især fra Troja-Krigen, som de havde hørt fortælle af irske eller engelske Munke, have sammensat et heroisk Elskovssagn, saaledes at Balder nærmest er en Omdannelse af Akilles, medens Nanna er sammenstøbt af Helene og Oenone og Hother svarer til Paris. Dette Sagn skulde være vandret til Danmark og have holdt sig her i Folkemunde, indtil Saxe optegnede det, vistnok noget misforstaaet og forvansket, men dog i Hovedsagen som det først var formet af Normændene paa de britiske Øer. Imidlertid skulde en norrøn Skjald, paa Irland eller Orknøerne, som var paa-

virket af kristelige, mest legendeagtige Fortællinger om Kristi Lidelse og Død, have grebet det samme Heltesagn og omdannet det til den i Snorres Edda bevarede Gudemyte, hvor da Balder svarer til Kristus, Loke til Lucifer og Höðr til den blinde Longinus, som efter Legenden borede Spydet i den korsfæstede Frelsers Side. Endelig har den islandske Lærde Guðbrand Vigfússon i Oxford i sin store Samling af norske og islandske Kvad fra Oldtiden og Middelalderen: »Corpus poëticum boreale« (1883) paastaaet, at ej alene »Völuspá«, men de allerfleste øvrige Gudekvad ere opstaaede i Vesterleden, d. v. s. paa de britiske Øer, og derfra komne til Island.

Mangt og Meget foregaar i Videnskabens Verden, mangen Strid føres mellem de Lærde, som kun fjernt, maaske slet ikke har Betydning for den store Almenhed. Anderledes er det med det her omtalte Spørgsmaal. Det rører ved det nordiske Folkeslags, ja ved alle gotisk-germanske Folkeslags inderste nationale Bevidsthed. »Völuspá« indeholder jo nemlig i kort Begreb Kjærnen i det nordiske Hedenskab, fremstiller i en Række storladne Syner Verdens Ophav, Tilværelsesvilkaar, Undergang og Fornyelse, samt peger paa en Mængde særskilte Myter, som tildels kjendes nærmere fra andre Kvad og Fortællinger, og danner saa at sige Benraden i den lille mytologiske Lærebog, som under Navn af »Gylfaginning« er optagen i Snorres Edda. Er da dette Digts Indhold først opfundet i Vikingetiden af norske Nybyggere paa de britiske Øer, saa maa det Samme gjælde om de særskilte i Digtet berørte Myter, og det gjør for saa vidt lidet til Sagen, enten man vil forestille sig, at de Kvad og Fortællinger, hvori nogle af dem ere bevarede, først ere digtede senere til Forklaring af »Völuspás« Indhold, eller at de, som Gudbrand Vigfusson mener, ere ældre end »Völuspá«. Balders-Myten dernæst staar saaledes i Midten af hele den poetiske Verdenshistorie, som vi kalde for nordisk Mytologi, og er saaledes sammenvævet med andre Hovedmyter, især Loke-Myterne, at, skal den gaa ud af de ægte hedenske Overleveringers

Kreds som en sen, halvt hellensk, halvt kristelig Opdigtelse, saa maa det Bedste og Betydningsfuldeste af Resten følge med. Have Bang, Bugge og Vigfusson Ret, saa ere vore Gudesagn ej alene væsentlig Laan fra fremmede Forestillings-Kredse, og høre for saa vidt slet ikke Norden til, end sige hele den germanske Folkestamme, men de ere ogsaa opstaaede i saa fjern en Udkant af den nordiske Folkeverden, at de, uagtet Sproget i Vikingetiden væsentlig var det samme i hele Norden, dog umulig kunne have faaet Tid til at trænge ind i de øvrige Nordboers Bevidsthed og præge deres Aand, inden Asatroen og Alt, hvad dermed hænger sammen, opløstes, alt som Kristendommens Sol steg højere paa Nordens Himmel. Kort sagt, vore Gudesagn ere da hverken ægte nordiske eller fælles-nordiske. Men i disse Gudesagn have vi Folkeaandens inderste Udtryk, Kjendemærket paa, at Nordboerne høre til et af Verdens gamle Kulturfolk, med sit eget Kulturprincip. Skulle de være uægte, sene Opdigtelser paa Grundlag af sydlige Overleveringer, saa maa Nordboerne og overhoved Germanerne betragtes helt og holdent som »Barbarer«, hvis Opdragelse til civiliserede Mennesker alt fra Hedenold af er udgaaet fra Sydevropas Kulturfolk, og Tanken om, at vi have havt en selvlegen Kulturkraft at sætte ind i Verdensudviklingen, at vi fremdeles have et selveget nationalt Aandsliv at udvikle og værge imod Forkvakling, den maa opgives som en latterlig Indbildning.

Har den nye Anskuelse, som vi kunne kalde med et Vigfussonsk Udtryk »den vestræne«, saa stor en Rækkevidde, saa kan det ikke undre, at den strax har fremkaldt alvorlige Indsigelser. Først har Dr. Victor Rydberg i en Afhandlig om »Sybillinerna och Völuspå« (trykt i det Letterstedtske nordiske Tidskrift for 1881) med stor Lærdom og Klarhed paavist to Ting, som synes at kuldkaste hele Prof. Bangs Gisning. Det Ene er, at de sibyllinske Skrifter saa godt som umulig kunne have været til i Afskrift eller blot kjendte i større Uddrag paa de britiske Øer i Vikingetiden eller i de nærmest foregaaende Aar-

hundreder (undtagen maaske i et Par smaa Citater hos Lactantius og Augustinus), m. a. O. den Bro brister, ad hvilken sibyllinske Forestillinger skulde være trængte ind i Norden, og det bøder ikke paa den, at Bugge samtidig i samme Tidsskrift har paavist Overensstemmelser mellem nogle sibyllinske Udtalelser og den saakaldte »Merlins Spaadom«, der først kommer frem i Galfrid af Monmouths »Britannernes Historie« fra 1135. Det Andet er, at »Völuspå« aldeles ikke ligner Sibyllinerne, enten i Stil og Form eller Aand og Indhold, skjønt Verdensundergangen udmales med flere temmelig lignende Træk; fremfor Alt falder det i Øjnene, at Sibyllinerne ere forfattede af ivrige, ja fanatiske Monoteister, hvorfor hedenske Navne og Myter kun fremføres for at afvises eller blot som stilistisk Stads (f. Ex. »Poseidon« i St. f. Havet), og Flerguderiets Løgnagtighed stadig indskærpes, hvorimod der i »Völuspå« ikke er mindst Tegn til, at Forf. har tvivlet om de hedenske Guders Virkelighed, og Forestillingen om en eneste Gud bagved Valhalsguderne, — men, vel at mærke, ikke merevirkelig end de — kun glimter frem tilsidst i en eneste Strofe. Derhos godtgjør Rydberg, at Prof. Bang paa mange Steder har mistydet Sibyllinernes Text. Ved Siden ad Rydberg, men uafhængig af ham, har Karl Müllenhoff i »Deutsche Alterthumskunde« V (1883) gjendrevet Bangs Lære som et i alle Maader grundløst Indfald, samt derhos paavist, at ogsaa Bugges Gisninger komme i Strid med alle sunde Grundsætninger for Mytegranskning. Særlig mod Bugges Forklaring af Balders-Mytens Tilblivelse har Prof. G. Stephens udtalt sig i en Række her ved Universitetet holdte Forelæsninger, som senere ere trykte i »Aarb. for nord. Oldkhd. og Hist.« for 1883, og hvortil er føjet en Række vigtige arkæologiske Meddelelser i »Aarb.« for 1884. Paa den ene Side underkaster denne Forfatter hele Bugges Fremgangsmaade en udførlig og som oftest slaaende Kritik. Saaledes, — for at nævne et Hovedpunkt: naar Bugge stiller i Spidsen for sin Undersøgelse den Paastand, at intet Eddakvad kan være ældre end omkr. Aar 800, fordi Edda-Sproget afviger alt-

for meget fra det ældste nordiske Sprog — de gamle Runers —, til at noget deri affattet Digt kan have overlevet Sprogomdannelsen, saa indvender Stephens herimod med fuld Ret, at trindt om i Verden have Sagn og Digte kunnet holde sig gjennem skiftende Sprog- og Kulturperioder og ere lidt efter lidt blevne formelt omdannede med Sproget, medens Indholdet væsentlig er blevet uforandet, tidt endog i fine Enkeltheder*). Overhoved paavises i en Mængde Exempler det Mislige i, som Bugge, at ville slutte til traditionel Sammenhæng mellem ellers vidt adskilte Sagn og Digte fra Ligheder i Navnes Lyd og Betydning, som altid maa være højst usikre, eller fra Ligheder i Sagnmotiver, der dels hyppig ere mikroskopisk smaa, dels kunne være fremkomne af ligeartede Sindsrørelser, der til alle Tider ville ytre sig ens (som naar Friggs Graad over Balder, Moderens over Sønnen, skal være digtet i Efterligning af Marias Graad over Jesus). Paa den anden Side udvikler Stephens, at, hvor Sammenhæng tør eller maaske bør forudsættes paa Grund af det Særegne ved Lighederne, der er det langt rimeligere at antage, at det svindende Hedenskabs Forestillinger have indvirket paa de fremblomstrende kristelige Legender, end omvendt; navnlig paavises det, hvorledes den middelalderlige Djævle-Fore-

---

*) Den samme Betragtning har jeg alt gjort gjældende i »Nordboernes Aandsliv« I (1878) S. 170, og bl. A. støttet den paa den Kjendsgjerning, at vore Viser fra Middelalderen have kunnet leve i Folkemunde til den Dag idag, uagtet Sproget i Mellemtiden er blevet omdannet fuldt saa stærkt som Oldsproget fra de ældre til de yngre Runers Tid. Herved rammes ogsaa den Fremgangsmaade, som Julius Hoffory har fulgt i en Anmeldelse af Müllenhoffs nysnævnte Skrift i »Göttingische gelehrte Anzeigen« Nr. 1, 1885, hvor han af sproglige, særlig af metriske Grunde vil bevise, at Völuspá maa være digtet i det 10de Aarhundrede: herved kan kun godtgjøres, at Digtet paa den Tid har faaet den Skikkelse, hvori det er kommet til os, ingenlunde, at det ikke i alt Væsentligt kan være ældre, maaske flere Aarhundreder, endnu mindre, at de Sagn og Forestillinger, som det indeholder eller hentyder til, kunne hidrøre fra andre, langt fjernere liggende Tider

stilling øjensynlig er paavirket af Loke-Myten. Men især er det afgjørende, at, foruden mange Træk i oldengelske kristelige Digte ældre end Vikingetiden, der synes at pege tilbage til nordisk-hedenske Forestillinger, har Stephens paa kristne Gravkors i Nordengland fra det 7de Aarhundrede fundet Billeder, som aldeles klart fremstille hedenske Myter med de selvsamme Træk, som vi kjende fra de 500 Aar yngre islandske Optegnelser — f. Ex. et Sted Loke liggende bunden paa Klipper, med Ormen om Hovedet, vridende sig i Kval, medens Sigyn hælder Skaalen med Edder ud, et andet Sted Thor fiskende fra et Skib efter Midgardsormen, med Tyrehovedet til Madding og Mjølner i sin løftede Højre, medens Hymer har Kniven oppe for at overskære Medesnoren. Saadanne Billeder, slutter Stephens, kunne kun være anbragte midt imellem kristelige Symboler, fordi de kunde tydes som Anelser om det Kristelige — Loke som Forbillede paa Djævelen, Thor som Forbillede paa Kristus, den gamle Drages Overvinder —; men denne Brug forudsætter, at Alle kjendte de paagjældende Myter, saa at Billederne vare selvforstaaelige, hvad atter forudsætter, at vedkommende Myter maa have levet og havt Tid til at fæste sig dybt i Almenhedens Bevidsthed i England, inden Kristendommen indførtes, d. v. s. inden c. 600—630, altsaa længe før Vikingetiden; men, da saadanne enkelte Myter ikke kunne tænkes fuldt udviklede uden i Sammenhæng med den øvrige Kreds af Gudesagn, maa Engelskmændene i Hedenold have kjendt disse, d. v. s. bragt dem med sig fra deres Hjemstavn Østen for Nordsøen. Endnu længer tilbage i Tiden føres vi, særlig med Hensyn til Balders-Myten, hvis Rigtigheden godtgjøres af Kammerherre Worsaaes Tydning af Billederne paa de sønderjydske Guldhorn, som er foreløbig meddelt, men endnu ikke nærmere begrundet, i »Nordens Forhistorie« (1881); han har nemlig i disse Billeder fundet symbolske Hentydninger til Balders-Myten med alle de Træk, som vi kjende fra Fremstillingen i Snorres Edda; men Guldhornene høre, som bekjendt,

til de ældre Runers Tid og ere næppe yngre end det 4de—5te Aarhundrede e. Kr.

Ingen af den «vestræne« Teoris Modstandere nægter, at Overførelse til Norden af sydlige Folkeslags Sagn og Sagntræk kan have fundet Sted baade i gammel og sen Tid, ogsaa i Vikingetiden; det er tvertimod sandsynligt, saa vidt som Nordboerne i hine Dage færdedes i Verden, og i mangt enkelt Tilfælde bevisligt. Saaledes er øjensynlig Fortællingen om Londons Grundlæggelse i Ragnar-Sagaen laant fra den gamle Historie om, hvordan Dido tillistede sig Grunden, hvorpaa Kartago byggedes. Ogsaa kan det gjerne være, at Bugge kan faa Ret i sin Formodning, at uklare Minder om Akilles, Helene og Paris have indvirket paa det Balders-Sagn, som Saxe fortæller; thi skjønt Bugge ogsaa i denne Undersøgelse tidt nøjes med svage Ligheder og derpaa bygger meget dristige Slutninger, synes unægtelig flere Overensstemmelser mærkelig slaaende, og — hvad der er Hovedsagen — Saxes Balder-Sagn stikker ved hele sit Indhold og især ved sin Aand saa stærkt af, ej alene mod den islandske Balders-Myte, men mod alle andre nordiske Heltesagn, at det næsten nødvendigvis forudsætter fremmed Paavirkning. Men, lige saa godt som det lader sig tænke, at i den første kristne Tid en gammel hedensk Myte, hvis religøse Betydning ikke fattedes længer, men hvis Navne huskedes, under Indvirkning af Fortællinger, man havde hørt udenlands — og da vistnok snarest paa de britiske Øer —, er blevet omdannet til et ridderligt Elskovs- og Heltesagn med Stumper af hedenske Motiver (f. Ex. Skovnymferne d. v. s. Valkyrjer, Odens Bejlen til Rind og Hævnerens Fødsel), lige saa urimeligt er det, at en Historie af fremmed Oprindelse, der først var lavet paa en Tid, da den gamle Gudetro var i fuld Opløsning, skulde have avlet en Myte saa livsfrisk, helstøbt og smuk, og saa nøje sammenslynget med en Mængde andre Myter, som Balders-Myten i »Gylfaginning«. Overhoved, fra at indrømme slig spredt og periferisk »Overførelse» af fremmede Sagnmotiver er der et stort Spring til at opfatte det

Allervæsenligste, den egentlige Kjerne af vore Forfædres Hedenskab som fremmede, sent indførte Varer. Det er denne Opfattelse, som bekæmpes af Rydberg, Müllenhoff og Stephens; det er ogsaa den, som jeg i det Følgende har for Øje, idet jeg skal søge at paavise visse Kjendsgjerninger, som indirekte synes at umuliggjøre den.

En almindelig Kjendsgjerning, som jeg dog kun skal pege paa i Forbigaaende, er det saaledes, at den Livsanskuelse, den Aand, som aabenbarer sig i Eddakvadene og Sagaerne om Guder og Helte, har i den Grad gjennemtrængt alle Nordboers Liv i Hedenold og den tidligere Middelalder, at vi møde den i al deres Færd, i deres Samfundsforhold, deres Love, deres Ordsprog, overhoved i al deres Daad og Digt, lige ud til Runestenenes smaa Mindevers; ja lige til den Dag idag er den kjendelig, t. Ex. i den endnu almindelige, hos de Fleste aldeles uvilkaarlige Ringeagt, hvormed vi se paa Tyveri og dermed beslægtede Forbrydelser i Sammenligning med Voldshandlinger, selv Drab. Det synes en psykologisk Umulighed, at saadanne Virkninger kunne skyldes et Par vilkaarlige Opdigtelser, sammensatte i en Afkrog af den hele Folkeverden, i sen Tid, af Affald fra fremmede Folkeslags Sagnminder og fra en ny, fremtrængende Religion med helt andre Principer. Den Tro, hvis Virkninger kunne spores mange Aarhundreder efter dens Opløsning, ja langt ind i fremmede Kulturer — Sydevropas Riddervæsen er jo f. Ex. væsentlig en Afføding af Valkyrje- og Valhals-Forestillingerne —, den maa have levet forinden i fuld Kraft hos Folket gjennem mange hundrede Aar.

En anden Kjendsgjerning, som jeg her ønsker at dvæle nærmere ved, er den, at vi kunne spore vore Forfædres vigtigste, mest afgjørende mytiske Forestillinger tilbage i Tiden, ikke Hundreder, men *Tusinder af Aar, ja tilbage bag al Historie.* Ikke nok med, at ej alene Tyskernes og Engelskmændenes hedenske Forfædre, men ogsaa alle de gotisk-germanske Stammer, som kuldkastede Romerriget og snart romaniseredes: Øst- og Vest-Goter, Burgunder, Fran-

ker, Longobarder, allesammen vare Asadykere, lige saa vel som Nordboerne; ikke nok med, at der mellem nordiske og hellenske Myter — t. Ex. mellem Loke- og Promethevs-Myterne, — kan paavises Overensstemmelser, som maa have sin Grund i et Ur-Slægtskab mellem Folkestammerne: blandt de til den indisk-evropæiske Race hørende Oldfolk findes der eet, *Eranierne* eller, som det ogsaa kaldes efter dets historisk navnkundigste Gren, *Old-Perserne*, hvis mytiske Forestillinger vise paa den ene Side saadanne Overensstemmelser med de nordiske, paa den anden Side saadanne Uligheder, at her umulig kan være Tale om »Overførelse« eller Laan, men kun om Rod-Sammenhæng, d. v. s. begge Mytologier ere selvstændige, sideløbende Udviklinger af de samme oprindelig fælles Grundforestillinger, hvoraf atter følger, at de paagjældende Myter kunne Nordboerne eller overhoved Germanerne ikke have laant i sen Tid andenstedsfra, men de maa være dannede i Folkestammens eget Skjød af Spirer, som den har medbragt fra sin oprindelige Hjemstavn i Østerleden, da dens Urfædre udgjorde eet Folk med Eraniernes Urfædre*).

En Grundforestilling i vor Mytologi, Hængslet, hvorom hele den poetiske Verdenshistorie drejer sig, er den dybe Tvedragt i Tilværelsen, Striden mellem Aser og Jætter. Denne Forestilling maa være oprindelig fælles for hele den indisk-evropæiske Race; thi den findes i alle dertil hørende Folkeslags Mytologier — saa vidt vi kjende dem. Men den er ulige udformet og har faaet ulige Betydning hos hvert Folkeslag efter dets særegne Aand. Det kan være oplysende, til Indledning, at kaste et Blik paa den, som den fremtræder i to af de vigtigste hidhørende Mytologier: den indiske og hellenske.

*) De følgende Meddelelser om eraniske Myter ere uddragne af det nyeste Hovedværk i Æmnet: Fr. Spiegels »Eranische Alterthumskunde« I—III, Bonn 1871—78.

Hos Indierne, Eraniernes nærmeste Broderfolk — de betragtes begge som Forgreninger af et fælles Stamfolk: det ariske — er Striden staaende mellem Vishnu samt de fra ham udgaaede Verdensskabere, især Himmelkongen, Tordneren Indra, kort sagt, alle Gudeväsener — »Devs« — og Mørkets Dæmoner »Asurerne«: naar Indras Lyn rammer disse, er det den samme Drøm, som naar den eraniske Tistrya lyner mod Tørke-Dæmonen Apaosha — Tordenen er den saarede Dæmons Skrig —, eller som naar Zevs fælder Titaner og Giganter, eller Thor knuser Jætter. Men i Indien krydses og fordunkles Tanken om Verdens-Striden af andre, næppe oprindelig ariske Forestillinger. Først og fremmest er der den Forestilling, at Kjødets Spægelse skulde være noget særlig Stort, hvorved ej alene Mennesker, men ogsaa Asurer kunne faa Magt over Naturens Kræfter og blive farlige for Guderne selv: derved udviskes Stridens etiske Grundbetydning, og den bliver kun et enkelt Led i den brogede Tummel af Natur- og Aandsmagter, som fylder hele Tilværelsen. Dernæst er der Forestillingen om Sjælenes Vandring fra Legeme til Legeme: den umuliggjør enhver afsluttende Katastrofe, idet Tilværelsens Maal fuldbyrdes lidt efter lidt ved alle Sjæles trinvise Lutring, indtil Alt synker tilbage i den bevidstløse Alguddoms Skjød, d. v. s. i det tomme Intet. — Hos Hellenerne er Verdensstriden nærmest opfattet fra den æstetiske Side. Kronider og Titaner, de gamle og de unge Guder, staa imod hverandre som Bærere af den omsider vundne, faste og skjønne Verdensorden lige over for Naturens plumpe, vilde Urkræfterr. Ogsaa her træder Stridens etiske Betydning i Skygge: til de gamle Guders Kreds høre Bærere af sædelige Grundideer, f. Ex. »Menneskevennen« og Frihedsmanden Promethevs, Slægtfredens strenge Hævdere Erinnyerne. Og heller ej her kan det komme til nogen Katastrofe: Striden er afgjort en Gang for alle; over de slagne Titaners Fangehuller breder sig den blomstrende Jord, hvælver sig den straalende Himmel, hvor Kroniderne herske i evig fri og skjøn Livsnydelse —

»Sie schreiten von Bergen,
zu Bergen hinüber;
aus Schlünden der Tiefe
dampft ihnen der Athem
erstickter Titane,
gleich Opfergerüche,
ein leichtes Gewölke«;

den nærværende Verden er saa god, som den kan blive; al dens Nød og Strid er væsentlig dog kun et Skuespil for de Evige; til nogen endelig Renselse og Forklarelse af Tilværelsen er her hverken Grund eller Plads.

I Modsætning til disse to Udformninger af hin Grundforestilling danne Eraniernes og Nordboernes Mytologier i væsentlige Henseender en Enhed. Først og fremmest opfattes i dem begge Verdensstriden endogsaa væsentlig fra den etiske Side: den staar ej alene mellem lyse og mørke, velgjørende og skadelige Natur-Kræfter, men tillige, ja fortrinsvis mellem rene og urene, ædle og uædle, altsaa sædelig (om end ingenlunde kristelig-sædelig) bestemte Aands-Magter. Fremdeles fylder den hele Verdensløbet fra først til sidst, griber igjennem og farver alle andre Tilværelsesforhold. Endelig ender den, under frygtelige Sammenstød, med det Ondes Tilintetgjørelse og alle Tings Forklarelse. Det er meget væsentlige Overensstemmelser, og mange flere findes i Grundtankens Udførelse; men ved Siden ad Lighederne er der en Mængde Uligheder, som ere interessante, fordi de især hjælpe til at oplyse os om, hvor vidt de fælles Grundforestillinger vare udviklede, inden Eraniere og Germaner adskiltes, og hvorledes de siden have udviklet sig hos hver af Folkestammerne.

Hovedvægten ligger paa Myterne om Stridens Begyndelse og Slutning, d. v. s. om Verdens Ophav og Fuldendelse; de udgjøre netop »Völuspá«'s vigtigste Indhold, som vi bede Læserne om at have i levende Erindring, idet vi gjengive, hvad der indeholdes i de eraniske Oldskrifter, navnlig i Zend-Avesta, der vel kun haves i Afskrifter fra Middelalderen, men hvis hele religiøse Lære

utvivlsomt var fuldt udviklet senest gaa de achæmenidiske Perserkongers Tid, d. v. s. omkr. 500 f. Kr.

Ifølge Avesta ere Lysets og Mørkets Riger lige oprindelige Affødninger af den uendelige Tid; hvert har sin Fyrste: henholdsvis Ahuramazda (i senere Sprogform Ormuzd) og Agromainyus (Ahriman), der længe før Verdens Skabelse have omgivet sig hver med sin Hærskare af mægtige Aander og ligget i evindeligt Fjendskab. Til nogen Afgjørelse kan det dog ikke komme; thi mellem begge Riger er der et »gabende Svælg«. For at komme Agromainyus til Livs har Ahuramazda udfyldt Svælget, idet han har skabt den synlige Verden — i Løbet af et Aar og i sex Afsnit: Himlen, Vandet, Jorden, Planterne, Kvæget, tilsidst Mennesket — og derpaa sænket denne Verden ned i Svælget. Verden var da ren og hellig, og Agromainyus laa Aartusinder rædselslagen ved Ahuramazdas Daad. Omsider tog han sig sammen, sendte sine Dæmoner — »Daevas« — til Jorden, begyndte at friste Menneskene til Synd, især til at æde Kjød, og fyldte Jorden med skadevoldende Skabninger: Giftplanter, Rovdyr o. s. v. Da begyndte Verdensstriden paa Jorden.

Øjensynlig have vi her samme Grundforestilling som i Norden: Hedens og Kuldens Riger — Muspelheim og Niflheim — ere adskilte ved »Ginungagap«, der ordret betyder gabende Svælg; det udfyldes, da Børs Sønner kaste den nydannede Jord ned i det og hvælve Himlen derover; ogsaa stemmer det, at Livet i denne nye Verden er rent og lykkeligt, indtil tre Tursemøer komme til Asgaard, d. v. s. Nornerne, thi med Faldet, Skylden begynder det skæbnebundne Liv. Men der er paafaldende Uligheder. Eranierne kjende kun den ene Verdensskaber, som tillige er Lys- og Ildrigets Herre, alt det Lyses og Renes Ophav. Hos Nordboerne derimod er dette Væsen ligesom spaltet i flere. Surtr, Muspelheims Høvding og »Landeværnsmand«, som han kaldes i Snorres Edda, er Repræsentant for den materielle Verdens-Ild, Børs Sønner derimod for Tilværelsens etiske Lysside — det røbe deres Navne: Odin,

Vili og Ve, d. e. Aand, Vilje og Hellighed. Fremdeles, medens Børs Sønner, der selv ere oprundne af Verdensstoffet, danne Verden af et forud opstaaet Æmne: Ymers Legeme, skaber derimod Ahuramazda af Intet, alene ved sin Tankes Magt, og frembringer Tingene i en Rækkefølge, som Nordboerne ikke kjende til. Endelig ere en Mængde enkelte Træk særegne for hver Mytologi, og en almindelig Ulighed viser sig paa alle Punkter: de mytiske Væsener ere hos Eranierne langt mindre sanselig fattelige, langt mindre menneskeliggjorte end hos Nordboerne, for en stor Del kun Navne paa Begreber.

Hvorledes skal nu Forholdet forklares? I Sagn, der have udfoldet sig gjennem lange Tider, maa ordentligvis de simpleste Motiver anses for de ældste. Naar Forestillingen om de to modsatte Riger først er given, ligger det øjensynlig nærmere at tænke sig Verden frembragt af den lyse og gode Magts Ihændehaver selv og siden skæmmet af den onde, end at forestille sig hin ligesom delt i flere Væsener, af hvilke Verdensskaberne allerede indtage en Mellemstilling; for saa vidt turde altsaa Eranierne have fastholdt det Oprindelige. Paa den anden Side, naar Menneskeaanden i drømmende Grublen søger at anskueliggjøre sig Legemverdenens Tilblivelse, synes Tanken om et Stof strax at maatte paatrænge sig; for saa vidt turde Germanerne have fastholdt det Oprindelige. Den ældste, det fælles Urfolks Myte har da sagtens gaaet ud paa, at Lysets Herre har dannet Verden af et Stof, der af sig selv var blevet til i Svælget mellem de to Verdener. Denne Oldmyte er bleven udviklet forskjellig hos de to Folkestammer. Hos Eranierne er den, tilligemed alle andre Forestillinger om overmenneskelige Magter, bleven greben af en filosofisk Spekulation, der vistnok har modtaget Paavirkning fra de nærboende Semiter — derfra stammer sikkert Ideen om Skabelsen af Intet i sex Afsnit —, og som har standset til en vis Grad de oprindelig svævende, skyggeagtige Gude-Forestillingers poetiske Omdannelse til mere haandgribelige, menneskelignende Væsener; og denne Lære,

som tilskrives Zarathustra (Grækernes Zoroaster), og som tidlig er slaaet fast i hellige Optegnelser, har derefter holdt sig gjennem Tiderne. Germanerne derimod have, adskilte fra Eranierne, udviklet den oprindelig fælles Grundforestilling paa sin Maade; især har en dyb, som det synes hos dem særlig stærk Følelse baade af Menneskeværsenets høje Adelspræg og af den Skyld, som overalt formørker Livet, ladet dem se i selve Verdensskaberne og deres Slægt, der jo kun ere idealiserede Menneskebilleder, paa den ene Side Aandsmagter, der skille sig som noget Renere og Helligere fra den materielle Ilds og Varmes Urdæmon, paa den anden Side dog Affødninger af det samme uudgrundelige Dyb, som deres Fjender, de uædle Jætter, ere oprundne af, hvorfor de ogsaa kunne fristes og ere blevne fristede til Synd, d. v. s. til uværdig Forbindelse med Jætterne. Derhos have i Tidernes Løb alle disse drømte Væsener antaget stedse fastere, mere haandgribelig Skikkelse for den digtende Indbildningskraft, idet ingen Systematisering eller filosofisk Grublen over de kosmogoniske Fantasier er kommen til, som hos Eranierne.

Denne Opfattelse af Forholdet mellem de to Mytologier vinder forøget Vægt, naar vi betragte Myterne om Verdens-Stridens Slutning og Tilværelsens Forklarelse.

Ifølge Avesta-Læren skal Verden staa i 12,000 Aar, hvert Aartusinde svarende til og mærket med et af de tolv Himmeltegn — en Forestilling, som atter røber semitisk Paavirkning, især vel fra det nærliggende Babylon og Kaldæa, Stjerne-Beskuelsens ældste Hjemstavn. De første 6000 Aar vare Fredstiden, medens Agromainyus hvilede af Gru for Ahuramazda. I de næste 3000 Aar kæmpede han paa Jorden med Ahuramazda, idet han sendte sine Dæmoner — Daevaerne — i legemlige Skikkelser til Menneskene, som, naar de vilde tjene Ahuramazda, maatte give sig i Strid med dem. Sagnene om disse Kampe kjendes nu mest fra den til Islam overgaaede Digter Firdosis navnkundige Rimkrønike »Shah-nameh« (»Kongebogen«) fra det 11te Aar-

hundrede, og de ere her indvævede i eller omdannede til Heltesagn om eraniske Oldtidskonger; for saa vidt er Kilden uren, men ofte skinner den oprindelige Gude-Myte igjennem Heltesagnet og stadfæstes ved Hentydninger i Avesta.

Dette gjælder bl. A. om en Oldtidskonge Dahak. Han er en Ætling af Agromainyus og skildres hos Firdosi som en Kæmpe, af hvis Skuldre to Slanger ere voxede ud, som hver Dag kræve sin Menneskehjerne til Føde. Dahak er da intet virkeligt Menneske, men en Daeva, og det en af de værste. Han har fortrængt og næsten udryddet den forrige Herskers, Ahuramazda-Ætlingen Jems Slægt, og under et 1000-aarigt Herredømme fordærver han Menneskene, lærer dem bl. A. at æde Kjød, samt især at lyve, og er nærved at udrydde hele Folket for at skaffe Føde til sine Slanger. Omsider aner han, at hans Herskertid lakker mod Enden. For at sikre sig dens Forlængelse, der til syvende og sidst afhænger af Ahuramazdas Vilje, stævner han hele Folket sammen og kræver Alles Underskrift paa en Erklæring om, at han har hersket retfærdig. Saa løgnagtige ere Menneskene blevne, at Alle føje sig undtagen en eneste Mand, den fattige Smed Kave. Han læser uforfærdet Tyrannen Texten, og saa stor er Sandhedens Magt, at Dahak hører paa ham i Tavshed og lader ham gaa: det var, siger han paa de Omstaaendes forundrede Spørgsmaal, som om et Bjerg af Jern havde rejst sig imellem ham og Kave. Denne faar nu et Oprør i Gang, som den sidste, vidunderlig frelste Ætling af den gamle Kongestamme: Thraetaona eller Fredun stiller sig i Spidsen for; med Smedens Skjødskind til Fane strider han mod Dahak, fanger ham og lænker ham til Bjerget Demavend, hvor han skal staa bunden til Tidernes Ende. Vistnok have vi her i en senere Udmaling en ældgammel Gude-Myte, den samme, som ogsaa indeholder Spiren til vor Loke-Myte: Svig som Dæmonens Væsensmærke og hans Fængsling til et Fjeld indtil Verdensundergangen ere de oprindelige Fælles-Træk.

Efter de 3000 Aars Forløb sender Ahuramazda Zarathustra til Verden. Han gjør det første Hovedskridt til

Udløsningen af Agromainyus' Vold, idet han »bryder Daevaernes Legemer,« saa at de ikke længer kunne optræde synlig og haandgribelig, men maa nøjes med at virke gjennem onde Mennesker og skadelige Naturkræfter; derhos giver han, efter Samraad med Ahuramazda, Menneskene »Loven«, den sande Oplysning om Godt og Ondt, saa at de nu kunne vide sikkert, hvordan de skulle tjene Ahuramazda ret og kæmpe mod Agromainyus. Verdenskampen vedvarer altsaa; men saa at sige paa naturlige Vilkaar. Det er den Tilstand, hvori de nulevende Mennesker befinde sig, i det første Aartusind efter Zarathustra. Hvad der nu kommer, er Fremtids-Tildragelser, Talen derom Profeti.

Jo længer det varer, des slettere ville Menneskene blive. Henimod de 1000 Aars Slutning har det Onde faaet frygtelig Magt: Vantro og Lovløshed, urene Sæder og Grumhed opfylde Jorden, tilsidst kommer et stort, almindeligt Slag, som næsten udrydder Mændene: for hver 1000 Kvinder skal der kun blive 1 Mand tilbage. Kort sagt, Tilstanden skildres med Træk, der minde levende om »Völuspá's« Vers:

»Brødre skal slaa Brødre
og Bane dem volde,
Blodsbaand skal bryde
Børn af Søskende,
haardt gaar det til i Mandhjem,
Hordom trives,
Skegg- (d. e. Øxe-) Old, Skalm- (d e. Sværd-) Old,
Skjolde kløves.«

Efter det store Slag sender Ahuramazda en ny Profet af Zarathustras Sæd: Oshedar bami, til Verden med en ny Lov, og et nyt lykkeligt Liv begynder i det andet 1000-Aar efter Zarathustra. Men Agromainyus hviler ikke. Han sender til Verden en Kæmpe-Ulv; men Oshedar bami fælder den med Menneskenes Hjælp; da forsvinde alle Ulve og andre Landrovdyr af Jorden. Tilsidst, henimod Tusindaarets Udløb, kommer en Dæmon Malkosh og hærjer Jorden i tre Aar med Regn og Sne, saa at den bliver mennesketom.

Ahuramazda aabner da det paradisiske Aflukke, hvor Urmenneskenes Konge Yami har levet siden sin Bortgang fra Verden med den første rene Menneskeslægt, og derfra faar Jorden en ny Befolkning. Til denne sender Ahuramazda, naar 2000 Aar ere forløbne efter Zarathustra, en anden Zarathustra-Søn: Oshedar mah. Imod ham sender Agromainyus paa sin Side en Kæmpe-Drage; Profeten samler Menneskene imod den og faar den dræbt; dermed forsvinde alle Krybdyr, overhoved alle Agromainyus-Skabninger af Verden. Men nu slipper Dahak løs fra Demavend og hærjer en Tidlang Jorden med Ild og Sværd; da vækker Ahuramazda en Oldtidshelt: Sam eller Keresaspa, som til Straf for en Synd var given i Søvn-Dæmonens Vold — Søvnen tænkes som en Mørkets Magt —, og han overvinder Trolden. Menneskene ville nu for største Delen være gode og troende, og de blive stedse renere; det viser sig deri, at de efterhaanden høre op at spise og drikke: først aflægges Kjød, saa Mælk, saa Planteføde, tilsidst endogsaa Vand. Da er det tredje 1000-Aar udløbet, og nu fødes den tredje Zarathustra-Søn: Soshios d. e. Frelseren. Han fører alle Mennesker til Sandhed og Renhed, og da kommer Verdens-Forklarelsen. Soshios gjør et stort Offer til Ahuramazda; da den første Offerbøn lyder, begynde de Døde at staa op af Gravene. En Stjerne falder ned paa Jorden, som derved tændes i Brand, saa at alle Metaller smelte; gjennem de glødende Malme gaa de Fromme som gjennem lunken Mælk, de Ugudelige lide vel gruelige Kvaler, men lutres dog derved. Dette er Forberedelsen til den sidste store Kamp. Ahuramazda og Agromainyus træde selv op mod hinanden, hver med sit Følge af mægtige Tjenere. Lysets Magter dræbe Mørkets; tilsidst er kun Agromainyus og den store Slange tilbage; den fortæres af de ildflydende Malme, som overstrømme Jorden, og Agromainyus flygter til Urmørkets Rige, hvor han kvæles i Stanken af al den Urenhed, som er ophobet der. Jorden, som nu er fri for Bjerge og derfor rummeligere, stiger højere i Vejret, saa at den er »nær ved Paradis«.

Skabningen har naaet sin Fuldendelse og styres i evig Fred af Ahuramazda selv som »Ypperstepræst«.

Naar man samler Hovedtrækkene i denne Fremstilling — som visselig tildels kun haves i yngre Skrifter, men som man af Hentydninger i Avesta kan skjønne indeholder ældgamle Forestillinger —, da falder det i Øjnene, hvor meget der stemmer med den nordiske, sikkert engang fællesgermanske Ragnarøks-Myte. Her som der have vi den bundne Løgn-Dæmon, som i de sidste Tider slipper løs for at deltage i Slutningsstriden. Vi have den nulevende Menneskeslægts Udartning, som især viser sig i almindelig Ufred. Vi have Kamp-Uhyrer: en Ulv — Fenrer —, en Drage, tilsidst den store Slange, begge tilsammen, dog især den sidste, svarende til Midgaardsormen. Vi have fremdeles den treaarige Vinter — »fimbulvetr«, Völuspá's

»Vindtid, Vargtid,
før Verden gaar under —«

og derefter en ny Slægt, der har været skjult fra gamle Dage i et Lykkebo, og som skal leve uden Næring: i »Vafþrúðnis-mál« spørger Odin: »Hvad Menneskeslags lever, naar den vældige Storvinter er leden?« og Jætten svarer: »Lif og Lifþrasir (d. e. Livskraftig); de skjules i Hoddmimers Lund (»Hodd« betyder en stor Skat, »Mimer« den, som husker det Svundne), Morgendugg skal til Mad de have og af dem nye Slægter avles«. Endvidere have vi de Dødes Opstandelse — »troða halir helveg« (Helboer træde Helvejen), hedder det i Völuspá, Verdens-Branden, som Surtr tænder, og som tilsidst fortærer Alt —

»styrte da fra Himlen
Stjerner klare,
Damp fraader,
Flammer hvirvle,
højt blusser Ild
med Himlen selv«, (Völuspá, Str. 62) —

endelig en sidste Hovedkamp og den foryngede og rensede Jords Stigen op i Lyset af en ny Himmel.

Vanskelig kan man tro, at alle disse Overensstemmelser skulde være tilfældige. Og dog i sin Helhed tage Billederne sig højst ulige ud. Først og fremmest falder det i Øjnene, at for Nordboerne samler Undergangen sig med alle dens Kampe i en eneste, sammenhængende Katastrofe, medens den hos Eranierne udstrækkes gjennem 3000 Aar og deles i en Række Afsnit. Dernæst falde Aserne i Kampen, lige saa vel som Jætterne, og først efter at Jorden er renset og foryngет, leve de op igjen, forsonede med Storguden («fimbultyr»), der først nu aabenbarer sig som «den Mægtige fra oven», den evige Hersker; derimod efter den eraniske Myte sejre Lysets Tjenere og selve Lysaanderne stedse over deres Modstandere, og deres Høvding har hele Tiden været virksom, saa at sige drevet hele Værket, om han end først efter den sidste Strid bliver eneraadende i Tilværelsen. Endelig har hver Mytologi en Mængde enkelte Træk og Bifigurer for sig selv.

Hvorledes skal nu Forholdet opfattes? Jeg maa atter minde om, at de simpleste Motiver maa holdes for ældst. En samlet Afgjørelse af den lange Verdensstrid, som, om end varslet forud ved Forstyrrelser i den naturlige og moralske Verdensorden, dog, naar den er begyndt, føres uafbrudt til Ende, saa at de enkelte Tildragelser følge Slag i Slag, dette synes unægtelig en naturligere, mere ligefrem Tanke end en Række Afgjørelser, fordelte i symmetrisk ordnede og udfyldte Perioder. For saa vidt turde Ragnarøks-Myten indeholde det Oprindelige. Paa den anden Side synes den Tanke, at selve Lysets Magter og deres Tjenere omsider ligefrem overvinde deres Modstandere, og at Lysherren selv hele Tiden fører dem, at ligge nærmere end Lysgudernes Undergang og Gjenopstandelse under en hidtil uomtalt og ukjendt Overgud. For saa vidt turde Eranierne have fastholdt det Oprindelige. Man maa altsaa tænke sig, at bagved baade den eraniske og nordiske Drøm om Verdens Fornyelse har ligget en Oldmyte, der har fremstillet Undergangen

og Fornyelsen som en eneste Katastrofe, under hvilken Lysets Magter have sejret over Mørkets, men som forøvrigt allerede har udmalet Æmnet med alle de Træk, som endnu ere fælles for begge Mytologier. Denne Oldmyte har saa siden hver Folkestamme udviklet paa sin Maade. Under Indflydelse af en filosofisk Spekulation, af det Talsystem, som engang var indført i den mytiske Verdenshistorie, maaske ogsaa for at forherlige Zarathustra som Fader til tre fremtidige Ahuramazda-Udsendinger og Verdens-Frelsere, hver paa sit Trin og for sin Del, have Eranierne udstrakt Afgjørelsen over de 3000 Aar og delt den i de mange Afsnit; derhos har Fremstillingen, idet den var indvævet i den øvrige eraniske Mytologi, optaget en Mængde dermed sammenhængende Særtræk — saa mange og tildels saa ejendommelige, at man slet ikke tør tænke sig, at Germanerne nogensinde paa et senere Tidspunkt skulde have laant eller «overført» Ragnarøks-Myten fra Eranierne. Hos Germanerne og sidst hos den nordiske Gren af Folkestammen derimod er Oldmyten bleven omdannet især under Indflydelse af deres dybere Følelse af Skyldens Væsen. Gjennem den lange Strid med Jætterne vare Valhalsguderne selv blevne skyldsmittede; de kunde ikke, som de vare, gaa over i den fuldkomne Tilstand, de maatte, lige saa vel som Jorden, lutres gjennem den sidste Kamp og Undergangen, og ingen af dem kunde være værdig til at optræde som den eneste Overherre og Fredstifter i den nye Tingenes Orden: han maatte aabenbare sig som en hidtil ukjendt Kraft. Hermed hænger det sammen, at den egentlige Fordærver, Svigens Dæmon, Loke, forholdsvis fylder saa meget mere end hans eraniske Sidestykke Dahak, samt at Jordens Ødelæggelse kommer fra den materielle Ilds særskilte Høvding: Surtr. Endelig er der ogsaa kommet en hel Del Særtræk til fra andre Myter, som alle skulde finde deres Afslutning i Ragnarøk.*)

---

*) Fra de her gjennemgaaede eraniske Myter falder et forklarende Lys over de Ligheder mellem Völuspá og de sibyllinske Orakler, som

Det er imidlertid ikke alene vore Forfædres ædle Drømme om Verdens Ophav, om Verdenskampen og dens Udgang, som vi ved Sammenligning med eraniske Myter, kunne spore tilbage til et Udviklingstrin, der baade ligger bagved det fælles-germanske, langt mere det nordiske, og bagved det eraniske. Det Samme gjælder om adskillige andre mytiske Forestillinger og Sagn. Ogsaa Eranierne tænke sig det første Menneskepar — Mashya og Mashyana hedde de — fremkomme af Planter, ligesom vor Ask og Embla. Ogsaa Eranierne have Forestillingen om Solens Vogn og Heste, som gjenfindes i Norden, ikke mindre end hos Indier og Hellenere, følgelig maa betragtes som oprindelig indisk-evropæisk. Vil man mene, at denne Forestilling ligger saa nær for en barnlig Indbildningskraft, at den vel kunde opstaa paa flere Steder af sig selv, saa synes dette ikke at kunne gjælde om Træet som Billede paa Tilværelsens evige Foryngelseskraft, der er særegen for Eraniere og

---

have gjort saa stærkt Indtryk paa Prof. Bang. Nogle af dem ere yderst svage, andre kunne ikke i og for sig bevise Sammenhæng, fordi de høre til den Slags udmalende Træk, som næsten maatte opstaa af sig selv, naar et vist Hovedmotiv var givet, f. Ex. Jordskjælv, Solformørkelse, Skybrud i Uvejrstiden før den yderste Dag. Men en Del Hovedtræk ere fælles. Medens imidlertid nogle af de vigtigste Træk, som Völuspá har tilfælles med de eraniske Optegnelser, ikke findes i Sibyllinerne — f. Ex. hverken at Storvinteren raser netop tre Aar, eller at noget til Loke svarende Væsen har ligget bundet og slipper løs under den sidste Kamp —, have næsten alle de af Bang udpegede sibyllinske Træk deres tilsvarende i de eraniske Myter. Maa det, efter Rydbergs Undersøgelser, anses for godtgjort, at Sibyllinerne ikke kunne have fundet Vej til Norden i Vikingetiden, er det derimod saare rimeligt, at i det Tidsrum, da de sibyllinske Skrifter blev til, da alle østerlandske Folk befandt sig i en stærk religiøs Gjæring, og deres Ideer paa mange Maader udvexledes og paavirkede hverandre, da have Sibyllinernes Forfattere, maaske gjennem flere Mellemled, modtaget og brugt eraniske Forestillinger om de sidste Ting, der ikke stred mod den monoteistiske Grundanskuelse, som skulde hævdes i disse »Orakler«. Der er altsaa virkelig Sammenhæng mellem Völuspá og Sibyllinerne, kun ikke paa Grund af »Overførelse«, men paa Grund af oprindelig fælles Kilde.

Nordboer. Det hedder i eraniske Skrifter, at ved Søen Vouzu-Kasha staar et Træ, som hvert Aar skyder 1000 Grene; paa dem voxe Frøene til alle nyttige Væxter; naar de ere modne, kommer en Fugl Amru og ryster Træet, saa de falde ned, en anden Fugl Camru kaster dem i Søen, og med dens Vand spreder Regn- og Tordenguden Tistrya dem over hele Jorden. Visselig er der Rodslægtskab mellem dette Træ og Yggdrasill, som staar altid grønt over Urds Kilde, i hvis Top Ørnen sidder, og som Nornerne hver Morgen overøse med den klare Væde — «deden kommer Dugg, som i Dale falder» — hvorvel Yggdrassill-Billedet er langt mere udført og betydningsfuldere, da det tillige udtrykker den historiske Sammenhæng i Verdenslivet: derfor have Skæbne-Møerne Plads i dets Skygge, derfor er det paa dets Grene, at Odin ofrer sig selv. —

«Jeg veed, jeg hang
paa vindkoldt Træ
Nætter hele ni,
af Geirsodd saaret,
given til Odin,
selv til mig selv» (Hávamál, Str. 138.)

og derved under Lidelser «næmmer Runer», d. v. s. finder Aandslivets Ophav og faar Magt til at sætte det i Gang. I nærværende Sammenhæng maa jeg dog især fremhæve, at ogsaa til Balders-Myten findes et mærkeligt Sidestykke hos Eranierne.

I Firdosis «Kongebog», der, som alt bemærket, indeholder mange Gudemyter omdannede til Heltesagn, fortælles Følgende. Efter at Zarathustra var bleven undervist af Ahuramazda selv og sendt til Menneskene, fandt han først Indgang med sin nye Lov hos Eraniernes Konge Gushtasp. Til Tak gjorde han Kongens Søn Isfendiar saarfri, og Isfendiar blev hans ivrigste Tilhænger og Udbreder af hans Lære under vældige Kampe med Turanierne og andre Folk og Fyrster, som modsatte sig den. Blandt disse Zarathustra-Fjender er en Frænde af Kongehuset, den gamle Kæmpe Rustem, Fyrste af Segestan. Han har altid været Erans

Konge tro og i fordums Dage Hovedmand i en lang Række haarde Kampe med Turanierne, ogsaa fældet mangen Daeva — det var endnu, medens Dæmonerne kunde vise sig legemlig. Da han imidlertid ikke vil hylde den nye Lære, sender Gushtasp Isfendiar imod ham med en stor Hær: Rustem skal give sig i hans Vold og lade sig føre bunden til Kongen. Forgjæves søger Rustem at overtale sin Frænde til at frafalde saa ydgmygende en Fordring. Kampen er uundgaaelig, og for første Gang ere Rustems frygtelige Sværdslag magtesløse. Saaret selv og paa en saaret Hest — hans gamle tro Raksh —, maa han flygte fra Striden, og han indser, at næste Dag, naar den fornyes, vil han blive fangen eller dræbt. I denne Nød paakalder han sin og sin Slægts gamle Hjælper, Vidunderfuglen Simurgh. Den kommer, læger først Heltens og hans Gangers Saar og siger ham, at den nok veed et Middel til at fælde Isfendiar, men at bruge det vilde være en stor Misgjerning: hvo der øvede den, blev usalig baade i dette Liv og det andet. Rustem kan dog ikke finde sig i den truende Ydmygelse, og Simurgh flyver da med ham til det fjerne Kina-Havs Bred; der voxer en Tamarind; af den skal Rustem rive en Kvist, thi til den er Isfendiars Liv knyttet. Rustem gjør det, Kvisten bliver omdannet til en Pil, og Simurgh flyver tilbage til Eran med Rustem; da er Natten knap til Ende. Under Dagens Kamp skyder Rustem Isfendiar med Pilen i Øjet, saa at han dør deraf, til stor Sorg for Folket, ikke mindst for Rustem selv.

Fortællingen fremtræder som et Heltesagn, ikke som en Gude-Myte; derhos ere de personlige Forhold og en Mængde Biomstændigheder saa afvigende fra Balder-Mytens, at der ikke kan være Tale om «Overførelse» af den persiske Fortælling til Norden — skjønt den visselig, som vi nu have den, er meget, meget ældre end Firdosi, saa for Tidens Skyld kunde man gjerne gætte paa, at den t. Ex. var bragt af persiske Kjøbmænd til Konstantinopel og derfra med Væringer til Norden. Men det passer dog mærkelig med Balders-Myten, at en Yngling, der har særlig religiøs

Betydning, og som derfor er gjort saarfri og stemplet med en særegen Hellighed — det ligger i, at hans Drab gjøres til en ubodelig Synd baade her og hisset —, at han stilles fjendtlig lige over for en Frænde, Krigeren for alle Krigere — «Höðr» betyder netop Kampens Rasen, — og fældes halvt uvillig af denne med Kvisten af et fjernt voxende Træ, som alene i hele Verden kan volde ham Banesaar, efter at denne Kvist er omdannet til en Pil. Man kan ikke vel værge sig mod den Tanke, at der hos det for Eraniere og Germaner fælles Stamfolk har levet en tragisk Gude-Myte, som har indeholdt de nys fremhævede fælles Grundtræk. Medens denne Myte hos Germanerne og tilsidst hos Nordboerne har beholdt sin Plads og Betydning som Led i Gudeverdenens Historie og udfoldet sig til den Balders-Myte, vi kjende fra Völuspá, Vegtams-kviða og Gylfaginning, og hvortil der hentydes i mangt andet gammelt Kvad (t. Ex. i «Lokasenna», i «Eiriksmál»), er den af Zarathustras Tilhængere bleven brugt til at forherlige Profetens første Lærling og Lærens første Forkæmper med Glansen af en særegen Hellighed og med Martyrdødens Glorie. Det kan mærkes, at efter Spiegels Mening (I, S. 722) er Isfendiar-Historien ikke noget oprindeligt Led af Zarathustra-Legenden, men senere opfunden og knyttet til den; dette udelukker jo imidlertid ikke, at Opfindelsen kan hvile paa en ældgammel Overlevering, som Zarathustra-Præsterne have kjendt, og hvori de have fundet brugelige Motiver.

Det er et eget Træf, at netop de Partier af vore Gudesagn, som den «vestræne» Anskuelses Frembærere først have kastet sig over: Ragnarøks- og Balders-Myterne, deres Ægthed og Ælde støttes stærkest ved Jævnførelsen med de eraniske Myter. Men det er et heldigt Træf. De indeholde, som sagt, Kjærnen af vore Forfædres religiøse Verdensdrøm. Meget kan være senere udviklet, lagt til, muligvis ogsaa nu

og da «laant» eller «overført» fra sideordnede Folkeslag. Men disse Billeder, de dybe Ideer, som ligge gjemte i dem, det ædle Grundsyn paa Menneskelivet, som i dem har fundet sit poetiske Udtryk, alt dette tør vi efter det ovenfor Udviklede enten tro er vort Folkeslags, vistnok oprindelig hele den germanske Folkestammes *Arv og Eje*, bevaret gjennem Aartusinder, som ere henrundne, siden Stammens Fædre først udskilte sig fra det ariske Urfolk. Det er vort folkelige «Ophavsord», vort Adelsbrev blandt Folkene, Kjendemærket paa, at Stammen har sit eget medfødte Livsprincip og dermed Betingelsen for en selvegen, sammenhængende, organisk Aands-Udvikling fra Slægt til Slægt. Det er langtfra utroligt, at slige Forestillinger have kunnet holde sig levende gjennem saa mange Tider og Kulturomskiftelser. Have vi ikke selv oplevet i vort Aarhundrede, at dette Adelsbrev, længe glemt i det øvrige Norden, ikke at tale om de øvrige gotisk-germanske Folkeslag, er blevet gjenfundet, halvt sønderrevet, plettet, brændt, men dog endnu for det meste læseligt, ved den yderste Udkant af vort Folkeomraade, paa Jøkeløen i Oceanet, og at dets Tanker derefter have sysselsat Slægt efter Slægt af Granskere og ere levede op paany i vore største Skjaldes Syner? At et saa livskraftigt Frø er nogle tusind Aar gammelt, er langt mindre utroligt, end at det skulde være en sammensat Ting, hvortil Stoffet tilfældig var kommet fra fremmede Folks Aands-Levninger. Vi maa ikke her lade os blænde af en nærsynet Boglærdom, der i Menneskenes og Folkenes aandelige Udviklingsforhold kun ser — aandløst — en Række udvortes, mekaniske Hændelser, men holde fast ved disse Oldtidsdrømme som vor bedste Skat. Der er endnu langt til, at Alt, hvad der ligger i dem, er blevet fuldt dnyttet i Tanke, Digtning og Daad.

Efteraarsbrev fra Klitten.

Af H. P. Barfod.

---

25. Oktober.

. . . Heden og det opdyrkede Land var jeg kommet igjennem. Det laa altsammen bag mig: det sortebrune, i Overtoppen rustrødt anløbne Lyngtæppe; den afsvedne Lyngskjold, der ubarmhjertig havde blottet den magre, sandede Jordskorpe; de smaa golde Marker med graagrønt, tyndslidt Græs, sparsomt og fattigt; de lave Grøfterande med gule og lysviolette Smaablomster paa skrøbelige Stilke, Naturens Fattigmandsbørn med blege Kinder. Nu var jeg ved Byen, ved Stranden, hørte Havets dumpe, rullende Orgelsang bag Klitvolden, det faste, taktmæssige Drøn, Søernes aldrig standsede, altid mægtige, dulmende, dyssende Vuggesang.

Hvor jeg elsker disse Klitter og dette Hav, dette forunderlige Sammenspil af en paa engang vældig og indsmigrende Naturs løsladte Kræfter, denne forunderlige, altid gribende Afspejling af saa mangt et stormende, øde, haardført og graadtræt Menneskeliv! I hvad Stemning et Menneske end er — her vil han altid finde Noget, som trofast giver ham Svar eller Haandtryk tilbage.

Hvor der er henrivende en varm, høj Sommerdag, naar man kan sidde skjult, gjemt som for hele Verdens Aarvaagenhed, godt i Læ bag Klitvæggens kridende hvide, skridende Sandbølger, kan mærke Solens Glødvarme sviende hed gjennem Sandhvirvlerne, kan iagttage Marehalmens

smalle, sylspidse, stride Blade, hvordan de dreje sig rundt for Vinden, sætte fine Cirkelslag i Sandet om hver Dot og hver Busk; kan se sig nøjsom og ydmyg paa den graablaa, haarde Strandkaal eller Tidsel, paa Gyvelens gule Klaser; kan se sig glad og syngende taknemlig paa Fuglene, der svirre over Hovedet, pile gjennem Klittens hvide Sølv; kan lade Tankerne, Drømmene sejle paa de hvide Uldskyer, bort, langt bort ud over Havet, — ja, og saa ligge der ganske stille for at lytte til Ensomhedens tavse, veltalende Røster, til Fjernhedens smaa Lyde fra det travle Liv, som bølger der udenfor mellem Gaarde og Huse, langt borte fra Klitternes klosterlige Dalceller! Her at kunne »lægge sit Hoved til Elverhøj«, sunget og lullet til Fred og Hvile, til stille Drømme af Havets sonore, dybe, smeltende, ustandselige Sang —! Her kan det være Sommer trods noget Sted under skyggende, svale Bøge —!

Hvad det er for en Dybde i Stemningen! Hvilken Rækkevidde af Toner baade med Jubel og Jammer, naar man for hvert Skridt opefter føler Havets Sang stige i Styrke, indtil den fra Klittens Top bryder ikke blot Øret, men Hjertet imod med Storheds Vælde og Ømheds Ynde, — og Hjertet gjemmer den, glemmer den aldrig, aldrig!

Eller som nu — en Efteraarsdag! En let Kuling af Sydvest stryger henover Klitten, leger med Marehalmen, hvisler gjennem Straa og Busk. Sandet er ikke længer saa hvidt og vigende som i Sommer, det er mættet med Fugtighed fra Himmel og Hav: det ligger fastere, mere livløst, mere trofast under Foden. Graa, kolde Skymængder svæve under Himlen; Søerne ligge med mørke, truende Miner, — et mat, køligt Blink fra Solen spiller paa de rullende Vande, hvis Fraad og Skum bryder frem over Revlernes Række med Brus og Bulder for hver Gang det besejrer Revlens Stengjærde, glider ind over Forstranden i regelmæssige, værdige, langstrakte Volde af fygende Vandmasser, der løfte sig, neje sig, opløses i Blink og blaagrønne Perler, suse raslende gjennem Myriader af Rullesten, trække sig tilbage med denne ejendommelige sugende Lyd, der har noget

dæmpet Truende, lumsk Kjælent ved sig, og tabe sig endelig i Havets umaadelige Favn — for paany at begynde samme Leg, synge samme daarende, aldrig trættende Vise, tabe sig paa samme Maade.

— Forstranden er fuld af Liv. Her trækkes Vaad, tre-fire Sæt paa een Gang. Kraftige Skikkelser er det, men Dragten er, som Arbejdet kræver det: Uldtøj, tykke, lappede og slidte Kofter og saa Olieklæder med Søstøvler til helt op paa Maven — om Livet »Dragebæltet«, de to med Tovknuder forbundne Træstykker foran og bagpaa, der giver Kraften den største Modstandsevne. Syv, otte Mand bag hinanden med et Par Alens Mellemrum, stadig skiftende, saa at den bageste bestandig om lidt bliver den forreste — støt og alvorlig hales Vaaddet ind. Det er det andet Dræt for idag. Imorges i Dagningens første graa Lys gik de ud i Kjøbmændenes store Baad, en Fjerdingvej tilsøs, satte Vaaddet ud, hvis sortmalede Bøjer nu langsomt nærme sig Land. Vaaddet selv er firsindstyve Favne langt, hvert af de to Tove, hvori det hales ind, sine tusinde Favne, og to Timer ere Fiskerne om at drage det iland. Men nu kommer det nærmere og nærmere gjennem Søerne, og Vognen kommer ogsaa gjennem Hulvejen i Klitten, kjører ude i Strandkanten, hvor Skummet bryder sig om Hestenes Hove, og Kvinder og Børn flokkes fra Land for at se paa Fangsten og dens Bjergning. Her er vældige Havtorsk paa en Snes Pund, Kuller og Flynder i hundrede Snesevis — sprællende og blanke smides de i Vognen, enkelte Stykker gjemmes saa til eget Brug eller sælges til mere tilfældige Kjøbere. Hele Fangstens Udbytte deles for hvert Vaad i sexten og en halv Lodder, »Vognen« faar den halve Lod, »Baaden« en hel Lod, ligesaa hver af de femten Mænd, der danne »Selskabet« ved hvert Vaad og hvert Dræt.

Og nu kjører Vognen op, men saa forandres Scenen pludselig, for mig overraskende uforberedt. Langs Stranden, hvor der er koldt med Byger af Blæst og Skumfnogge, »dækkes« nu et Par Snese Spiseborde. Trillebørene, som stod langs hele Forstranden i vid Udstrækning, gjøre Tje-

neste som baade Borde og Stole. Hustruer og Børn, selv de paa knap halvandet eller to Aar, sidde nu med Manden paa eller ved Trillebøren; Skaal eller Kasserolle hylles af, den nystegte Fisk, Kjød eller Kartofler, varmt Øl, Brød og hvad der ellers kan vanke hos »Mutter«, kommer for en Dag, og mens Olieklæderne drapperes som Skjærm for de mest udsatte Partier af Familiens Medlemmer, nydes Maaltidet i det Fri uden mange Ceremonier. Det er et mærkeligt Middagsselskab: et Sted kan man kun øjne en Stortrøje eller en gul Oliekappe, der ned fra Mandens Kabuds breder sig som en dækkende Kaabe over den lille Familie paa Hjulkarren; et andet Sted ligger Konen paa Knæ foran denne, indhyllet i Tørklæder og Hovedtøj, Eet næsten med Barnet paa Armen, holdende Blikskaalen og Ølflasken foran Mand og Barn — her er Frihed og Afvexling, her er Saltsprøjt fra Havets rige Forraadskammer ind over Mænd og Mad, ind over hele »Middagsbordet«. Børnene ere vante til Situationen, de vil med Moder til Stranden, skriger og græder for at komme med og spise »Ønnen« (ɔ: Middagsmad) med Far, — ellers faar de vel heller ikke »noget Varmt« før til Aften, — pjasker i Vandpytterne og Skumstederne langs Sandgulvet. Næserne ere røde, Øren og Fingre ligeledes, men Ingen tænker her paa Forkølelse og vaade Fødder for de forkomne smaa Fyre. »Er han ikke for lille, Stumpen der, til at tage med paa Stranden i saadan en Kulde?« spørger jeg, men Konen smiler og siger, at »det er han saa vant til«. »Hvor gammel er han da?« »Til første November er han to Aar.« — »Første November? — saa har han passet Skiftetiden rigtig og har skiftet Logis paa den rette Dag.« — »Ja vel,« siger Drengens Moder og gaar ind paa Spøgen, »men han kom hverken med Kiste eller Klæder, og derfor maa han nu nøjes med det, som han kan faa det her hos os.« Og hun kysser hans lille blaarøde Kind varm, binder Uldklædet om hans Kasket og Bryst lidt tættere, lidt fastere. — Maaltidet er snart forbi; Dagen skal nyttes endnu; Mændene gaa atter tilsøs og ud til den sidste Vaad-Dræt for idag. I forrige Uge kom der paa en enkelt

Dag over 2000 Snese Flynder iland — der gaar en levende, rundelig og rig Velsignelse derude i Havet under de sortgraa Bølger. »Men havde vi kun en Havn,« siger Fiskerne, »saa gik Alt meget skrappere.« Fem Kjøbmænd i Byen opkjøbe al Fangsten, der ikke bliver afsat paa Stranden, og den gaar saa hver Dag til Hamborg, til Kiel og vel længere ud i Verden. Om Sommeren gaar det især løs paa Hummerne.

....Folkene gik tilsøs. Baaden vipper derude over Skumkammen; Kvinderne gaa hjem med de mindste Børn, — de større holde Hvil og drive Leg langs Stranden ved »Hjulbaarerne« og bag de optrukne Joller. De løbe her til Tusmørket, til hen paa Aftenen og i Maaneskin — ja hvilken Prins har da en saadan Lege-Sal som denne Forstrand, hvor Maanestraalerne glitre paa Skum og lyse paa Havet, paa Klitten, paa den flade, æventyrlige Strand —? Hvor finder man Mage til Legeplads, Mage til Tumleplads for livlige, sunde Børnesjæle —?

— — Eftermiddagen falder paa, det bliver mere koldt, mere blæsende. Himlen faar en tung, blygraa Farve; Solen skinner i skarpe, gylden-røde Straaler gjennem Skyerne i Vest. Marehalmen rasler underlig skærende skarpt bag mig — og Havets Sang foran mig, altid og altid denne dybe Rullen, denne sukkende, klagende Lyd langs de hvislende Rullesten, — frem og tilbage, ustandselig frem og tilbage.

...I Lommen har jeg de tre Breve fra hende til hendes Mand, ham, som ude i Heden der bagved, i Huset der langt borte, den lille, hvide Prik mellem alle de andre smaa hvide og gule Prikker inde paa Landet, som højner sig tæt bebygget bag Klit og Hede, — har et fattigt Hjem, nu saa bundløst fattigt, saa tærende trangt, saa armt paa Lykke, paa Glæde, paa selv smaa blege Solstraaler. Men her skal de læses, disse stakkels Breve, et forvildet, forpint, sørgmodigt Hjertes enfoldige, rørende Suk ud efter Livets Lys og Smule Lykke, her, hvor Klitten er kold og øde, hvor Havet brummer, vexelvis hvisker, synger og skjælver i sit Bulder

og Brag mod Kystens Revler og Strandens Sten. Her skal de læses igjen.

Det er kun et lille, men et sørgeligt Blad af Menneskeslægtens Lidelsers Bog, af Forbrydelsens Aarbøger, af Syndens, af Taarernes, af Angerens og Angstens, af Ydmygelsens og den lange, stille Lidelses kummerfulde Bog. Men det er sandt hvert Ord, jeg skriver, det er ikke Digt, ikke tænkte Breve. Der er en ejendommelig Farve over disse grove, graa Breves smaatgnidrede Bogstaver, skrevne af en Kvinde, der venter paa Døden efter Dommens Ordlyd. men haaber paa Livet, paa sin Mand, paa sin »hjertenskjære Mand«. — Ak, hvilken Forvildelse over et Menneskeliv, hvilke dybe, sorte, natsorte Skygger over en Kvindesjæl — hvor kan Synden ikke hærde og fure et Hjerte med Rædsel og Gru, men hvor kan saa ikke Ulykken og Barmhjertigheden fraoven siden atter smelte og blødgjøre det samme Hjerte!

Hvordan jeg fik disse Breve? Det kommer ikke Sagen her ved; jeg fik dem paa ærlig Vis tillaans, har nu atter sendt dem tilbage, men de fulgte mig paa min Klittur den raakolde Oktober-Eftermiddag, de brændte mig paa Hjertet, i Sindet, de sænkede sig i mig med Afsky og dog med inderlig Medfølelse, med Angst for Menneskelivets mørke Kaar under Synd og Forvildelse, med Bøn for de Ulykkelige, der trælle under »den onde Fjendes« haarde Aag.

Historien selv, den tunge, sorgtunge Historie, skal jeg ikke nærmere oprede, kan det heller ikke her. Men det Gruelige skete, at hun — selv fra Fødselen af et stakkels forladt Barn, hvis Fader og Moder knap vilde vedkjende sig hende, da hun kom til Verden, allerede fra Moders Skjød en af Samfundets Ulykkelige, — det Gruelige og Forfærdelige skete, at hun, ugift, ombragte sit eget Barn, et Par Aar senere — som gift — i ustyrligt Had, i brødefuld Hidsighed ombragte ogsaa en Andens Barn: to forfærdelige Drab! Til intet af disse Børn er Manden Fader. Hun maatte og skulde jo i Fængsel, bekjendte Alt for Øvrigheden, selv det, man indtil da ikke vidste, om det første Mord, — en Syndens Fange, som hun var, blev hun,

maatte hun jo nødvendig blive ogsaa Menneskenes Fange. Men hjemme græd Manden med deres fælles lille Datter — hjemme i det fattige Hus, i det lykkeforladte, øde, øde Hjem, hjemme med Mindet om Hustruens forfærdelige Gjerninger og med Visheden om hendes Straf. Dødsdommen kom selvfølgelig ogsaa baade ved Under- og Overret og ventes stadfæstet ved Højesteret; hun veed det, naturligvis; hun skuffer sig ikke selv. Men hun sidder og venter — og venter.

»Jeg vilde nok, hjertenskjære Mand!« — skriver hun saa — »at Du skulde snart komme og tale lidt med mig, for det er et møjsommeligt Liv at opleve her. Du kan tro, at Tiden gaar meget langsomt for mig, og især naar at jeg ikke har Noget til Tidsfordriv, saa sidder jeg her og bliver saa hel træt i Hovedet af at tænke paa al den store Synd, jeg Stakkel har paa mig, og jeg frygter dog hver Dag for, at Kongen ikke vil give mig Naade.«

...Hvor det knuger om Hjertet at læse disse Ord, ikke digtede, opfundne Talemaader, men et endnu levende, bankende Kvinde-Hjertes Suk og Frygt, en Frygt, der kan forslaa noget! Og mens Søerne vælte sig ind mod Stranden med hvide, fraadende, sortegrønne Masser, der i Drøn og med det Vældiges haandfaste Styrke kommer trampende mod Land, men dog lægger sig stille til Hvile paa Kystens Stenleje, læser jeg videre.

....»Jeg synes dog ikke ret gjerne« — — Solen sendte et Glimt af Lys over Brevet, da jeg læste disse Ord, dette simple Udtryk for den gjennem de lange Maaneder tilkæmpede Fatning, den rolige Overvejelse i det bøjede Hjerte, — »jeg synes dog ikke ret gjerne, at de skulde føre mig til Retterstedet; jeg vilde dog ikke ret gjerne, min hjertenskjære Mand, se Døden netop paa den Maade, synes jeg dog. Nej, jeg vilde hellere lide min Straf her paa Jorden for at faa min Omvendelse, at jeg ikke skal mere gjøre min Næste noget Ondt mere her i dette Liv, thi uden min Omvendelse kan jeg jo ikke undfly Vor Herres retfærdige Dom, thi der er jo Intet, som kan forhindre mig fra at

komme til ham, naar jeg vil omvende mig og blive i Naaden.«

....Fængselsstraffen paa Livstid, som vel er den, hun i bedste Tilfælde venter paa, haaber paa, er hende, synes det, den egentlige »Straf her paa Jorden«. Men Dødsstraffen da —? Ja, hun vil jo »ikke ret gjerne, synes hun«, lide den, men det underlig Resignerede i den Enfold, hvormed hun dvæler ved denne Mulighedernes sorteste Mulighed, lyder kun med dæmpet Klang gjennem Brevet. Jeg kunde ikke læse Brevet tilende strax; Tankerne stormede ind paa mig. Mon Manden har siddet med den lille Datter ved sin Side, paa sit Skjød, da han læste dette tunge Brev fra Hustruen, Barnets Moder? Eller laa hun, den lille Pige, i sit fattige, i Sandhed glædeløse Hjems Tomhed og sov »sødelig«, som det hedder, mens Far læste Brevet fra Moder —? Overfor saadanne Spørgsmaal kan man sagtens falde i Tanker, stirre ud over Havet, ud over dets fjerne, vide Flade, der nu ligger gylden og dybblaa i fængslende Solglans, som farver med Ildskjær de smaa Striber hvide Sejl paa den nordøstlige Horisont.

....Hun er glad ved sit »Opsyn«, taknemlig for deres Godhed mod hende, glæder Manden ved at opregne, hvad Mad og Drikke hun faar rakt, og »saaledes har Vorherre ogsaa her udvalgt nogle gode Mennesker, der vil gjøre vel mod mig Stakkel«. Og hun luller sig i vemodige Drømme om Frihed og Udfrielse af Fængselet, men ogsaa hvor hun taler herom, er der lagt et tungsindigt Skjær af Resignation over Stilen. — »Naar jeg engang kommer ud, og det skulde ske, min hjertenskjære Mand, at Du saa var død, og jeg ingen Steder havde at søge til, saa« — skriver hun — er hun »glad ved«, at hun nok tror, der er et Sted, hvor nogle »gode Mennesker, som jeg haaber, at Vorherre vil gjengjælde det rigeligt«, vil tage mod hende »som deres ringe Tjener« .... »Men naar jeg kommer herfra til Kjøbenhavn, skal Du nok faa Brev fra mig, saa tidt jeg maa skrive, men jeg tænker alligevel ikke, jeg maa skrive mere end hver 3 Maaneder. Naar jeg saa har været derinde i nogle Aar,

saa haaber jeg, at Du vil rejse til mine Opsynere og faa lidt Anbefaling om mig, og saa at Du selv kan gaa til Kongen og bede for mig om at faa mig tilbages, men det kan ikke hjælpe før jeg har været der i nogle Aar, men jeg skal nok opføre mig godt. Men naar Du har bedet for mig, saa kan Du alligevel ikke vente mig før Aaret efter, hvis det gaar godt, for det tager jo saa lang Tid med at søge for mig .... det gjør nok saa meget hos Kongen, at Du vil have mig tilbages til Dig ... Kunde jeg kun gaa til Vinduerne og tale med dem derudenfor og sommetider lette mit Hjerte ved at faa Trøst af En engang imellem! Men jeg maa være tilfreds med det Altsammen og bede til Vorherre i Himlen, thi han er den Trofasteste og Mægtigste, man kan henvende sig til i Nøden, det·har jeg, min hjertenskjære Mand! rigtig lært at kjende herindenfor de tunge Ege- og jernbeslaaede Døre, ja, Du kan ret tro, at jeg her har kunnet rigtig tænke over, hvor tidt og hvor ofte jeg har syndet ... Men jeg haaber nok i vor kjære Frelsers Navn, at det skal igjen blive ligesaa godt for Dig og for mig ogsaa, som det har været rigtig daarligt for os begge, thi Vorherre er jo dog den største Trøst for alle os, som trælle med saa stort Besvær under den onde Fjende. Vi har ganske alene ikke Andre end vor kjære Frelser i Himlen at takke for, at vi dog er blevne frelste og opholdte, at ikke den onde Fjende helt skal tage vor Sjæl fangen, thi saa havde det jo været meget værre med os. Vi høre jo Vorherre til, min kjære Mand, naar vi bekjende vor store Synd og angre den inderlig og bede om Naade, saa er han saa mild og god mod os og vil staa os bi i al vor Nød. Lad os endelig bede til ham og takke ham tidlig og silde og stadig sætte vor Tillid til, at hvad han vil ophøje, er der Ingen, som forstaar at nedbøje. Ja, Du kan tro, at jeg er rigtig kommen til at henvende mig til ham i denne min haarde Nøds Tid, som jeg skal skrive lidt om. Det var en Aften jeg gik til mit haarde Leje, det første jeg (i Vinter) kom herind, og da var jeg baade hungrig og forfrossen, og da tænkte jeg paa, at det havde været

godt for mig, om jeg nu kunde have faaet lidt af alt det, som blev kastet bort fra de Riges Borde, men jeg tænkte, at nu var der ingen Mennesker, der vilde gjøre mig noget Godt mere, og jeg lagde mig meget sørgmodig paa mit Leje, og med mange Taarer bad jeg til den almægtige Gud i Himlen om at trøste mig Stakkel, og som jeg var allermest bedrøvet, kom ... (Arrestforvareren) og lukkede Døren op, og han kom med en Kande, der var 5 Kopper god sød Kaffe i, og et Sigtebrød til 25 Ører og lidt Smør med, og det var nogle gode Mennesker her fra Byen, som havde tænkt paa mig Stakkel og sendt mig det, og det var, min kjære Mand, alene Vorherre i Himlen, som havde for min Bøns Skyld udvalgt dem til at gjøre mig Godt i min store Nød og Sorg, saa jeg ikke kan glemme at takke ham for, hvor god han dog har været mod mig, ja, kjære Mand, det smerter mig at skrive disse Linier, thi jeg, som har syndet saa haardt baade mod Gud og Mennesker og Himmel og Jord og har foragtet hans Bud og forsømt hans Ord, ja alene mod ham har jeg syndet, det maa jeg visselig bekjende, men han har været mig saa naadig her i mit haarde Fængsel! thi han har alligevel givet mit Hjerte baade Hvile og Ro, saa at jeg haaber stadig, at han forlader mig Synden for hans hellige Død og Pine ... Ja, kjære Mand, jeg skal blive meget bedre mod Dig, naar jeg kommer ud og tilbage, og jeg haaber ogsaa, at jeg skal komme til at gjøre din Moder godt, hvis hun er ilive, naar jeg kommer tilbage, saa vil jeg gjøre hende alt det Gode, jeg kan, om hun heller ikke vil tilgive mig, saa vil jeg alligevel gjøre hende Godt. Lad mig se, at Du nu er god mod hende og vor kjære lille Datter, og bed til Vorherre for hende ... Nu maa Du endelig være ved godt Mod, min kjære Mand, for jeg skal nok gjøre al min Flid, hvor jeg kommer, hen og vil nu ende min Skrivelse.«

.... Man siger saa ofte om et Brev, at det er et Blad af et Menneskes Historie — hvad maa saa ikke disse Breve fra den dødsdømte unge Kvinde være, hende, som skriver om Døden paa Retterstedet, om Synd og om Naade af

Guds og Kongens Haand –! Disse simple smaa Breve i lille Oktav faa en underlig dyb og kraftig Klang ved deres Smertes og Enfolds stille Pathos, skrevne, som de ere, paa Randen af Graven ved Skafottets Fod, men ogsaa med Længsel efter Livet og »Omvendelsen« — og saa, ude i det dæmrende, taagede Fjerne, langt ude: Haabet om Friheden, Samlivet paany med Manden, »hvis det da ikke skulde ske, at han var død til den Tid« — — hvilke digtede Sjælsrørelser veje vel op imod det levende, lidende Hjertes sanddru Enetale med sig selv bag de »tunge Egedøre«, som hun skriver om, med hendes vemodige, dog i Følelsen af Guds Naade taknemlige Udbrud til den forladte Mand i det fattige Hedehjem derude —? Hun har endnu en Bøn, for os synes den saa grumme lille, for hende og for ham med er den vel stor nok. »Jeg vilde gjerne,« ender hun det ene Brev, — »jeg vilde gjerne forlange en Ting af Dig til Erindring efter Dig, naar jeg rejser til Kjøbenhavn, hvis jeg faar Naade af Kongen, men Du kan vel ikke faa Raad dertil. Kunde Du give mig en ægte Venskabs-Ring, thi det er det allerkjæreste, jeg ønsker fra Dig, men kan Du ikke faa Raad dertil, saa kan det ogsaa blive godt; vi er jo lige gode Venner for det alligevel.«

... Mon Manden nu ogsaa har »Raad« til at give hende denne lille »Erindring efter ham« i levende Live, naar hun nu af Naade skal slide Straffens lange Tid, — fristes man uvilkaarlig til at spørge, — eller skal hun paany ligesom hin Vinteraften i Fængselet komme til med Suk at sande, at Meget »kastes bort fra de Riges Borde«, som hun i Kummer vilde med Glædens bittersøde Taarer sige et inderligt »Tak« for —? Mon hun saa fik »Venskabs-Ringen«, og mon den saa ogsaa var »ægte« —?

... De tre smaa Breve foldes sammen, hvert Brev som et løsladt Suk, en Bøn om Naade fra Fængselets mørke Leje bag det Vindu, hun inderlig gjerne gad gaa til for at tale med en trøstefuld Sjæl derudenfor. I Havets rullende Orgeltoner derude paa Dybet synes jeg at høre Domstordenen over Syndens Rædsel, over Forbrydelsen og Forvildel-

sen i Menneskelivets mylrende Mangfoldighed paa alle de ubanede, vildførende Veje fra Vugge til Grav; i dets sagte Nyn og Bølgernes hviskende Kluk langs den hvide Klit klinge Melodierne til Forjættelsernes, Tilgivelsens søde Sange om Naadens Solskjær over Synd og Mørke, over Anger og Forsoning, over Faldet, det dybe, dybe Fald her og Frelsen her og hisset. Ja, Havet kan sætte Akkompagnement til vore dybeste, inderligste Stemninger — det kan smile og det kan tordne, løfte, smelte og knuge.

— Dagen hældede. I Nord stod de bratte, høje Skrænter i graagule Klæder med vildt forrevne Kløfter og Tinder, mod hvis lerede Fodstykke Havet dundrede med ustandset Iver. De smaa lave, taarnløse Kirkebygninger krybe frygtsomt i Læ bag Klitten, ligge med ludende Hoved, med blytækket Skib bag de hvide, sælsomme Volde, Flyvesandets underlige, fantastiske Bjergrygge, der — naar Marehalmen ikke binder dem — blive til vandrende Vidner om Stormens Styrke og Havets Tyranni: tværs over Landet imod Nord kunne de vandre, fra Hav til Hav.

Fra Klokkestabelens sorte, tjærede Bjælkeværk toner Aftenklokken ud over Havet, ind over Land, det nøjsomme Land med den tarvelige, haardføre Befolkning af taalsomme, ordknappe Helte, med gyldigt Krav paa vor Beundring og Taknemlighed.

. . . En Mand kommer gaaende, en Arbejdsmand i sin slidte Dragt med en lille otteaars Dreng ved Haanden. Det er Fader og Søn paa Aftenvandring. Og nu faar jeg også Forklaring om d e r e s Liv, et fredeligt Stykke Nøjsomhedens og Kjærlighedens Saga, skrevet ud af Fattigmands Hverdagshistorier ved disse Klitter, paa denne Hede der bagved. Jeg maa fortælle den, den er et Modstykke til Billedet foran. Moderen døde, da Marinus — dette Drengenavn er, underligt nok, temmelig almindeligt herude omkring, — kun var ganske lille; en gammel Kvinde i et Nabohus plejede og puslede ham som lille efter Evne. Der var ikke Tale om Amme eller Barnepige; hvor havde Manden Raad til det? Men den gamle Kone støttede ham efter Tid og

Lejlighed, gav ham en Sut, der næppe har været efter alle Renlighedens Regler, i Munden, naar han laa alene, medens Faderen fra Morgen til Middag og fra Middag til Aften var paa Arbejde hos Folk, mest hos Møllerens. Konen kiggede ind til ham af og til, men ellers laa saa lille Marinus der under Vorherres og hans Engles Varetægt i sin rødmalede bitte Seng, som var lavet af Vragbrædder og nu gjort fast til Gulvet; Døren var lukket med en Klinke — skulde der komme Nogen, var der frit Rykind i Huset, men Velstanden derinde skulde da ikke friste Nogen til Ugjerninger mod det værgeløse Hjem og dets værgeløse Beboer.

Over Døren stod paa et Navnebrædt fra et strandet Skib »Leonidas« — en underlig Modsætning og dog en Samstemning: det haarde Sparta, det haardføre Klitland! Marinus blev lidt større, Kvinden tog ham af og til ind til sig, men naar Fader kom hjem for at »brække lidt Ønnen sammen«, hentede han først Drengen over til sig — havde Sten, vindtørrede Hummerklør og Muslingskaller fra Havet til Legetøj for ham. Da Marinus var fire Aar gammel, døde den gamle Nabokone, men Fader var ligegodt nødt til at gaa paa Arbejde alligevel. Han, Faderen skulde tidlig op om Morgenen. Om Sommeren kunde det endda gaa, men om Vinteren — ja saa stod han op, tændte Vintermorgen Resten af et Spedelys, satte det paa en Hylde højt oppe, som Marinus ikke kunde naa, fyrede lidt i Bilæggerovnen ude fra Køkkenet af, bandt Haspen til Køkkendøren godt fast, saa Drengen ikke kunde komme derud, trak Strømper og lidt Skjørter eller Buxer paa ham, hvad han nu i Øjeblikket havde at klæde ham i, — thi sommetider maatte Marinus gaa i de aflagte Pigeklæder, Fader fik forærende til ham, — og lagde ham ned i Sengen igjen, stillede hans Træsko udenfor Sengen, en Skaal koghed Mælk paa Bænken ved Bordet, ved Siden af et Par Skiver Brød med Fedt paa og et Stykke Kandissukker til Extra-Opmuntring. Saa gik Faderen over til Møllen eller andetsteds ud i Byen, som Purken vidste Besked med. Marinus vaagnede

saa siden for Alvor, sundede sig og tumlede selv ud af Sengen efter gammel Vane, kom i Træskoene, fandt Mælken, der nu kunde være baade kold og paa anden Maade medtagen, men ned gik baade den og Mellemmaden og tilsidst — eller maaske først? — Sukkergnallingen. Lille Marinus havde jo aldrig kjendt Moders Omhu eller Moders Øjne vogte over sig i den lave Hytte, saa han savnede ubevidst ikke det, han aldrig havde glædet sig ved — »den græd ej for Guld, som aldrig Guld aatte«. Havde han saa puslet lidt i Sengehalmen eller med Billedet fra en Tobakskardus eller maaske et Stykke Chokoladepapir fra Præstegaarden af, eller med et Par Lerdyr, Faderen havde faaet En til at tage hjem fra Kjøbstadmarkedet, saa kunde Marinus trække i Snoren ved Klinken og stavrede ud i den med smaa Havsten brolagte Forstue, derfra ud paa Marken ligefor Huset. Imens var Lysestumpen vel ogsaa brændt helt ud paa Hylden. Saa tulrede han afsted, ganske alene, Sommer og Vinter, over til Fader paa Møllen eller i en anden Nabogaard; Fader holdt Udkig efter ham, og kunde han faa Tid, saa gik han ham imøde. Men var det Fygevejr eller laa Sneen højt, saa bandt Fader Døren fast til, lagde et Par blanke Skeer af Tin, en Æske med Knapper eller lidt andet nøjsomt »Stads« hen paa Bænken ved Siden af Sukkeret, og saa maatte Marinus skjøtte sig selv med Fedtebrød, Legetøj og sine smaa »Spøgsager«, til Middagstiden kom. Saa kom ogsaa Faderen, og naar han gik igjen, tog han Marinus med, svøbt ind i et gammelt Dækken, satte ham af i Møllerens Andehus eller Lammefold, og der var jo hundrede morsomme Ting for den lille ensomme Dreng. Siden kom han med Fader op paa Møllen eller ned i Huggehuset, og det var rene Festdage for den lille Marinus, der aldrig havde set en Kjøbstad, men derimod godt kjendte Kirken, der var saa hjemlig for ham med de to malede og støvede Skibe, som hængte ned fra Loftet i Midtergangen. — Saadan gik, saadan gaar hans Barndom, saadan levede og lever Fader og Søn, skilte ad paa mange Maader, naar de helst maatte været sammen, men paa den anden Side: samlevende med

hinanden, alene med og for hinanden i den inderligste Forstaaelse og Kjærlighed, naar det forundes dem at være sammen.

Og kommer saa Aftenen, saa er de Alt for hinanden, saa svigter Faderen aldrig Marinus, aldrig. Haand i Haand gik de her, Aften efter Aften, Aar efter Aar, gjennem Klittens Dale, over Klittens Højderyg ned til Havet, den tredie stadige Deltager i deres sluttede lille Selskab, Æmnet for deres Samtale i mangen en stille Aftenstund, ja for mangen en hel Helligdag med, naar de kan være sammen den ganske Tid fra Morgen til Aften.

— Og her mødte jeg nu Fader og Søn paa deres ensomme sædvanlige Aftenvandring, Marinus glad ved Faderen, sky ved den Fremmede, med inderlig Kjærlighed glimtende ud af sine graablaa Øjne, fortrolig som faa af os Andre med Ensomhedens Magt over et Menneskesind — han, kun otte Aar gammel! Nu er han begyndt at gaa i Skole, og saa glider Tiden bedre for ham med nye Indtryk. Et forunderligt Barndomsliv ved det rullende Hav og den fygende Klit, under hvis Lagen paa Kirkegaarden hans Moder har blundet næsten siden hans Fødsel. Større Modsætning end den mellem hans Barndom, der dog baade har Smil og røde Kinder at opvise, og de fleste andre Børns, ialfald alle de Børns, hvis Øjne mulig falde paa disse Linier, skal man vanskelig kunne tænke sig. Men Vorherres Engle har jo ogsaa Ærinde ved hans Leje, vogte ogsaa hans Fjed.

Her kan læres Meget og opleves Meget alene paa en Eftermiddag i Klitten; idag har jeg gjort Erfaringen.

— — Men nu gaar Solen ned. Det svære, graa Skylag har løftet sig, det hviler som en fast Porthvælving, gjennemglødet af Solens, Aftenrødens Pragt, over de blaa, dybe, rullende Vande. En saadan Højhed i Dagens Afskedstime, en saadan vidtflammende Ildglød over Hav og Himmel som her ser kun faa af vore Børn en ganske enkelt Gang, men lille Marinus ser den næsten hver Aften Aaret rundt til Daglig-Brug; han har den til Kongeguld og Himmelpragt efter Dagens tarvelige Husmandskost ovenpaa hans andre faa og nøjsomme

Glæder. — — Hvilke Tanker kunne da ikke spire indenfor hans lille Pande? Hvad kan han ikke samle ind her i sin Barndoms Ensomhed under den stille, fredlyste Omgang med saadanne Venner som Vesterhavets rullende Dønninger i evig skiftende Vexel og Farvespil, den høje Himmel og saa den øde Klits sælsomme Verden —? Der gror Mænd op paa saadanne Steder, Mænd med Dybden, Inderligheden og Alvoren bag det ordknappe Væsen, med staalsatte Nerver, hærdede Hænder og med handledygtig Beslutmethed i Farens Øjeblik. Marinus bliver ganske sikkert en saadan Mand; ude et Sted i Fremtiden ligger nok gjemt til ham i den belejlige Stund Æreskransen for hans Ungdoms Kjækhed, hans Manddoms Daad paa Skuepladsen for hans spæde Aars nødtvungne Savn og hærdende Forsagelser.

Klittens Storhed, Havets Sang og Klang, Himlens Glans, Glød og Højde — spejler det sig ikke i disse Børns Sind, i deres Liv, deres Kald og Gjerning, — og i Eftermælet, naar en skummende Braadsø en mørk Efteraarsnat afslutter, men ogsaa — kroner deres Helteliv, deres taalsomme Nøjsomhed —?

Derfor: Hatten dybt af og Hjertet op for Livet og Landet og Folket ved de øde Klitter!

Efterskrift.

D. 16. Decbr.

Nu er Konens Benaadning kommen, og hendes »Rejse til Kjøbenhavn« sat iværk, — hendes Ønske og Haab for det nærmeste Øjeblik altsaa opfyldt.

Sporvogns-Konduktøren.

Af Elisabeth Martens.

Foraaret var kommet, og det lige paa een Gang, — med friske Vinde og livsalig Solvarme. Det gav Travlhed baade ude og inde; Træer, Blomster og Spirer havde travlt med at grønnes og knoppes, og hver Morgen kunde man se, hvorledes Naturen ikke en Gang holdt Nattehvile, men brugte hver Time for at fremme og fuldkomme sin Udvikling og Forskjønnelse.

Alt Levende fulgte dette Exempel, Lærkerne jublede i højen Sky, og hele den øvrige fjedrede Befolkning stemte i med, alt efter sine Evner, samtidig med, at der maatte arbejdes flittig for at faa de smaa Familielejligheder — de forsømte Reder, snarest muligt bragte i hyggelig Stand.

Til Pintse! til Pintse! lød det imellem Menneskenes Børn, som ogsaa tumlede og travlede for at faa dem og deres Hjem festlig smykkede, og til Pintse, til Pintse, — tænkte hele den arbejdende Mængde, der stred og sled for at faa Kræfter og Tid nok til Alt, hvad de havde lovet at udføre, inden den kjære Højtid oprandt. Vel var der endnu et Par Uger til, men Tiden gaar saa hurtig, naar man lever under virksom Uro.

Uro, fremkaldt af Forventning, lægger derimod Tyngde over Tiden, derfor sneg Timerne sig ogsaa langsomt hen i det lille Hjem, hvori vi ville indføre vore Læsere, og hvor en ældre, afbleget Kone for Øjeblikket var alene;

men hun havde kjendelig sine Tanker andetsteds. Adspredt gik hun ud og ind ad Døren i de to smaa Værelser og det lille Køkken, der udgjorde Familiens Lejlighed. Gjentagne Gange tog hun Sytøjet, der laa paa Bordet, men slap det kort efter for at kigge ud ad Vinduet eller lytte ved Døren ud til Trappen, og da hun endelig hørte ilsomme Fodtrin, som hun troede at gjenkjende, mumlede hun sagte: »Det er Karl! han veed naturligvis Intet om Fa'er.« — Men hun aabnede dog Døren, og ind sprang en Dreng paa en tretten, fjorten Aar, der raabte med glad Stemme: «Fa'er er taget, — Moer, hører Du! — Fa'er er taget.«

»Er det sandt, Dreng?« udbrød Moderen tvivlende; »hvor veed Du det fra?«

»Af Fader selv, — jeg mødte ham her udenfor, men nu staar han og fortæller det nede til Skomageren i Forhuset.«

Det var, som om et Lysglimt gled over den blege Kones Træk, og hun sagde: »Gud ske Lov, hvis det bliver til Alvor denne Gang.»' Disse Ord vare næppe udtalte, saa ringedes der rask paa Døren, og en ældre Mand med graasprængt Haar og Skjæg traadte ind med den stive Holdning, der aldrig fornægter sig hos den, der har tilbragt en lang Aarrække som Militær; han sagde med en vis Værdighed til Konen: »Ja, lille Mo'er — nu er Du gift med en Sporvogns-Konduktør, jeg er antaget og skal imorgen begynde min Forretning.«

»Imorgen?« — udbrød Konen, idet Taarerne kom hende i Øjnene, »— saa snart — Gud! hvor det er heldigt. Men fortæl mig rigtig, hvordan det er gaaet til,« — bad hun.

»Ja, — der er ikke Meget at fortælle,« — svarede han rolig, »— vi var flere, som mødte paa Dampsporvognens Kontor, — for der var jo bekjendtgjort, at der i Anledning af Pintsen søgtes flere Konduktører for at hjælpe paa Travlheden. Unægtelig var jeg den Ældste, — endogsaa meget ældre end de Grønskollinger, som havde givet Møde; men da jeg havde afgivet mine Papirer, som de Herrer forresten næppe gjennemlæste, spurgte den ene, om jeg saae

og hørte godt, og gjorde nogle andre, mere nærgaaende Spørgsmaal, og dermed var den Historie forbi. Jeg fik det Tilsagn, at jeg skulde møde imorgen ved Trianglen og henvende mig til Konduktør Clausen, thi under hans Vejledning skulde jeg være, saalænge jeg er paa Prøve.«

»Paa Prøve?« afbrød Konen forskrækket, »skal Du være paa Prøve — er Du ikke fast antaget?«

Den Adspurgte blev ærgerlig over dette Udbrud og svarede undvigende: »Ingen blev fast antaget af dem, som mødte idag, vi skulle alle indøves og vise, hvad vi due til, inden Pintsen.«

»Gud hjælpe os!« — sukkede Konen modfalden, »saa er det saamæn meget usikkert.«

»Hvorfor tror Du det?« — foer Manden krænket op, »frygter Du maaske, at jeg ikke kan udføre, hvad Tjenesten fordrer, jeg, som har været i Kongens Tjeneste i mere end 30 Aar? Tror Du maaske ikke, at jeg kan omgaas Folk, jeg, som har lært mange hundrede Mennesker Høflighed og pæne Manerer? — Nej, min gode Martha, nu gaar din Mistro for vidt; jeg er tryg,« — sluttede han med Selvtilfredshed, — »for har jeg først faaet Foden indenfor Døren, skal jeg nok vide at hævde mig paa min Plads, og jeg vil ikke høre flere Jeremiader iaften, da vi have al Grund til at være glade over endelig at have opnaaet en fast Ansættelse.»

Fastheden forekom Madam Poulsen meget usikker, men hun nænnede ikke at ytre sig videre, hun vidste bedst, hvor utrættelig hendes Mand havde kæmpet for at opnaa en Stilling, og hun havde delt de utallige Skuffelser, som de sidste ti Aar havde bragt ham. Saa længe var det siden, at han fik Afsked som en veltjent Underofficer med en ringe Pension, og i al denne lange Tid havde han budt sine Kapaciteter og sin gode Villie frem uden at opnaa noget sikkert eller tilstrækkeligt Erhverv. Han havde hjulpet ved Skriveri og Regnskaber, han havde tilbudt sig som Lærer i Gymnastik og Dans, hvilket tidligere i Provinserne havde indbragt ham gode Penge, — men overalt var Arbejdet

midlertidigt og Fortjenesten lille; yngre Kræfter og større Dygtighed kom ham allevegne ivejen; dog bevarede han ufortrødent Modet og Haabet, og der behøvedes kun en lille Mulighed, — saa tog han det op som en Vished.

Vi have set hans Glæde og Fortrøstning ved Udsigten til at blive Reserve-Konduktør, og trods hans Hustrus alvorlige Miner blussede atter denne Gang hans Forhaabninger op, og Datterens Hjemkomst hilsede han saaledes med Udraabet: »Glæd Dig, Margrethe, — din gamle Fa'er er bleven Sporvogns-Konduktør og skal allerede i Gang imorgen, eller rettere i Kjørsel — men ikke i Uniformen endnu, det kommer, – til Pintsen;« — og efter hendes tvivlsomme Glædesytringer vedblev han fornøjet: »Ja, mit Barn — det er min Tro vist og sandt, jeg, som før har været Landkrabbe og slidt paa Støvlerne, jeg skal nu kjøre mig Fortjeneste til — og det i lukket Vogn — og i gentile Klæder, som Selskabet leverer mig. Herefter ingen Sorg for hverken Buxer eller Frakke, — jeg har kun at tage imod dem og trække dem paa? Men Død og Pine!« — afbrød han sin Veltalenhed, — »til imorgen maa jeg dog have anskaffet mig flere Ting, saasom Hue — eller Hat og Taske i Rem; det er bedst, jeg strax kommer afsted.»

»Er det nødvendigt?« — lød hans Kones forknytte Stemme, — »kan Du ikke hjælpe Dig med den Hat, Du har? – Og den Taske, jeg fik til Julen af Tante Gitte, — den kan Du godt laane; -- og Karls Rem, som han spænder Bøgerne i, » – tilføjede hun frygtsomt.

Remmen blev enstemmig erklæret for umulig, men ellers blev Stykke for Stykke opgivet efter en lille Kamp, og da Husfaderen, nedslaaet af de mange Indvendinger, omsider belavede sig til at gaa ud for at kjøbe den omtalte Rem, viste det sig, at han selv til dette beskedne Indkjøb savnede de fornødne Smaapenge, og Margrethe maatte frem med den Ugeløn, hun netop havde faaet i den Parfumehandel, hvor hun hver Eftermiddag havde Beskjæftigelse og Fortjeneste ved at binde over Flasker og Krukker og forsyne disse med Etiketter.

Meget tidlig næste Morgen var Familien Poulsen paa Benene og i fuld Virksombed. Faderen skulde børstes og pudses paa det Bedste, dertil forsynes med saa megen Mad som muligt. Det var en lang Dag, der laa for ham, og han vilde nødig give en Øre ud, naar det ikke behøvedes. Kjærlige Ord og gode Ønsker gaves ham med paa Vejen, og med frejdigt Mod begav han sig afsted, hvorimod hans Hustrus Øjne fyldtes med Taarer, da hun fra det aabne Vindue saae sin aldrende Mand med forceret Raskhed vandre til de nye og uvante Forhold; og da hun sent paa Aftenen saae han komme hjem, træt og modfalden, — da spurgte hun ikke strax, men hyggede venlig om ham, satte frem, hvad hun kunde vederkvæge ham med, og ventede dernæst at høre hans Beretning om den nye Skuffelse, hun var overbevist om, at han havde oplevet. Han var dog ingenlunde bleven afskediget, men han følte sig anstrengt og hjælpeløs ved det Arbejde, han skulde udføre. Han havde ondt ved at finde Rede i Billetterne og Taxten, thi hans Syn vilde ikke slaa til, — han kunde ikke læse saa hurtig, som Expeditionen fordrede. Han følte sig ogsaa ængstelig og usikker ved at færdes udenpaa de hurtig kjørende Vogne, og hvis han traadte fejl, vilde der jo ske en Ulykke.

Denne Mulighed havde Madam Poulsen slet ikke tænkt paa, og hun fortabte sig i de forfærdeligste Forestillinger; dette gjengav Hr. Poulsen hans sædvanlige Frejdighed, og han sagde beroligende: »Aa! nu overdriver Du, Mo'er, — jeg er da ingen Klodsmajor, der gaar og dumper ned i Maskinen eller Lokomotivet; husk dog paa, hvordan jeg har snoet mig i Dans, Exercits og Gymnastik, jeg var ligefrem berømt for mine Rejespring. Desuden« — tilføjede han, — »er der jo En, som passer paa os nye, som er i Lære. Men ærlig talt piner det mig ogsaa, at jeg gamle Sergent, som har kommanderet hele Kompagnier — og de har maattet lystre som Hunde, — at jeg nu skal lade mig belære, dressere og sætte i Rette af de Bondekarle, — for Andet er de dog ikke.«

»Ikke?« — afbrød Madam Poulsen.

»Nej, ikke stort Andet,« — fortsatte han, — »men pæne, velvoxne Mennesker er det jo, og imod Passagererne er de baade adrætte og høflige. Det gaar nok med mig ogsaa, — naar jeg bare havde et Par andre Øjne.«

Disse kunde nu ikke anskaffes, men Madam Poulsens Briller blev tagne frem, prøvede og erklærede for udmærkede, med dem skulde han sagtens kunne læse baade Navne og Tal og sno sig som en Aal henad Vognen. Oplivet af disse Forhaabninger gik han over til at fortælle alle de smaa Hændelser, som Dagen iøvrigt havde bragt, og dvælede især ved, hvor flink og elskværdig en Konduktør Høst var, og han stod over de andre og havde Overopsyn med flere Ting og især med Regnskabet og Opgjørelsen, som ikke var saa grumme nemt.

Som denne Dag og Aften gik, saaledes gik omtrent hele den følgende Uge. Morgenen hilstes med nyt Mod, men Aftenen bragte Træthed og Mismod. Brillerne vilde ikke hjælpe paa de gamle Øjne; vel kunde han bedre læse med dem, men de blændede, naar han skulde stige op og ned ad Vognen, saa blev han ængstelig og ubehjælpsom, hvilket ofte fremkaldte Latter hos de andre Konduktører og Smil hos Passagererne. Regnskaberne faldt ham ogsaa besværlige, de opgjordes sent paa Aftenen, og saa var hans Hoved anstrengt, Tallene dansede rundt for hans Øjne. Naar hans Hustru hørte disse Beklagelser og saae, hvor medtaget han var, sagde hun bekymret: »Du maa vel opgive det? — Du kan vist ikke holde det ud?«

»Jo, Gu' kan jeg saa!« — brød han ivrig af og søgte at stramme sig op, — »Søren Poulsen er ikke den Mand, der deserterer fra sin Post, jeg holder ud, til jeg falder — eller til jeg bliver permitteret, og det har vist ingen Nød, naar de først lærer mig at kjende. Han, — Høst, har vist faaet Øjnene op for, hvad jeg duer til, thi igaar og idag har han taget sig af mig, og det er en prægtig Fyr.«

»Gud velsigne ham for det!« — sukkede Madam Poulsen, og dermed sluttede denne Aftenkonference, som de

foregaaende, i en Blanding af Haab og Frygt. Den sidste Følelse blev udelt overvejende, da Karl den næste Aften kom hjem fra en Tur til Charlottenlund, hvor han tillige med flere Skolekammerater havde benyttet Dampsporvognen og der hørt sin Fader omtale. Med rigtig drengeagtig Ubetænksomhed udbrød han, saasnart han kom ind i Stuen: »Naa, Mo'er, Fa'er er da snart færdig med den Bestilling, det baade saae og hørte jeg nu, da vi kjørte hjem.«

»Hvad vil det sige?« — brød Moderen ud, — »hvad har Du set og hørt?«

»Jeg har set, at han bærer sig kluntet og forkert ad og kryber op og ned som en — ja, jeg vil ikke sige hvad; og saa hørte jeg to Konduktører tale om ham, som de kaldte — »det gamle Exemplar«. De sagde, at han var umulig og ovenikjøbet vigtig, vilde sige Vittigheder og Artigheder til Passagererne og var fuldkomment vild paa Karethen, naar de om Aftenen skulde aflevere og gjøre Regnskabet op.«

»Herre Gud!« — sukkede Madam Poulsen, »og han gjør sig dog saadan en Flid, stakkels Fa'er; men kanske Du har hørt fejl, Karl, de har vist talt om en Anden.«

»Nej, det var Fa'er, de mente,« — vedblev Drengen, »men vil Du ikke tro mig, saa vent, til Margrethe nu skal tage ud til Steimans, saa kan hun jo lægge Mærke til, hvordan han bærer sig ad, og hvordan det gaar.«

Under denne Samtale var Margrethe kommen hjem, og da Karls ildevarslende Meddelelser blev gjentagne for hende, sagde hun med det rolige, milde Udtryk, der var over al hendes Gjøren og Laden: »Ja, søde Moder, det er heldigt, at jeg allerede imorgen skal ud til Steimans, saa skal jeg nok have et kjærligt Øje med Fader og se, om han kan holde det ud uden at blive ærgret eller, hvad der var værre, komme til Ulykke; og der maa ikke siges et Ord til Fader om, hvad Karl har hørt.«

I dette Forlangende indvilligede de Begge, og da Poulsen kom hjem, forsøgte de endogsaa at modtage ham med nogle opmuntrende Ord, men de gled ham uænsede forbi,

han klagede strax over at have stødt sit Knæ, saa at han med Besvær var naaet hjem, og var i det Hele saa alvorlig, at Moder og Børn vexlede Blikke og Karl saae paa dem med en Mine, som sagde: Der kan I se, at jeg har Ret.

Dette Uheld bragte forøget Omhu og lod endogsaa Madam Poulsen kjærlig foreslaa ham at opgive det besværlige Arbejde, — »der kommer maaske noget andet,« — sluttede hun.

»Nej, saamæn gjør der ej,« sagde han nedslaaet, »den Historie kjender vi; — nej, jeg bliver ved, hvad jeg har begyndt, og imorgen er Benet nok i Orden igjen.«

Det forsikrede han ogsaa, da han næste Morgen tidlig atter begav sig afsted, men hans Familie følte en Beroligelse ved, at Margrethe allerede Kl. 10 skulde tage ud ad Strandvejen. Urolig spejdede hun efter ham ved Trianglen, — men der var han ikke, heller ikke i den Vogn, de mødte, hvorimod hun saae ham gaa ved Hellerup, da de holdt der; men han forekom hende at se saa gammel, saa stakkels ud, som han gik der imellem de unge, kraftige Mænd; dertil trak han kjendelig paa det ene Ben. Hvor var det dog svært og sørgeligt Altsammen, tænkte hun; hendes varme Hjerte slog tungt, og Taarerne vilde ikke lade sig holde tilbage, hun rejste sig uvilkaarlig, hun vilde stige ud og sige Faderen et Par kjærlige Ord, — saa maatte Fru Steiman vente. »Men,« — tænkte hun ængstelig — »— dersom hun bliver vred — og opsiger mig, — det er saa let at faa en Anden til Gymnastik, — og hun taler dog ofte nok om, at jeg burde have flere Kræfter til Modstandsøvelserne, — nej, — jeg maa passe mit Erhverv, — det er dog langt bedre Fortjeneste end i Parfumeriet, og Moder har jo glædet sig saa meget over, at Steimans flyttede paa Landet, og jeg derved fik den friske, sunde Luft herude ved Søen«. Alle disse Ræsonnementer jog hurtig igjennem hendes Hoved og besejrede Hjertets Trang; hun indtog atter sin Plads, og Toget fortsatte sin Fart.

Nogle Timer senere, da hun kjørte tilbage, var hendes Fader heller ikke ved den Vogn, hvori hun var, og hvor

meget hun end længtes efter at vide Noget om ham, vilde hun dog ikke spørge; — det var jo de Konduktører, som gjorde Nar ad ham; — men den nette, høje Mand, som stod udenpaa, han saae saa god ud, dersom han kom ind i Vognen, saa vilde hun tage Mod til sig. Næsten i febrilsk Uro ventede hun paa, om han vilde komme, og da han endelig kom for at bringe nogle Abonnementskort til to Herrer, sad hun endnu raadvild, da hun hørte den ene Herre sige: »Naa, Høst, hvad har De gjort ved den Gamle — jeg ser ham ikke.«

»Nej, han stødte igaar det ene Ben, og derfor har jeg fritaget ham idag.«

»Jeg troede, det var for bestandig,« — faldt Herren ind, — »for han er dog en slem Kavaler.«

»Nej, det er han i Grunden ikke,« — lød Høsts rolige Svar, — »han er vist en rigtig brav Mand, men han er for gammel til Tjenesten her, saa han havde allerede været færdig, hvis jeg ikke havde taget mig lidt af ham; jeg vil nu se, om jeg kan hjælpe ham paa Glid.«

»Det er smukt af Dem,« — lød det indtrængende fra en ung, høj Dame, som havde Plads ved Siden af Margrethe, og da Konduktøren høflig spurgte: »Maaske Fruen kjender ham?« — føjede hun hurtig til: »Nej, — men han er gammel, og Aarene gjøre jo Alting besværligt; — husk paa det, naar De er nærved at tabe Taalmodigheden.«

»Ja, det skal jeg, Frue,« svarede han med et forbindtligt Buk og gik ud af Vognen.

Under dette lille Ordskifte var der gaaet en Strøm af Følelser gjennem Margrethe, hun kunde have kastet sig paa Knæ og takket den unge Dame, der saa kjærlig kom med den Forbøn, som laa paa hendes Læbe, og hun følte Trang til at sige den gode, hjælpsomme Mand nogle erkjendtlige Ord, men hun vovede det ikke, hun sendte kun taknemlige Blik til dem Begge.

Om den unge Dame lagde Mærke dertil, ville vi lade være usagt, men Høst opfangede det derimod, og da han en af de følgende Dage atter saae den kjønne, blonde Pige

med de milde Øjne og af Poulsen erfarede, at det var hans Datter, og i hvad Anledning hun saa hyppig benyttede Sporvognen, da blev der indledet et Slags Bekjendtskab mellem dem, hvis første Virkning blev, at Poulsen blev ansat udelukkende paa Hellerup-Vognen og derved fritaget for at passere udenpaa. Regnskaberne hjalp han ham ogsaa med, hvilket foraarsagede, at Poulsen kunde komme tidligere hjem om Aftenen.

At Høsts Godhed lettede Faderens Besvær og bragte en tryggere Stemning i Hjemmet, aabnede først Margrethes hidtil uberørte Hjerte; dertil kom mange smaa Opmærksomheder, som han efterhaanden søgte Lejlighed til at vise hende, og uden at hun selv mærkede det, fik disse Sporvognsture en egen Tillokkelse, og hun kom ofte hjem med en saa frisk Rødme og et saa straalende Blik, at Moderen udbrød: »Gud ske Lov for de Landture, de er en hel Velsignelse for Dig, — Du vil savne dem til Vinter.«

Hu, ha, til Vinter! den vilde Margrethe slet ikke tænke paa, hun levede i Øjeblikket, — en saadan Sommer havde hun aldrig havt. Da hun engang ytrede det i Faderens Paahør, sagde han: »Det tror jeg nok, mit Barn, — men det er da ogsaa første Aar, at vi have havt Dampsporvognen og Du en Fader, som er Konduktør. Nu tror jeg nok, at jeg er fast i Sadlen,« — vedblev han oprømt, — »for Høst sagde idag, at naar Efteraaret kom, vilde det være altfor drøjt for mig at kjøre frem og tilbage i Slud og Mørke, men han havde fundet noget Andet for mig. Jeg blev naturligvis forskrækket og troede, at det betød min Afsked paa graat Papir, men saa sagde han: »Nej, vi slippe ikke saaledes vor Veteran, men hvis De vil, saa kan De følge med mig, som til Oktober gaar over til en anden Slags Tjeneste. Et saadant Foretagende fører jo meget Andet med sig end blot at expedere Passagerer, jeg er bleven rykket op til Kontorforretningerne, og saa mente jeg, om De, som tidligere Sergent, kunde hjælpe mig lidt derved og have Opsyn med en Del af Materiellet — De maa jo være vant til at holde Krammet i Orden, og det

kan der nok trænges til.« Naturligvis gik jeg med Glæde ind herpaa og takkede ham, at han havde tænkt paa mig. »Ja,« — sagde han — »jeg har naturligvis talt med Direktøren og de andre Herrer, inden jeg nu siger det til Dem selv, for hvis det ikke var blevet til Noget, havde det kun bragt Skuffelse — og dem har De vist havt nok af. Nu kan De gaa hjem og glæde Deres Kone og Datter med den Nyhed,« sagde han tilsidst.«

»Sagde han det?« udbrød Madam Poulsen, — »det er dog et mageløst Menneske, at han saagar tænker paa os Fruentimmer.«

»Han —« — tog Poulsen atter Ordet, — »han tænker paa Alting; Du skulde bare vide alle de Planer, som han har, — men det har jeg sagt, at det skal han tale med Jer selv om. Han faar herefter mere Fritid, og saa har jeg spurgt ham, om han ikke kunde have Lyst til at se herop; — er jeg ikke hjemme, saa maa han nøjes med Jer, han kjender jo Margrethe.«

»Ja, det er sandt,« — ytrede Madam Poulsen beroliget.

Margrethe kunde derimod ikke saa let komme til Ro, ethvert Ord i hendes Faders Meddelelse havde hun opfanget baade med Øre og Hjerte, — og nu bankede det af glad Bevægelse ved Tanken om, at han vilde komme til dem som deres Gjæst. Men Hjemmet var saa lille og tarveligt, Stuerne saa lave — syntes hun, — naar hun tænkte paa hans høje, kraftige Skikkelse. Dog! — han var jo saa god og betænksom, — han maatte vide, at de ikke kunde have det anderledes. Men hvad var det for Planer, han havde? Det, som Fader vilde have, at han skulde tale med Moder og hende om? Blodet jog hende op i Kinderne, endskjønt hun ikke vilde give de Tanker Rum, der dukkede op ved dette Spørgsmaal. Hun sad endnu tavs og fuldt optagen, da Moderen sagde: »Aa, han kommer vel ikke, — hvad skulde saadant et ungt Menneske her hos os?«

»Jo, Gu' gjør han saa,« — faldt Faderen ind, «han tog imod min Indbydelse med Glæde. Jeg er færdig at tro, at han

længes efter at snakke lidt med Margrethe, han spurgte forleden, om hun var syg, for han havde ikke set hende i forrige Uge; det var jo, fordi Fru Steiman var paa Møen, — hvilket jeg selvfølgelig forklarede ham, og saa fortalte jeg ham ogsaa, at Margrethe var i Parfumeriet om Eftermiddagen, men det, mente han, var et usundt Arbejde for saadan en fin lille Pige.«

»Mente han det?« — sagde Moderen urolig. «Hun er dog rask — hun er jo bleven saa frisk og rød i denne Sommer.«

Ja, Margrethe var saa blussende rød og bævede, saa hun næppe kunde holde paa Synaalen, — men hun sagde Intet, hun turde ikke vove at ytre et Ord, for hun syntes, at den Glæde, den Jubel, der gjennemstrømmede hende, maatte røbe sig i Alt, og Ingen — Ingen maatte ane, hvor taabelig hun var. Hun gjorde formelig en Anstrengelse for at kaste Bevægelsen af sig, men hun formaaede det ikke. Først i Nattens stille, ensomme Timer fik hun mere Rede paa sig selv, men derved tabte hverken Høsts Person eller hans Godhed det Allermindste; tvertimod! hendes livlige Fantasi lagde snarere forøget Betydning i enhver af hans smaa, agtelsesfulde Opmærksomheder og Ytringer, og med bankende Hjerte begav hun sig den næste Dag ud til Steimans.

Men han var slet ikke ved Expeditionen den Dag, saa hun kom noget skuffet hjem, gik modfalden til sit Eftermiddagsarbejde og var saa tankeløs, — eller tankefuld, at hun gjentagne Gange satte Etiketterne forkert, saa at Pomaden kom til at hedde Eau de Cologne og omvendt, og ærgerlig søgte hun at rette Fejltagelserne.

Ved sin Hjemkomst saae hun nede fra Gaarden, at der allerede var tændt Lampe i Dagligstuen; det plejede Moderen aldrig at gjøre, førend hun kom hjem, — der maatte være en særlig Anledning. Skulde det være Høst, som allerede var kommen? — spurgte hun sig selv, men for at undgaa Skuffelse vilde hun jage denne Mulighed fra sig, — men den kom alligevel igjen og bragte en Mængde

Spørgsmaal med sig: — hvorfor kom han dog? — hvad kunde han have at tale med hende og Moderen om? Faderen havde jo sagt, at han længtes efter at tale med hende, — men hvorfor skulde han det? — han saae dog saa mange andre unge Piger. Hvordan mon der saae ud i Stuen? — bare der var opryddet! — bare Moder havde taget pænt imod ham! — ikke klynket altfor meget, — ikke takket for ydmygt. Og Karl — bare han var lidt velopdragen og ikke lømmelagtig og sludrende om deres smaabitte Forhold. Disse Tanker og mange flere jog igjennem hendes Hoved, medens hun med Hjertebanken steg op ad de mange Trapper, og da hun endelig naaede Døren, tøvede hun med at ringe og ønskede, at hun vel var inde i Stuen og havde sagt de første Ord. Ja, hvad skulde hun dog sige til ham? — hun stod endnu og grundede over dette vanskelige Problem, da Døren aabnedes indefra og Karl kom stormende ud. Hun veg forskrækket til Side, men saasnart han saae hende, sagde han: »Gaa dog ind, Høst er der og har spurgt tre Gange efter Dig — og Moder er saa kjed af, at Du ikke er hjemme.«

Nu hjalp ingen Opsættelse, hun skyndte sig ind ad den aabne Dør, og uden at Moderen mærkede det, sneg hun sig ind i Sovekammeret og fik pyntet lidt paa Haaret, Strimlerne o. s. v., saa da hun i Spejlet saae sit eget blussende Ansigt, straalende af Ungdom og Bevægelse, forekom hun sig selv at være en helt anden end ellers, og med mere Mod traadte hun ind i Dagligstuen. Om der var ryddet op, — om Moderen var i passende Paaklædning, saae hun aldeles ikke, hun saae kun ham, som ved hendes Indtræden rejste sig, gik hende nogle Skridt imøde og i faa Ord forklarede, at det var hendes Faders venlige Opfordring, som havde givet ham Mod til at aflægge et Besøg i hendes Hjem. Hun svarede kun med usammenhængende Ord, men rakte ham Haanden og saae paa ham med sine milde Øjne. Han forstod med Takt og Hjertensgodhed at lede Samtalen i de Retninger, som maatte være hende kjærest, han roste Faderen og afviste al Tak; han vilde faa saa megen Nytte

af ham herefter — det var han overbevist om, saa han blev derved mere end lønnet for sin Smule Umage. Han fandt, at Karl var en rask Dreng, og talte med Moderen om, hvad han skulde til, naar han var bleven konfirmeret, og gav fornuftige Raad i saa Henseende, — kort sagt, han blev i Løbet af nogle Timer som en god Ven for dem Alle. Hvor var han dog hensynsfuld i sin hele Opførsel, han havde den lykkelige Gave eller Evne, aldrig at sidde eller staa ivejen, altid at være tilstede med en Haandsrækning, naar den behøvedes, og havde et venligt Ord, en afværgende Ytring, saasnart et pinligt Æmne eller en ubehagelig Erindring truede med at bryde frem.

Margrethe var aldeles henrykt og tænkte aldeles ikke; Madam Poulsen derimod undrede sig over, at det var saadan et dannet Menneske, og vilde sondere, hvor han havde faaet sin Undervisning. Han forstod hende strax og svarede: »Jeg har som Dreng gaaet i en meget god Realskole og skulde have taget dansk juridisk Examen, men saa døde min Fader, vi var flere Brødre, — jeg var den ældste, — saa maatte jeg foreløbig opgive det og kom paa et Herredskontor. Der har jeg været i mange Aar og hjulpet lidt paa dem derhjemme, — og jeg syntes saa, at jeg var bleven for gammel til atter at tage fat paa Læsningen; jeg tog saa til Kjøbenhavn for at søge, og af Mangel paa Andet tog jeg dette ved Dampsporvognen. Det lader slet ikke til at blive saa galt, for nu kommer jeg jo igjen til Kontorforretningerne, som passer mig bedre og betaler sig bedre.«

Margrethe havde selvfølgelig med den største Interesse hørt denne Fortælling, men idelig dukkede det Spørgsmaal op i hende, hvad det var for en Plan, han havde, og efterhaanden som Tiden gik, blev hun næsten nervøs af Forventning, og det var som en Lettelse, da Faderen kom hjem og strax spurgte: »Naa, Høst, — har De saa faaet Ja af mine Kvindfolk?«

Margrethe bøjede sig uvilkaarlig dybere over sit Sytøj og lyttede spændt efter, hvad Høst vilde svare. Han

sagde lidt forlegen: »Nej, endnu har jeg ikke vovet at rykke frem med det, — jeg ventede paa Dem, som jeg haaber vil være min Allierede. Det er — eller rettere sagt, jeg synes, at det er saa besværligt for Deres Mand,« — henvendte han sig til Madam Poulsen, — »at bo her i Larslejstræde, det er dog en drøj Vej for ham hver Morgen og Aften, og ligesaa for Frøken Margrethe, naar De skal ud til Trianglen, — saa jeg mente, at det var bedre for Dem Alle, om De flyttede ud ad Østerbro til.«

»Ja, men,« begyndte Madam Poulsen afværgende, »vi bo saa billig — og en Flytning koster saa meget.«

»Det er unægtelig vægtige Grunde,« sagde Høst, »men dersom jeg nu kunde forklare mig rigtig, saa var der maaske Noget, som kunde tale for det. Jeg maa og vil nemlig bo i Nærheden af en Station og har allerede udset mig en rigtig net Lejlighed ved Hellerup, — den er paa 4 — ja, jeg kan godt sige 5 Værelser, for der er to Kamre ovenpaa, — men for mig alene er den for stor, og min Moder, som tidligere har ønsket at bo sammen med mig, hun er nylig bleven optagen i en Fribolig i Odense. Herved er jeg kommen ligesom i Forlegenhed med mig selv, og saa har jeg tænkt paa, om jeg muligvis kunde have det Held, at Familien her vilde være mig lidt i Moders Sted. Hvad siger De til det, Madam Poulsen?« tilføjede han overtalende, idet han i det Samme sendte Margrethe et langt Blik.

Madam Poulsen var ikke besejret, hun kom endogsaa med mange Indvendninger, — men han forstod at imødegaa dem alle og sluttede med at sige: »Saa, nu har jeg skriftet, hvad der foreløbig ligger mig paa Hjertet, nu beder jeg Dem tænke over Tingen og ikke forhaste Dem, — der er jo endnu lang Tid til Opsigelse, og hvis De tillader det, vil jeg en Gang imellem se herop, at jeg kan faa Besked og vi faa aftalt Alt med hverandre. Huset er bygget i Sommer, saa det skal jo først være gjennemtørt, — men saa tror jeg nok, at jeg flytter ind, for jeg har endel

Møbler staaende i Hobro, hvor jeg opholdt mig, inden jeg kom herover.«

Denne sidste, henkastede Ytring vejede ikke saa saa lidt til i Vægtskaalen hos Madam Poulsen; hun syntes, at det lød saa solidt, — saa velhavende, og da Høst rejste sig for at tage Afsked, sagde hun med usædvanlig Resoluthed: »Jeg er nærved at vove det, — De er vist et godt Menneske, som ikke vil bringe os i Fortræd.«

»Men Moder dog!« — faldt Margrethe saa heftig ind, at hun selv rødmede derved, og Høst tog muntert Ordet og sagde: »Nej, det kan De være rolig for, jeg har kun Godt i Sinde.« — De sidste Ord vare henvendte til Margrethe, hvis Haand han i det Samme trykkede til Afsked.

Hun deltog ikke i de Lovtaler, som fulgte efter hans Bortgang, men denne Aften efterlod lyse Forhaabninger, som hun ikke søgte at forjage. De antog mere bestemte Former for hver Gang han gjentog sine Besøg, thi Omsorg og Hengivenhed røbede sig i hans hele Væsen. Kun undredes hun over, at han ikke drev paa Afgjørelsen i Henseende til Flytningen. Der var Øjeblikke, hvor hun mismodig troede, at han havde betænkt sig, at han ved nærmere Bekjendtskab ikke mere ønskede at komme i nær Berøring med dem. Det gjorde hende ondt, ligesom hun i det Hele taget med Vemod saae Efteraaret nærme sig sin Slutning. Fuglesangen var længst forstummet, og de sarte Trækfugle vare dragne til det skjønne, solrige Syden. Løvet var vel endnu i sin spraglede Pragt, men ublide Kastevinde hvirvlede de brogede Blade i vild Ringdans, inden de fandt Hvile paa den moderlige Jord. Alt aandede Henvisnen og Forgængelighed, og hun spurgte uvilkaarlig sig selv: »Vil mit Hjertes Sommer ogsaa saaledes henvisne? — eller vil den gjentage sig — ung og frisk som Vaarens Blomster og Blade?«

Hendes Spørgsmaal forblev ubesvarede, som de vare uudtalte, — hun havde kun at haabe og vente, hvad Tiden vilde bringe. Først i Oktober vilde Steimans flytte ind, og hendes Strandvejsture vilde derved ophøre for det Aar; men

da hun nu yderst sjeldent traf Høst, — som var andetsteds beskjæftiget, — beklagede hun det ikke saa meget.

Som hun en Dag sidst i September nærmede sig Trianglen og vilde stige ud, blev hun overrasket ved at se, at han ligesom stod og ventede paa hende, og efter at have rakt hende Haanden ligefrem spurgte: »Maa jeg følge med Dem? — vil De gaa med mig? — jeg maa tale lidt med Dem, det er nu saa længe siden.«

Hun nikkede samtykkende og, som det faldt af sig selv, tog han hendes Regnkaabe og andre Smaating, og efter nogle almindelige Bemærkninger sagde han med en egen Betoning paa Ordene: »Har De lagt Mærke til, hvorlænge det er siden, at vi have set hinanden?«

»Jo, jeg har,« — svarede hun sagte, — »næsten tre Uger.«

»Er det ikke mere?« — sagde han livligere; — »for mig har det været en lille Evighed, jeg har længtes efter Dem hver Dag, og nu kan jeg ikke holde det ud mere, jeg maa vide, om De har Godhed, — nej, det er for lidt, — om De har Hengivenhed og Tillid nok til mig, — om De vil være det for mig, som jeg længes efter? jeg forstaar ikke at sige Dem det smukt og godt — men jeg har den inderligste Kjærlighed til Dem, — og dersom De kunde gjengjælde den, — da skulde jeg aldrig forlange større Lykke i Verden.«

Han var uformærket slaaet ind paa den mere ensomme Vej ad Østersøgade, og idet han udtalte de sidste Ord, standsede han sine Skridt, lagde Haanden paa hendes Arm og saae hende kjærlig ind i Øjnene.

Hun havde hørt hans Tilstaaelse med bankende Hjerte og blussende Kinder, men hun hævede først Blikket, da han tav, — da mødtes deres Øjne, og hendes gav det Svar, han længtes efter, men som hun ikke ret kunde faa over sine Læber; og den høje, klare Efteraarshimmel hvælvede sig over to gode og lykkelige Mennesker.

Det er ubestridelig en lang Vej fra Trianglen til Larslejstræde; men for de Nyforlovede var den for kort, de

havde saa Meget at høre og spørge, dog var det mest Høst, som talte. Margrethe lyttede til og følte sig saa tryg ved den Støtte, hun havde faaet, den Kjærlighed, hun havde vundet. Da de nærmede sig til Hjemmet, sagde han: »Men hvad tror Du, at dine Forældre vil sige, — især din Moder? — for det er jo et tarveligt Parti, Du gjør, vi kan næppe tænke paa Bryllup for det Første. Det har jeg saamæn spekuleret nok paa,« — føjede han til, da Margrethe ikke strax svarede, — »og derfor har jeg i den senere Tid ligesom trukket mig lidt tilbage og ikke talt om Lejligheden ved Hellerup, — men tror Du, at jeg tør rykke frem med det en af de næste Dage? — for idag skal det ikke være,« vedblev han ivrig, — »jeg nænner ikke at forstyrre den Lykke, jeg nu har, ved muligvis at møde Modsigelse og Utilfredshed.«

»Den vil Du ikke møde,« — svarede Margrethe tillidsfuldt, — »Moder er saa god, hun bliver nok glad for Dig og over at se mig saa lykkelig. Men jeg siger, som Du, lad os beholde vor Hemmelighed uberørt endnu et Par Dage.«

Og saaledes blev det, først da Længselen blev stærkere end alle Hensyn, gik Høst en Aften til Poulsens for at fortælle Forældrene, hvad der var foregaaet imellem ham og Margrethe, og bede om deres Samtykke. Det blev let erholdt, — han havde forlængst indgivet dem Tillid og Hengivenhed, og flød end Madam Poulsens Taarer rigelig, saa var det snarere, fordi hun var saa uvant med at glæde sig, end fordi hun nærede Bekymring for sin Datters Fremtid. Gamle Poulsen var idel Fornøjelighed, og da de, en Dag i Oktober, vare indbudte af Høst til at se hans nye Bolig, — den han saa gjerne vilde, at de skulde dele med ham, da steg Stemningen til en sand Henrykkelse, thi han havde to vel møblerede Værelser at modtage dem i, god Vin at drikke Skaalen i og saa en højst tiltalende Udmaling af, hvordan det Hele kunde blive, dersom de til Foraaret flyttede ind i de tre Værelser, som han havde ladet indrette paa det Bekvemmeste.

Imedens Fader og Moder maalte Vægge, Døre og Vinduer og beregnede, hvor de gamle Møbler bedst kunde staa, medens Karl drømte om Dueslag og Stærkasser, gik Høst og Margrethe hen til et af Vinduerne, som vendte imod Øst, og idet han bøjede sig ned til hende, sagde han sagte: »Og her skal din Plads være, baade nu og til næste Aar, som min lille Kone; Udsigten er saa smuk, Luften vil være saa styrkende og vi saa lykkelige, — tror Du ikke?« Han var fornøjet med det Svar, han fik, og de stemte Begge i med, da gamle Poulsen tog sit Glas og sagde: »Det var dog en god Ide af mig at blive Sporvogns-Konduktør, — kom jeg end ikke længere end til Reserven, saa har det dog bragt et glimrende Resultat.«

Konturer af Holbergs Tidsalder.

Brudstykke af „Populære Foredrag".

Af Rudolf Bay.

———

— — — Som Bevægelse paa det religiøse Livs Omraade var »Reformationen«, trods al tilsyneladende Voldsomhed i sin Fremfærd, dog egentlig bleven sit Navn tro. Hvad Luther gjorde, var i Virkeligheden kun, at han efter at have fjernet elleve Aarhundreders hele forlorne Paahæng førte det kristne Trosindhold, tilligemed Troslivets Ytringsmaader og Kirkens Forfatning saa vidt muligt tilbage til de første Aarhundreders simplere og sandere Former. Men paa det verdslige Livs Omraade medførte denne, altsaa religiøst set tilbagegaaende, Bevægelse derimod rigtignok intet mindre end en fuldstændig Revolution, idet den snart i Samfundet skabte helt nye Magter og Tilstande, der efterhaanden fuldstændig forvandlede det Bestaaende.

Hvor giver ikke Middelalderens Katholicisme i dens Velmagt os et Indtryk af Samfundet som en uhyre Kirke, hvis Hvælvinger tilsidst støtte sig mod en eneste, mystisk, urokkelig Midterpille. Denne hviler ikke paa den syndige og forgængelige Jord. Nej, foroven, hvor evige Røgelseskyer skjule dens Udspring, bunder den i Himlen selv. Mystiske Orakelsprog tone nu og da ud fra dens klingende Sten. Af den bæres Alt under det uhyre Hvælv oppe, eller det er lænket til den med kortere eller længere Kjæder. »Saa langt tør Du gaa, og ikke længere: Paven har talt ɔ: Gud har talt. Ti og adlyd!« Og som Millioner af andre

har ogsaa Luther været bunden til denne Fetisch, bunden med Munkekuttens mugne Reb. Hvor har han slidt i sin Lænke til Fortvivlelse, indtil det Utrolige skete: Var det virkelig muligt, at Rebet var mørt og kunde briste, og Pillen, — selve Pillen den var hul! Saa sprænger han sine Baand, og saa er Tidens Fylde der med det Samme, hvor alle Aander kun vente paa Befrielsesordet: »Riv Dig løs, gaa frit! Tag Bibelen og find selv Vejen til Din Gud!«

Men det viste sig efterhaanden, at dette var betydelig lettere sagt end gjort. Kun altfor mange vare de blandt Tidens Børn, som, usikre og vaklende ved pludselig at være slupne af den aandelige Gangkurv, der hidtil havde holdt dem oppe, tumlede ind paa vildsomme Veje, ad hvilke de gik for langt, ja truede med at blive helt borte i Sværmeri og Sektvæsen. Dette maatte standses og forhindres for enhver Pris, men hvorledes? Hvorledes tilvejebringe Sammenhold og Enhed, der netop nu var det Nødvendigste af Alt overfor den paa een Gang stærke og lumske Magt, hvis Aag man nylig havde afkastet, men som ikke vilde forsmaa noget Middel for atter at faa Bugt med de Frafaldne? Hvor finde en Avtoritet med virkelig guddommelig Myndighed og Ret til at befale og samle, i Stedet for den falske, man nylig havde fældet? Ja, man grundede og søgte, og man fandt. Eller stod det der ikke udtrykkelig i selve Skriften, at »der er ingen Øvrighed uden af Gud, og de Øvrigheder, som ere, har Gud beskikket, saa at, hvo som sætter sig op imod Øvrigheden, modstaar Guds Anordning«, og tilføjes der ikke, at »derfor er det nødvendigt at være underdanig, ikke alene for Straffens Skyld, men ogsaa for Samvittighedens«. Her var da Hjælpen, og givet af Herren selv gjennem al Sandheds Kilde, hans hellige Ord. »Fyrsten af Guds Naade« og derfor ogsaa til sit høje Kald udrustet med Guds Visdom, ham var det, der ene havde Lov at byde og at fastslaa Sandheden. I Kraft af den ham betroede Visdom vælger da han de lærdeste og frommeste Mænd, der atter udarbejde den Trosbekjendelse, han avtoriserer som den eneste sande. Inden Landets Grænser antages den

uvægerlig af Alle, — forstaar sig, »ikke for Straffens Skyld, men for Samvittighedens«, og er da nogen samvittighedsløs nok til at vove en Protest mod denne saaledes af Gud selv paabudte Ordning, da maa han som en Formastelig og Kætter søge andetsteds hen: Bort med ham af Landet ɔ: fra den rene Tros Enemærker! Saaledes sad da snart hver protestantisk Stat med sin »Statskirke«, og ligegyldigt om saa kun en Sætning eller et Bogstav stod deres Bekjendelsesskrifter imellem, var det nok til som en kinesisk Mur at skille dem.

Og saa falde dog strax to skrigende Selvmodsigelser ved denne Ordning i Øje. Den første den, at Reformationen dermed slaar sit eget Princip ihjel. Den begynder med at anvende og at opfordre til Kritik, appellerer som selve Luther i Worms til de »klare, indlysende Grunde« og slaar saa nu paa een Gang med et Magtsprog Bom for hele den Bevægelse, den selv har vakt. Fra nu af er al Granskning forbudt og af det Onde. Indenfor den engang givne Trosbekjendelse er al Sandheds Uforanderlighed funden; udenfor den er Alt falsk. Trosindholdet bliver fra nu af kun et bekjendt Regnestykke, som den Troende til Nød kan opbygge sig med at regne, paa hvad Maade han selv synes, men hvis Facit er indtil de mindste Detailler engang givet og urokkeligt. — Og den anden Modsigelse er ikke mindre stor: at den Troende vel har vundet fri Adgang til Himlens Herre med sine Begjæringer og Bønner uden mere paa Halvvejen at blive standset af »Kirkens« uoverstigelige Skranker. Men derimod Adgang til den jordiske Fyrste, til Hs. suveræne Majestæt, — umuligt! her maa Bønskrifterne højst afleveres i et af Forgemakkerne.

Efter sin Ide og Oprindelse hører Absolutismsn da den protestantiske Tanke til. Og lad os i Korthed se, hvorledes under dens tunge Haand det protestantiske Evropas Samfundsliv snart kommer til at se ud. Først hvilken Stilhed møder os ikke nu herinde saa kort efter Reformationstidens »Ildsluer og fremfarende Vejr«, hvori alle Sindets og Hjertets længe indestængte Rørelser fik Røst og Mæle? Med mere

eller mindre Lempe luller nu »Fyrsten af Guds Naade« de ham betroede Sjæle til Ro, de endnu begejstrede, som stadig mene, at Religion betyder Liv og Personlighedens Indsats i Kampen. »Nej, mine Børn, der er slet intet Mere at kæmpe om, at være urolig eller begejstret for. Eller ser I ikke, at Sejren er sikret, Sandheden funden, funden for evige Tider. At ville granske eller tvivle mere, vilde da være at tvivle om de af mig Udvalgtes Sandhed, ja om selve min egen af Gud givne Myndighed og Benaadelse til at bruge denne Myndighed. Men synd dog ikke saa gruelig! Se, her have I jo det vundne Klenodie, Eders egen i Evighed urokkelige Trosbekjendelse, slut Eder om den, og tag den i Favn. Husk, jeg vaager for Eder alle, saa gaa I kun til Ro, — saadan!« Og ved den evindelige Gjentagelse virker denne Vuggesang tilsidst søvndyssende og opnaar sin Hensigt. Som Børn med den dyrebare skjænkede Dukke i Favnen slumre de »Rettroende« ind over hele Linien. Hvor bliver ikke Luften snart tung, stillestaaende og indeklemt i dette store Sovekammer, — nej, ikke engang et Sovekammer, nej, i »Moders Dragkiste«, den Moder, der ogsaa er Fader, er det, at alle disse Umyndige sove. Thi saa have vi den netop igjen, »Dragkisten«, jeg har talt om engang før: hvert Land en uhyre Dragkiste, hver By en stor, hvert Hoved en mindre, og saa lader Holberg i »Det lykkelige Skibbrud« som bekjendt Magister Rosiflengius fortælle os Fordelingen: Sine Bryllupstanker har hvert Hoved liggende i Skuffe Nr. 3, Tankerne om Død og Begravelse derimod i Skuffe Nr. 5, og Tanker om Stillinger og Forfremmelse i Skuffe Nr. 4. Men for det Sind, for hvem man har gjort Religionen blot til en død Fastholden ved en Bunke Læresætninger, bliver da snart ogsaa Livet i al sin Mangfoldighed blot en Bunke tomme, pedantiske Former. Blind Bekjendelse uden Tanke af Opposition, blind daglig Traven om i Vanens evig uforanderlige Tommerom, og fremfor Alt intet Nyt, ingen »Følgen med Tiden«, nej, evig og altid kun det Gamle, det rigtig »gode Gamle«, det vil sige: Forgjemte, mugne Tanker og bred Spidsborgerlighed

først og sidst, — saa er Alt kommet i den rette Gænge, og saa tager til Syvende og sidst Jeronimus selv, den rigtige ægte Jeronimus, Krone paa og stiger op paa den lutherske Protestantismes Trone under Navn af Preussens noksom bekjendte Frederik Wilhelm I, Frederik den Stores Fader, bedrøvelig Ihukommelse. Da bliver endelig Stilen komplet, idet Hs. Majestæt Kong Jeronimus i sin guddommelige Magt og Visdom forgriber sig med rørende Ligelighed snart paa sin Familie og snart paa sine Undersaatter, blot de ere saa uheldige at vække hans Mishag. Vil hans Søn læse, tager han Bøgerne fra ham, spiller han paa Fløjte, bliver den slaaet itu for ham, den formastelige, der ikke fatter, at et Hofs højeste Aandsnydelse kun kan være den, at vandre strømpestrikkende op og ned i en Allee eller i »Tobakskollegiet« at spille »Triktrak« om en Skilling. Nej, saa ere vi dog til en vis Grad mere lærenemme her i Danmark, hvor man iler med at kopiere næsten enhver Forordning, som denne kronede Spidsborgerlighed udsteder.

Saaledes omtrent staar det paa Holbergs Tid til i det officielle lutherske Evropa, saa vidt »Orthodoximen« ɔ: den døde Rettroenhed svinger sit Scepter.

Lyder der da virkelig ingen Protester mod en saadan Tilstand? Jo, og fra to helt forskjellige Sider komme de. I Tyskland protesterer tilsidst Hjertet højrøstet mod at kvæles i denne den golde Videns Spændetrøje, og i England er det næsten samtidig den levende, med nye, vidunderlige Erfaringer væbnede Tanke, som paa ingen Maade vil »ligge todt«.

»Pietismen«, saaledes kalder man, som bekjendt, med et Skjældsord hin Protest fra Hjertets Side, der mener, at Kristendom ikke er en blot Lære, en død Viden, men først og fremmest en Sindets og Hjertets levende Rørelse, en Fornemmelse af sin Guds Nærhed og af Frelsens salige,

usvigelige Vished. Saa søger man da fra Gudstjenesten i Kirkerne, der lader Hjertet koldt og ubevæget, atter tilbage til Andagten i Husene som i Kristendommens allerførste Dage. Atter klinger da der Sangen i frit Valg og med stigende Begejstring som i Reformationens stormende, isbrydende Dage. Saa sprænger den glødende, længe opstemmede Bøn Mure og Vægge og alle Endelighedens Skranker, og haster frem, indtil den hist oppe har fundet sin Frelser og begravet sig i hans aabne Favn, hulkende og jublende paa een Gang over ham, den gjennem Lidelser Sejrende. Man forkynder den da for Alverden, denne sin Dvælen deroppe og kun der, man synger den ud i Psalmer:

Mit Hjerte altid vanker
I Jesu Føderum,
Did samles mine Tanker
I deres Hovedsum.
Der er min Længsel hjemme,
Der har min Tro sin Skat;
Jeg kan Dig aldrig glemme,
Du søde Julenat!

Saa er Verden forsvunden med al dens Lyst, ja er slet ikke mere til imod det ene: kun Kristus! og at være med ham alle Dage. Og at der er stor Skjønhed i dette fra Begyndelsen, vil Ingen nægte, var det kun muligt og sandt; men det er det desværre ikke. Pietismen er i sin første, begejstrede Stigen som hine tre benaadede blandt Apostlene, hvem det forundtes at følge med Frelseren op paa Thabor og at skue ham der i Forklarelsens korte Stund. Men naar den da som Simon Peter ikke mere vil stige ned herfra, men vil »bygge Boliger her«, da glemmer den, hvad der allerede tilføjes om Peter, at »han vidste ikke, hvad han sagde«. Udenfor dette eneste Øjeblik var det netop i den lave Verden om Bjergets Fod med dens Skygge og Strid, dens Suk og Liden, at Frelseren skulde gaa sin Gang. Dernede er det, han vil findes og kjendes, som han vil have

det erkjendt, at om end denne Jord maaske kun rummer lidet Godt, kan den dog aabenbare for ethvert Øje, der vil se, noget Sandt og uendelig meget Skjønt. Naar Pietismen derfor haardnakket een Gang for alle vil stryge alt Jordisk af sig og i Foragt for denne »Jammerdal« hernede kun vil møde sin Frelser altid paa Forklarelsens Tinder, da bliver dens fromme Forsagelse altfor snart kun et Skin, en hyklet Kaabe, der maa støde enhver sund og ærlig Natur bort fra den, og desværre er det som bekjendt væsenligst i den Skikkelse, vi Danske senere gjøre Bekjendtskab med den.

Protesten fra Tankens Side kommer derimod som sagt fra England. Friheden til at granske efter Sandheden, som er bleven undertrykt i Tyskland, finder et Asyl her, hos et Folk, der for det Første ligeledes tilhører Protestantismen, men hvis Aand dernæst paa Grund af forskjellige Revolutioner ikke har kunnet holdes under saa streng og uafbrudt en Ave som den tyske, og som endelig længe forud for noget andet Land allerede nu sidder inde med en sikret og enestaaende politisk Frihed. Her har man paa denne Tid slet ikke Lyst til at lade Noget gaa og gjælde, blot fordi det er saaledes overleveret. I Kraft af selve Protestantismens Løsen, den frie, egne Søgen i Skriften efter Sandheden, giver man sig nu atter her i Lag med Arbejdet. John Locke med hele sit senere Følge af større og mindre Aander aabner henimod Aar 1700 Granskernes og Tvivlernes Række, der snart kommer til det overraskende Resultat, at hele Kristendommens Lære er opdigtet og kun en Fabel. Er det da Meningen, at der slet ingen sand Religion gives? Paa ingen Maade. Den engelske sunde Sans tilføjer strax, at Samfundet ikke engang vilde kunne bestaa uden Religion. Men denne er ikke given ved overnaturlig Aabenbaring, hvad slet ikke behøvedes, men kan findes og fattes af selve den sundt søgende menneskelige Tanke, og den hedder saaledes: Der er for det Første en skabende og dømmende Gud til; for det Andet er i Modsætning til det forgængelige Legeme den menneskelige Sjæl udødelig; og endelig er der en Forskjel paa Godt og Ondt, paa Dyd og Last, af hvilke man

— blandt Andet ogsaa i Betragtning af Dommen engang — gjør afgjort rettest i at vælge den første. Uvilkaarlig siger man til sig selv, naar man hører dette: Hvor kunde en Religion som denne, paa een Gang saa rent praktisk og saa — tør jeg kalde det lavpandet, være bleven til uden i England? Leder den ikke ligesom Tanken hen paa Landet og Folket, som det er indtil den Dag idag, med altfor mange regnsvangre Skyer, derfor altfor tidt lav Horisont, og saa Jorden overalt dækket af et fugtigt fedt Græs, som gaar i Masser af fedt Kvæg, der atter gaa i tunge, brede, lavsynede, men praktiske Mennesker? Englænderen vil først og fremmest sætte Foden under sit eget Bord; men blæse med dets Skjønhed eller Udsmykning, naar det blot er solidt. Og først og fremmest skal det kunne staa fast. Paa fire Ben vipper det altfor let, saa giver han det kun tre, jo simplere, jo solidere: Gud, Dyd og Udødelighed! Nu skal Bordet nok staa.

Og medens den engelske »frie Tanke« saaledes gaar ud og undergraver Kristendommen, har tillige allerede den engelske Naturvidenskab begyndt sin første sejrrige Storm mod den gamle middelalderlige Videnskab eller rettere storartede Fantasidigtning. Newtons Øje har havt Geniets Held til at se, hvad der var skjult for Aanderne af almindeligt Maal: Enden af den Traad, der, paa een Gang usynligere end en Spindelvæv og dog ubrydelig, binder Universets Knipper af Kloder sammen. Tyngdeloven er funden; det er nu ligesaa vist, at Jorden er rund, som at den ikke er ubevægelig, ikke længere Tilværelsens Midtpunkt. Det kan ikke hjælpe, det svimler for Protestantismens Spidsborgere ved alt dette, at Jeronimus til Ære for »den rette Tro her paa Bjerget« endnu bestandig holder Jorden for »flak«. Den nye Viden gaar dog sin Sejersgang, blæsende alle de gamle Lærestole og Meninger over Ende. Og beruset af de vidunderlige, hidtil uanede Hemmeligheder, som Menneskeaanden nu med stigende Lethed læser sig til i Virkelighedens mere og mere grænseløse Rige, husker den maaske endnu i en Newtons ædle Skikkelse paa at give ham

Æren, der staar bagved Alt og »bærer alle Ting ved sit Krafts Ord«. Men idet den forser sig paa sine Opdagelsers tilsyneladende endeløse Række, skal der altfor snart ogsaa fra denne Side lyde Røster, som overmodig forkynde, at »den saakaldte Abenbaringssandheds« og de bibelske Fablers Tid er omme, og at de ville falde en efter en for Videnskabens uomstødelige Kjendsgjerninger.

Men saa kunne vi da endelig tegne alle Konturerne i denne Del af vort Billede. Som Baggrund og Midte i Tiden »Orthodoxismens« aandelige Nat, hvori »alle Katte ere graa«, hin, den pedantiske Spidsborgerligheds Tilstand, hvori der kun adlydes, snakkes og soves; men denne Midte flankeret fra den ene Side af Pietismens Ildsluer og fra den anden af Naturvidenskabernes voxende Storm, medens endelig dybest i Grunden den tvivlende og fornægtende Tanke har begyndt sit Undergravningsværk, men er bleven bange for at faa Huset ned over Hovedet paa sig og derfor foreløbig holder Hvil paa Halvvejen, — saaledes ser i de kortest mulige Træk den protestantiske Verden ud i Protestanten Holbergs Tidsalder.

Men det er bekjendt nok, at det ikke er fra Protestantismen, men netop fra den katholske Verden, at denne Tidsalders egentlige Parole udgik, og at det aldeles særlig er Frankrig, der her dominerer, idet det skaber hin paa een Gang berømte og berygtede »Ludvig den Fjortendes Tid«.

Vi, saae, at Absolutismens Ide i sin Oprindelse tilhørte den protestantiske Aand, men der behøves ikke megen Forklaring for at forstaa, at Katholicismen i sin stadige Konkurrence strax adopterede den med et »so ein Ding muss ich auch haben«. Den lod sig da ogsaa let sætte næsten grundigere i Scene her end hos Protestanterne. Der behøvede jo blot fra hin Kirkens guddommelige Pille at udgaa et nyt Orakelsprog, ifølge hvilket de Troende for Frem-

tiden havde at betragte ogsaa Fyrsten som gudbenaadet, ufejlbar Avtoritet i alle verdslige Ting. Medens Kirken saa under Trudsel om evige Straffe kunde byde sine Faar taalmodig at lade sig malke til Bedste for deres nye, strenge Herre, kunde til Gjengjæld han kuske dem til endnu grundigere end før at lade sig klippe af deres omhyggelige Hyrder, — en gjensidig Assurance, som ikke kunde tænkes simplere eller mere praktisk. Saa kulminerer da ogsaa, som vi Alle vide, Absolutismens Ide med Ludvig den Fjortende, og det Spørgsmaal ligger da nær: Hvorved er netop han bleven Idealet af en Suveræn, bleven større end alle andre? Han var dog saare langt fra at være en virkelig stor Aand, og, om end i Besiddelse af en Del Evner, idetmindste ligesaa rig paa Fejl. Men de opvejedes alle af en eneste Egenskab, hvorpaa der særlig i vore Dage er sørgelig Dyrtid: han troede blindt paa sig selv, havde saa at sige med Modermælken indsuget Visheden om, at han var født til Magtens og Visdommens Inkarnation. Der kom da i hans Velmagt aldrig Gnist af Tvivl i hans Sind om, at han i Alt, hvad han gjorde, udtrykte den ufejlbare Ret, og idet han saa fuldstændig blændede sig selv, blændede han end mere sit Folk og hele Evropa, og det allerførst ved Kostumet.

Til hvem havde nemlig Samfundet i tidligere Aarhundreder vendt sig med sine Ønsker og Bønner andre end til Himlens Helgene. Men nu traadte den almægtige Fyrste i deres Sted, saa burde han da ogsaa udstyres derefter. Altsaa maaske med Helgenglorien om sit Hoved, den var jo desuden siden Reformationen saa at sige ledig? Hvilken Uforskammethed at antage, at den nye Guddom skulde gaa med aflagte Klæder, han, som var endnu kraftigere end de mildest talt noget fjerne og upaalidelige Helgene, og saa ikke at tale om, at det dog kunde være en ganske lille bitte Smule tvivlsomt, om den ogsaa vilde klæde hans Hoved og ikke snarere henlede Opmærksomheden paa, at Hs. Guddommeligheds Haar var lidt tyndt for en saa alfuldkommen Personlighed. For Pokker! hvorledes ser en

Gud ud? — Ja, de Ulykkelige, til hvem det i mindste Maade kunde ligge at svare herpaa, vare vist i den største Vaande. Vorherre havde jo desværre forsømt at lade sig portrætere, ialfald paalidelig, — men kunde den olympiske Zevs slet ikke tjene? Han var jo dog i sin Velmagt en ganske solid Gud — —? Og saa arriverer der i al Hemmelighed en lille Mand med en underlig Gjenstand, Allongeparykken et dens Navn, og den undrende Menneskehed skuer atter paa Verdenstronen efter næsten fjorten Aarhundreders Usynlighed en ny Zevs med ambrosiske Lokker bølgende om sine Skuldre. Virkningen var utrolig! Man turde næppe aande, saaledes imponeredes man, og da denne Olympier, som med sit Lyn kan ryste Verden, hvad Øjeblik han vil, oplader sin Røst og udtaler sit berømte: »Staten, — det er mig!« da føler hele Frankrigs Befolkning, som Alfred de Musset omtrent udtrykker sig et Sted, at de egentlig slet ikke mere havde Lov til at existere; gjorde de det alligevel, var det fra nu af kun, fordi Lynsvingeren var naadig nok til at tillade det.

Men dernæst skaber den nye Gud sig sin nye Verden. Vorherre havde fra Begyndelsen af den øde og tomme Jord fremtryllet Paradiset med al Skabningens mylrende Mangfoldighed. Den nye Verdensskaber kalder paa samme Maade af Versailles' golde Sandbanker sit Paradis frem, som var ikke mindre overflødig forsynet end det oprindelige, da navnlig hvad Slanger og Kundskabens Træer angik. Vorherre havde sagt: Der blive Lys! Ludvig den Fjortende sagde i Versailles: Der blive Vand! og se, strax brød ikke blot hele Floder frem af det tørre Sand, medens plaskende Straaler steg og krydsedes til alle Sider, men ogsaa grønne Terrasser, Hække og Alleer udbredte sig for Øjet, og ved Festerne kappedes de nye Fyrværkeriers Straaler og Kaskader af Ild med Vandenes, medens kunstige Stjernekloder, mere blændende end Himlens, ligesom traadte deres Dans i Natten, Alt til Ære for Kongeguden. Og som i Naturen, saaledes lyder og hylder ogsaa i Menneskeverdenen Alt ham, den ene Mægtige og Fuldkomne. Adelen,

forud knækket og avet, strømmer til bans Hof og har intet andet Begjær end at maatte som Planeter kredse om og bade sig i hans Sols Straaler. Selv Gejstligheden glemmer den virkelige Gud for den, de selv have været med til at lave, og endog deres hæderligste og største Aand, Biskop Bossuet, roser som et Storværk den laveste Handling i Ludvigs Regering, Ophævelsen imod Tro og Love af Protestanternes Frihedsbrev. Hvad Under da, at end mere Videnskab og Kunst udøse deres Hyldest i fulde Skaaler over Bæreren af disse vidunderlige ambrosiske Lokker. Hans er det jo alt, hvad Frankrigs Folk ejer eller frembringer, hans lige til alle Frankrigs Hustruer, hvem af dem Hs. Majestæt nu vil værdiges at kaste sin Naade paa. Ja for ret grundig at faa dette Sidste slaaet fast for den almindelige Bevidsthed, der maaske ellers paa dette ene Punkt endnu kunde stille sig noget taabelig bornert, skriver Molière sin ogsaa fra vort kongelige Theater bekjendte Komedie »Amfitryon«. Aldrig er vist i den nyere Tid af Historien et utroligere Sujet blevet fremstillet paa Theatret, og man sidder og ser og hører paa hver Scene med en stigende Forventning om, at nu i den næste maa Publikum da blive nødt til at gaa sin Vej og lade den i Forspillet optrædende Nat være ene om Resten. Men det bliver ved Ængstelsen, saa behændig og enestaaende graciøst er der taget paa dette Stof om den olympiske Zevs, der i Amfitryons Skikkelse kommer til hans rene og ingen Svig anende Hustru Alkmene og ved hende bliver Fader til Halvguden, den store Herakles, at Forargelsen egentlig først bliver berettiget overfor selve Slutningsscenen. I den belæres nemlig den forfærdede Amfitryon, da han har opdaget sit Ægteskabs Skam og Ulykke, af selve sin guddommelige Stedfortræder om intet Mindre, end at han, langt fra at forfærdes eller sørge, tvertimod bør skjønne paa sin Lykke, efterdi det er en Ære at dele med en Gud. Unægtelig en Moral, som ikke kan Andet end falde en Dødelig lidt for Brystet, men som hin, den anden Zevs, paa det Kraftigste har praktiseret, lad være maaske virkelig en Tid

lang i god Tro som al sin øvrige Ophøjethed over menneskelige Vilkaar. Men saa sker der engang noget Mærkeligt. Det hænder, at en af disse af Guden benaadede Kvinder pludselig gribes af Samvittighedsnag og river sig ud af hans Favn for at begrave sig i Anger og Bod, — la Vallière er som bekjendt hendes Navn. Og Guden studser og gribes for første Gang af en let og forbavset Tvivl. At der skulde kunne være en Synd i at ofre Alt til ham, den Fuldkomne, hvor taabeligt og utænkeligt! Men i hvor ubetinget denne Tanke end afvises, gjentager den dog fra nu af til Tider sine mærkelige Besøg, ja faar tilsidst ligefrem nogle Rødder af den plebejiske Plante, som man kalder Samvittigheden, til at give stigende og højst ubehagelige Livstegn fra sig, — man tænke sig hos ham, den over al Lov Ophøjede! Og netop ved samme Tid opdager en anden Kvinde, Madame Maintenon, Tegnene til denne indre Proces hos »Kongen af Guds Naade«, den ufejlbare, den aldrig før tvivlende, og under Paaskud af at kunne læge denne latterlige Svaghed, som Ingen tør vide Noget om, tager hun hemmelig Majestæten under Behandling. Men i Stedet for at dulme og læge, veed hun tvertimod saa underfundig at berøre netop de ømmeste Strenge, saa at Ondet mere og mere som hos H. C. Andersens »Tante Tandpine« spiller op »for fuldt Orkester«. Og saa møder os i Virkeligheden ved den ideale Suveræns Hof et andet af Andersens Eventyr lyslevende ført ud i Livet og Historien: Eventyret om »Kejserens nye Klæder«. Men Andersen har ikke vidst rigtig Besked. Det var ikke to tyvagtige Bedragere, der foregav at kunne tilvirke det vidunderlige Stof, men det var en ærgjerrig og listig Kvinde, som sad og spandt Garnet og slog Væven til Skinhellighedens nye Kongekaabe, der skulde fordunkle Alt, hvori Hs. Almægtighed endnu havde vist sig for det beundrende Evropa. Men i Virkeligheden afører hun ham kun Stykke for Stykke den gamle, blændende Dragt, hvori selve hans Storhed bestod, den urokkelige, ubegrænsede Tro til sig selv, og saaledes afklædt maa da »den stakkels gamle Konge« gaa i Procession, skjønt »det krøb i ham«. Men

Hoffet idetmindste havde aldrig fundet Almægtigheden dejligere end netop nu, og der var heldigvis her ikke det, der lignede et Barn, som kunde raabe: »Men han har jo ikke Noget paa!« For han havde jo Parykken, og hvad saae maa egentlig saa paa det Andet?

Det er da i Grunden intet Under, at Hs. Guddommelighed tilsidst gaar hen og dør af det Kostume, hvor selvmodsigende saa ogsaa Ordene en Gud og Død klinge til hinanden. Men saa kommer der blot en ny i hans Sted, et Barn paa fem Aar — Ludvig den Femtende, en ny Sol, som man dog længe er nær ved at glemme, i den Grad blænder hans Formynder, Regenten, der optræder som Komet med Hale af Fruentimmer og Udsvævelser uden Mage, Samtiden og er nær ved rent at bringe den virkelige Sol i Forglemmelse, fra hvem al Livets egentlige Varme skulde udgaa. Da »den Højtelskede« endelig er bleven selvstændig nok til at lade sine egne Straaler trænge gjennem denne næsten kvælende Atmosfære af Usædelighed, er hans Lys da ogsaa allerede blevet saa blegt, at han, kun tredive Aar gammel, er naaet til at være kjed af Alt mellem Himmel og Jord, en allerede udbrændt Klode, — hvad siger jeg, det vilde jo hos dette senere Bløddyr i Menneskeskikkelse dog forudsætte Noget, der lignede Fasthed, hvad der mindst af alt passer paa ham. Men endnu bestandig gjorde Parykken sin vidunderlige Virkning og mere end dækkede alle Syndernes Mangfoldighed. Da han for Exempel engang, slæbt afsted til Lejren af en af sine kommanderende Elskerinder, gaar hen og bliver alvorlig syg, skjælver hele Frankrig. Da et Ilbud omsider kan melde Paris hans Bedring, kaste hans tro Undersaatter sig i saa vanvittig Glæde over det ridende Bud, at de med deres Kys slikke alt Støvet af hans Støvler. Hvor mægtig og sejglivet maa dog ikke Absolutismens Ide have været, hvor stærkt maa Ludvig den Fjortendes Sol have straalet, og hvor højt maa den have forstaaet at stille sig over Tiden, siden dens Straaler endnu saa sent kunde være undervejs her ned til Jorden og endda kunde have Kraft nok til at op-

lyse saa mørk en Maane, som den, der i Historien bærer Navnet Ludvig den Femtende! —

Lad os da ogsaa engang se lidt paa den indre Tilstand i denne Absolutismens Mønsterstat paa denne Tid. Den ligner, ja overgaar endog Protestantismens Omraade i pedantiske, tomme og urokkelige Former for Livet, saa vist som blot selve Ordene »den franske Etikette« giver En Snørlivsfornemmelser og næsten stemmer for Vejret. Derimod er der her ikke Tale om det, der ligner Spidsborgerlighed. Tvertimod, alle Drifter og Lyster ere givne fri, og Moden og Sandheden for imorgen er det Allerførste, der tænkes paa, saasnart man vel har anlagt den for idag.

Lad os da i det flygtigst mulige Besøg se ind til de forskjellige Trin af Folket paa den Tid, til Adel, Gejstlighed, Borger og Bonde.

Adelen har som sagt kun eet Maal, at bade sig i den kongelige Sols Straaler og samtidig selv at udstraale saa megen Glans som muligt. Derfor er Løsenet: Penge! — Penge uden Ende! De pines da først ud af Godserne, men det forslaar ikke. Saa tages Giftblanderiet i stor Stil til Hjælp, en herlig Opfindelse til at skaffe formentlig mere eller mindre Udlevede ud af Tilværelsen og rydde Pladserne for utaalmodige Arvinger, og Side om Side hermed florerer endelig Maitressevæsenet, der snart næppe lader eet ukrænket Hjem eller een pletfri Hustru tilbage indenfor Frankrigs Adel.

Et endnu modbydeligere Syn fremviser Gejstligheden, hvis Ledere nu langt fuldstændigere end før ere blevne grebne af den samme Higen som Adelen, og for hvem det nu er langt vigtigere at staa sig godt med Guden paa Jorden end med ham i Himlen. Den kan da fremvise Forkyndere af Forsagelsens Religion, der selv praktisere dens Lære saaledes, at de have 150 Kammerherrer tii Tjeneste i deres Forgemak,

spise 20 Retter til Middag i Fasten og, som Vendômes Storprior, aldrig nogen Nat gaa ædru tilsengs. Og dog er dette kun Smaating i Sammenligning med Kvaliteten af de Herrer Abbeder, der naa frem til Ledelse af Frankrigs Finanser eller Regering. En af dem, Terray, har fra sin Finansstyrelse leveret det bevingede Ord, at »den, der bedst forstaar at plyndre, er den bedste Finansminister«, men dog har hans Fælle, Abbed Dubois, fordunklet ham med sin Anskuelse om, at Religion kun var en fiffig Opfindelse, og Moral og Dyd kun Noget, der gjaldt for Mængden. Da samme Herre faar Lyst til et af Frankrigs Erkebispeembeder, hvormed var forbundet fyrstelige Rettigheder, kan Regenten endog møde denne Fordring med en saa behagelig Spøg som: »Hvor finder Du en Slyngel stor nok, til at han vilde indvie Dig?« Men Hs. Ærværdighed kjendte sin Tid. »Slynglen« fandtes og var i Virkeligheden ingen mindre end Hs. Hellighed Paven selv, der, efter hvad der siges, for en Bagatel af 8 Millioner Francs lod sig bestikke til at give sit Samtykke. Ikke sandt, man begynder at begribe, at den Tid kunde have Brug for Penge.

Vi komme nu fra de Nydende til de Lidende og have da først i Borgerne Hs. Majestæt, den absolute Konges Malkekøer: »Al Eders Ejendom til Brug for Kongen!« er stadig Visens Omkvæd, thi man erindre vel, at Adel og Gejstlighed vare skattefri og selv med til at udsuge efter Evne. Regeringen var ved sin Ødslen snart naaet saa vidt, at der alene til Statens løbende Udgifter hvert Aar manglede omtrent 78 Millioner, og paa denne Tid, hvor Statsgjæld endnu var noget temmelig Nyt, fik man den til en Begyndelse op til en Bagatel af over 2000 Millioner! Ja det kom dertil, at man næsten drøftede det for en almægtig Styrelse højst mærkelig klingende Ord: Statsbankerot. Og Gud veed, man havde ogsaa været om sig i Forvejen. Da de ordinære og extraordinære Skatter under alle Skikkelser naturligvis længst vare som en udpresset Citron, havde man som yderligere Indtægtskilde opfundet at sælge Frankrigs Embeder til de Højstbydende. Da Salget af 40,000

saaledes havde indbragt en Smaaskilling af 400 Millioner, kjørte man saa stærkt videre ad denne fortræffelige Vej, at man senere drev det til at sælge 80,000. Men saa tog Efterspørgselen af, man maatte nedsætte Taxten, og endda kneb det med Lysthavende, hvad der ikke var saa underligt, naar man erfarer, at Regeringen samtidig havde optaget endnu en ny Beskatningsmaade, nemlig den, at anklage selve disse Embedskjøbere for Uredelighed, og derved havde klemt yderligere ud af dem en Bagatel paa 300 Millioner, af hvilke dog ikke mindre end 230 blev hængende undervejs ved forskjellige hjælpende Hænder, der havde assisteret ved denne Klemme. Og saa forsmaaede man dog ingenlunde samtidig at være ude om sig paa andre Maader, snart med et saa simpelt og altid nyt Middel som ligefrem at slaa falske Penge, snart med et saa naivt og forældet som at ville »gjøre Guld«. Men hvad griber man ikke til, naar man er i Knibe, og her greb man da tilsidst til det, at sætte det første store moderne Handelssvindleri, som Historien kjender, i Scene. Hertil betjente man sig, som det vel er temmelig bekjendt, af Skotten, John Law, en oprindelig hæderlig Mand, der roste sig af at være Lockes og Newtons Discipel, og som havde et baade videre og sundere Blik paa Pengevæsen end nogen Anden paa hans Tid. Men han vilde tilsidst også kun Penge og atter Penge for enhver Pris, og da Regeringen saa tog ham i sit Sold for atter at tjene ved ham og fra nu af kun hidsede ham frem paa den samvittighedsløseste Maade, begyndte Svindelen, der snart steg til en aldeles exempelløs Højde. En af Law oprettet Bank med Grundfond af 6 Millioner drev det, efter at være bleven »kongelig«, til at udstede tilsidst for 1000 Millioner Sedler. Og dog var dette Intet mod Konsortiets egentlige Hovednummer, Oprettelsen af det berygtede mississippiske Handelsselskab eller »indiske Kompagni«, som det kaldtes, hvori man ved Rygter om fabelagtige Guldrigdomme solgte til vanvittige Priser Landstrækninger, som Ingen, mindst Kompagniet selv, nogensinde havde set. Til den Højde steg Galskaben, at Selskabets Aktier fra en Kurs af 500 gik op

i 20,000, og selv Frankrigs højeste Adel forsmaaede ikke at tilbringe Natten paa Gaden i Nærheden af Kontoret mellem Kjøbmænd og Spekulanter for om Morgenen at plukke ogsaa for sig en nok saa lille Fjer af denne Eventyrets Guldfugl. Og da saa tilsidst Alt styrtede sammen i det Svælg, hvorover den hele Bygning var opført, da Opvaagningen kom og man som i Eventyret fandt sig liggende i Muddergrøften, — hvor ubegribeligt da egentlig, at ikke de Fleste efter en saa unaturlig Ophidselse, fulgt af et saadant Omslag, gik fra Forstanden. Det vilde vi, som leve i Nervernes Aarhundrede, have gjort for meget Mindre.

Endelig Bonden, hvad er der egentlig at sige om ham Andet, end at han, endnu ringere end Borgeren, var det Guldæsel, der blev striglet skiftevis af Adelen og Gejstligheden, ligesom Borgeren af selve den høje Regering, indtil heller ikke han kunde mere, eller ogsaa fik han, for at heller ikke han skulde være uden Fornemmelse af den guddommelige Absolutismens Velsignelser, Lov til at falde i Hs. Majestæts Kabinetskrige eller blev af dette sit jordiske Forsyn solgt til fremmede Magter under Navn af »Subsidier« for i Tjeneste hos Stater, han næppe kjendte af Navn, at tjene til Føde for fjendtlige Kanoner.

Og hvilken Overflade svarer endelig til denne indre Tilstand? Usædeligheden forgifter efterhaanden selv de ædleste eller rigest begavede Naturer, saa at endog en Ninon de Lenclos — et Navn, som Hertz, rigtignok i stærk Omstøbning, har gjort sympathetisk for os — vier sig til Præstinde for den frie Kjærlighed. Men jo videre i Forraadnelse den Tids Sæder kom, jo mere pedantisk og hyklet iagttages blot det ydre Dekorum. Saa skjule blot Fiskebensskjørternes tilsyneladende Urørlighed bekvemt de altfor hyppige Svangerskaber, medens Mandsdragternes broderede, ærbare Stivhed ganske danner et tro Pendant hertil. Og hvor skjønt

staar ikke hertil den stadig voxende Paryk eller »Fontangernes« tiltagende Etager, — en Helhed saa oppustet og indholdsløs, at man ikke kan værge sig imod Indtrykket af en uhyre Bullenskab, hvori Alt slaar ud, medens det Indvendige, ialfald i Hofflivet, i trøstesløs Tomhed tilsidst kappes med Ludvig den Femtendes Hoved. Men ikke blot Menneskene antage ved dette Hof et løjet Stivhedens Præg; ogsaa Naturen er for længe siden bleven puttet i en lignende Spændetrøje. »Den franske Havekunst«, Naturen selv klædt paa efter den stiveste Hofetikette, her en Busk klippet til en Vase, hist et Træ til en Løve, overalt mathematisk regelmæssige Bede, og Alleer eller Hække som Pyramiderækker eller i snorlige Geledder, — det er det skjønne Hele, som fortæller, at kan Naturen ikke læres til at gjøre sin Reverens for Hs. guddommelige Majestæt, saa kan den dog idetmindste bringes til at staa ret. O Du store, vidunderlige Havesax! Hvorfor finder man aldrig Dig, maaske Absolutismens udtryksfuldeste Rekvisit, malet i noget Vaaben, eller hvilket næsten udtømmende Anagram for hele Tiden vilde ikke Du og Allongeparykken i Forening kunne afgive! Lyder der da virkelig ikke nogensomhelst Protest med Eders Herredømme, eller er der ikke engang endnu fundet den eneste Tilskuer ved Absolutismens fortsatte Procession med »Kejserens nye Klæder« (kun en Smule forandrede i Snittet), der tør raabe, at den trods sin Paryk, trods alle sine udspilede Skjødefrakker og Fiskebensskjørter dog optræder mildest talt i et sundhedsfarligt Negligé?

Jo, Indsigelsen havde længe lydt, men rigtignok fra alt Andet end barnlige Læber. Det er de franske Fritænkeres og »Filosoffers« voxende Hær, som indenfor den katholske Verden repræsenterer Oppositionen. Men for at forstaa dennes ejendommelige Art vil det være nødvendigt at forudskikke et Par Bemærkninger.

Enhver, der blot kjender lidt til det franske Sprog, vil vide, at dets Hovedvanskelighed for Fremmede ligger i Udtalen og ikke mindst deri, at der aldeles gjennemgaaende er noget Balancerende i Ordenes Betoning, som der hører en høj Grad af Dristighed og særegen Tungebegavelse til at efterligne. Intet Sprog kan da heller præstere en saa levende, gjennem alle Stemningens Afskygninger spillende Veltalenhed som det franske. Og hermed hænger det atter sammen, at intet Sprog i den Grad egner sig til at forme det, man kalder »en Frase« baade i god og slet Betydning, thi begge forekomme, til Trods for, at Ordet hos os kun er blevet gængs som Betegnelse for noget Tomt og Forkasteligt. »Frasen« er da paa een Gang den franske Aands Stolthed, som den er dens største Fare. Skulde jeg forsøge paa at udtrykke, hvad der egentlig forstaas ved den, veed jeg ikke bedre end at sige: den er, omsat i Ord, paa een Gang et Trompetstød og en Melodi. Den slaar til Lyd, paa samme Tid som dens Rhytme eller Klang bliver hængende saa fast i Øret, at den, engang hørt, ikke mere glemmes. Frasen kan behandle Alt mellem Himmel og Jord, Alvor som Skjemt, kan have det vægtigste som det flygtigste Indhold, rigtignok hyppigst det sidste, og der gives ikke den Franskmand, der har spillet eller troet at spille nogen Rolle, lige fra Ludvig den Fjortende til den afmægtigste Folkefører i vore Dage, uden at han har efterladt sig flere eller færre af dem og har været mere stolt af at have formet dem end af den vægtigste Gjerning, han har udrettet. Frankrigs Historie er som brolagt dermed gjennem alle Tider; men ingensinde har Mønstret i deres Mosaik været livligere eller Farverne stærkere end netop i Absolutismens Tid.

Og saa kommer hertil ogsaa netop paa denne Tid endnu noget Andet. Det begyndende Fritænkeri er fra England trængt over til Frankrig, men har fuldstændig skudt Ham under Overflytningen og afviser i sin franske Skikkelse med næsten lige stor Foragt Beskyldningen for at være lavpandet og for at være praktisk. Den franske

Aand har nemlig, i naturlig Slægtskab med det Sprog, hvori den har fundet sit Udtryk, slet ingen Forkjærlighed for de Borde, der blot ere nyttige, og som staa altfor fast. Tvertimod, den ynder nu engang det Balancerende, næsten det Vaklende under alle Former, ja befinder sig egentlig først helt vel, naar den har faaet alt det Nagelfaste i Livet og Tilværelsen løsnet rundt omkring sig og nu kun selv staar urokket og frygtløs midt imellem det Truende eller Styrtende. Napoleon den Store, der vil males »rolig paa en vild Hest«, Horace Vernets Zuaver paa hans Bataillestykker fra Algier, der se næsten himmelglade ud, naar Bastionen eller Muren springer i Luften under deres Fødder, ja lige ned til Alfonse Daudets Nutidspariser i den lille Skizze »Pladsen rømmes«, hvis højeste Lyst er at tirre Lovens Haandhævere indtil det sidste Gran af deres Taalmodighed, før han tænker paa at bringe sig selv i Sikkerhed, — hvor ere de dog ikke alle i Familie med hinanden? Kort sagt, den franske Aand har ikke Lidt tilfælles med en Samson, som, efter først at have kastet sine rige Kræfter bort paa at tømme indtil Bærmen Lystens Bæger med en Dalila og Konsorter, tilsidst bruger dem til at styrte Helligdommens Piller i det samme Land, hvor han før har fejret sin Letsindigheds Orgier. Det er i Virkeligheden noget Saadant, de fleste at denne Tids opponerende og reformerende Aander gjøre. De tildrages mere eller mindre af dette Hofs blændende Glans og sansepirrende Atmosfære, de kunne være formelig syge af Længsel efter det og undergrave dog samtidig i deres reformatoriske eller spottende Skrifter den ene af Tidens Piller efter den anden, Kongemagten ligesaa vel som Religionen. Med den sidste navnlig gjøres der næsten rent Bord: Gud, Dyd og Udødelighed ere Fabler tilhobe! Man river Himlen ned for at faa endnu højere til Loftet, og man stempler en absolut Herskers despotiske Styrelse med alle dens Støtter som den slettest tænkelige af alle Magtformer, alt imedens man samtidig vilde give sit halve Liv for en Gunstbevisning af

samme Despots Lune. Aldrig have »Fraserne« summet det franske Folk mere om Ørene end dengang, aldrig have de været paa een Gang mere larmende og mere tilspidsede. Det er en formelig Pelotonild fra Geledder, mellem hvis yderste Fløjmænd Forskjellen kun er den, at en Montesqieu, der blev Holbergs nærmeste Forbillede, kan ledes af en renere Stræben, som han dog besmitter ved at lefle med Tidens Udskejelser, medens en Voltaires Virken trods hans rigere Evner og større Resultater til Syvende og sidst kun bunder i umættelig Forfængelighed. Men selv de, der rammes haardest af disse bidende Fraser, nynne dem dog efter og lade dem gaa videre, dels fordi man, enerveret ved Overmaalet af Nydelser, trænger til stadig stærkere Selvpirring, og dels kan man nu engang ikke frigjøre sig for den nationale Glæde over Genren, selv om den stikker samtidig med, at den kildrer Øret. Saa summe de da mellem hverandre stærkere og stærkere og høres tilsidst ogsaa der, hvorhen de ikke skulde naa. Det er ikke hos Bønderne, Kirkens umælende, tunghøre Faar, men hos Borgerne. Thi hvor man hvert Øjeblik kan vente oppe fra Olympens halvttilslørede Højder et nyt Guddomsbud, hvoraf man vil komme til at føle Svien i sit Skind, der bliver man lydhør. Hernede i det Lave, i den Del af Samfundet, der hidtil kun har været til for at plyndres deroppe fra, opfanger og skjelner man efterhaanden Suset af de »bevingede Ord«, og man studser og vil først ikke tro, at man har hørt ret.

Er det muligt, kan det tænkes og siges, at Absolutismens System er fornuftstridigt, og at et Folk bør være frit og selvstyrende? Er der virkelig Nogen, der raaber, at da Livets Maal kun er Nydelse, bør Alle — siges der virkelig Alle? — forlange at faa deres Del deraf? Og lyder det ikke nu: Lad Eder derfor fremfor Alt ikke slagte i Kabinetskrigene!

Uvejret, som engang skal bryde løs, begynder da allerede at samle sine første, spredte Skyer. Men den absolutte Kongemagt hører det ikke, den gjør, hvad den altid

har gjort, den danser hist oppe paa Olympens øverste Terrasse, og Musikken, Springvandene og Fyrværkerierne overdøve endnu langt de varslende Røster. Der er Fest hos Ludvig den Femtende i Versailles's Sale og paa dets skraanende, feagtig oplyste Terrasser, og umærkelig former denne Fest paa dette uhyre Skraaplan sig til et samlet Billede paa hele Tiden: Foroven Slottets Masser, tilsyneladende urokkelige og uforgængelige som den Magt, de huse. I Theatret er Komedien endt, der, hvad Stykket nu har heddet, har prist Kongemagten eller haanet »Folket«. Ud strømme nu Tilskuerne, alle Frankrigs største Navne, og sprede sig i hin vidunderlige Have ned ad Skraaningen. Med Springvandenes Sus blandes Fyrværkeriets Knitren, de rasle, disse stive Dragter, medens i den Aande af Usædelighed og Hykleri, der ligesom staar om dem, de nyeste fornægtende Stikord næsten fornemmes som forfriskende Luftninger, hvorefter hver Mund snapper. Man tror næsten, de ere Pust fra Naturens og Sandhedens Verden, den Verden, som man har forladt for saa længe siden, at man ikke mere kan huske, hvorledes den ser ud. Men man tager fejl. Eller har ikke Havesaxen gaaet efter her overalt, saa at alle Livets Magter: Naturen, Religionen, Videnskaben, Poesien i Virkeligheden staa klippede rundt om som grønne, snorlige Hække, mellem hvilke Skarerne mylre? Der er en svag Uro i Grunden under deres Fødder. Kritikken og Tvivlen er naaet ned i det Underlag, der bærer hele dette uhyre Anlæg, men der er endnu ingen af de Vandrende, der mærker det. Man ser kun opad mod alt det Blændende, mod de spillende Vandstraaler, som den almægtige Guddoms Haand har fremtryllet her af den tørre Grund, og mod det blændende Slot deroppe paa Højden. Hvad tænker man paa, at Alt her skraaner, og at ovre i England Newton forlængst har fundet Tyngdeloven, hvorefter ogsaa paa Skraaplanet alt det maa glide, der ikke holdes tilbage af en tilstrækkelig Modvægt. Men Vægten, hvori det Hele hænger, er Ludvig den Femtende, — en

Paryk paa et forlængst tomt Hoved! Saa glider det da stærkere og stærkere, medens Skyerne lavt i Horizonten ude over Paris trække sammen tykkere og tykkere.

Men dette er netop det Frankrig, der, mere eller mindre tysk tillempet paa Vejen, giver ogsaa her hos os mere end een Gang sine Gjæsteroller i Ludvig Holbergs Tidsalder.

Hildesheim og det 1000 aarige Rosentræ.

Af Sophus Bauditz.

Man maa indrømme, at der i vore Dage er gjort og bestandig gjøres Alt, for at de Mennesker, der ere saa lykkelige overhovedet at kunne rejse, sættes i Stand til at gjøre det med den mindst mulige Ulejlighed. Man kommer ikke blot afsted med en Hurtighed og Bekvemmelighed, der i Forhold til ældre Tider vel næsten kan kaldes fabelagtig, men man behøver ikke engang længere selv at lægge en Plan for sin Rejse: det besørge de mange inden- og udenlandske Jernvejsselskaber, som byde et Udvalg af de forskjelligste »Rundrejsebilletter«, der jo endog kunne »kombineres« saa mange Gange, at Kombinationernes Antal vistnok nærmer sig til det Uendelige, og den eneste Ulejlighed, en Rejsende nu til Dags behøver at have, er at vælge mellem Rundrejserne — hvad dog mangen Gang kan være svært nok.

Den, som paa en Rejse først og fremmest forlanger uindskrænket Frihed, Løsning af alle de Baand, der til daglig Brug snære eller dog trykke, vil imidlertid næppe kunne finde sig i saaledes at lade sig sine Bevægelser foreskrive, og har han ubesindig indladt sig derpaa, vil han vanskelig undgaa ved en eller flere Lejligheder at faa Lyst til at bryde Lænken; det er godt nok at have en bred, lige Landevej at gaa paa, men man maa have Lov til, naar Lysten vaagner, at gjøre en Afstikker baade til Højre og

Venstre, saa meget mere, som det, man finder borte fra den store Alfarvej, mangen Gang er det, man har mest Glæde af.

Til Hildesheim vilde vi. Den ældgamle, fredelige Bispestad med dens mærkelige Kirker og enestaaende Træarkitektur, med de synlige Minder om Bernwards kunstfærdige Virken og med alle de Sagn, der gro vildt inden for dens Mure, havde i lange Tider vinket som et Maal, der vel var værd at ofre en Dag paa, og da vi fra Lübeck skulde Syd efter, tog vi ikke et Øjeblik i Betænkning at gjøre en »Omvej« til Hildesheim, uagtet Togene passede saa slet sammen, at det var umuligt at naa derhen uden ufrivillig Venten paa forskjellige Mellemstationer.

Først efter Midnat standsede Toget i Hildesheim, og faa Minutter efter stod vi i Hôtel d'Angleterre uden at have modtaget andet Indtryk af Byen, end at dens Brolægning, som man havde stiftet Bekjendtskab med paa den korte Kjøretur gjennem et Par Gader, syntes at svare ganske godt til Byens Ælde. Allerede det første Syn af Hotellets Indre satte En imidlertid, til Trods for den sene Tid og Trætheden efter et Døgns Rejse, i virkelig Stemning. Den store Forstue indskrænkede sig ikke til at indtage en Del af Stueetagen, men gik som en mægtig Brønd op gjennem hele Huset, omgivet ved hvert Stokværk af en Træsvalegang, ud til hvilken alle Værelsernes Døre vendte, og hvorfra Trapper førte op og ned til de andre Etager. Efter en Vandring op og rundt, og op igjen, blev vi omsider indkvarterede, gik i Seng og sov sødelig.

Der er noget i høj Grad Fornøjeligt ved at vaagne i en fremmed By, som man endnu ikke har set et Glimt af. Forventningen er stegen i Løbet af Natten, og man skynder sig til Vinduet, ruller Gardinet op og kaster et hurtigt Blik ud for at se, om Vejret er, som det bør være, og om det første Indtryk svarer til, hvad man har ventet sig. Jo, Vejret kan ikke være bedre: blaa Himmel, Solskin og Blikstille, og hvad Udsigten angaar, saa begrænses den rigtignok en Snes Alen fra vore Vinduer af Nabohusene, men hvilke Nabohuse! Gavlene vende de imod En, den ene

Etage hælder sig ud over den anden, og udskaaret Bjælkeværk breder sig overalt, hvor der er Plads til det, rigt og fantastisk, i stilfulde Former og vildsomme Slyngninger Vinduerne staa aabne — man har aabenbart allerede længe været oppe — men se ind i Stuerne kan man dog ikke, thi hver Vindueskarm er fyldt, overfyldt med blomstrende Urtepotter, hvorfra Levkøj og Gyldenlak, Rose og Hanekam i broget Mangfoldighed strække sig ud for at drikke Sommerluft og Solskin. Nu hurtig i Klæderne, ud i Byen!

Det er Søndag, og rundt omkring, fra alle Sider, kime Klokkerne, ikke med spæde, anstrengte Toner eller endog med brudt Røst, som det saa ofte høres i moderne Byer, men med mægtig, rungende Klang, som dirrer om En og over En, højt oppe i den blaa Luft, hvor man næsten undres over ikke at se Lydbølgerne tørne sammen, brydes og opløses. Kirkegængerne vandre adstadig gjennem Gaderne, der er Kjøbstadsfolk og Folk fra Landet, som i deres bedste Stads tage ind til Hildesheim og benytte Helligdagen til at høre Prædiken eller Messe i en af de mange protestantiske eller katholske Kirker; man behøver ikke at spørge om Vej til dem, Fodgængernes Strøm angiver den tydelig nok, og de Gader, der ikke ligge paa Kirkevejen, ere tomme som en Landsbys.

Hildesheim skal aabenbart ikke ses en Hverdag. Ligesom kun den, der en Søndag Morgen har staaet ved Leksand og set Sognebaadene stævne over Søen fyldte med Kirkefolket i deres brogede Dragter, kan siges at have det fulde Indtryk af Siljan og Dalarne, saaledes maa man her, for ret at kunne drømme sig tilbage til Hierarkiets gyldne Tid, til de Dage, da Bisp og Klerk herskede med uindskrænket Vælde, og da Alt bøjede sig for den mægtige Krumstav, høre Klokkeklangen fra de mange Kirker og paa dens Toner lade sig vugge Aarhundreder tilbage. Men saa lykkes det ogsaa fuldt ud, og Alt, hvad man ser, Gader, Torve og de enkelte Hnse hjælpe med til at gjøre Illusionen fuldstændig; det er ikke længer nogen Drøm, man

vandrer virkelig lyslevende om i den gamle Bispestad, hvis Historie begynder for mere end et Aartusinde siden og ingen nymodens Skikkelser forstyrre Indtrykket, Alle ere i Kirke, Byen er som uddød.

Vi gaa paa Lykke og Fromme rundt i de snævre, krumme Gader, gjøre Afstikkere ind i Stræder og Gyder, der mangen Gang føre ind til en lukket Gaardsplads, og standse hvert Øjeblik, thi hvert Øjeblik er der Noget at se efter. Hildesheim gjør vel ikke, endog blot tilnærmelsesvis, en saadan storartet Virkning som f. Ex. Nürnberg, og en Udsigt som den, man i sidstnævnte By har fra Borgen, hvor Fortiden ligger udbredt for Ens Fødder som paa et kæmpemæssigt, levende Reliefkort, søger vel i hele Verden forgjæves sin Lige; men til Gjengjæld byder Hildesheim noget Andet: hver enkelt Bygning har, til Trods for al Enhed i Stil, sin bestemte Individualitet, sit eget Fysiognomi. Nürnberg virker mere ved Helheden, ved sin Vrimmel af spidse, røde Tage, Karnapper og Kviste, men dens Bygninger ere for største Delen som støbte i samme Form, dens Præg af »bestandig Borgerlighed«, Handelsliv og Værkflid er gjennemgaaende, og man fristes næsten til at sige, at selve Husene her i den Grad have været opfyldte af Samfundsfølelsen, af Bevidstheden om solidarisk Ansvar, at de villig have indordnet sig som Led i Helheden, men paa det Individuelles Bekostning. Anderledes i Hildesheim. Det er en gammel By, for mange Deles Vedkommende meget ældre end Nürnberg, men det er en forholdsvis lille By, og her kan man ikke nøjes med at se paa Helheden, enhver Enkelthed har Noget at betyde, ethvert Hus ejer sit bestemte Fysiognomi, som har Krav paa at ses og vækker Betragternes Interesse. Man faar en Følelse af, at alle hine gamle Bygmestre have ment noget Bestemt med det, de rejste, have søgt at udtrykke deres Begreb om Skjønhed, deres Trang til Harmoni og Stabilitet paa en saadan Maade, at deres Værker baade for dem selv og for Efterkommerne kunde staa som Vidnesbyrd herom, og derfor er det, at alle de gamle Bygninger, offentlige som private, fængsle En

paa ejendommelig Maade; de ere som legemliggjorte Tanker, de rumme en Sjæl, der er Friskhed og Oprindelighed i Anlæg som i Gjennemførelse, og man synes at høre Frembringerens primitive Glæde over sit fuldendte Arbejde tale ud fra Mur og Gavl, fra Sandstensornament og Snitværk. Her ligger et pragtfuldt, borgerligt Privathus; den midterste Trediedel af Facaden trækker sig fornemt et Par Alen tilbage fra Gaden og lader Hjørnepartierne gjøre sig gjældende som selvstændige Fløje, Karyatider begrænse Vinduerne og bære de øvre Stokværk, som dristig skyde sig frem over de lavere, og stilfuldt, vidunderlig dejligt Billedskærerarbejde breder sig som Friser og Udfyldninger. Her rager et mærkeligt Hus op over de andre: er det et Porttaarn eller et indisk Gudehus? Det synes at kunne være baade det Ene og det Andet. Sex Etager, af hvilke den ene til tre Sider rækker sig ud over den anden, krones af en mægtig, spids Gavl, der omtrent er lige saa høj som hele Huset; smaa Vinduer er der kun i de lave Stokværk, men til Gjengjæld en Port saa høj som tre andre. Det er »das Knochenhauer-Amthaus«, Slagternes gamle Lavshus, mere virkende ved sit bizarre Ydre end ved egentlig Skjønhed, men ikke desto mindre en af Hildesheims Mærkværdigheder, som for et Aars Tid siden, da Gavlen og den øverste Etage ødelagdes ved en Ildebrand, var Gjenstand for Omtale i alle Tysklands Aviser. Her komme vi, uden at vide det, ind paa Torvet; Raadhuset, en mørk, gotisk Bygning med et fast, rundt Taarn i det ene Hjørne, ligger alvorlig og imponerende ved sine stærke Mure, foran er et Springvand med ejendommelige Figurer, og rundt omkring paa Pladsen ligge pragtfulde gamle Bygninger, saa at »Altstädter-Markt« gjør et usædvanlig helt, samlet Indtryk.

Er det nærmest den tyske Renaissance, og særlig dennes Billedskærerkunst anvendt i Arkitekturens Tjeneste, som man har en sjelden god Lejlighed til at studere i Hildesheims borgerlige Vaaningshuse, saa byde Stadens Kirker paa den anden Side en, i alt Fald Nord for Alperne, ualmindelig rig Prøve paa romansk Kunst. Saa vel

Michaelis- som Godehardi-Kirken ere saaledes begge prægtige, treskibede Basilikaer; de flade Trælofter ere bedækkede med Malerier, og Midtskibets Sidemure bæres afvexlende af Piller og Søjler. Michaelis-Kirken er vel den mest storartede og ejer tillige en Krypt, men Godehardi-Kirken, der har faaet Navn af Bernwards Efterfølger, er ved en gjennem Aaringer fortsat, nu fuldendt Restaurering saa vidt muligt i alle Enkeltheder ført tilbage til sin oprindelige Skikkele og staar derfor som et rent og typisk Exempel paa den romanske Basilikas ædle Simpelhed.

Størst Interesse frembyder dog Domkirken, ikke just i og for sig i arkitektonisk Henseende — thi den er en Sammenblanding af romansk Stil og Gotik, som man oven i Kjøbet i forrige Aarhundrede for det Indres Vedkommende fuldstændig har forkvaklet, bl. A. ved Anbringelse af temmelig værdiløse Malerier indsatte i Murene rundt omkring — men ved de Kunstskatte, den rummer, og ved det Bygningskomplex, hvormed den er sat i Forbindelse. Mindet om Bernward møder En allerede inden for Kirkens Mure, hvor en Broncesøjle med Reliefer fremstillende Kristi Liv er oprejst; den er bleven til under hans Auspicier og er, aldeles bortset fra dens selvstændige kunstneriske Værd, mærkelig derved, at Relieferne i fortløbende Række slynge sig spiralformede opad, ganske som paa Trajansøjlen i Rom. Komme vi saa indenfor, træffe vi de berømte Broncedøre, hvis Tilblivelse ligeledes skyldes Bernward, og som, næst Ghibertis Værk, jo regnes for noget af det Ypperste og mest Epokegjørende, Middelaldernes Kunst har frembragt i den Retning. Marie-Magdalene Kirken gjemmer andre Relikvier fra den kunstelskende og kyndige Biskops Dage, Michaelis Kirken har han grundet og indviet i dens oprindelige Skikkelse, kort sagt: man kan næppe gjøre et Skridt i Hildesheim, uden at Bernwards Navn møder En og vækker Lysten til at erfare noget Nærmere om, hvem han da var, og hvori hans Betydning ligger.

B e r n w a r d tilhørte en fornem sachsisk Slægt og fødtes om ved Aaret 960. Efter Forældrenes Død bragtes Drengen

af sin Onkel til Hildesheim for der at gaa i Skole, og snart viste det sig, at han besad et usædvanligt Nemme, ikke blot overfor Theologien og de gamle Sprog, som vel vare det Eneste, han skulde lære, men ogsaa overfor saa forskjelligartede Fag som Lægevidenskab og Guldsmedekunst. En Tid lang var han ansat i det kejserlige Kancelli og blev Hofkapellan, senere opdrog han, samvittighedsfuldt, men strengt, den unge Kejser Otto, der dog Livet igjennem vedblev at nære inderlig Kjærlighed til sin fordums Lærer, og endelig valgtes han i Aaret 993 til Biskop i Hildesheim. Fra dette Tidspunkt af og lige til sin Død vedblev Bernward, der for Resten som Biskop var i høj Grad anset for Fromhed, Lærdom og Dygtighed, at virke for Kunsten under alle Former, og han er i saa Henseende en Type paa den Klasse af Gejstlige, hvem, saa vel Nord som Syd for Alperne, Æren tilkommer for at have skabt og udviklet en ny Kunst, efterat Oldtidens var styrtet i Grus. Det er sagtens mindre troligt, naar senere Krønikeskrivere fortælle, at Bernward med egen Haand har udført dette eller hint Arbejde, hvortil hans Navn er knyttet, men det er en historisk Kjendsgjerning, at han kaldte Kunstnere og Kunsthaandværkere i Mængde til Hildesheim, lod unge Mænd oplære til Arkitekter eller Guldsmede, tog dem med sig paa sine Rejser til Hove og andensteds, for at de kunde faa Andres Arbejder at se, og indrettede Værksteder af den forskjelligste Art rundt omkring, helst saa tæt op til Bisperesidensen, at han daglig kunde besøge dem og med egne Øjne se og prøve Arbejdernes Værker. Det er et smukt og hyggeligt Billede, man gjennem saadanne Træk faar af den virksomme Biskops Liv: snart er han paa Embedsrejser ledsaget af sine unge Kunstnere, hvem han viser og forklarer Alt, hvad mærkeligt de komme forbi, snart sidder han i Hjemmet, udkaster og godkjender Planer til Kirker og Klostre, gjennemser et nylig fuldført Haandskrift, som han har ladet udsmykke med kostelige Miniaturer, sysler med Hildesheims Befæstning og gjør Besøg i Støberierne og Guldsmedværkstederne, hvor Relikvieskrin og kunstnerisk

udskaarne Krumstave blive til efter hans Bestilling og vel mangen Gang efter hans Tegning. Paven kanoniserede ham for hans Fromheds Skyld, men Bernward havde ikke behøvet Helgenglorien for at faa sit Navn bevaret i Pietet og Taknemlighed; det sørge hans Værker for, og gjennem dem træder den Hildesheimer Bisp os endnu den Dag idag levende i Møde.

— Vi have vandret en god Stund om i Domkirkens Indre, set paa dens rige Skatte, men dvælet længst ved de herlige Broncedøre; nu skal vi vel videre. Den Gejstlige, som er vor Fører, aabner en Sidedør, vi tro at komme ud paa Torvet, men i det Sted vandre vi i den Korsgang, som i en Bue strækker sig uden om Kirkens Kor, indesluttende et lille Rum, »St. Annenfriedhof« kaldet efter det Kapel, som ligger midt paa Pladsen. Korsgangen er i to Etager og gjør, til Trods for de svære Mure, et let og luftigt Indtryk paa Grund af sin aabne Loggiaform; Vedbend og vild Vin slynge sig op ad Pillerne, og Blomster dække de halvt sunkne Grave. Det lille Kapel knejser med sine slanke Stræbebuer og det spidse, grønne Kobbertag; de ægte gotiske Vinduer naa fra Tag til Gulv og give det Hele Udseende af en vældig Lygte, som er stillet herind, midt paa den fredelige Kirkegaard.

Ja, fredeligt er her som intet andet Sted i Hildesheim! Man kan vanskelig forstaa, at der virkelig ligger en levende, larmende By uden for disse Mure; det er, som al Støj helt maa stænges ude fra denne fredede Plet, hvor knap et Vindstød kan lege med den svajende Rankes Blade, og hvor man med den aabne, løvdækte Buegang for Øje kan drømme sig langt ned i Syden. Se kun opad: det lille Stykke Himmel, Du faar Øje paa, er saa tindrende blaat, at det umulig kan forstyrre Illusionen, og vender Du Dig bort fra Kapellet, ind mod Domkirkens Kor, saa har Du jo Rosentræet, det tusindaarige, lige for Dig, det, som Du har hørt om længe før Du selv tænkte paa at komme hertil! Hvor er det muligt, at man, blot for et Øjeblik, har kunnet glemme det! Se, hvor Hybenrosens Grene brede

sig over hele Korrundingen og bøje uden om Vinduerne for atter at mødes ovenover, oppe under Tagskjægget! Hvor tager det fine, mørkegrønne Løv sig ud paa det gamle Murværk, og hvor godt passer ikke Rosen — mystica rosa —, som hele Middelalderens gejstlige og verdslige Digtning kappes om at symbolisere, ind i en from Legende, der knytter sig til en ældgammel Kirke! Mangen Egn og mangen Borg har jo faaet sin bedste Skjønhed og sit meste Værd ved den Poesi, som et Sagn har lagt om Stedet, men paa Hildesheimer Domen er selve Legenden bleven legemliggjort, den har sin Rod under Kirkens Grund, den klemmer sig til Muren, og endnu i vore Dage, i Dampens og Skepticismens Tidsalder, skyder den friske, grønne Skud og sætter Blomst ved Blomst. Lyt da til Sagnet om det tusindaarige Rosentræ, saaledes som hvert Barn her veed at fortælle det, lyt til det her inde paa den stille St. Annenfriedhof, her, hvor Omgivelserne danne den Ramme, som Billedet kræver!

— Det var i gamle, gamle Dage, dengang de hedenske, stridbare Sachsere endnu delte Herredømmet i de vildsomme Skove med Ulv og Bjørn; da kom den mægtige Kejser Ludvig og forlangte, at de skulde lade sig kristne, men mangen haard Kamp maatte han bestaa med dem, før det lykkedes at kue deres Modstand, og kun med Besvær lykkedes det ham at grunde Bispedømmer rundt omkring i Landet. Et af dem var Elze ved Leinfloden, og det blev Yndlingsopholdssted for hans Søn og Efterfølger, Kejser Ludvig, thi Skovene gik lige op til Bymuren, og i dem vrimlede der af Vildt.

En Dag drog Kejseren paa Jagt med stort Følge, men snart var han efter Sædvane langt forud for Alle, og da han pludselig opdagede en hvid Hjort, satte han Alt ind paa at naa den: han hidsede Hundekobbelet paa den og gav sin Hest af Sporerne, og saa gik det afsted, over Eng og gyndende Mose, gjennem Krat og uvejsom Tykning, fremad efter den flygtende Hjort, hvis hvide Skikkelse han kun af og til kunde skimte mellem Stammerne. Tilsidst, ved Sol-

nedgang, naaede Hjorten en Flod og svømmede over, men Kejseren tvang dristig sin Hest ud i Strømmen, han vilde naa sit Bytte, det koste hvad det vilde. Midtvejs ud naaede han, da vare hans ædle Gangers Kræfter udtømte: den drog sit sidste Suk og reves bort af Strømmen, mens Kejseren maatte være glad ved i Hast at faa Foden af Stigbøjlen og svømmende at naa den anden Bred ved Opbydelse af alle sine Kræfter. Hjorten var imidlertid forsvunden, og Kejser Ludvig gik da op paa en lille Høj, der laa tæt ved Floden, for om muligt fra dens Top at faa Øje paa Nogen af Følget; han saae sig om til alle Sider, men der var Ingen at opdage, han satte sit Jagthorn for Munden og blæste, saa det gav Gjenlyd længe efter i den stille Skov, men Ingen svarede, der var dødsstille overalt. Kejseren var ellers ikke den Mand, der let blev bange, men et Øjeblik paakom der ham dog nu en sælsom Gru ved Tanken om at skulle tilbringe en Nat ganske alene i den mørke, endeløse Skov og siden maaske lade sit Liv for et Vilddyrs Tænder eller friste den ulige haardere Skæbne at dø af Sult. Men Kejser Ludvig var fremfor Alt en from og troende Kristen: han tog et Mariabillede, som han altid bar om Halsen, frem, hængte det paa en vild Rosenbusk, der blomstrede ved en Kilde, og bad derpaa saa inderlig Guds Moder om at hjælpe ham i Nøden, at han strax efter Bønnen følte sig styrket og saa sikker paa sin Frelse, at han trygt lagde sig ned paa det bløde Mos og, udmattet som han var efter det lange og anstrengende Ridt og efter det farlige Bad, strax efter faldt i rolig Søvn. Under denne forekom det ham, at han hørte en Røst fra oven, der kaldte ham ved Navn og sagde: »Her skal Du rejse en Kirke, Maria til Ære, og den Plads, som Sneen dækker, den skal ogsaa Kirken indtage!« Kejseren vaagnede, og skjønt det var Midsommertid, begyndte det virkelig i samme Øjeblik at sne, og snart dækkede Sneen paa det grønne Mos et aflangt, bestemt afgrænset Rum, der naaede hen til Rosenbusken, og Kejseren saae tydelig, hvorledes Konturerne af Snetæppet viste Grundplanen for Midterskib og Sideskibe, Kor og Taarne. Strax

efter kom Jagtfølget til, og Kejser Ludvig viste dem det Under, der var sket, fortalte dem, hvorledes Alt var gaaet til, og erklærede samtidig, at han, »Maria til Ære«, vilde rejse en Kirke, som han gav Navnet »Hillgen Schnee« efter det Mirakel, der her havde fundet Sted. Kejserens Bud udførtes hurtig, Bygmestre og Stenhuggere kom sammen fra alle Kanter, og over det Sted, hvor Rosentræet havde sine Rødder, rejstes Kirkens Højalter, medens Grenene droges op ad dens Mure.

Et andet, mindre udbredt Sagn lader Kejseren paa en Jagt midt om Vinteren tabe sit Mariabillede og først efter at være kommen tilbage om Aftenen bemærke, at det er borte. Næste Morgen ganske tidlig sendes Jægerne ud for at finde det Tabte, men Dagen igjennem lede de forgjæves; sent om Eftermiddagen se de paa en lille Høj en blomstrende Rosenbusk, der rejser sig op fra Snetæppet, og helt inde mellem dens Grene hænger Mariabilledet, saa fast indviklet i Torne og Kviste, at Jægerne rive deres Hænder til Blods, da de søge at tage Helligdommen bort, men alligevel maa lade den blive, hvor den er. Saa stod det da klart, at her var foregaaet et Under, Kejseren blev hentet, og først da han havde befalet, at der til Minde om Miraklet skulde rejses en Kirke paa Stedet, lykkedes det ham at tage Mariabilledet ud fra Rosenbusken.

— Legenden har selvfølgelig sin poetiske Sandhed og sin æsthetiske Berettigelse, men hvorledes gaar det med dens historiske Værd? Man studser noget tvivlende overfor Paastanden om et Rosentræs tusindaarige Alder, og Tvivlen forøges kun, naar man erfarer, at fuldt troværdige og samstemmende Krøniker fortælle, at Kejser Ludvigs Kapel allerede i Slutningen af det 9de Aarhundrede blev ombygget og udvidet saaledes, at de oprindelige Mure kom til at danne en Krypt under det ny Kor, ligesom det ogsaa er en Kjendsgjerning, at Biskop Hezilo i Midten af det 11te Aarhundrede foretog en Ombygning, som bl. A. gav det hidtil firkantede Kor den nuværende halvrunde Form. Det ligger da nærmest at antage, at Rosentræet, om ikke ved

den første, saa dog ved den senere Ombygning maa være blevet ødelagt, og i hvert Tilfælde maatte det da nu have sine Rødder helt inde under Krypten, hvad der vel forekommer de Fleste lidet antageligt.

Men medens de fleste nøjagtige kritiske Undersøgelser af Fortidens Minder, som man i vore Dage anstiller, helt eller delvis kuldkaste mangen smuk Tradition, der længe har været holdt i Hævd, saa træffer det sig saa mærkeligt, at det gamle Sagn om Hildesheimer Domens ærværdige Smykke i den allerseneste Tid har faaet en officiel Godkjendelse, der synes at stille det uden for al Tvivl, at vi virkelig have et tusindaarigt Minde for os.

Rosentræet var nemlig begyndt at skrante; det grønnedes vel hvert Foraar og blomstrede ogsaa endnu, men Løvet blev tyndere og tyndere og Roserne færre, og saae man paa den Hovedstamme, hvorfra de endnu livskraftige Grene skød op, kunde den ikke Andet end vække alvorlige Bekymringer: den var hul som en gammel Eg, og kun gjennem en tynd, tilsyneladende helt fortørret Skal kunde Saften nede fra stige op i de grønne Skud. Noget maatte der gjøres, og man nøjedes ikke med halve Forholdsregler: ligesom de kyndigste Læger kaldes sammen, naar en fornem Patients Tilstand frembyder alvorlig Fare, saaledes nedsattes der en hel Kommission med det Hverv, at undersøge Grunden til Rosentræets Hensygnen og saa vidt muligt raade Bod derpaa, og foruden Hildesheims egen højærværdige Biskop og nogle Arkitekter opfordredes en »Over-Hof-Gartner« fra Hannover til at indtræde i Kommissionen. Det Første, man gjorde, var at borttage de svære Kvaderstene, der laa lige op til Rosentræets Fod, og det skulde man have gjort for længe siden, thi det viste sig, at Rødderne vare i den Grad indeklemte mellem de tunge Fliser, at det næsten er ubegribeligt, hvorfra de overhovedet have kunnet drage Næring. Forsigtig gravede man sig dybere ned, fjernede Murbrokkerne, der laa under Stenene, og fandt da — ja, det er intet Æventyr, det staar virkelig at læse i den af Domlector Schrader paa Grundlag af Kommissionens

officielle Betænkning skrevne Bog — at en af Rødderne, aabenbart den ældste, gik gjennem Korets Fundament og ind i Kirken, hvor den øjensynlig maatte have sit første Udspring lige under det Sted, hvor Højalteret en Gang havde staaet. At antage, at man efter Biskop Hezilos Ombygning skulde have plantet Rosentræet inde i Krypten og derfra ledet det ud efter, er næppe antageligt; det vilde baade have været urimeligt og, hvad der er væsentligere: alle Fagmænd synes enige om, at en saadan Plantning aldrig vilde kunne lykkes, medens det godt kan tænkes, at Rosen, naar den en Gang havde fæstet Rod, kunde finde sig i at drages længere og længere bort fra det oprindelige Voxested. Den sandsynligste Antagelse synes da virkelig at være, at Rosen har dækket det første Kapels Mure, idet den nødvendigvis maa være ældre end den Ombygning, der fandt Sted i det 9de Aarhundrede, og er dette Tilfældet, staa vi altsaa overfor en Rose, der har blomstret for et Aartusinde siden, og som man nu, takket være Kommissionens Forholdsregler, tør haabe, vil have en lang Levetid for sig. Der er blevet lagt god Muldjord omkring dens Rødder, alle udgaaede Skud ere fjernede, den er stærkt beskaaren, og man har endogsaa sørget for, at Rosen fremtidig kan faa en sund og kraftig Næring, idet der gjennem lodrette Rør paa begge Sider af den med passende Mellemrum skal tilføres den Blod og opløste Gjødningsstoffer.

Den, som herefter kommer til Hildesheim, vil saaledes forhaabentlig se det gamle Rosentræ forynges; ved Sommertid vil det dække Koret med Hundreder af fine, blegrøde Blomster, og om Vinteren, naar Sneen ligger paa de tornede Grene, ville de blodrøde Hyben tindre som Rubiner paa den hvide Grund. Og Slægt efter Slægt vil valfarte til den stille, ejendommelige St. Annenfriedhof, mætte sit Øje med den Skjønhed og Harmoni, som den fredede Plet frembyder, lytte til Sagnet, som Rosen fortæller og gjemme Billedet herinde fra som det bedste af sine Minder fra Hildesheim.

Klæder og Klæders Navne paa Vandring.

Ved **Bernhard Olsen.**

For en Tid siden udgav Tyskeren Franz Harder en Bog: »Werden und Wandern unserer Wörter«, som gjorde en Del Opsigt, medens den var ny, og blev i Uddrag gjengiven i Bladene. Som Alt, der i en kvik og sammentrængt Form behandler Tingenes Oprindelse og Omdannelse, var den sikker paa at finde et Publikum, men der er ikke Andet at sige dertil, end at Værkets Indhold var mere overraskende og underholdende end egentlig grundigt og belærende. Forfatteren har ganske vist Blik for Ordenes Vandring, men han ser snarere noget lunefuldt Omstrejfende i deres Bevægelser end den fornuftige Aarsag, der ofte er skjult under Noget, som ligner det blinde Tilfælde. Jeg skal her nævne et af mange Exempler.

Harder skriver om Klædningsstykket Jakke, at det blev opfundet i det fjortende Aarhundrede af en »Røverkaptein« *Jaques* fra Beauvais. Det er den Slags Belæring, hvis Løshed er til at tage og føle paa og ikke trænger til Gjendrivelse. Tilfældigvis er imidlertid Jakke en meget taknemlig Ting, naar der er Tale om at skildre Dragters og Benævnelsers Vandring fra det ene Folkeslag til det andet. Der er nemlig ikke mange Klædningsstykker, som have faret Verden saa vide rundt som dette. Man veed, at dets oprindelige Snit og Benævnelsen kom til Fastlandet med de engelske Hære under den engelsk-franske Krig i

1395, slog ned i Elsas og kom derfra til Tyskland som en udenlandsk Mode. Det engelske Diminutiv Jacket (sjekket) blev paa tysk gjengivet som Schecke, og Moden holdt sig i lang Tid.

I Oldtiden havde vi et Klædningstykke, som hed skikkja, og der er ikke Tvivl om, at dette er Faderen til den engelske *sjekket*, og at England har faaet Moden fra Danmark eller i al Fald fra Norden med en af de mange Folkesværme, som drog derfra over Vesterhav.

Her have vi altsaa et Klædningsstykke, som ved at ses efter i Sømmene og skilles af med sit orthografiske Broderi viser sig at være af nordisk Herkomst og meget rejsende af Natur, eftersom det har gjort Turen Havet rundt.

Skikkja har bestandig været et Stykke Ydertøj, men forøvrigt har det varieret meget i Form. Hvorledes den var skaaren i Oldtiden hos os, vide vi ikke, men at den har havt Skjøder, ses af, at en Stuehund hed *skikkja-rakki*. Den engelske sjekket var vid og temmelig kort. Den tyske Schecke kunde ogsaa være længere, thi i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede siger Limburgkrønniken: »Es führten Ritter, Knechte und reisigen Leut überhaupt lange Schekken, geschliegt hinter und beneben mit sehr grossen und weiten Ärmeln.« Schekken ligner altsaa mere sin nordiske end sin engelske Forfader.

En ligesaa kuriøs Historie har det gammeldanske Klædningsstykke *hjup* havt. Oprindelig betød det et Klæde, hvormed Noget dækkedes, f. Ex. et Ligklæde, senere blev det Navnet paa den ærmeløse, i Livet tætsluttende og i fire Flasker eller Skjød opskaarne Kjortel, som blev baaren uden paa Brynjen for at dække den mod Fugtighed og Rust. (Paa gl. tysk Joppe.) Det er denne Dragt, hvori de ældste Korsfarere ere afbildede. Den blev ogsaa baaren i fredelige Dage og beholdt uændret sin gamle Form, sluttende i Livet.

Allerede i det 12te Aarhundrede nævnes Klædningsstykket i Frankrig og var dengang ogsaa en Kvindedragt.

Den hed *Jipe*, diminutivt *Jipon* eller, som det ogsaa blev skrevet, *Gipon* og var et tætsluttende Overliv uden Ærmer og indrettet til at snøres i Siderne ligesom det militære Klædningsstykke i Norden. Det havde en saa klædelig Form, og tegnede Barmens og Midiens Limer saa skjønt, at denne syvhundrede Aar gamle Damemode dukkede op paany for et Par Aar siden og holdt sig som Baldragt i et Par Sæsoner*).

Den mere moderne Form for Ordet *Jupon* hørtes første Gang i det femtende Aarhundrede og betød den Gang en Mandstrøje, og saa langt som til Molières Dage blev det derved. I »*Tartuffe*« siges til Retsbetjenten Mr. Loyal:

Vous pourriez bien içi sur votre noir jupon
Monsieur l'huissier à verge attirer le bâton.

Det var en Trøje med Skjødet opskaaret i »Flasker« eller Flige.

Som Damedragt optræder *Jupe* første Gang i anden Halvdel af det 16de Aarhundrede, nemlig i Enkernes Toilette. I Karl den Niendes Tid vare de franske Enker nødte til at skjule deres Haar i to Aar og bestandig gaa med Slør. Den vide Overkjole, som desuden var reglementeret, hed *Jupe* og nærmer sig altsaa i Betydning den oldnordirke Benævnelse.

I Begyndelsen af det 17de Aarhundrede skete den Volte, som gjorde *Jupe* eller *jupon* til det, som det nu er. Damerne bare dengang en meget vid Overdragt, som hed *Robe de Commodité*. Underkjolen hed *Jupe* og blev delt i *corps de jupe* og *bas de jupe*. Af *Corps* blev der *Corset* og af det Sidste kun *jupe* tilbage**).

---

*) Næsten ligesaa ærværdig en Alder have de moderne svulstige Forhøjninger paa Skuldrene af Damekjoler. De blev oprindelig opkaldte efter Skuldrene, som hed *maheutres* eller *mahoîtres* (gammel Dansk »Hærder«.)

**) En lignende Tvedeling fandt Sted med Mændenes Benklæder: *chausses* eller Hoser. De bleve delte i *haut-de chausses* og *bas-de-chausses*. Af det Sidste blev kun *bas* tilbage.

Paa Amager blev for en Menneskealder siden som Del af den kvindelige Sørgedragt baaret Noget, der hed Hjyp. Det havde Form som et Skjørt, men blev taget over Hovedet og aldrig anderledes. Om dette er af fransk eller nordisk Oprindelse, er ikke godt at sige. Amager er det eneste Sted, hvor Ordet har holdt sig. Selv Sørgemoden var i sin Tid i Brug i de højere Klasser over hele Norden. Senere er den af Almuen bleven baaren baade her i Landet og mange andre Steder foruden.

Sagaerne vrimle af Navne paa Klædningsstykker i en saadan Mangfoldighed, at der maa have været stort Udvalg efter Aarstid, Vejrlig og Døgnets skiftende Forretninger. Vore Forfædre færdedes meget mere i fri Luft, end vi gjøre, og inden Døre var der ikke saa lunt, som nu hos os. Der var aabne Skorstene eller Røghatte paa Ryggaasen. Gaarden var splittet ad i en Mængde isolerede Bygninger. Hver Stue var et Hus for sig, og endnu i vore gamle Folkeviser ses det, at hver Gang man gaar fra den ene Lokalitet til den anden, aksles Skindet. Man havde en Rigdom af varme og bløde Klæder i meget varierende Snit, ja selv i saadant Raffinement, at der var Skind mellem to Lag Tøj. De sluttede enten om Kroppen eller faldt i rige Folder, sidt og vidt. De vare saa forstandig skaarne, at de let lod sig skifte, og i Sammenligning med dem tager vor umagelige, usunde Mandsdragt med sine halvthundrede Knapper, udringede Veste o. s. v. sig noget sølle ud og er langt fra at betragte som noget Fremskridt i Skrædderkunsten.

Disse Sagaernes Klædningsstykker ere dog langtfra noget nordisk Særeje hverken i Form eller i Benævnelse. Somme af dem ere bevislig fremmede Moder, som ere optagne i Udlandet og førte hjem, eller de ere et Fælleseje og Navnene paa dem af en Oprindelse, som gaar længere tilbage i Tiden. Exempelvis skal jeg nævne nogle af dem:

I Frankrig bestod Kvindedragten af to Klædningsstykker, et indre og et ydre. Det første hed *chainse*, det andet *bliaud*. Af dem er kommet *chemise* og *blouse*.

*Bliaud'*en kjende vi igjen i det nordiske *bloeja*, der ligeledes er et Overstykke. Da Gudrun Osvifsdatter stod ved Bækken og skyllede sit Tøj, medens Kjartans Mordere drog forbi hende, bar hun en blaaprikket Bloeja med hvide Frynser knyttet om sig.

Af Bloeja kommer Ble.

Klokken, som nu hører til Damernes Unævnelige, har i sin Tid været et mere avouabelt Klædningsstykke, som endog blev baaret af Mandfolk paa Overkroppen. Den hed paa Engelsk *cloak*, fransk *cloche*, tysk *Glocke* og var et cirkelrundt Stykke Tøj med et Halshul i Midten. Manden agerede Knebel.

Et lignende, men mere kegleformet Overstykke var Sagaernes *Hökull* (*hekla* betyder en kegleformet Høj). Vi finde det igjen i det franske *huque* og det tyske *Heuke*, og det var oprindelig et Klædningsstykke, som blev baaret over Rustningen. Det har holdt sig i Dansk som Del af det præstelige Ornat: Messehagel; denne havde i den katholske Tid endnu den oprindelige Kegleform.

Kappe er et Fællesord i de fleste evropæiske Sprog. Meget tidlig træffe vi paa Fransk Varianten chape, som er Oprindelsen baade til *chapeau* og til *chaperon*, Hætten, som blev trukken op over Hovedet. I gammel-norske Testamenter er ofte anført: »Kjortel med Kaprun«. Endnu for en Menneskealder siden bar Almuen i Danmark et Hætteslag, som blev kaldt diminutivt Kapperonnike.

Kappen havde desuden mange Varianter i vor Oldtid: *Olpa*, *Stak*, *Feldr*, *Verja*, *Vesl*.

Olpa er muligvis Stamordet til det franske Klædningsstykke *houppelande*, der ogsaa var lang og vid. *Stak* var en kort Kappe og lever endnu i Ordet stakket.

Feldr var en Skindkappe. Pelsværk hed ellers *Vararfeldr*, *Graavara*, fordi det var en meget gængse Handelsvare og Byttemiddel, der udførtes fra Norden i store Masser paa den Tid af Middelalderen, da man gik i Skind endog om Sommeren. Dette er formodentlig Aarsagen til, at Pelsværk paa Gammelfransk hedder *vair*.

Dette Ord er skrevet i den Grad i Glemmebogen, at der af den Grund er kommet en komisk Misforstaaelse ind i det gamle franske Æventyr *Cendrillon*. Askepots bitte Sko er snart bleven til «den lille grønne Sko» (soulier vert), snart til «Glasskoen» (*soulier de verre*). Den er dog hverken grøn eller af Glas, men af Graaværk (*soulier de vair*).

Brog hedder paa Fransk *bragues* eller *braies*, paa Tysk Bruche, paa Engelsk *breeches*. De blev i Oldtiden baarne i samme Snit baade af Mænd og Kvinder. De første, som høre til et skammelig begunstiget Kjøn, havde imidlertid Eneret til at bære dem lukkede; dette var Kvindekjønnet ganske forment og blev betragtet som en forfærdelig Emancipation, ja selv som en gyldig Grund til Skilsmisse. Gik en gift Kone med «Sædeger» i sine Brog, og hendes Ægtefælle ikke var Mand for at faa hende til at lægge dem, saa var det Tegn paa, at hun havde Kommandoen i Huset. Hun bar sine Brog, som hun vilde.

I det fjortende Aarhundrede skete en Reformation med Kjortlen. Fra at være meget lang blev den gjort meget kort, og derved kom de hidtil ubemærkede Brog atter for en Dag. Det blev Mode at gjøre Noget ud af dem, gaa med Brog i mange Farver, stribede paa langs og tvers, eller med hvert Ben i sin Kulør. En Mand, der var saaledes pyntet i sin fineste Stads, var broget.

Som et nordisk Klædningsstykke, der blev baaret som Rejsedragt eller til dagligt Brug af Rejsende, nævnes *kiafal* eller med en anden Udtale *kufl*. Paa Fransk omtales i en Jagtbog fra det 14de Aarhundrede en Dragt med Hætte, som kaldes *escoffle*.

Paletot er et meget gammelt Stykke. Det blev baaret over Panseret.

I Snorros Edda findes en Fortegnelse over kvindelige Hovedtøjer. Af de tolv til femten, som anføres deri, ere følgende ikke af nordisk Oprindelse, eller i alt Fald Fællesgods med sydligere Lande: *motr*, *vimpill*, *skufr*, *visl*, *skypill*, *kofri* eller *koffur*.

Motr var et Hovedtøj, i hvis Navn man kjender igjen

Mitra: Den ulykkebringende *Motr* i Laxdælasaga var en sløragtig Prydelse, formodentlig af samme Art som den Kvindemitra, den hellige Hieronymus allerede ivrede imod, fordi de letfærdige Fruentimmere brugte saa megen Tid til at lægge den i sine Folder.

Vimpill var et let Klæde, som blev vundet turbanagtig om Hovedet, medens Enderne faldt ned til Siden. Det kaldtes paa Fransk *vimple* eller *gimple* og er Stamordet til det moderne *guimpe*, det hvide Stykke Tøj, som Nonnerne bære over Pande og Bryst.

Skufr finder man i gammel Fransk som *escoffe, escofion.* Ligesom *kofri, koffur* eller *kveit* minder det om det franske *coiffe*, eller i sin latinske Form *cufea*, der ligesom *vimpill* var et turbanagtigt Hovedtøj.

Visl, engelsk *veil*, gammelfransk *voisle* er en tredie Variant paa det Samme.

Skypill eller, som Kæmpevisen kalder det: Sepel, har man paa Gammeltysk som Schapel, fransk *chapelet*, *chapelet* er et Diminutiv og betød oprindelig et Pandebaand, en Krans af Baand, Tøj eller Metal, som blev baaren om Haaret.

Der blev i den ældste Middelalder baaret endnu flere kvindelige Hovedtøjer end dem, som Edda nævner:

Hvif var et tyndt Linklæde, som blev viklet over Hovedet. Folkevisens Kvinder «hvive sig i Lin». Paa Fransk hed det *huve* og var stivet og opsat som Hue. Paa Læsø bære Kvinderne endnu Hviv. For en Tid siden gjorde de det Samme i Vestgötland og paa Gotland. Hue, *hufa*, omtales en eneste Gang i Østgötelov, men ellers ikke i de ældste Skrifter.

Hylleke, Diminutiv af det tyske Hülle, var et andet Slags Hylleklæde. Hvor sejgt et Ord kan holde sig i Sproget, ses her. Aarhundreder efter, at Hylleker ere lagte af og al Forestilling om, hvad Ordet betød, er forsvunden, give og faa Menneskene stadig «paa Hylleken».

Man bliver underlig tilmode ved at lægge Mærke til denne Vandring af Ordene gjennem Lande og Verdensdele;

det er tilsidst, som om vi aldrig have havt noget Originalt, noget specifikt Nordisk for os selv, men som om Alting var laant fra Fremmede eller i alt Fald et Gods, som var Alles Eje, og det tilmed paa en Tid, da man er vant til at betragte vort Land som liggende halvt udenfor Samfærdsel med den store Verden. Saaledes have Forholdene heller aldrig været. Kom det Fremmede end ikke saa stadig som nu til os, kom vi forholdsvis mere til de Fremmede end nu. Handelsrejser og Hærtog til andre Lande traadte dengang i Stedet for wedding-trips og Udstillingsture, og Følgen var, at den ubøjelige gamle Tyran, Moden, øvede sin Indflydelse lige saa vel for tusinde Aar siden som nu. Da den usalige *Motr* (Laxdæla Saga) blev bragt til Island af Kiartan og sad paa Hrefnas Hoved, vakte den ligesaa megen Misundelse, som en Pariserhat kan forvolde paa Østergade i vore Dage, men der flød mere Blod for hint Hovedtøjs Skyld, end nogen Damehat senere vides at have bragt i Cirkulation. Men Sagaen siger ogsaa, at der var Ingen saa erfaren og rig, der nogensinde havde set eller ejet noget Lignende. «Velunderrettede Folk sige ogsaa, at der var otte Øre Guld vævet i den».

Et Klædningsstykke, hvis Navn til en Modsætning foreløbig er uden Fædreland, er kuriøst nok vor Klædedragts Sidstefødte, den kun hundrede Aar gamle Frak. Intet Sprog, intet Folk kjendes ved Ordet. Franskmændene sige, den er af polsk Oprindelse, Polakkerne mene, at den er af engelsk. Herhjemme have vi spillet i den Grad Bolt med dette Ord, at hvad vi i forrige Aarhundrede kaldte Kjol, benævne vi nu Frak, og omvendt, og vi kunne derfor komme i Uklarhed, naar vi med anderledes Talende afhandle Spørgsmaal om Selskabsdragten, thi paa saagodtsom alle andre Sprog hedder den sorte Knibtang, Revolutionens Produkt, Kulturmenneskets Uniform: Frak.

Frakken kom til Verden ved en Paladsrevolution, der samtidig nedsablede de store Parykker. Disse Omvæltninger skete imidlertid ikke i Paris, hvor alle Modens Ændringer

foregaa med det Gode, men derimod i Berlin, hvor Alt helst foretages med Gevalt.

Der levede i Begyndelsen af Aarhundredet en Regent i Preussen, «der strenge König», som var en Stokkonservativ og frabad sig alle moderne Paafund i civile Sager; han bankede sine Berlinere hjem fra Keglebanerne en Gang de havde fundet paa at sidde der lovlig sent Søndag Aften. Men den samme Friederich-Wilhelm var en stor Novateur i militære Sager og bankede en Mængde heldige Fremskridt ind i sine underordnede Krigsmænd.

Det Første, der maatte segne for denne Revolutionsmand, var de store Parykker. Da han arvede Riget i 1713 efter sin Fader, der var en Ludvig XIV i det Smaa, forefandt han et Hofpersonale, som druknede i Krølhaar. Hans første Skridt den Dag, han tiltraadte Regeringen, var at afskedige otte og firsindstyve Kammerherrer og mange andre Betjente, der alle gik med store Frisørmesterstykker paa Hovedet. Det er mere, end nogen folkelig Omvæltning har udrettet paa een Gang. Det Næste var at lade sit eget Haar voxe (det bares dengang tætklippet under Parykken). Da dette var sket, kastede han sin egen Paryk i Kaminen og viste sig i friseret Haar, Nakkehaaret bundet i en Pisk, flettet ind med et sort Baand. Det er en af de største Revolter i Menneskedens Historie, han her fuldbyrdede, og sjeldent har Noget gjort mere Opsigt i den civiliserede Verden, end da han 1718 satte et Monument over denne Begivenhed i Form af en Dukat, der bar hans Brystbillede med Pisk i Nakken. Overalt i Tyskland saae man med lønlig Gru paa disse «Schwanzdukaten».

Forrige Aarhundredes full-dress hed Kjortel (forkortet Kjol) og var bredskjødet og firskaaren, saaledes at naar den blev knappet i Livet, sluttede den sammen foran fra Hage til Knæ.

De stofrige og tunge Soldaterkjortler kostede for mange Penge i Tøj, hindrede Gangen og sinkede Evolutionerne. Kongen skar dem skraat af for og bag paa Skjøderne og

erstattede de tidligere Omknapninger af Kjortelfligene med paasyede Trekanter af Forets Farve.

Dette gav Kjortelen et vist let og bekvemt Sving, og hele Aarhundredet tenderede Moden til at skraa Kjortelskjøderne bagud, indtil man for henved hundrede Aar siden drev det til at skære et Hak foran under Livet og lade Skjøderne begynde længere bag ude. Dette nye Klædningsstykke, thi som saadant omtales det i vor danske Ordbog, kaldtes Frak i Modsætning til den firskaarne Kjortel (Kjol), men i Tidernes Løb er hos os sket den meningsforvirrende Ombytning af Navnene, saa at Kjol kaldes Frak og omvendt. Aarsagen er den, at Navnet Kjol blev hængende ved Hædersdragten, dengang Kjolen gik fra Spaseredragt over til at blive Selskabsklædning. Gammeldags Bønder i Sjælland og Skaane samt vort kongelige Theaters Garderobiers ere de eneste Mennesker, som nævne Kjolen ved rette Navn.

Hvoraf Frak kommer, vides som sagt ikke bestemt. Den sandsynligste Forklaring er, at Ordet er tysk ligesom Snittet og beslægtet eller forvredet af Wrack, paa Dansk Vrag i dets Betydning af Noget, der er lemlæstet, forringet, har tabt sin oprindelige Habitus.

Ligesaa lidt veed man, hvoraf Ordet Paryk kommer. Der er skrevet en hel Literatur om Parykkerne, men lige nær ere de Lærde. Tyskeren Nicolai mener, at det kommer af bar-uch, som paa Keltisk betyder Haarfylde, og Andre paastaa, at Ordet *perruque* er ældre end Parykkerne og i enkelte romanske Dialekter betød stærk Haarvæxt. I et moderne fransk Værk om oldromerske Moder har jeg set den Gisning, at det kommer af *purrica*, det røde germaniske Kvindehaar, som Romerinderne elskede at lade deres Haarture forfærdige af. Dette turde være det Rette.

Pantelaanerens Søn.

Af G. Betzonich.

Knudsen var Karl paa et Pakhus, og hans Kone havde en Rullekjælder. Andreas var deres eneste Barn, og for ham slæbte og stred de bogstavelig Dag og Nat.

»Han skal blive det, jeg ikke er bleven!« sagde Knudsen i sit Sprog, hvoraf baade L'er og V'er vare udeladte. »Han skal komme de Steder, som vi godt kunde været paa, hvis vi havde havt en saadan Lærdom som den, han skal faa.«

Madam Knudsen, der ikke var af saa højrøstet Slags Folk som hendes Mand, føjede mere forsigtig og roligere til:

»Om Gud vil, lille Knudsen! Det maa vi ikke glemme at tage med.«

Da den lille Andreas var tretten Aar gammel, skete der saa Noget, som fuldstændig væltede alle Forhold i Rullekjælderen og satte Maskinens Hjul og Jernkjæder i Staa. Knudsens vandt i Lotteriet. De flyttede øjeblikkelig fra Baggaarden over i Forhuset, fra Kjælderen op paa første Sal, og Andreas blev pyntet med Alt, hvad der kunde kjøbes for Penge og paa nogen Maade anbringes paa hans lille Person. Søndag Formiddag gav hans Fader ham Lov til at gaa ned i Gaarden og lege med Grossererens Børn. Men Grossererens Børn vilde ikke have Noget med ham at gjøre. Knudsen aabnede da sit Vindu og raabte ned til sin

Søn med en Røst, hvorigjennem Lotteriets Penge klang paa en pudsig Maade:

»Knudsen! Kom op, Knudsen!«

Grossererens smaa Børn havde desværre megen medfødt Sans for det Komiske, de brød i med en Skoggerlatter, der i første Øjeblik lamslog den stakkels Andreas og i næste løsnede Kræfter i ham, som han aldrig før havde vidst sig i Besiddelse af. I Løbet af faa Sekunder uddelte han et Utal af Næsestyvere og Ørefigen, og da hans Forældre, der fra Højden havde set den pludselig opstaaede Bataille, ilede ham i Møde paa Trappen, bed han i Faderens barkede Haand, saa Blodet sprang ud. Dette Blod dæmpede Oprøret i ham, han brast i Graad.

»Naa, brøl nu ikke!« sagde Knudsen trøstende uden at bryde sig om sit Saar, skjønt Blodet dryppede ned paa hans flunkende nye Buxer. Madam Knudsen var bleg.

»Der kan man se, hvad det giver at komme til Ære og Værdighed!« sagde hun skarpt. Knudsen foer op.

»Kalder Du det Ære og Værdighed? En lurvet Grosserers, der ikke gjør i Andet end som Smør! Drengen skal komme til at omgaas med Folk, der er ganske anderledes højt paa Straa.«

»Om Du faar Lov at raade,« bemærkede Konen.

»Hvorfor skulde jeg ikke faa Lov til at raade? Med Mønt klarer man Alt!« mente Knudsen tillidsfuld.

Næste Dag satte Knudsen sin Søn i den Skole, hvori Grossererens Sønner gik, og beredte ham derved saa mange Lidelser, at hans Faderhjerte vilde blødt, hvis han havde formaaet at fatte blot Hundrededelen deraf. Skoledrenge ere som bekjendt de ondskabsfuldeste Skabninger i hele Naturen, og en ny med den Baggrund, som Andreas Knudsen var saa uheldig at have, kunde med Sandhed siges at maatte gaa gjennem Ild og Vand. Imidlertid stod han dog det Hele saa nogenlunde igjennem. Han var en stor, kraftig Dreng, og kun paa hans noget ludende Hoved og en Mine, som om han stadig holdt Haanden knyttet i Lommen, kunde man se, at der var Noget i Vejen med ham. Selv

Knudsen, der ikke saae dybt i ret Meget, spurgte ham ud om, hvad det var.

»Ikke Noget, som kan forandres,« svarede Andreas.

»Saadan maa Du ikke tale,« sagde Knudsen vred. »Skulde jeg ikke — -- Naada! Du glemmer nok, Dreng, at Du er min eneste, og at jeg har det, der hører til, i min Lomme.«

»Det, der hører til!« mumlede Drengen bidsk — Knudsen spilede Øjnene op, men da Taffeluret i det Samme slog otte, fik han Hastværk med at faa fat i sin laadne Hue og komme afsted. Andreas tilbød at gjøre ham Selskab paa Vejen. Den Gamle blev forlegen. »Du — skal Du ikke i Skole?« »Nej, vi har Maanedslov.« »Men Du kan alligevel ikke,« blev den Gamle ved, tydelig nok i en frygtelig Knibe. »Du er — jeg mener — vi er ikke klædt paa til at gaa sammen, det er en gammet Vams, jeg her har paa.« »Jeg ser det nok,« svarede Andreas.

»Mutter! Mutter!« raabte nu Knudsen, han fik den gode Ide at kalde hende til Hjælp. »Kom ind, Du, og snak med Andreas om det, Du veed nok.«

»Om hvilket Noget?«

»Staa nu ikke dum for din Søn; det er Huset, jeg mener, jeg har svært Mod paa at faa det, hvis han synes om det, naturligvis, ellers ikke. Naa, faa nu Kavalerens Mening at vide, Mutter — adiøs!« Knudsen var allerede ude af Døren. Andreas, der vilde følge efter, blev standset af sin Moder.

»Lad nu være med at trodse,« sagde hun bestemt.

Drengen blev noget forbavset, og for første Gang faldt det ham ind at spekulere over, hvad hans Fader egentlig tog sig for nu, han ikke mere havde sit daglige Arbejde paa Pakhuset. Hvorfor vilde han ikke have ham med sig — hvorhen mon han dog gik — —

Knudsens Kone var snarraadig og kjendte sin Søn bedre, end han anede. Hun læste ham alle hans Tanker ud af hans Øjne og tog sit Parti.

»Hvor han gik hen? Gaa og se efter!« sagde hun

vredt. »Din Fader er jo en Mand, som plejer van at være Steder, hvor han ikke har Ærinde, — fortjener han det af Dig, Andreas?«

Andreas skyndte sig skamfuld hen til sine Bøger og satte sig til at læse i dem.

Om Middagen kom Knudsen tilbage med et lyksaligt Grin paa sit Ansigt. Han fulgtes af et Bybud, der bar en Gyngehest op til Andreas. Drengen blev ganske forlegen, og Faderen ikke mindre, da han i dette Øjeblik, hvor han saae sin Søn blive rød som et Kirsebær, først kom i Tanke om, at han jo forlængst var voxet fra Legetøj af den Slags.

»Andreas,« sagde han forknyt, »jeg er en gammel Tosse, er jeg.«

Madam Knudsen lagde sig glubsk imellem.

»Din Fader mener det godt, det er det Vigtigste,« sagde hun. »Gaa pænt hen og tak ham for den kjønne Ting og bed ham, om Du maa forære den bort. Man har nok saa megen Fornøjelse af den Glæde, man gjør Andre, det er Noget, han forstaar sig paa — naa, gaa nu.«

Andreas gik, som hun sagde, hen og kyssede Faderen, der sad ganske forvirret og rørt. »Jeg tror min Sandten, Mutter er klogere end jeg!« sagde han forbavset.

»Det er jeg vist, med Guds Hjælp, da rigtignok ikke,« protesterede Madam Knudsen alvorlig forskrækket.

Andreas, der i Tanken strax havde udfundet en lille Skolekammerat fra den Tid, da han endnu kun var Knudsens Søn fra Rullekjælderen, fik nu Lov til at gaa med Gyngehesten. Knudsen vilde ogsaa ud for med det Samme at kjøbe en anden Ting til sin Søn,

»En Tornyster til mine Bøger!« bad Andreas uden at ane, hvilken Modgang denne Tornyster og Dagen imorgen skulde bringe ham — for ikke at tale om det, han skulde erfare iaften.

Det var blevet sent, da han glad vendte tilbage fra den Udkant af Byen, hvortil han havde bragt sin Gave. Uden at tænke over Vejen kom han gjennem en af de Gader, hvori Kjøbenhavn sammendynger al mulig Elendighed.

Gaslygterne selv brændte døsig og trist. En Børnevrimmel i alle Porte og Kjælderhalse sluttede sig med deres Hujen til Sælgekonernes skingrende Raaben. Andreas blev mere og mere beklemt. Siden han selv var undsluppen Fattigdommen og det lave Arbejdes Pris i Rullekjælderen, havde han først rigtig set, hvilken Ulykke dette var. Hans lille Hjerte svulmede af Medlidenhed med alle disse pjaltede og gustne Mennesker, som hvert Øjeblik stødte ham paa Armen. Han begyndte at udkaste Planer til alt det, han vilde gjøre, naar han blev stor — han vilde bygge Huse, oprette Skoler, han vilde selv være Lærer for fattige Børn. Hvilken Lykke, at de havde faaet de mange Penge, og at hans Forældre begge vare saa hjertensgode Mennesker! Han kunde endnu høre sin Moder sige, at den bedste Fornøjelse var at gjøre Andre en Glæde, — han kunde se sin retskafne Fader... men hvad var dog det — gik han ikke selv der lige ved Siden af ham... »Fader! Fader!« kaldte Andreas. Men Knudsen smuttede, uden at høre, ind ad en Gadedør.

Da Drengen naaede derhen, saae han sin Fader indenfor i Stueetagen ifærd med at tænde en Lampe og hænge den op i Vinduet. Da han havde skruet længe paa den og den skinnede saa klart, som den var i Stand til, kastede den sit grøngule Skjær over en Opstabling af alle Slags Ting, lige fra gamle Støvler og Kasseroller til en rød Atlaskes Kjole, indsvøbt i et hullet Bordtæppe. Midt imellem det Hele stod et transparent Jalusi med Paaskrift: Laanekontor. Hans Fader havde Laanekontor — han var Pantelaanerens Søn! Den stakkels Dreng maatte støtte sig ved Væggen for at holde sig oprejst. Om Drengene i Skolen vidste Noget herom — hvordan skulde han dog imorgen faa Mod til at gaa derhen — og selv om de endnu Intet vidste, om de aldrig fik det at vide, den infame Sandhed vilde pine ham saa meget mere, som han altid vilde gaa i Skræk for, at de skulde opdage hans Hemmelighed. Mon der stod Knudsen paa Døren?

Han listede sig op i den skumle Forstue for at se efter. En osende Lampe hang paa Væggen. Nej, han kunde ikke

finde noget Navn, men det betød jo ogsaa kun Lidet eller Intet, om det stod der, — hans Tindinger bankede, som om de skulde sprænges.

Imidlertid stod Knudsen sorgløst nynnende indenfor sin smudskede Disk. Saa langt fra at ane sin Søns Nærværelse, som Himlen er fra Jorden, sankede han den Smaamønt, der skulde kastes til Hoben, hvorpaa han godlidende og paa sin Vis ærgjerrig tænkte at danne denne samme Søn en Stige af svimlende Højde. Der var god Søgning til Stedet i denne raakolde Aftenstund. Der kom mange Kvinder med Shawlet uordentlig kastet op over Hovedet og med et Spejl, en Stol eller en Dyne i Favnen. Der kom en fuld Mand og gik ind, og da han lidt efter dinglede ud, var han uden Hat. Et Barn kom med en Lampe . . . sad de, hun tilhørte, nu hjemme i Mørke — — det blev mørkt om den følsomme Dreng selv, han kunde ikke udholde det længer, han styrtede afsted, hjem, ind i sit lille, flot møblerede Kammer, hvor Bøger i rødt Bind og Guldsnit stod paa hans Skrivebord, og Fløjelstøfler ved Lænestolen. I krampagtig Fortvivlelse rodede han Alt om mellem hverandre, væltede Stolen og stødte sit Hoved mod Døren.

Madam Knudsens Trin lød udenfor, og hendes lidt barske Røst hørtes: »Andreas, er det Dig?«

Andreas svarede kun ved at skynde sig hen til Døren, dreje Nøglen haardt om og putte den til sig.

»Luk op!«

Drengen svarede ikke et Ord.

»Luk op, Andreas!« Tonen var rolig endnu, men da der intet Svar fulgte fra ham, og han heller ikke efterkom hendes Befaling, hørte han en Raslen, som han kjendte saa godt — hans Moder havde Haanden i sin Lomme. Saa klirrede Laasen, og med faste Skridt traadte hun ind.

»Moder har selv Nøgle!« mumlede han mod sin Villie forbløffet. Men med den brat aabnede Dørs koldt indstrømmende Luft eller ved den moderlige Myndigheds vilkaarlige Selvtægt kom dog en heldig Vending i det Hele. Hans taarefyldte Øjne mødte et Blik fra hende saa kjærligt, saa

forstaaende medynksomt, at han kastede sig i hendes Favn og græd sig mæt, medens hun klappede hans Hoved med sine arbejdsvante, lidt haarde Hænder.

Da Knudsen senere paa Aftenen kom hjem, sov Andreas. Det var et dygtigt Skaar i den skikkelige Faders Glæde, han vilde selv give ham Tornysteren, som han havde kjøbt og bragt med sig; den var saa flot som til en Prins. »Med Mønt klarer man Alt!« sagde Knudsen.

Mod Sædvane tilføjede hans Kone Intet, men han bemærkede det ikke. Han var saa glad.

Næste Morgen blev han rigtignok lidt gnaven, da han heller ikke saae Noget til Knægten, der var gaaet hjemmefra en hel Time for tidlig. »Han skal faa Skjænd!« smidskede han og lo højt ved Tanken om, at han skulde skjænde paa Drengen.

Til Skolen kom Andreas, til Trods for sin tidlige Gang fra Hjemmet, først i det yderste Øjeblik. Alle vare samlede i Klasserne, og det var netop dette, han havde beregnet — der var ligesom en trykkende Forudfølelse af, at denne Dag vilde bringe ham noget Slemt, over hans Sind. Saa kom det, idet de skulde gaa hjem og hans nye Tornyster bemærkedes.

»Er det et Pant, som din Gamle har reddet, hvad, Knudsen?« spurgte en lille, ondskabsfuld Kammerat.

Knudsens Svar var et drabeligt Ørefigen, men da saa Alle som Een med en skraldende Latter trak sig i en sluttet Ring tættere ind om ham, greb han Tinblækhuset, der stod paa Kathederet, og slyngede det blindt mod sine Plageaander. En Dreng sank blødende til Jorden, Læreren kaldtes til, og Alt, hvad der saa videre skete, fulgte den ulykkelige Dreng halvt som i en Døs. Da han stod udenfor Hjemmet, knyttede han begge Hænder og løftede dem truende; saa stormede han ind.

Madam Knudsen stod i Færd med at gaa ned ad Trappen, da han strøg hende forbi. Hun vendte om og gik efter ham.

Hun fandt Entreedøren vidt aaben, Stuedøren i lige

Maade, og jo længere hun kom frem i den temmelig lange Række Værelser, de beboede, kunde hun se hans Spor: her laa hans graa Hue, og der havde han kastet en Bog; her vare Stolene væltede, og der havde han slaaet en Vase ned. Hun kaldte: »Andreas! Andreas!« men det bevirkede kun, at nu blev Dørene smækkede i af Flygtningen foran hende. Saa opgav hun at indhente ham, skjød Gjenvej over Korridoren, men i det Samme hørte hun ham udenfor ile højere op i Huset, Trappen knagede øverst oppe, et Hængsel peb — — hun blev for Alvor bange . . . hvad vilde Barnet paa Loftet? Knudsen havde lige været deroppe og løftet Lugerne af, for at hendes fine Vask kunde tørres. Skrækken gav hende Kræfter, hun løb ikke, hun fløj op ad Trinene, hvoraf hun med sine korte Ben tog tre, fire i hvert Skridt, men hans Forspring var altfor stort. Saa gav hun sig i sin Sjæleangst til at raabe: »Andreas! Andreas! Hvis Du styrter Dig ud, springer jeg efter Dig.«

Mødre have undertiden frelsende Indfald. Dette Ord var maaske det Eneste af Alt, som var i Stand til at trænge gjennem Øret ind til den stakkels fortumlede Drengs Hjerte og bringe det hede Blod ud af Kog; det var ikke dette, at hun vilde springe ud efter ham, men det, at hun vidste, at han vilde gjøre det, der lamslog Oprørsaanden i ham og brød Modstanden. I det Samme snublede han og faldt, og da han følte den moderlige Haands varsomme og dog bestemte Greb om sin Arm, søgte han, Barn, som han endnu var, en Havn ved hendes medfølende Bryst.

»Saa, saa!« trøstede hun. »Jeg kan tænke mig, hvad det er — Drengene driller Dig; men kom nu bare med mig ned, og lad os To snakke om Tingene.«

Drengens heftige Sindsbevægelse fulgtes af slap Medgjørlighed. Hun fik ham ned, vaskede hans Ansigt og Hænder, medens han laa udstrakt og med lukkede Øjne paa sin Sofa. Han havde en rød Stribe over sin Hals. Saa spurgte hun: »Hvem har slaaet Dig?« Hendes Stemme var udtryksløs, som om hun kunde have sagt: Hvem talte

Du med? Det virkede velgjørende paa ham, han fik L. ft ved at svare:

»Rektor har pryglet mig.«

»Hvorfor?« Hun talte saa rolig, at Drengen selv blev rolig derved.

»Fordi jeg havde slaaet en anden Dreng,« svarede han sagte.

»Hvorfor gjorde Du det, Andreas?« Skjønt Tonen var rolig som før og hendes Haand strøg over hans Kind, var der dog i det korte Spørgsmaal en Forhørsdommers strenge Bestemthed. Det faldt ham ikke ind at omgaa Sandheden.

»Fordi han sagde, at min Fader var Pantelaaner,« svarede han.

»Men det var jo ikke Andet end som hvad der er sandt,« sagde Madam Knudsen. Hun lagde nu sin Haand, der var kold af Vandet, lindrende over hans Pande. Han vidste ikke Noget at svare strax, men da han havde ligget lidt, kom al hans saarede Æresfølelse, hans gode Hjertes Medlidenhed frem i en rivende Strøm af bitre, usønlige Ord.

»Det er slet, det er infamt af en Mand, der er saa rig som Fader!« Madam Knudsen standsede ham.

»Din Fader er som han skal være. Han kan ikke leve paa det Lade,« forklarede hun. »Han er vant til at tage fat, og han maa have Noget at holde Hænderne i.«

Andreas vilde indvende Noget, men hun lod sig ikke trænge til Side, før hun var færdig. »Vi har samdrøftet nok om det, kan Du stole paa,« fortsatte hun. »Vi holdt det mellem os selv, for, ser Du, der var kun de tre Leveveje, Vognmand, Spekhøker og saadant et Kontor, som vi havde at vendelere imellem; men vi holdt os til dette — for din Skyld, Andreas. For det var nemmere at skjule, naar man tog det ind i Byen, som vi har gjort. Det er jo Dig og ingen Andre, din Fader slæber sammen til,« sluttede hun. »Man skal lede længe efter saadan en Fader som ham!«

Andreas trykkede hendes Haand, saa drejede han sit

Hoved ind mod den Fløjels Sofaryg og faldt lidt efter i en fast Søvn, der lod ham glemme alle sine Sorger. Da han vaagnede igjen, var det Aften. Moderen havde dækket et Tæppe over ham og sat Skjærm over Lampen, som hun havde tændt. Den Hygge og Velstand, hvoraf han følte sig omgiven, havde aldrig forekommet ham saa ufortjent, eller hans Forældres Kjærlighed saa rørende, som i dette Øjeblik. Han stod hurtig op, slukkede Lampen, aabnede et Vindue og stak Hovedet udenfor. Den kolde Luft fuldførte Søvnens paabegyndte forfriskende Værk. Han tog en rask Beslutning, listede sig sagte ud af Huset og gik hen til sin Fader i Laaneforretningen.

Han kunde se gjennem Glasruden i Døren, at Faderen var ene i Butikken. Han sad med Albuerne støttede mod Disken, Hovedet i Hænderne og Blikket forventningsfuldt rettet mod Døren. Andreas aabnede den rask. Knudsen sprang op.

»Hvad vil Du? Gaa hjem, her er ikke et Sted for Dig!« skreg han, rød lige fra Haaret ned til det tærnede Tørklæde, hvori hans tykke Hals var indsvøbt. Men Drengen blev fritagen for at svare, da en Kunde i det Samme traadte ind.

Det var en rødmusset Student, som under Skjul af Mørket bragte sine fattige Ejendele til Pantelaaneren. Andreas gjenkjendte ham øjeblikkelig — det var en af Skolens luslidte Timelærere. De blev Begge forvirrede ved at faa Øje paa hinanden, men saa traadte Andreas om bag Disken, besluttet paa at se til, medens Handelen gik for sig. Gamle Knudsen var frygtelig trykket. For Resten kunde Andreas af Studentens Ærinde faa Bevis for sin Faders gode Hjerte og Skikkelighed. Det var Bøger, Studenten pantsatte, og Knudsen havde godmodig indladt sig paa at bytte dem for ham efter hans Trang og Behov saaledes, at de, han skulde læse i den næste Dag, fik han iaften mod at sætte dem i Stedet, som han havde benyttet idag. Men Andreas forstod kun Eet, at det Hele var betinget af en fortløbende Godtgjørelse af Tiøre, og

at den stakkels unge Fyr ængstelig beregnede, hvor højt disse vel vilde løbe op, inden Afgjørelsens Dag kom, og at han var bange for at støde den Mægtige for Hovedet, der havde ham i sin Magt. Drengens Hjerte krympede sig sammen, hans heftige Natur blussede op paany, han rendte hen imod Faderen og slyngede det ene Ord: »Pantelaaner!« imod ham. Den forbløffede Knudsen blev staaende med nedhængende Hænder og aaben Mund længe efter, at Andreas var ude af Stuen. Studenten saae forbavset paa Knudsen, der i sin Betuttethed gav sig til at fortælle:

»Det er min Søn —« Studenten gjorde en Bevægelse, som om et Lys gik op for ham —, »kjender De ham?«

»Ja. Jeg havde saa ondt af ham paa Skolen idag, da han blev straffet.«

Knudsen spilede Øjnene op og blev kobberrød, som et Menneske, der er i Færd med at kvæles.

»Straffet — min Søn!« Han rendte rundt paa Gulvet og rev sig i Hovedet. »Han skal aldrig mere sætte sin Fod derhen!« raabte han uden at ane, hvor sandt han talte.

Foreløbig ordnede denne Sag nemlig sig selv. Andreas blev heftig og langvarig syg, og Studenten avancerede fra Kunde op til at blive Knudsens Fortrolige under hans Sorg.

»Naar Andreas nu bliver rask, vil jeg melde ham ud af Skolen og tage det Hele paa en anden Façon,« sagde han engang.

»Hvorfor vil De ikke spare de Penge?« spurgte den fattige Student.

»Fordi — det kan De da nok forstaa.«

»Nej, paa ingen Maade!«

»Fordi, naar det gjælder Andreas, har jeg Lyst til at spendere. De skal ikke sige om ham, at han ikke havde Raad til at betale for sig den Tid, da han ikke gik der.»

»Men naar De dog vil tage ham ud?«

»Ja, naar han er rask og Folk kan se, at det er fordi han ikke vil gaa i saadan en Skole som Deres, — De kan være rolig, Mutter siger, det er rigtig gjort. Lad os nu bare faa ham op, saa tager vi en Lærer hjemme, og til

ham alene, saadan som andre fornemme Folks Børn har det. Maaske De kan faa Pladsen.« Knudsen tog Studenten hjem med sig for at se til Andreas. Der opstod strax et Venskabsforhold imellem de To, og Studenten kom daglig.

En Dag sagde Andreas:

»Naar jeg nu er død, tal saa fornuftig med Fader.«

»Hvilken Snak!« indvendte det unge Mennneske muntert. »En overstaaet Tyfus, en stærk Natur —« Andreas afbrød ham.

»Jeg har slet ingen Lyst til at leve, og naar jeg ligger paa det Sidste, vil Fader ikke nægte at gjøre, hvad jeg beder ham om.«

»Hvor uretfærdigt! Han vilde ofre om det saa var Livet!« raabte Knudsens Kunde ivrig.

»Ofre — det er just Ordet,« indvendte Pantelaanerens Søn. »Han vilde aldrig selv kunne føle, det var hans Pligt at dele alt dette uretfærdig erhvervede Gods ud mellem dets fattige Ejermænd. Han vilde aldrig lukke sin afskyelig Butik — han er en grisk, gjerrig Aagerkarl, — det er det, der gjør mig saa ondt. Nej, jeg vil hellere bort fra det Hele.«

Madam Knudsen sad stille med sit Strikketøj i en Krog. Hun var ikke vegen ud fra Sønnens Værelse, saa længe han havde ligget. Med sit kloge Blik fulgte hun den unge Mand, da han rejste sig for at gaa. Idet han rakte hende Haanden, sagde hun: »Jeg vilde gjerne snakke lidt med Dem!« De gik udenfor Værelset sammen, og hun, med Døren paa Klem bag sig og Øret spændt lyttende, om hendes Søn skulde kalde, spurgte saa: »Gaar De hen til min Mand?« — »Ja.« »De skal ikke sige Noget om saadanne Urimeligheder, som at lukke eller dele Panterne ud. Knudsen er ikke af dem, som gjør sig til Nar. Vil De sige Noget, saa spørg, om han vil sælge Forretningen; men byd ham kun noget Rigeligt, saa Fordelen kan lokke lidt«.

»Men hvis han saa slaar til?« indvendte Studenten forskrækket.

»Lad mig kun om det. Naar han iaften sidder ved Sengen, skal jeg mage Resten, bare De lader mig vide, hvad han har forlangt, og hvad De har lovet ham.«

»Hvor højt maa jeg gaa?«

»Aa, det gjør ikke saa nøje, det er ham selv, der skal betale det.«

»Ham selv?«

»Ja. Men det skal De jo ikke sige ham Noget om.«

Hun gik, og Studenten styrtede ud til Knudsen.

Lamperne osede i Pantelaanerens Bod, han mærkede det ikke. Med Albuerne støttede paa Disken og sit graasprængte Hoved bøjet af Sorgens Vægt sad han og stirrede forventningsfuld paa Ruden i Døren. Da han fik Øje paa det kjendte Ansigt udenfor, rakte han Armene ud, som om han vilde omfavne Budet hjemme fra.

»Hvordan staar det til?« spurgte han, og man kunde gjennem Tonen høre hans Angst for Svaret . . . »Godt?«

»Nej!«

»Nej!« Knudsen sprang op, og den Indtrædende skyndte sig at berolige ham.

»Det er ikke værre,« sagde han, »men De spurgte, om det var godt, og det bliver det ikke, saa længe — —« han talte ikke ud.

»Saa længe hvad?« frittede Knudsen. »Hvad mener De — har han sagt Dem Noget, som De skulde sige til mig?«

»Han har ikke bedt mig om at sige det — men — — jeg begriber ikke, hvor De kan have Lyst til at sidde her som en Edderkop i sit Væv, naar De veed — ja, bliv ikke ivrig, jeg svarer kun paa det, De selv spørger mig om.«

»Lyst« — gjentog Knudsen ilter. »Enhver har vel Lyst til det, som bringer ham Mønt. Jeg tjener hundrede Procent, min Fa'er.«

»Ja, men paa hvilken Maade?«

»Paa en meget reputerlig. Men har Andreas sagt Noget, saa Gudbevares, kom bare med det.«

Studenten modererede Udtrykkene i Sønnens Fordring, i Erindring om det, Madam Knudsen havde sagt om sin Mand.

»Andreas er jo et Barn, og saa er han syg, De kan ikke tage det saa nøje. Men vist og sandt er det, at hvis De kom hjem og sagde: Nu har jeg lukket den Butik, som Du ikke kan lide, saa vilde han blive glad.»

Pantelaaneren protesterede med Hænder og Fødder.

»Narrestreger — det er slet ikke hans Mening! Naar han faar bedre Forstand paa Livet, vil han takke mig til — lukke, Pyt!«

Madam Knudsens Sendebud opgav at føre Sagen videre paa den Maner og tog sig for at gaa efter hendes Anvisning.

»Vil De sælge Forretningen?« spurgte han. Spørgsmaalet kom Knudsen saa uventet, at han bogstavelig drattede om paa Stolen, og Studenten sandede i sit Hjerte, hvad Sønnen nylig havde sagt, at han var en grisk og gjerrig Aagerkarl. Der var et saa spændt Begjærlighedens Udtryk i hans Ansigt, at han fik Modbydelighed for at tale længer med ham. Knudsen trak ham ved Ærmet.

»Har De en Kjøber?« spurgte han hæsblæsende.

»Maaske. Hvor Meget forlanger De?«

»Jeg har ikke regnet efter, men det kan vel saa ongefær passe, naar vi siger to tusinde Kroner kontant.«

»Kontant!«

»Ja, begribeligvis. Jeg veed, hvad jeg har, men ikke, hvad jeg faar.«

»Er det nu ikke for lavt regnet? Jeg tror, selv om De forlangte en større Sum, vilde De faa den?» sagde Studenten med lav Røst.

Pantelaaneren missede med Øjnene. »Det er altsaa En, der har Mønt?«

»Det tror jeg nok.«

Knudsen gned sine temmelig smudskede Hænder. »Kan jeg ikke komme selv til at snakke med Manden?«

»Skal vi ikke hellere strax lægge et tusind til; De faar, hvad De forlanger, det er jeg overbevist om.«

»Saa forlanger jeg fire!« sagde Knudsen fornøjet. »Men

kontant, det vil jeg sige Dem. Er det ikke kontant, saa bliver der ikke Noget af Handelen.«

Saa, lad nu Madam Knudsen mage Resten, tænkte Studenten, han gik for at bringe hende Besked. Lidt efter lukkede Knudsen og styrtede hjemad.

Andreas laa mellem sine Puder og brændte i Feberglød. Knudsen satte sig paa en Taburet ved Sengen og stirrede stum og med tørre Øjne paa sin Søns magre Haand, der famlede op og ned ad Sengelagnet. »Andreas!« kaldte han sagte. »Andreas, er der ikke Noget, som Du har Lyst til — Noget, som din gamle Fader kan give Dig — — hører Du paa mig?« Andreas nikkede. »Er der ikke Noget, som Du vil have?«

»Jo,« hviskede den syge Dreng stædig, »giv de Fattige dit Gods, del de Penge ud, som Du har taget fra Nødlidende.«

»Han snakker endnu i Vildelse,« sukkede Knudsen bedrøvet.

»Ja, imellemstunder,« svarede hans Kone. »I Middags var han ved sin Forstand og sagde saa Meget.«

»Hvad sagde han saa?« spurgte Knudsen med foldede Hænder.

»Han sagde, at han vilde blive glad, hvis hans Fader gav ham til eget Eje her i hans Haand to tusinde Rigsdaler«.

Knudsens rødblissede Ansigt opklaredes af et lykkeligt Smil. »Sagde han, at det kunde gjøre ham glad! Men Mutter, Mutter, Herregud, hvorfor rendte Du ikke, mens vi havde Dag paa Himlen . . . Han vilde have dem her i sin Haand . . . Andreas, imorgen tidlig — hører Du mig? — skal de ligge her paa din Dyne. To tusinde Rigsdaler — Herrgud, kan saadan et Par Skillinger gjøre Dig glad — naar Du er glad, bliver Du jo rask —« han lo saa fornøjet, som om han allerede saae ham staa op.

»Fader!« stammede Andreas overvældet og trykkede hans grove Haand til sine Læber. »Hvor jeg holder af Dig!«

«Kan Du nu selv høre, Mutter,« sagde Knudsen triumferende, »med Mønt klarer man Alt!«

»Aa,« sagde Andreas, og hans matte Øjne blev lysende, idet de tindrede af Haab, »hvor jeg vil bede om at blive rask og om at faa Lov til at leve!«

»Det vil Du, min Dreng,« sagde Madam Knudsen profetisk, »siden Du nu har Noget at leve for.«

»Hvorfor siger Du nu?« spurgte hendes Mand; »hvorfor nu mere end ellers?«

»Fordi han nu først har set det,« svarede hun.

»Hvilket Noget?«

»Hvad hans Fader er for et Menneske. — Kan Du bare blive som han, Andreas, saa forlanger Vorherre Dig ikke bedre.«

»Moder har Ret!« sagde Pantelaanerens Søn.

Prof. Dr. Sophus Heegaard.

(Ved Efterretningen om hans Død.)

Af **Vilhelm Gregersen.**

Ad Tankens bratte Veje,
Ad Skjønheds stille Sti
Du higed' mod et Eje,
En Sjæl kan hvile i;
Men gyldne Skyers Dampe
For Himlen selv Du fandt,
Din Tros Aladdinslampe
Først seent dit Hjerte vandt.

Som Solens klare Øje
Ej viser ret sin Magt
Paa Skyens gyldne Høje,
Men lavt i Lundens Pragt,
I Ydmyghedens Lunde
Der fandt dit Hjerte Fred,
Dengang Du ærlig kunde
Ved Korset knæle ned.

I høje Lærdomssale
Jeg lytted' til dit Ord,
Hav Tak for al din Tale,
Som søgte Sandheds Spor,

Hav Tak, her ved din Kiste,
Dog først som Troens Tolk,
Da Livets Vej Du viste
Frimodig for dit Folk!

Da ærlig Du bekjendte
I Smertens mørke Nat,
Hvor al din Visdom endte
Og lod Dig staa forladt,
Da frit Du løfted' Røsten
Til Varsel og til Fred,
Og vidnede om Trøsten
I Jesu Kjærlighed.

Mangt Ord af Dig vil glemmes,
Hvor godt det end var sagt,
Men dette Ord skal gjemmes
Og altid staa ved Magt,
Skal staa ved Tidens Vande
Som Fyrets klare Bavn,
Advare mod at strande
Og pege trygt i Havn.

To Digte af fremmede Forfattere.

Ved **Vilhelm Gregersen.**

I.

En Kjærlighedssang.

Af **Em. Geibel.**

Saa meget har paa Jord mig frydet,
Saa meget vakt min Sjæls Behag,
Den unge Vaar af Blomster prydet,
Den gyldne Sol paa Himlens Tag,
Dog veed jeg Eet, som giver Lykke
Langt mer' end Morgensolens Smykke,
End Rosenblomst og Liljeskud,
Og det er, tro i Sjæl og Sinde,
En Kjærlighed at have inde,
Som Ingen kjender uden Gud.

Hvem slig en Gave Gud har givet,
Han være trøstig, være glad,
Han fik en sælsom Fred i Livet
Trods Verdens vilde Bølgebad,
Lad Sorgens Brænding om ham stige,
Den gjør ham stærk til ej at vige,
Den er hans Borg og sikre Trøst,
Den løfter Faklen for hans Hjerte
I Livets Labyrint af Smerte
Med Ro i Stormen, Vaar i Høst.

Men søger Du den — lad Dig raade:
I Verdens Hvirvel søg den ej!
Den er et Under, er en Naade
Som Himlens Dug paa Vaarens Vej;
Den kommer mildt som Blomsterduften,
Den kommer blidt, som gjennem Luften
Fra Sommerskyen Maanens Skin,
Og ej Din Attraa, ej Din Higen,
Men Ydmyghed er Himmelstigen,
Som fører Englen til Dig ind.

I lønlig Angst, i Længselsdrømme,
Hvorom selv Venner ej har Nys,
Maa glad Du Smertens Bæger tømme,
Til Smerten fly'r for hendes Kys.
Da er der Højtid i Din Færden,
Da lysner i Din indre Verden
Et Gjenskær af den Elsktes Hu,
En ren og hellig Morgenrøde,
Og glad ser Du Dit Jeg forbløde
Og vil kun aande i et Du.

Det er den kosteligste Gave,
Som Gud kan sænke i et Sind
Til Egenviljen at begrave,
At Kjærligheden kimes ind.
O sødt at tage, sødt at give
Og mer' og mere Eet at blive!
Hvad ellers Tab, er Vinding nu.
Jo rigere Dit Hjerte skjænker,
Des rigere sig Naaden sænker —
O giv Din Sjæl, Din hele Hu! —

Din Taares Glans i hendes Blikke,
Om Dine Læber hendes Smil;
Din Tanke, Drøm, Din Længsel, ikke
Du fatter, hvem den hører til.

Det er, som naar to Rosengrene
Tæt sammenslyngede forene
Et lyst og dunkelt Blomsterflor,
Og ej Du ser, af hvilken Pode
De hvide og de røde groede,
Men undres kun, hvor smukt de gror.

O ja det gror — i Hjertet inde,
Der dufter evig Aandens Vaar;
Du føler Glædens Bølger rinde
I evig Ungdoms Solskinskaar.
Den Ild, Du jublende ser flamme,
Gjør Tid og Alderdom til Skamme
Trods Hvirvelvind og Askefog.
Lad Døden selv sit Kogger tømme,
Af Kjærlighedens dybe Strømme
Udødeligheds Vin Du tog.

Nu er det sent — bag dunkle Tinder
Sig klæde Skyerne i Guld,
Dybtrødmende bag Skoven skinner
Alt Maanen, straalende og fuld.
De kaade Aftenvinde glide
I Leg med Roserne, som hvide
Om Vindvet slynge deres Hang.
O sus — sus sagte gjennem Luften,
Du friske Vind, og hils med Duften
Min Elskede i denne Sang!

II.

Elsk Hjerte, elsk, imens Du kan!

Af F. Freiligrath.

Elsk, Hjerte, elsk, imens Du kan,
Mens til at elske staar Din Hu,
Hvor snart i Sorg — hvor snart i Graad
Staar mellem Grave ogsaa Du.

Og plej Dit Hjertes rene Ild
Som Lampen paa et helligt Sted,
Og fryd Dig, mens et trofast Bryst
Slaar varmt for Dig i Kærlighed.

Ja giver En sig til Dig hen
I Kjærlighed — af al Din Magt
Elsk ham igjen og gjør ham glad
Og aldrig sorgfuld og forsagt.

Og var Din Tunge — var Dit Ord,
Et bittert Ord er hastig sagt,
O, vist Du mente det ej slemt,
Men ham har det dog Smerte bragt.

Elsk Hjerte, elsk, imens Du kan,
Mens til at elske staar Din Hu,
Hvor snart i Sorg — hvor snart i Graad
Staar mellem Grave ogsaa Du.

Da knæler tyst Du ved hans Grav
Og skjuler Kinden bleg og vaad
— Ham ser Dit Øje aldrig mer —
Og Graven rører ej Din Graad.

Da sukker Du: »O se herned,
O lad dog al Ting være glemt,
Tilgiv, tilgiv hvert hastigt Ord,
O Gud, jeg mente det ej slemt!«

Men han, han ser og hører ej
Og nævner aldrig mer Dit Navn
Og siger aldrig her paa Jord:
»Alt er forladt — kom i min Favn!«

Han glemte snart, han tilgav Alt,
Men lønlig græd han Sorgen ud,
Sin Sorg for Dig og Dine Ord —
Men tys, nu hviler han — hos Gud!

Elsk Hjerte — elsk, imens Du kan,
Mens til at elske staar Din Hu!
Hvor snart i Sorg — hvor snart i Graad
Staar mellem Grave ogsaa Du!

I Kokkegade.

Novelle af —ldh.

Jeg boede engang i Kokkegade. Ja, saadan hed den egentlig allerede dengang ikke længer, men Store Helliggejststræde; Høg over Høg, nu hedder den heller ikke egentlig det længer, men Walkendorfsgade. Vi sagde nu altid Kokkegade: var det maaske ikke finere at bo i en Gade end i et Stræde, selv om det var »stort«? og »Gejst« kunde vi ikke lide, for Tiden var dengang national og vilde af med Alt, hvad der smagte endog nok saa lidt daraussenfra. »I Kokkegade!« — sagde jeg altsaa til Venner og Bekjendte, »I kan aldrig tage fejl af Stedet, det er lige i Huggen, og saa gaar I allerøverst op. Aa, en udmærket Lejlighed, jeg faar aldrig nogen bedre.« Naar de saa vilde vide, hvorfor, priste jeg ikke blot dens Hyggelighed og Bekvemmelighed, dens mageløse Ro for En, der skulde læse lige fra Morgen til Aften, men ogsaa dens interessante Udsigt. Det var jo rigtignok ikke over Sundet eller Rosenborghave eller Volden — kun over et Stykke Kirkegaard med Vimmelskaftet til Baggrund, men paa Kirkegaarden stod jo en af de ældste Bygninger i vort kjære, moderne Kjøbenhavn, et Stenhus, som nok var sine 400 Aar gammelt.

Endnu mere trak Folk paa Skuldrene, naar jeg til de udvortes Bekvemmeligheder ogsaa regnede den særdeles pæne lille Beværtning, som var i Stueetagen. Den var rigtig for en Mand i min Stilling, hverken for fin eller for

simpel, hverken for øde eller for overfyldt. Mage til Kotelet, som Værten der serverede, har jeg nu aldrig smagt. Og saa kunde jeg komme ind hos ham hele Natten til Trods for den skadelige Anordning om Nattesæde. Jeg behøvede blot at banke et Par smaa Slag paa Skoddet og sige ganske sagte: »Det er mig!«, saa lukkede han op for mig og saa Mange, der var med mig. Dette var overmaade rart, især naar man havde været et Sted en Aften kjedet sig — man vil dog saa nødig gaa gnaven i Seng. Ak ja! hvor kunde man ikke i disse smaa tækkelige Værelser blive kvæget i Nattens Hjerte med Spejlæg og Østers og Frokostsild — ja, og saa Drikkevarerne! Vare vi flere, fik vi Punsch i en Kande; den kaldte vi Munken, det er saa gemytligt at have et Navn til saadan en Ting, og denne skulde nu virkelig forestille en Munk. Kun enkelte Sybaritter valgte desuden en »Knækbeiner«. Der var heller slet Ingenting ivejen for, at man kunde synge eller holde ligesaa mange Taler, det skulde være. O, der blev holdt de dejligste Studentergilder, som tænkes kunde.

Den Aften, jeg her vil fortælle om, gik det nu ligefrem fortrinligt. Der var en Svensker med, en Lundenser, som vi skyldte megen Gjæstfrihed, det gav Stof til stor Festlighed. Vi blev overordentlig livlige, Møller løb omkring og daskede os Allesammen paa Maven, ja tror jeg ikke, at han endogsaa gjorde det ved Værten. Petersen var bleven endnu kjærligere, han vilde kysse os Allesammen, og Holm var paa det Stadium, at han hensank i Stilhed med fugtige Øjne og nød sin Drik i Ro. Saa blev vi højtidelige Allesammen og sang Fædrelandssange og tømte Løftets Bægere og kom dog kun meget lidt op at skjændes, og saa blev vi lystige igjen og sang lutter Omkvæd, f. Ex. »Brøndum siger, det er ingen Skam at ta'e sig en ægte Korndram!« — nogle af de mere Vittige satte nu altid Værtens Navn istedetfor Brøndums — eller det meget indholdsrige: »Hurra, Hurra, Hurra, Hurra ra ra — vi skal leve, vi skal leve, vi skal leve, til vi dør!« Da vilde Munken ikke mere, og vi maatte hjem. Saa humoristisk var

Meyer, at han tog Stokken fra Petersen og hev den saa langt ud af Vinduet, at han aldrig var istand til at finde den igjen — og hjemad stolpede de Allesammen, jeg var bedst faren, jeg havde jo kun Trappen, saa var jeg hjemme.

Det var det dejligste Maaneskin; jeg kunde trods nogen Hovedpine ikke bekvemme mig til at gaa iseng, men maatte lukke Vinduet op og nyde Udsigten, min anden huslige Udenomsbekvemmelighed. Nej, hvor den Firehundredaarige tog sig ud i Maaneskinnet paa den glimmerhvide Sne! Der var Lys derinde, det maatte vist være Nogen med en Kiste, for nu var den Firehundredaarige jo Ligkapel — skjønt, saa silde? Hvor det dog skinnede det Lys paa Sneen, gjennem de malede Ruder, ganske rødligt i det blaalige Maaneskin! Men hvad var dog det? Der midt nede i det Rødlige stod jo »Munken« lyslevende — ja Munken, vi havde tømt nede i Beværtningen, var gaaet over paa Kirkegaarden. — Jo, det var ganske rigtig den: det skaldede Hoved — jeg kjendte det, Laaget, som jeg saa tidt havde lettet paa, og Hænderne foldede paa Maven, Kutten bag ud, det var Hanken, jeg saa tidt havde grebet om, den mørkebrune Kappe helt ned til Tæerne, der gjorde Figuren fyldig og rummelig — jo, det var der Altsammen! At den stod der, var ikke saa lidt underligt, men mere underligt blev det, da den begyndte at gaa, bestandig rundt i en Kreds ligesom dernede ved Bordet. Det maatte være Spiritisme, et Møbel eller en anden livløs Ting i Bevægelse paa egen Haand. Men i Kraft af denne vigtige Opfindelse kunde det dog ikke forklares, at den var bleven ligesaa stor som et rigtigt Menneske, fed som en virkelig tyk Munk.

Dette Fænomen maatte undersøges nøjere, og jeg gik derfor ned paa Kirkegaarden. Det var lidt uhyggeligt at gaa derind i den sene Nattetime, men jeg tænkte ikke derpaa i min Iver, ligesaa lidt som paa, hvordan jeg skulde komme derind. Og det gik ogsaa mærkværdig nemt. Munken var der heldigvis endnu, rundt gik han i sin Kreds ligesom før.

»God Aften!« sagde jeg ganske ærbødig til ham, da

han var lige ved mig, »maa jeg have den Ære at spørge, er det ikke Munken?«

»Jo vist, unge Mand! det viser Dig jo min Ordensdragt.«

»Herregud,« sagde jeg, »naar De ikke er fuld længer, bliver De saa sat herud for at lufte Dem? Med Menneskene er det omvendt.«

»Fuld?« gjentog han — og jeg syntes, han saae bister ud.

»Om Forladelse, ærværdige Fader!« bukkede jeg, »tillader De da, at jeg ser efter, om der endnu skulde være en lille Slurk for en tørstig Gane herude i Nattekulden —« og jeg vilde til at tage et ordentligt Tag oven i Hovedet paa ham for at løfte det af, men jeg besindede mig, da jeg saae, at han satte sig i Forsvarsstilling. Aldrig havde jeg før set ham tage Armene fra hinanden, ja ærlig talt, aldrig havde jee troet, han kunde.

»Pax vobiscum!« sagde jeg for dog at sige Noget, da han blev staaende truende overfor mig, og jeg nok syntes, at det passede sig at tale saadan til en Munk.

Det hjalp ogsaa.

»Hvad gjør Du her saa silde?« spurgte han adskilligt venligere.

»Aa, i Grunden Ingenting. Jeg saae Deres Velærværdighed oppe fra mit Vindue, og saa vilde jeg blot ned til Dem for nærmere at erkyndige mig om, hvordan De kunde færdes her ude inat.«

»Det gjør jeg jo ikke blot inat, men hver Nat,« sukkede han, saa det skrattede i Porcellænet, »mange Aar rundt!«

»Naa, saa De er mange Aar gammel? Ja, jeg tænkte det nok. Forleden Aften var der ogsaa En, som sagde, at Antikvitetshandlerne under den nu grasserende Mani for gammelt Porcellæn vist ikke undlod at efterstræbe Dem.«

«Din Tales Form er sælsom, og dens Indhold ikke mindre. En gammel Munk som jeg er kun lidet værd. Der var en Tid, man lovede sig mere af mig.«

»Aa Gudbevares —« svarede jeg galant — «De gjør

saamænd indtil den Dag idag særdeles god Fyldest. Deres Tid er ikke ude saa snart, haaber jeg.«

»Et ugudeligt Haab udtaler Du. Gid den svandt, — svandt med Maanen bag Skyen hist. O, saa fik jeg Fred.« Han stønnede saa dybt, saa hjerteskærende, at jeg fik den inderligste Medlidenhed med ham og spurgte særdeles deltagende: »Hvad er der da egentlig i Vejen, ærværdige Gamle?«

»Hører Du, hører Du? Nu begynder det. Hører Du de fromme Brødres Kor derinde? Det er Vigilien, og jeg skulde med, jeg skulde løfte min Stemme til ham, der ser i Nattens Mulm som i Dagens Sol. Men tror Du, jeg gjør det? Nej, nej — Broder Ambrosius's Plads er tom inat som altid.«

»Hvad for Noget! Ja, de synger virkelig inde i Helliggejstes Kirke. Det var da en mærkværdig tidlig Froprædiken!«

»O, disse fromme Toner, disse fromme Toner!« vedblev Munken og vred sig ganske ynkelig, mens jeg stod og frydede mig over en musikalsk Præstation, der langt overgik de Kirkekoncerter, jeg hidtil havde hørt — »hvor de martre min arme Sjæl! De kalde mig som dengang. Da kunde jeg, men vilde ikke; nu vil jeg, men kan ikke.«

»Ser Du, ser Du?« sagde han efter et Ophold, medens de liflige Toner endnu ombrusede os, »ser Du det store Hus med de mange smaa Glugger, hvorigjennem Lyset skinner ude i Natten, Kjærligheden straaler i den onde Verden. Derinde gaa de fromme Brødre, Duebrødrene, over hvem Aandens Due virkelig er neddalet. Tror Du, de bæve tilbage for at gribe den Spedalskes visne Haand, tror Du, de vægre sig for at inddrikke den Pestbefængtes giftige Aande, tror Du, de undslaa sig for at salve den, Pokker plager?« —

»Aa fy!« tænkte jeg, »har de bygget saadant et ækelt Hospital her, saa er det forbi med mine Udenomsbekvemmeligheder.« Men jeg sagde ikke Noget og lod ham vedblive.

»Derinde tæmme de den Besattes vilde Hyl, de føde den

Gamle, de klæde den nøgne Armod. Det er Munkeliv; det er Vejen til Himlen, de vandre, den trange Vej. Tror Du, Broder Ambrosius er med der? Nej, han bærer vel Duebrødrenes Kappe, men dermed er ogsaa hans Munkedont ude.«

»Det var dog vel ogsaa for Meget forlangt,« tænkte jeg, overvejende den Bestemmelse, jeg plejede at se ham anvendt til.

»Men histinde, histinde!« skreg han pludselig med fortvivlet Lystighed, »der er Broder Ambrosius med.« Det var paa min gamle Ven, den Firehundredaarige, han pegede, som stod i glimrende Belysning. »Nu er hans Time kommen til atter at stedes der. O, mangen Nat netop paa denne Tid, medens Vigilien tonede og Brødrene vaagede over de Syge i Helliggejstes Hus, listede han sig herind; Glæden i Favn styrtede han sig og drak dens Skaaler i fulde Drag til sidste Bærme. Nu begynder Glæden igjen; o Rædsel! nu er Glæden netop Pine, nu er Lysten netop Kval. Hvirvles skal han i Sus og Dus til Marter og Straf — hvorlænge, ak, hvorlænge?«

Havde jeg været underlig tilmode før, saa blev jeg det nu tilgavns. En halv Snes Munke, aldeles lig min gamle Bekjendte, Broder Ambrosius, som jeg jo nu hørte, han hed, stod pludselig om os: lutter Punschekander, vilde jeg sagt og let, hvis det havde været ved højlys Dag — nu lod jeg nok være at le, ganske uhyggelig tilmode gjorde alt dette Uvæsen mig. Kanderne, nej Munkene, det var rigtige Munke, for de kunde løfte baade Arme og Ben, sprang og hoppede nu i vild Dans hen mod den sidst paapegede Bygning. Skingrende og hujende lød deres Sang, Ambrosius var i Spidsen for dem, og, uden at jeg ret kan sige hvorledes, jeg blev dragen ind med i Kredsen og fulgte den uvilkaarlig.

»Til Refektoriet, til Refektoriet!« jublede de, og ind kom vi i min tidt nævnte Gjenbobygning. Der stod et Bord midt paa Gulvet med Bænke om, det tog Munkene Plads ved. En Lampe under Hvælvingen viste mig dem

nu tydeligere end derude. Der var tykke Munke og tynde Munke, smaa og store, kjønne og hæslige, unge og gamle, alle lignede de dog Broder Ambrosius ikke blot i Ordensdragten, men især i et vildt fortvivlet Udtryk i Ansigtet, der kun lidet stemmede med deres Sang og Latter.

Om Bordet sad de, og Tærningerne rullede; ud af de vide Ærmer sprang det ene Guldstykke efter det andet, Vinding og Tab ophidsede dem end mere, Sangen blev mere tænderskærende, i Bordet slog de, saa Guldet dansede, knyttede Hænder satte de mod hinanden, og af Øjnene udgik som Lyn. Ambrosius vandt, Sexer alle faldt hver Gang for ham; med en Jubel, der rettere beset var den grueligste Rædsels Udtryk, strøg han Dyngen hen for sig; den voxede og voxede og med den hans Jubel. Og op blev der sat paa Bordet de Ingredienser, jeg saa godt kjendte fra Beværtningen ligeoverfor, hvormed Munken altid fyldtes; ja, det gjentog sig her, alle Munkene fyldtes med de samme Vædsker, og de sang stærkere end før med Trallen og Skrigen, Viser paa gammelt dansk Maal, — som jeg forgjæves stræbte at notere mig som Bidrag til den fuldstændige Udgave af Kæmpeviserne — Viser paa Latin, der vare altfor letfærdige til at noteres.

Saa blev der lysere i Hvælvingen. Voxlys og Blomster kom de med, som vare skjænkede til helt andet Brug. Festligt saae der ud i den rummelige Sal, Billederne paa Væggen vendte sig ikke omkring, de vare nok vante til at se, hvad jeg saae. En Lem i Gulvet aabnede sig, jeg kunde se en lang underjordisk Gang dernede; den gik vistnok til et andet Kloster, thi frem af den susede en Skare værre end den første, Nonner med samme Attraa og Higen som denne. Fløjten og Sækkepiben og Skalmejen tonede, der blev danset, som jeg er vis paa Politiet ikke vilde taalt det i en offentlig Salon.

»Mon disse Nonner ere Nonner, som hine Munke ere Munke?« tænkte jeg i min afsides Krog, hvor jeg havde trukket mig tilbage, »mon de ogsaa om Dagen ere Gydekander til festlige Lag?« I mine sindrige Betragtninger

herover afbrødes jeg af Broder Ambrosius, der nærmede sig mig og spurgte, om jeg ikke vilde danse med.

»Nej Tak, ærværdige Fader!« svarede jeg, »jeg har ikke lært den Dans, I danser. Men sig mig engang i al Oprigtighed: kan Hovedet løftes op paa Nonnerne ligesom paa Jer — er de maaske ikke til Punsch, men til Mælk eller Chokolade?«

»Taabelige Svend, hvad er det nu igjen for Tale, Du fører?« svarede Ambrosius fornemt og vilde atter ind i Dansen, men jeg greb ham om Livet, jeg skulde nok vise ham, der var Mening i min Tale.

»Er Du ikke min gamle bekjendte Punschekande -- med Laag paa? Jo vist saa —« og af rev jeg det, idet jeg tog Broderen om Hovedet og kastede ham selv hen ad Gulvet. Saa sprang jeg til den Næste, ham gik det ikke bedre, og saaledes hele Rækken igjennem. Nu kom Turen til Nonnerne — jo, jeg havde opdaget deres Træskhed! Der laa de, Hoved ved Hoved og Krop ved Krop, hver Del for sig. Det var en Bersærkergang, Blomsterne fløj os om Ørerne, Billederne ramlede ned, Lysene væltede og slukkedes. Jeg tumlede ud i Mørke, bort fra det fæle Refektorium, op ad min Trappe, og Ro fik jeg ikke, før jeg laa i min Seng.

Næste Aften, da Dagens Gjerning var endt, samledes atter vi gode Venner nedenunder i vor Knejpe. »Munken, Munken!« raabte de — det var ganske underligt for mig, jeg vidste jo nu, hvordan det hang sammen med ham. Da han kom paa Bordet, kunde jeg ikke lade være at true ad ham, hvorfor de Andre lo og troede, jeg var morsom, men det var dog i al Alvor — saadan en Gjenganger fra den førreformatoriske Tid, der til Straf for et særdeles udsvævende Levned med andre Ligesindede om Dagen maa gjøre Tjeneste som en død Ting og om Natten lide de grueligste Kvaler i Gjentagelsen af de for 400 Aar siden begaaede Udskejelser! Jo, det var en net en, den Munk! Jeg rejste mig op og slog til Lyd og fortalte mine ærede Samtidige Munkens af mig opdagede, ovenfor meddelte Historie. De klappede, raabte Bravo, fandt den underholdende,

men lod sig slet ikke derved forstyrre i Nydelsen af Munkens Indhold. Jeg forresten ikke heller, thi det var som sædvanlig særdeles godt, hvilket Gildet da ogsaa var. Svenskeren havde »stannat qvar«. Alt gik som den forrige Aften, lige indtil jeg nu som da stod i mit aabne Vindue.

»Jeg gad dog vide, om han er derovre iaften igjen,« sagde jeg, idet jeg spejdede efter hans let kjendelige Skikkelse, men der var iaften ikke nogen Munk at se. Alligevel kunde jeg ikke modstaa Lysten til et muligvis fortsat Bekjendtskab og tog min Hat og gik derover.

Jeg gik Kirkegaarden flere Gange rundt: nej, der var ingen Munk at finde, jeg havde maaske igaar manet ham ned for stedse. Saa vilde jeg lige til at gaa over til mig selv igjen, da jeg stødte paa En, som muligvis kunde give mig nogen Besked om Munken, siden han ogsaa var her paa denne Tid. Det var En, der sad paa en gammel Gravsten, som det syntes mig med en stor Kalveskindsbog i Haanden, som han var meget fordybet i. Han saae underlig ud, men jeg var jo fra igaar vant til megt underlige Ting her. Fra Top til Taa var han klædt i Sort, som en vissen Pind saae han ud, ængstelig tynd i de snævre sorte Klæder, Ansigtet gult og runkent som et faldet Blad, Hænderne, der holdt Bogen, de bare Knokler, og saa var han dog ung alligevel, det kunde jeg godt se, men det var netop det Uhyggelige ved ham.

»Om Forladelse,« sagde jeg meget høflig, »men De skulde vel ikke hændelsesvis have set Noget til en Munk?«

Han gjorde en afværgende Bevægelse, som om han ikke ønskede at forstyrres i sin Læsning. Da han mærkede, at jeg blev staaende i nogle Øjeblikke for at vente paa Svar, saae han dog op, men hvilket Blik! hvor mat, hvor udslukket! en Hornhinde var som draget over Øjet. Intet Træk rørte sig i hans Ansigt, medens han sagde, halvt beskjæftiget endnu med det Læste, halvt værdigende mig et Svar: »*Causa materialis a) quid est symbolum? b)* — En Munk? en Munk i disse Lande i vor Tid, nu da Vingaarden er renset og Billeddyrkerne udjagne? — *de quidditate ipsius*

hoc porro annotandum — nej, Held være os for den rette Tro —« og videre foer han mumlende sine latinske Floskler, ligesom hørende sig i en Lektie, en lang Lektie.

»Med Forlov!« blev jeg ved, »De skulde ellers ikke sidde her ude midt om Natten i Frostvejr, saa tyndt som De er klædt. Det kan umulig være sundt, saadan at læse Latin under aaben Himmel.«

Han saae atter op med det samme Blik: »Sundt? Sundt er det at faa læst, hvad man skal have læst. Livet er kort, Bogen lang — ja, Bogen, Bøgerne —« og han pegede paa en hel Dynge — »man maa tage Natten til Hjælp, Dagen er kort, kort som Livet.«

Og atter læste han og læste, plaprede det Læste op som en Ramse, hvis Ord han kun fattede, ej dens Aand, om der ellers var nogen deri. Han kastede den læste Bog, Støvet stod højt derved om Hovedet paa ham, men det kjendtes ikke paa hans Klæder, Støvet kom kun til Støvet; en ny Bog greb han af Dyngen, »Aurora« kom istedetfor »Enchiridion«, det var Forskjellen, ellers var Situationen den samme. Hurtig var ogsaa den læst ud og en tredie kommen i dens Plads.

»Om Forladelse, at jeg endnu engang afbryder Dem, men naar De saa hurtig kan faa læst saa omfangsrige Værker, synes mig, at De snart maa faa Hast paa hele Deres skjønne Bibliothek.«

»Ja, snart, snart,« svarede han og var ogsaa ganske rigtig ved den sidste Bog i Bunken, men aldrig saa snart var han ude med den, før Bunken, den læste Bunke, var vendt og den første Bog atter i hans Haand.

»Ja saa,« sagde jeg, »De repeterer?«

»Læse og læse,« svarede han, »aldrig blive træt, det er Sagen — læse —« og han læste endog, medens han talte, »i over 300 Aar at læse og dog ikke at blive træt, dog stadig at begynde forfra. Har jeg ikke læst et helt Liv igjennem uden at se til Højre og til Venstre? Tror Du, jeg nogensinde mærkede, at Bøgen var sprungen ud og Smaafuglene jublede i Busken? Tror Du, jeg nogensinde

mærkede, at den hvide Sky gled hen over Himlen og spejlede sig i Søen? — Nej, jeg læste, læste altid. Sisyfus, om hvem de Gamle tale, sled ikke det, jeg maa slide; hvad var det, at rulle hans Sten, mod at læse mine Bøger?«

Ude fra Gaden lød en lystig Vise ind over Muren. »Hører Du? Nogle Kammerater komme meget aarle hjem, de have sviret Natten hen. Tror Du, jeg nogensinde gik til Dobbel eller Dans? Nej, jeg læste min Nat hen.«

Nu klirrede Kaarder mod hinanden derude, Raab lød, hurtige Skridt af En, der undløb, og et tungt Drøn, som En var kastet til Jorden. »Tror Du, jeg nogensinde drog en Kaarde? Tror Du, jeg abede Ridderen efter med Hest eller Hund? Nej, jeg læste.«

En Klokke ringede, det var tidlig Morgen. Mit læsende Menneske sprang op. »Allerede saa vidt igjen!« udbrød han, samlede med rastløs Iver sine Bøger sammen og slæbte dem med sig ind i Bygningen, hvor jeg den forrige Nat havde været til den livlige Munkefest.

Jeg fulgte ham, da Ingen formente mig det. Denne Gang var der rigtignok ingen Dansesal derinde. Det var en Spisestue, stor og hvælvet som før, men ellers helt anderledes at skue. Ved lange Borde sad som trukne paa en Snor Rækker af Personer som ham, jeg traf derude. De spiste, men under Opsigt, de bad Bordbønner, men paa Kommando, de talte med hinanden, men kun Latin; alt det Latin, der stod i Bøgerne, gik her igjen, — gik igjen som de selv; som det var læst, blev det sagt, Ramse og Lektie var det, men perfekt gik det. Muggen og skimlet syntes mig Hvælvingen, muggen og skimlet Maden, der nødes under Opramsningen, muggen og skimlet den lange Række af Studenter. Den faldt mig ordentlig for Brystet, al den Muggenhed og Skimlethed; det var, som indaandede jeg Luften bag en Antikvars allerhelligste Hylde, jeg kunde tilsidst næppe trække Vejret.

»Ha, Pedantus, Pedanta, Pedantum!« raabte jeg med v. Thybo og stødte, snappende efter Vejret, et stort Buevindu op. En klar, stærk Solstraale faldt ind til os,

Skikkelserne blegnede, skrumpede ind og svandt, Bordet og Bøgerne svandt, Alt var nu kun en Støvsky, kun Grave, der kredsede i det glimrende Lys. Alt var saa borte, og endnu halvt bedøvet skyndte jeg mig op paa mit Værelse for at finde Hvile ovenpaa denne Nats Strabads.

Til at holde Gilde tre Aftener i Træk paa samme Sted med omtrent samme Personer hører ikke saa lidet Held, hvis det skal gaa godt og morsomt. Det gik det nu heller ikke den tredie Aften dernede i Stuen. Svenskeren var rejst, vi vare Alle lidt trætte, vor Sammenkomst om Punschen en Vanesag, ikke fremkaldt af, ikke beaandet af en uvilkaarlig Trang. Derfor gik det Hele ogsaa snart istaa, og vi skiltes tidligere end nogensinde.

Min Stemning var som Følge deraf temmelig deprimeret, da jeg tredie Aften stod ved Vinduet i mit Værelse og saae over paa den firehundredaarige Bygning med Omgivelser. Dette var ogsaa en Vanesag, at jeg som de to foregaaende Aftener ogsaa denne gik derover. Jeg var jo bleven vant til at opleve Et og Andet der, men nu var der hverken Munk eller Kommunitetsalumnus at finde, der saae ud ganske som der ellers plejede i det 19de Aarhundredes sidste Halvdel.

Døren til Kapellet stod imidlertid aaben, og jeg gik derind: hverken Refektorium for Munke eller Bespisningsanstalt for Studenter, kun Ligkapel som sædvanlig, trængende til at komme tilbage i sin oprindelige Stil, det kunde jeg aflægge Vidnesbyrd om. Jeg vilde lige til at gaa hjem igjen uden at have oplevet noget nyt Æventyr, uden at have erholdt nogen egentlig Slutning paa de to forrige, da jeg i Maaneskinnet lige ved Udgangen strøg forbi en lukket Kiste og hørte de ominøse Ord: »rok op, rok op!« udgaa fra dens Indre. Forberedt paa en ny Spøgelsehistorie eller idetmindste en levende Begravelse, standsede jeg for at rokke op. Da der ikke forekom mig at være Andet at rokke op end Kistelaaget, løftede jeg dette af.

Det var ganske rigtig dette, der var ment, thi den, der laa derinde i Kisten, rejste sig langsomt, til han kom til

at sidde paa Hug, holdt Hænderne for Bryst og Pande, trak Vejret dybt og udstønnede nogle dybe Toner, som overmaade vel svarede til hele Situationen. Jeg tænkte paa Reichmuth v. Adocht og lignende Opvækkelseshistorier og gjorde mig færdig til skyndsomst at anvende de fornødne Midler til Skindødes Gjenoplivelse, som vilde falde mig ind, da jeg til min store Forbavselse i ham i Kisten gjenkjendte min Ven, Munken, fra iforgaars.

»Hvorledes, ærværdige Duebroder!« udbrød jeg, »er det Dem? Skal jeg træffe Dem her, paa Vejen til Assistenskirkegaard?«

»Tror Du, jeg lever?« spurgte Munken.

»Jo, leve gjør De, skjønt jeg ikke kan finde det besynderligt, at De tvivler derpaa i Betragtning af Deres nuværende Opholdssted.«

»Da tror jeg det ikke. Jeg lever ikke. Nej, nej, jeg har aldrig levet, hverken dengang jeg gik her i min Kutte mellem de andre Brødre eller senere i de lange firehundrede Gjengangens Aar. Nej, det saae kun ud, som jeg levede.«

Saadan hyperbolsk Passiar agtede jeg naturligvis ikke videre paa, man maa jo holde en Mand Noget til Gode, der vaagner op i en Ligkiste. Jeg bøjede mig over ham for at hjælpe ham ud af dette Sorgens Leje, da jeg til min endnu større Forbavselse opdagede, at det ikke var Munken fra iforgaars, jeg havde at bestille med, men Studenten fra igaar.

»Hvad for Noget?« raabte jeg, »skifter De saadan Ham? Nu er De jo pludselig gaaet over til Protestantismen og bleven Kommunitetsalumnus af alderældste Klasse!«

Da han Intet gav til Svar, men blot blev liggende og stønnede, raabte jeg igjen: »Men saa lad mig dog hjælpe Dem op, Menneske! Hvad vil De blive liggende der efter, naar der endnu er Liv i Dem?«

»Liv!« sukkede han, »ak, der har aldrig været Liv i mig, hverken da jeg spiste her ved Bordet og mødte saa vel forberedt til Øvelserne eller i de lange 300 Gjengangens Aar.«

»Hvad er nu det for Snak! Det var jo det Samme, De nylig fortalte mig, da De agerede Munk. Passer det end i begge Tilfælde, saa lad mig nu alligevel hjælpe Dem bort fra disse mindre hyggelige Omgivelser ud i den friske Luft.«

Da han ingen Mine gjorde til at ville hjælpe det Mindste til selv, greb jeg ham i Armen for at øve Barmhjertighedens Gjerning endog mod hans Villie, da jeg til min tredie og allerstørste Forbavselse i vedkommende Skindøde opdagede hverken Munken eller Studenten, men inden Andre end mig selv! Ja, det var, som saae jeg i et Spejl, idet jeg bøjede mig over Kisten, mig selv; det var ikke til at tage fejl af.

»Nej, nu bliver det Sidste værre end baade det Første og det Andet« — — sagde jeg yderst betuttet, »jeg selv staar her og løfter mig selv op af Kisten, jeg selv levende og jeg selv død! Uhyggelige, rædsomme Dobbeltgænger, svar mig, forklar mig, hvad er dette: lever jeg, eller er jeg virkelig død og ligger der i Kisten?«

Mat og sukkende svarede mit andet Jeg: »Nej, nej, Du lever ikke, det synes kun saa. Ja vist, Du spiser og drikker, Du sover og vaager, Du græder og ler, Du gaar og staar, Du svirer og læser og læser og svirer -- men nej, Du lever ikke. Se Dig kun mæt i Spejlet her, Du lever ikke.«

Dødens visse Følelse greb mig med en isnende Kulde, jeg kunde ikke lade være at tro paa Sandheden af det, min Dobbeltgænger sagde mig.

»For Dig er der ingen Forskjel paa Liv og Død,« blev han ved. »Munken levede for 400 Aar siden, siger Du, og Du saae, han levede endnu, medmindre Du vil foretrække at sige, at han aldrig har levet. Studenten levede for 300 Aar siden, siger Du, og Du saae, han levede endnu, medmindre Du vil foretrække at sige, at han aldrig har levet. Her faar Du Syn for Sagen: ser Du, Du ligger egentlig død, men det lader, som Du lever.«

»O, Liv, Liv!« stønnede jeg, aldrig var det forekommet

mig saa kjært, saa dyrebart som nu, da det frakjendtes mig, »er der da ingen Redning? kan det endnu ikke vindes, kan jeg endnu ikke leve? Skal jeg da være død uden nogensinde at have levet?«

»Jo, Redning er der,« svarede min Dobbeltgænger højtidelig, »Redning for Dig som for Alle, naar Du kun selv vil itide.«

»O, nævn den, nævn den!«

Som med overjordisk Røst lød Svaret: »Vend tilbage her i en Midnatstime som denne og bring mig en Gren af en Bøg, som Du ilede en lang Vej efter ud fra Byens Stenmasser for at se, om den var sprungen ud; bring mig den første Skilling, Du tjente ved den Gjerning, som glædede Dig højest, og som Du ønskede at øve al din Tid. Lad den Taare, der rinder af dit Øje i Bønnen, Du opsender til Gud til Tak for den grønne Gren, for den tjente Skilling, falde derpaa. Læg dette paa mit Bryst, og Du skal se, jeg er ikke længer i Kisten, Du behøver ikke at søge mig her, — jeg er ude i Livet, jeg lever!« —

T 19